

אגב בינה

סיכום הטור בית יוסף,

דרכי משה

הלכות תפילין: אגרה חיים: כה-מה

הלכות קריאת התורה: אגרה חיים: קלה-קמז

הלכות ספר תורה: יורה דעה: ע"ד-רפ"ד

מזוזה: יורה דעה: רפה-רצא

כתב:

דניאל קינד

להערות: Danielkind10@gmail.com

פעיה"ק ירושלים, ליד שריד מקום בית מקדשינו, הכותל המערבי, ביכ"ס אנהל יצחק

תוכן

7..... מכתב ברכה

8..... מכתב ברכה

9..... הלכות תפילין

9..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כה

9..... בית יוסף אורח חיים סימן כה

15..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן כה

16..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כו

16..... בית יוסף אורח חיים סימן כו

16..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן כו

17..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כז

17..... בית יוסף אורח חיים סימן כז

23..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן כז

24..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כח

24..... בית יוסף אורח חיים סימן כח

25..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כט

25..... בית יוסף אורח חיים סימן כט

27..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן כט

27..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן ל

28..... בית יוסף אורח חיים סימן ל

30..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן ל

31..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לא

31..... בית יוסף אורח חיים סימן לא

31..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לא

32..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לב

36..... בית יוסף אורח חיים סימן לב

55..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לב

57..... טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לג

58..... בית יוסף אורח חיים סימן לג

60..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לג

61	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לד
61	בית יוסף אורח חיים סימן לד
62	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לד
62	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לה
63	בית יוסף אורח חיים סימן לה
63	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לה
63	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לו
64	בית יוסף אורח חיים סימן לו
73	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לו
75	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לז
75	בית יוסף אורח חיים סימן לז
76	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לז
76	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לח
77	בית יוסף אורח חיים סימן לח
81	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לח
82	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לט
82	בית יוסף אורח חיים סימן לט
85	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לט
86	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מ
86	בית יוסף אורח חיים סימן מ
88	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מא
88	בית יוסף אורח חיים סימן מא
89	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מא
90	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מב
90	בית יוסף אורח חיים סימן מב
91	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מב
91	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מג
92	בית יוסף אורח חיים סימן מג
93	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מג
94	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מד
94	בית יוסף אורח חיים סימן מד
95	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מד

95	טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מה
95	בית יוסף אורח חיים סימן מה
96	הלכות קריאת התורה
96	טור אורח חיים סימן קלה
97	בית יוסף אורח חיים סימן קלה
102	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קלה
104	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלו
104	בית יוסף אורח חיים סימן קלו
104	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קלו
105	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלז
105	בית יוסף אורח חיים סימן קלז
106	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלח
106	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קלח
106	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלט
106	בית יוסף אורח חיים סימן קלט
108	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קלט
109	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמ
109	בית יוסף אורח חיים סימן קמ
110	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמא
110	בית יוסף אורח חיים סימן קמא
111	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמא
112	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמב
112	בית יוסף אורח חיים סימן קמב
113	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמב
113	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמג
113	בית יוסף אורח חיים סימן קמג
114	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמג
114	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמד
114	בית יוסף אורח חיים סימן קמד
115	דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמד
115	טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמה
116	בית יוסף אורח חיים סימן קמה

116	..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמה
116	..... טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמו
117	..... בית יוסף אורח חיים סימן קמו
118	..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמו
118	..... טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמוז
118	..... בית יוסף אורח חיים סימן קמוז
120	..... דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמוז
122	..... הלכות ספר תורה
122	..... טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רע
122	..... בית יוסף יורה דעה סימן רע
123	..... דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רע
123	..... טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעא
125	..... בית יוסף יורה דעה סימן רעא
128	..... דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רעא
129	..... טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעב
129	..... בית יוסף יורה דעה סימן רעב
129	..... טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעג
130	..... בית יוסף יורה דעה סימן רעג
131	..... דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רעג
131	..... טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעד
133	..... בית יוסף יורה דעה סימן רעד
134	..... דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רעד
135	..... הלכות מזוזה
135	..... טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפה
135	..... בית יוסף יורה דעה סימן רפה
135	..... דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רפה
136	..... טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפו
138	..... בית יוסף יורה דעה סימן רפו
143	..... דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רפו
144	..... טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפז
144	..... בית יוסף יורה דעה סימן רפז
145	..... טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפח

147	.....	בית יוסף יורה דעה סימן רפח
150	.....	דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רפח
151	.....	טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפט
151	.....	בית יוסף יורה דעה סימן רפט
153	.....	דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רפט
154	.....	טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רצ
154	.....	בית יוסף יורה דעה סימן רצ
154	.....	דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רצ
154	.....	טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רצא
154	.....	בית יוסף יורה דעה סימן רצא
155	.....	דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רצא

מכתב ברכה

מכתב ברכה מהרב יוסף גליקסברג שליט"א, רב העיר גבעתיים וזקן מועצת הרבנות הראשית לישראל

CHIEF RABBINATE OF GIVATAYIM

הרבנות הראשית גבעתיים

Rabbi J. M. Glikberg
CHIEF RABBI of GIVATAYIM
MEMBER of the RAEBINATE
of ISRAEL

יוסף מ. גליקסברג
הרב הראשי - גבעתיים
חבר מועצת הרבנות הראשית
לישראל

ה' כ"ז אלול תש"פ
DATE

לכבוד מו"ר גבעתיים!

הדפחתי היקר ר' דניאל קיננין שליט"א
ישירות מייבץ במדויק דימואים אינני נשקף
לפניך ולפני כל נשואיך ספרן במחשבותי
לדמויות נשואיך אינם מוציאים אמונות
כמויך הוא שותק דבר דומה גלגלי
עם שמועצת הרבנות הראשית והיהודים
הנשואים והנשואים ואוהב משקלם
אך בתורה אומרים חז"ל שיש יתרון
הנשואים דומה בתורה ואומרים
עם דומה ואומרים דומה דומה
וישנה דומה דומה

ואתחנך

בשם ה' אלהינו
הרב מו"ר גבעתיים
יוסף מ. גליקסברג

לשכת: רח' טייבר 65, ת.ד. 263 גבעתיים 53102, טל: (072-3)5716414
מ/ן: רח' צה"ל 18 א' גבעתיים טל: (072-3)7311876 פקס: (072-3)7312399

מכתב ברכה

מכתב ברכה שניתן על חיבור בנושא "איסור והיתר" ממרן ראש הישיבה שליט"א הרה"ג יעקב שפירא:

ד' אדר תשע"ד

מתקן ברכה

חמש אבן של תלמידי הניר העוסק בארומיזציה תזונה ה' דניאל קינז שליט"א
אבלה את הכקום מסמלים אשר אך תלכה אימננו בהלכה, קטנו וכו'
כיד ד' הטעה אלו קלפה ברורה ונעימה עם לאקמי גינסא אלאו החפצים
אחצר אז עיקרי הפלטה, ואף חיבור זה קטל תכונה הוא בקיבוץ
וסוגר השיטה, ואם כי לא נודעו לנסוק א פיהם, אלא קיבוץ א יד ירבה
ובדעה חבל ד' קינו שיעה להוסף ענין וענין בחיבורים נאים
העצומים בטוב טעם ורעם, מלאים ציו ומפיקים טעם מתקן עזרה של תורה
כאמננו לא הימים בשלש בין צמיוני קניסו רבן קבור מדגשען
להלך זה, דבאלא בה, בקקילא וקיון ובמשנה סדורה לידה לעמיקה
ולאור במחלוקת, ויאלא הקקפה לא משאלה אבו זמורה מתקן שיטה
ואתח' ובדעה נקשר בקשעה טובה קפכט וקטל, ואהקדו תענה ואהאדינה

בבית שמים לעזרה של תורה
שני שיעה
ישראל ה'

**ישיבת
מרכז
הרב**

**YESHIVAT
MERCZAZ
HARAV**

מיסודו של מרן הרב
אברהם יצחק רבנו קוק זצ"ל
Founded by Harav
Avraham Y. Kook

הנה עסק לשיטה וקניינה
אשר ה' קדוה למוסדותיו
במחנה ירושלים
התקופה החדשה

הלכות תפילין

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כה

- א. מתעטף בציצית, מתפנה, נוטל ידיו, ואז מניח תפילין, יקרא ק"ש ויתפלל (כך זו עדות אמת וכאילו בנה במה והקריב כל הקורבנות)
- ב. הרא"ש היה מברך ברכות השחר, מניח התפילין ומברך עוטר ישראל בתפארה (התפילין = פאר, אות ועדות שהשכינה עימנו)
- ג. הכוונה בהנחת התפילין: 4 הפרשיות של התפילין יש הזכרת ניסי ה', ויזכור ניסי יציאת מצרים, וע"י כך יש יחוד שמו בעולם, ומניחן כנגד הלב והמוח. יזכור שלהקב"ה הכוח בכל העולמות.
- ד. סדר ההנחה:

הברכה:	יד	ראש	הערה
רא"ש	אקב"ו להניח תפילין	אקב"ו על מצות תפילין	אם דיבר לפני הנחת השל ראש, יברך על תפילין של הראש את שתי הברכות בבת אחת
הרי"ף, רש"י ועוד הרבה מחברים	אקב"ו להניח תפילין	אקב"ו להניח תפילין	לכתחילה: ברכת "להניח" לשני הבתים, (בדיעבד: א"כ יפסיק בדיבור שאז יברך על של ראש גם ברכת "על מצות")

- ה. זמן הברכה: משעת ההנחה עד ההידוק בראשו ובזרועו.
- ו. איסור הפסק בדיבור בעת ההנחה הוא אף לעניין עניית אמן, ואם דיבר- חוזר ומברך (ועבירה בידו).
- ז. הרא"ש היה מברך ברכה אחת, ואז הניח של יד, ואז של ראש, ואז היה כורך הרצועה סביב זרועו (כי הכריכה אינה חלק מהמצווה, ועל כן יש להצמיד את שתי ההנחות ביחד מיד לאחר הברכה)
- ח. בכל פעם שמניח ביום מחדש לאחר הפסק, או שנשמטו מהמקום ומחזירן- יברך

בית יוסף אורח חיים סימן כה

א. טלית ותפילין מה קודם:

- ה"ר יונה: טלית, כיון: א. ציצית שקולה כנגד כל המצוות ב. תדירה יותר (אף בשבת ויו"ט)
- נימוקי יוסף:

- א. מי שמתעטף בטלית גדול- תפילין קודמים, כי את הטלית נותנים בסוף כשכבר כל מלבושיו עליו, ויניח תפילין בתחילה, ש'אין מעבירין על המצוות'
- ב. מי שמתעטף בטלית קטן- תפילין קודמים, כי גם בזה ראוי להניח על המלבוש לזכור תמיד מצוות "ולא תתורו"
- ב. ב"י: תמוהים דבריו של הנימוקי יוסף, שנימק הקדמת תפילין משום מעביר מצוות, לאחר שכבר לבש כל מלבושיו, כמו כן

ה"ר יונה התכוון:

- כשמתעטף בטלית קטן: מקדים טלית
- כשמתעטף בטלית גדול: מקדים תפילין

ג. **אגור בשם הזוהר**: חובה להניח קודם ציצית, ומי שמקדים את התפילין- עושה איסור גדול

ד. **ב"י**: הכוונה ע"פ הזוהר בפרשת במדבר. **מקובלי ספרד** אומרים:

1. **אם אין לו טלית קטן**: יניח טלית גדול, ואז תפילין

2. **אם יש לו טלית קטן**: יניח טלית קטן, תפילין, ואז טלית גדול. שכיון שכבר הניחו טלית קטן, יצאו ידי חובת הזוהר,

ורשאים לקרוא ק"ש עם טלית קטן ותפילין, ואין זה עדות שקר

ה. **ב"י נהגו**: מתעטפים בציצית תחילה, ולכן יסדרו כך שיפגעו בכיס בטלית, קודם התפילין.

אם פגע:

1. **בתפילין של ראש קודם של יד**- יקדים של יד, שנאמר "על ידכה" ורק אח"כ "בין עיניך", וכל זמן שבין עיניך יהיו שתיים

2. **בתפילין קודם טלית**- יקדים תפילין שאין מעבירין על המצוות

ב"י למעשה: בבית יניח טלית קטן, ותפילין של יד וראש, כך ילך לבית הכנסת, ובבית הכנסת יניח טלית גדול, וכך יצא ידי חובת רשב"י, שלא יעיד עדות שקר. כך הם גם דברי ה"ר יונה.

ו.

האם יצא ידי המצווה	מצוות קריאת שמע	ה"ר יונה: דין מי שקרא "וקשרתם" כשאין עליו תפילין
כן, אלא שהוא העיד עדות שקר	יצא	עולא
לא קיים מצווה שלימה, כיון שאין בה קבלת עול מלכות שמיים	אינה מצווה שלימה, כי זה כמי שאינו מקבל עליו עול מלכות שמיים שלימה	ר' יוחנן

ז. **ה"ר יונה**: קבלת עול מלכות שמיים:

1. **בתפילין שבראש**: שיעבוד הנשמה שבמוח

2. **בתפילין שבזרוע**: שיעבוד הגוף, וכנגד הלב שהוא עיקר מקום התאוות והמחשבות, בזה יזכור את הבורא, וימעיט הנאותיו

3. **במזוזה**: שיעבוד הממון

וכשקורא ק"ש ומתפלל בענין שמשעבד לו נשמתו וגופו, זו היא מלכות שמים שלמה

גם בתפילה צריך שיתפלל עם תפילין בראשו.

ח. **הגהות מיימון בשם העיטור**: **הגאונים וראשי הישיבות** היו מניחים תפילין כל היום, וחולצים כשהגיעו ל"כימי השמים על הארץ" בתפילת ערבית

ט. **ב"י**: בזמן הזה נהגו להניח תפילין עד אחר קדושת 'ובא לציון'.

יש אומרים שנכון להסירם בשעה שאומר: 'יהי רצון מלפניך שנשמור חוקיך ומצותיך' וכו', לעשות רמז לדברי בני מערבא שהיו מברכים על חליצת תפילין: "אקב"ו לשמור חוקיו"

אך **הב"י** דחה, וכתב שכיון שלא נהגו לברך, אין גם עניין לעשות רמז לדבר.

ביום שקוראים בתורה, חולצים התפילין לאחר החזרת הס"ת להיכל, **וביום ראש חודש** חולצים התפילין קודם תפילת מוסף, והטעם משום שבאותה תפילה אומרים 'כתר' בקדושה, ואין נכון להיות באותה שעה (אפילו כשמתפלל בלחש ראוי שלא יהיו עליו) להיות עטור כתר של תפילין, כעין הזוהר על הנחת תפילין בחול המועד.

י. הסח בין התפילין של יד לשל ראש:

אביי ורבא		רב חסדא		הגמרא
סח	לא סח	לא סח	סח	
מברך שתי ברכות	מברך ברכה אחת	אינו מברך	מברך	
סח	לא סח	---		רש"י, רי"ף ורמב"ם, ירושלמי, הרשב"א
מברך שתי ברכות	מברך רק ברכת של יד			
סח	לא סח	---		תוס' בשם ר"ת, שימושא רבא, סמ"ג ע"פ המדרש, הרא"ש וכן רוב הגאונים, הר"מ
חוזר ומברך להניח (הרא"ש: הכוונה שמברך את שתי הברכות)	מברך רק את הברכה של הראש- על מצות תפילין (הרא"ש: הכוונה שמתחילה מברך 'להניח', ואם סח צריך לברכה שנית)			

יא. **הרא"ש בילדותו** בירך רק ברכה אחת, מספק ברכות וספק ברכה לבטלה, **עד שלמד** מסכת 'מנחות' בעיון והסיק שיש לברך שתי ברכות.

יב. **האגור**: ע"פ הזוהר בדברי רשב"י משמע שיש לברך רק ברכה אחת ("ברכה אחת לתרווייהו"). ממילא תמוהים 'העולם' שחולקים על מאמר זוהר מפורש ומברכים שתי ברכות, אך מ"מ מנהג העולם לברך שתי ברכות.

ב"י: תמוה מדוע **האגור** תמה דווקא על דין זה, כשיש עוד כ"כ הרבה דינים שהגמרא חולקת על הזוהר, **והפוסקים** נוקטים כמסקנת הגמרא כנגד הזוהר, שאף אם היו ידועים להם דברי רשב"י- היו פוסקים כגמרא. **כמו כן** משמע בגמרא במפורש לברך שתי

ברכות, וספר הזוהר עוד לא נגלה בזמנו, **ועוד** שאין מאמר הזוהר מכריע לברך רק ברכה אחת, כי ייתכן שרשב"י התכוון שברכת "להניח" עולה גם לשל ראש, ולכן אין להפסיק ביניהם.

יג. **מהר"י נ' חביב**: **מקובלים** אומרים שיש לברך רק ברכה אחת, **ומקובל אחר** הוכיח לו שניתן לברך שתיים, וכן נוהג כר"ת, ולהציל עצמו מספק ברכה לבטלה היה אומר אחר הברכה: "בשכמל"ו".

ב"י: תמוה שאדם ינהג כל חייו במצב שהוא בספק ברכה לבטלה ויסמוך לומר "בשכמל"ו".

יד. **הר"ן בשם הר"ז"ה**: אף שתפילין של ראש ושל יד הן שתי מצוות, אך צריך זכירה אחת משותפת לשתייהן ("ולזכרון בין עיניך").

טו. **הב"י**: הלכה למעשה שמברך רק ברכה אחת, כיון שכן סוברים **הרי"ף, הרמב"ם, רש"י והרשב"א**, וכן נהגו העולם.

טז. **האגור**: פסק **מהר"י מולן** שיש לברך להניח בקמץ, אף כי אין חילוק במשמעות, מכל מקום ראוי לברך בלשון הכתוב.

יז. רב הונא: מברך משעת ההנחה. **ב"י**: הכוונה מהנחה עד קשירה. **רש"י**: כל עוד שלא קשר- בכלל "עובר לעשייתן". **הרא"ש** **וה"ר יונה**: משיתחיל להניח עד שיהדק בזרוע ובראש.

יח. **הרמב"ם**: מניח התפילין של יד על הקיבורת, מברך, ואז קושר.

הבנת דברי הרמב"ם: ב"י:

1. **הבנה ראשונה**: מברך דווקא לאחר הנחה, קודם קשירה, כיון שהקשירה זה עצם עשיית המצווה, ולכן לא יברך קודם

הנחה ('קודם דקודם'). כן נראה מדברי הרא"ש והר"ן, **וכן יש לנהוג למעשה**

2. **הבנה שנייה**: מברך מעת שהמצווה לפניו, אף קודם הנחה (וכן כתב ר"י)

יט. סח בין הנחת היד לראש:

1. **רש"י**: עבירה, כיון שסמך על הברכה הראשונה.

2. **תוס'**: משמע שאם יחזור ויברך על הראש- אדרבה זו מצוה, וזכה בברכה.

3. **ב"י**: אין כן דעת הפוסקים, אלא שבכל עניין אסור לדבר, אף אם יחזור לברך.

כ. **הלכות תפילין עתיקתא**: אם סח בין תפילין של יד לשל ראש:

1. **שיחת חולין**: חוזר עליה מעורכי המלחמה

2. **עניית אמן וכדו'**: אינו חוזר עליה מעורכי המלחמה, כי אין זו עבירה גדולה כ"כ, אך יש איסור שגורם ל"ברכה שאינה צריכה", כי צריך לחזור ולברך

אולם **מרדכי בשם ר"ת** כתב שאין זה הפסק לענות אמן ושאר דברי קדושה, **ב"י**: משמע מר"ת שאין צריך לחזור ולברך

כא. **אגור בשם הרשב"א** כתב שרשאי להפסיק בין יד לראש לענות אמן וכדו', אך חייב לחזור ולברך, וזה אף אם רק הפסיק ושמע מבלי לדבר, ששומע כעונה.

ב"י: לשיטתנו, ששותק בתפילת עמידה- אינו הפסק, גם כאן אין זה הפסק (הרשב"א סובר כאותם האומרים שאין לעצור בעמידה לשמוע קדיש, כי זה הפסק)

כב. **הרשב"א** כתב שיש לחלק בהפסק:

1. **כשהפסיק בין תפילין יד לראש**: חוזר ומברך על ראש, כי זו מצוה בפני עצמה

2. **כשהפסיק בשחיטה בין שתי בהמות**: אינו חוזר לברך שנית, כי לא היה הפסק בין הברכה והמעשה

על כן, אין צורך להפסיק ולענות בפועל, כי שומע כעונה לכתחילה, ולכן בתפילת עמידה אין להפסיק ולשמוע

ב"י: להלכה שומע כעונה:

1. **לעניין לצאת ידי חובה**: הרי זה כעונה

2. **לעניין הפסק**: אינו כעונה

כג. **מרדכי**: ר"ת: סח בין התפילין:

1. **דברים בטלים**- חוזר ומברך

2. **לצורך תפילין**- אין חוזר ומברך

כד. **תרומת הדשן**: אף **לסמ"ק** שכתב להניח תפילין בחול המועד בלא ברכה- אסור לדבר ולהסיח בין התפילין ליד לשל ראש, כי זה לא רק משום שמביא עצמו לברכה שאינה צריכה לו, אלא בלא זה, יש לו עבירה בעצם הדיבור המהווה הפסק

כה. **הרא"ש ורי"ו בשם המפרשים** כתבו שהברכה על התפילין של יד עולה גם לתפילין של הראש, וכריכת הרצועה סביב הזרוע איננה ממצות הנחת תפילין.

כו. **הטור** כתב שהברכה השנייה של "על מצות תפילין" שייכת גם לתפילין של יד, כי היא בגדר 'גמר מצווה'.

יש להכין את התפילין של יד, ואז מכינים גם את של הראש, ומכינים אותו כדי שלא יהיה הפסק ביניהם בהנחה.

כז. כתבו **מהרי"א ז"ל והרב מהרי"ן חביב ז"ל** שזה טעות בידם, שהרי הם מעבירים על המצוות, ועל כן יש למחות בידם, ויתקנו כד, שרק לאחר שיניחו את השל יד יניחו את השל ראש, כי תיקון לצורך הנחה- אינו הפסק.

כז. **ה"ר יוסף גיקטליא**: על פי **הקבלה** אסור להוציא את התפילין של ראש מהתיק שלהם, לפני גמר הנחת התפילין של יד כח. מתי יש לברך על התפילין:

1. **רבי, וכן פסק אביי**: בכל פעם שמניחם

2. **חכמים, וכן פסק רבא**: רק בשחרית

כט. **רבא** היה נכנס לבית הכיסא ויוצא נוטל ידיו ומניח תפילין ומברך, וזה שלא כהוראתו. **רב פפי** בכל פעם שהיה מניח תפילין היה מברך. **חכמי רב אשי** היו מברכים בכל פעם שהיו ממשמשים בתפילין. כן כתבו **הרי"ף והרא"ש**.

ל. **רש"י**: היו רגילים להיות ממשמשים בתפילין תמיד, ק"ו מציץ שאין להסיח דעתו ממנו. כן כתבו **התוס' וסמ"ג וסה"ת ונימוק"י**. **ב"י**: משמע מהם, שבכל פעם שמשמש בהם יש צורך לברך, אף שלא נשטמו ממקומם.

לא. **הרא"ש בשם ר"י**: יש לברך רק כשמחזיר את התפילין, לאחר שהם נשטמו ממקומם. כן כתבו **הטור ורי"ו**.

לב. **התוספות**: יש שאלה מה יש לברך על התפילין כשממשמש בהם:

1. **צד ראשון**: "לשמור חוקיו", כמו שמברכים על חליצת התפילין.

2. **צד שני**: "להניח", כמו שמברכים בשעת ההנחה.

נראה לומר שמברכים למעשה "לשמור חוקיו".

לג. **ב"י**: תמוה כיצד יש לברך "לשמור חוקיו" על עצם משמוש התפילין, שהרי לא כתוב בתפילין 'שמירת חוק'.

לד. לפירוש **ר"י**: משמע שכשהתפילין נשטמו ממקומם מברך 'להניח' כמו בשעת ההנחה

לה. **הרמב"ם** כתב שמברך על תפילין בכל פעם שמניחם, אפילו כמה פעמים ביום.

משמע כר"י שמברך רק כשנשטמו ממקומם וממשמש כדי להחזירם למקומם.

אולם תמוה מדוע כתב כן, כי זה פשוט שכשנשטמו ממקומו צריך לברך, כי זה הנחה גמורה.

לו. **חכמים של בית רב אשי** סוברים כרבי, שיש לברך בכל פעם שמניחים את התפילין. נראה **שלרמב"ם**, כיון שאין לברך על חליצת התפילין ("לשמור חוקיו"), ממילא גם אין לברך בעת שהתפילין נשמטו ממקומם.

לז. ר"ן: כל פעם שממשמש בתפילין- מברך עליהם. **התוס'** הסתפקו בכך שלא התפרש מה יש לברך בעת המשמוש, כי לא מסתבר לברך 'להניח', שהרי הם כבר מונחים עליו, ועל כן כתבו שמסתבר לברך "לשמור חוקיו", כחליצת התפילין.

הב"י העיר שלא נראה לברך "לשמור חוקיו" בעת המשמוש, שהרי עניין אמירת "ושמרת את החוקה" בא לומר להניח ביום ולא בלילה, אך ביום כשהם כבר מונחים, לא שייך לברך "לשמור חוקיו".

על כן **נראה שיש לברך**: "לשמור את התפילין". כלומר ששומרים עליהן מהיסח הדעת.

נראה **שהפוסקים** לא הזכירו דין משמוש בכל פרק זמן, כי לא ברור כל כמה זמן יש למשמש ולברך כחכמי רב אשי, וממילא יש חשש שמא יבואו למשמש כל שעה, למרות שאין עדיין גדר של היסח הדעת, ונברך לבטלה.

יש מפרשים משמוש שייך רק כשהתפילין יצאו ממקומם, שאז יש לברך כשמחזיר למקום.

ב"י: תמוה מדוע כתב שהפוסקים השמיטו דין זה, שהרי הרי"ף והרא"ש כתבו דין זה בהלכות תפילין (אף שלא כתבו בהלכות סוכה).

לח. טור: כשמזיז את התפילין ממקומם:

1. **שלא בכונה**: חוזר ומברך

2. **כשהזיז בכונה על דעת להניח במקום הראוי**: אינו צריך לברך.

לט. ב"י: משמע שהטור סובר שאף כשהסיר על מנת להחזיר מיד, כגון כשנכנס רגע לבית הכיסא- אינו מברך.

אולם הב"י חולק וסובר שחייב לחזור ולברך. משמע שבכל פעם שהתפילין נשמטו ממקומן, זה כדין מי שהסירן ממש.

מ. מהרי"ק: נשאל בעניין מי שהניח תפילין של יד וברך עליה, וכשהוא הידק את הרצועות על זרועו נפסק הקשר של יד והוצרך לעשות קשר אחר, ולא נמצאה תשובה במהרי"ק לדבר, האם יברך שנית.

הב"י ענה שיש לחלק בדבר:

1. **כשנפסק לאחר ההידוק וקשירה**- מברך שנית

2. **כשנפסק לאחר ההידוק בלבד**- מברך שנית, כי ע"י ההידוק כבר נעשית מצות ההנחה, ולכן כשמניח שנית חוזר ומברך

3. **כשנפסק בתחילת ההידוק**- אינו צריך לברך שנית, כיון שהברכה הראשונה עדיין לא חלה על שום דבר, ולכן היא חלה על ההנחה השנייה

מא. ארחות חיים בשם הראב"ד:

1. **אם הותר הקשר של יד, לפני שהספיק להניח התפילין של ראש**- מהדק, ואין צורך לחזור ולברך

2. **הניח כבר התפילין של ראש, ואז הותר הקשר של יד**- מהדק ומברך

מב. ארחות חיים בשם העיטור: ברכה על תפילין:

1. **שאולים**- מותר לברך

2. **גזולים**- אסור לברך (בוצע ברך נאץ ה')

3. **גזולים שהיה בהם יאוש ושנוי רשות**- מותר לברך

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן כה

- א. אם אין לו טלית, לא ימתין, אלא יניח מיד את התפילין, ואם אח"כ תגיע לו טלית - יניח אותה.
- ב. **ריקנט בשם הזוהר:** מי שיוצא מביתו עטוף בטלית ותפילין, השכינה באה עמו עם שני מלאכים מצדדיו ומברכים אותו, ואין המקטרגים יכולים לו.
- ג. **בספר פתח עינים לרב משה יקר אשכנזי** כתב שיסיר התפילין רק לאחר שלוש הקדושות (סימן: ש' ראשונה עם 3 ראשים) **יש אומרים** יסיר לאחר 4 קדישים (סימן: ש' שניה עם 4 ראשים), כן בספר המוסר וכן מנהג הרמ"א.
- ד. במקום שמכניסים הס"ת רק לאחר הקדושה, ימתינו מלהסיר התפילין עד אז.
- ה. המנהג לברך על התפילין 2 ברכות כהסכמת הר"ם **והרא"ש והר"ן** והסכימו לדעת רוב הגאונים, ומכל מקום טוב לומר 'בשכמל"ו', ואין זה נקרא מביא לידי ברכה לבטלה, מאחר שנראה שהלכה היא מדינא לברך שתי ברכות, ולא אמרינן בשכמל"ו אלא רק לרווחא דמילתא.

ו. **התוספות:** האם צריך לקשור בכל יום מחדש את קשר התפילין:

1. **רבינו אליהו:** צריך

2. **ר"ת וכן כל הפוסקים (ע"פ ב"י):** לא צריך

ז. **האגור בשם ספר הזוהר:** יש לברך על התפילין:

1. **יד- יושב**

2. **ראש- מעומד**

אולם הרמ"א העיר שלא נהגו כן, אלא את שתיהן מניח כשהוא עומד, כי בברכת המצוות צריך לעמוד.

- ח. יש לפסוק הלכה **כטור והרא"ש** שמברך על התפילין רק כשמחזיר אותן למקומם ומברך "להניח". אין לברך בכל פעם שממשמש, כיון שאין אנו פוסקים כתוס' (לשיטתם ממילא יש לברך "לשמור חוקיו").
- ט. יש לחלק בין **המהרי"ק לראב"ד**, שדווקא אם נפסק הקשר של יד לאחר שכבר הניח תפילין של ראש - יש לחזור ולברך, אך בסתם כך כשלא היה הפסק ממשי, בכל עניין אין לחזור ולברך.

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כו

- א. אף אם אין לו רק תפילין של יד או רק של ראש או שיש לו אונס- מניח רק אחד בנפרד, כי כל אחת זה מצוה בפני עצמה.
ב. בנפרד כאשר יש לו רק תפילין של יד או ראש, יברך:

1. על של יד- ברכה אחת
2. על של ראש- שתי ברכות

בית יוסף אורח חיים סימן כו

א. הרא"ש והמרדכי כר"ת ור"י פסקו שעל יד מברך אחת ועל ראש שתיים כשהן בנפרד. אולם לדעת רש"י, הרי"ף והרמב"ם אף על של ראש מברך רק ברכה אחת "על מצות", וכן הלכה.

- ב. תמוה שיטת הנימוק"י שנראה שסובר כר"ת מצד אחד, שמי ששח מברך שתיים, ומצד שני כתב שעל ראש מברך "על מצות" בלבד.
ג. סמ"ג, סמ"ק וספר התרומה סוברים כר"ת, ובכל זאת משמע מהם שכשיש לו רק של יד מברך עליה שתי ברכות.

ישוב הב"י בדעתם:

1. ברכת 'להניח'- תחלת עשיית המצוה
  2. ברכת 'על מצות'- סוף עשיית המצוה
- ממילא, אף אם מניח רק של יד- יברך שתיים, כי זה כל המצוה שיש לו, והרי זה תחילת וסוף המצוה בעבורו.
ד. הגמרא אומרת שמתחילה הייתה הו"א לומר שנגזור שלא להניח תפילין כשיש לו רק תפילין אחת, שמא יפשע אם נתיר לו להניח רק תפילין אחד, והוא כלל לא יבוא לעולם להתאמץ לקנות את התפילין שחסרות לו, קמ"ל שאין חשש לדבר.

ה. מצינו שתי ליטנות ברב חסדא:

1. ליטנא קמא: ע"פ רב חסדא, דווקא אם יש בידו את שתי זוגות התפילין, אין אחת מעכבת את השנייה, אך אם אין לו את שתייהן- הרי זה מעכב, וכן כתב בפירוש המשנה להרמב"ם, אך הב"י כתב שתלמיד טועה כתבו.
2. ליטנא בתרא: ע"פ רב חסדא, בכל מקרה אין תפילין אחת מעכבת את השנייה, וכן נקט הב"י, וכתב שנראה שאף הרמב"ם בחיבורו מודה לדבר, וכתב שכן דעת כל הפוסקים, ודעת הרא"ש.

- ו. הרא"ש: בדיעבד ניתן להניח רק תפילין אחת, ואין מניעה מצד הדרשה של "בין עיניך", שכל זמן שעליך- יהיו שתיים עליך.
- ז. הגהת סמ"ק: אם יש לו את שתי זוגות התפילין, ברור שחייב להניח את שתייהן.
- ח. מהטור משמע שיש יותר לגזור לא להניח רק זוג תפילין אחד, דווקא במציאות שיש לו תפילין של ראש ושל יד, כי היה ניתן לומר שכיון שזה כעין מצוה אחת לא נתיר להניח רק תפילין אחת, קמ"ל שמועיל ומותר.

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן כו

אור זרוע: ספר חסידים: מי שיש לו מכה בראש- יניח רק תפילין של יד, ומי שיש לו מכה ביד- יניח רק של ראש.

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כז

- א. **מקום הנחת תפילין של יד:** בזרוע שמאל בגובה הבשר שבין קנה לכתף, ויטהו מעט לצד ימין, שכשיכוף הזרוע יכוון כנגד הלב.
- ב. להקפיד שלא תהא חציצה בין התפילין לבשר.
- ג. "שמאלי" מניח ביד ימין.
- ד. **הרב ר' יחיאל מפרי"ז:**
1. "שמאלי" שעושה הכל ביד שמאל- מניח ביד ימין
  2. "שמאלי" שעושה מלאכה ביד שמאל, אבל כותב ביד ימין- מניח ביד שמאל (ככל אדם)¹
  3. השולט בשתי ידיו- מניח ביד שמאל (ככל אדם)
- ה. **הרצוה:** כורך סביב זרועו עד האצבע האמצעית, וכורכה 3 פעמים
- ו. **מקום הנחת תפילין של ראש:** מתחילת עיקר השער במצח עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס, והוא כל גובה הראש
- ז. **הקשר מאחורי הראש:** למעלה בעורף, מכוון באמצע הראש בדיוק
- ח. **מקום הנוי:** המקום שנראה כעין דל"ת מופנה לצד חוץ
- ט. **הרצועות שסובבות סביב ראשו:** צריך לזהר שלא ייתפכו, כך שהצבע השחור יהיה ניכר מבחוץ. ישלשן שתהיינה תלויות לפניו.

עד היכן הרצועות צריכות להגיע:		
צד שמאל	צד ימין	פירוש ראשון
עד החזה	עד הטבור	פירוש שני
עד הטבור	עד המילה	

- י. **שיעור רוחב הרצועה:** שעורה, ואם שינה בגודל- אינו מעכב בדיעבד

בית יוסף אורח חיים סימן כז

- א. **גמרא:** "ידך"- יד שמאל, ע"פ הנאמר בישעיה.
- ב. "על ידך"- זו הקיבורת. **תוס' ורא"ש:** קיבורת- קיבוץ בשר. יש שרצו לומר שמקום הנחת התפילין הוא בין היד למרפק (קוד"א). **תרומה:** יש שמניחים שם.
- ג. **ר"ת:** קיבורת- בין הכתף למרפק (קוד"א). כיון שיש שני חלקים:

1. עצם הקנה

2. זרוע- ובו יש להניח את התפילין במקום הקיבורת

¹ כי העיקר לפיו הוא ביד שכותב בה (ימין), שהיא היד החזקה, ולכן היד הכהה היא היד שכנגדה, וממילא יניח בשמאל

ד. הרמב"ם:

1. העצם שבין יד לקוד"א- זרוע
  2. העצם הסמוכה לכתף- מרפק
- אך מודה לר"ת לעניין עצם מקום ההנחה
- ה. סמ"ק: מניח בגובה הבשר בין העצם האציל (קובד"ו) לשחי (שובק"ו)
- ו. הגהה ושימושא רבא: ניתן להניח רק בחצי הזרוע של צד הקובד"ו
  - ז. בדק הבית: אין להניח בחצי הזרוע אלא רק במקום התופח שבבשר, כרמב"ם וטור, שרק זה מוגדר כמקום הקיבורת
  - ח. "על ידך"- מוכח שזה במקום התופח, ונוטה לימין:
    1. ת"ק: בגובה שביד, כמו שבראש זה בגובה
    2. רבי אליעזר: שיהיה רק לך לאות
  - ט. סמ"ג וסמ"ק: אין בעיה להניח את התפילין במקום הקיבורת, ושהן תהיינה גלויות, כי הכוונה על עצם מקום ההנחה ולא על גילוי בפועל
  - י. רבי חייא בר אבין היה מכווין את התפילין של יד לצד הלב, רמב"ם: כשעושה כך נמצא מקיים "והיו הדברים האלה על לבבך"
    - יא. קשר של תפילין- כלפי פנים:
      1. נימוק"י: בתפילין של יד
      2. שאר מפרשים: בתפילין של ראש
    - יב. מהר"י אבוהב: רבנו האי: קשר של תפילין- למעלה ולפנים
    - יג. בעל העיטור:
      1. הקשר- לימין
      2. התפילין- כלפי מעלה
    - יד. צורת הקשר:
      1. בעל העיטור: יעשה המעברתא בגודל כזה שתכנס בה הרצועה, ואז יהיה הקשר סמוך לתפילין, ויהיו הקשר והתפילין באותו גובה
      2. בעל המאור: הקשר מלמעלה ולמטה ממנו מעט בעיגול הזרוע יהיה התפילין, ועל כן צריך שיהיה הקשר למעלה לצד שמאל והתפילין למטה לצד ימין
      - טו. עיטור: הכל תלוי במנהג, והקשר יטה לצד ימין

1. **מנהג ראשון:** עושים קשר של יד בקצה הרצועה, יש שמכניסים התפילין ומתחילין בקצה האחר של הרצועה ומעביר במעברתא של התפילין את כל הרצועה עד שמגיע לקשר אשר הוא בסוף האחר ואז ישאר התפילין למטה והקשר למעלה, **כך שהתפילין תהיינה יותר קרובות ללב מן הקשר.**

2. **מנהג אחר:** קושרים באופן כזה שלעולם **ישאר הקשר יותר תחתון וקרוב אל הלב מהתפילין**, ובכדי לעשות זאת מדקדקים שלא להכניס את הרצועה לתוך המעברתא כשיתחילו להכניס ראשונה קצה הרצועה האחר שאין בו קשר, רק מכניסים כפל הרצועה הנמשך אחר עשיית הקשר תוך המעברתא ונשאר הקשר והיו"ד אשר בו למטה מהתפילין, אבל כניסת הרצועה תוך כפל הקשר תבוא למעלה מהתפילין. כעין זו נהגו **סופרי סת"ם המדקדקים**, וכן הארי הגדול **הרב ר' יצחק די ליאון ז"ל, וכן נוהגים עתה, וזה המנהג הנכון.**

יז. **תרומת הדשן:** לגבי מנהג הקשר :

קשר התפילין של יד:	הקציצה	המעברתא
קצת מקומות	לצד היד	לצד הכתף
מקומות אחרים	לצד הכתף	לצד היד

תרומת הדשן כתב שאין כ"כ קפידא אם לעשות כך או כך

ב"י: מנהג העולם כצורה הראשונה

יח. **הרא"ש:** הגמרא לומדת שכמו שאסור שתהיה חציצה בבגדי הכהונה, כך אסורה חציצה בתפילין. כמו כן מצינו שלא ניתן להניח את התפילין על המצנפת, כי זה חוצץ. נאמר "לאות על ידכה" שלא תהא חציצה עם בשרו. כמו כן דרשו: "לטוטפות בין עיניך" שלא יהא דבר חוצץ בין תפילין לבין עיניך.

יט. **הר"ן הביא שדרך החיצונים** להניח את התפילין על החלוק מבחוץ כנגד הקיבורת, כיון שהם מבינים שמה שנאמר "לאות" זה כדי שאחרים יראו את האות.

כ. **הרשב"א:** מותר להניח את התפילין של ראש על כובע או כיסוי. כיון שכל האיסור להניח תפילין של יד על חציצה זה רק משום שרק לך יהיה אות ולא לאחרים, אך בתפילין של ראש- זה לא שייך, ולכן מותר להניח על חוצץ, שאדרבה נאמר בה שכן אחרים יראו: "וראו כל עמי הארץ". מה שאסור להניח תפילין בין ציץ למצנפת, זה בגלל שמדין המצנפת אסור להניח שם כלי אחר, אך לא מצד עצם התפילין.

כא. **ריב"ש:** מי שסובל מנזילות מרובות ניתן לעשות כרשב"א שמותר לו להניח את התפילין של ראש על חציצה.

כב. **הרמב"ן:** אסור להניח את התפילין של ראש על גבי דבר חוצץ, אך הרמב"ן כתב שהיה **מסופק** בדבר, כיון שלא נאמר בשל ראש "לך לאות", וממילא אין לאסור משום חציצה.

כג. **הרשב"א:** הלכה רופפת היא ועל כן יש לנהוג כמנהג העולם, שרצועות של יד יכולות להיות על גבי דבר החוצץ, חוץ מהקציצה שצריכה להיות על גבי הבשר ממש.

כד. **ארוחת חיים:** כיון שהרשב"א בעצמו הסתפק בדבר, ממילא כנראה גם הר"ן הסתפק בדבר, ואין ללמוד הלכה למעשה להתיר חציצה בין התפילין של ראש לגוף.

כה. **הריב"ש**: אדם הסובל מנזילות ואם לא תתיר לו להניח את התפילין על הכובע לא יניח כלל, יש לסמוך ולהתיר לו להניח על דבר החוצץ, כי מוטב שיניחה על הכובע כדיעבד משיתבטל ממצות תפילין של ראש לגמרי

ב"י: בכל זאת מי שמניח תפילין של ראש על חציצה, צריך לכסות אותן, שמא יטעו להתיר להניח על חציצה בלא סיבה אמיתית.

כו. **הרשב"א** כתב שיש אוסרים להניח תפילין של ראש על חציצה, שהרי ר' יוחנן נמנע מלהניח תפילין כלל כשהיה לו קר, ולא הניח על בגד חוצץ.

אמנם **הב"י** דחאו וכתב שיש לחלק בדבר:

1. **כשמניח התפילין של ראש על כובע דק** - יש להתיר

2. **כשמניח התפילין של ראש על כובע גדולמצנפת** - אסור משום חציצה, כיון שלא ניתן לכוון להניח כנגד המקום שמוחו של התינוק רופס (ממילא ר' יוחנן לא היה מסוגל להסיר הכובע הגדול מפני הקור ולכן נמנע לגמרי)

כז. איטר מניח תפילין ביד ימין, כי רוב כוחו ביד שמאל. **אב"י**: שולט בשתי ידיו מניח ביד שמאל. **רא"ש**: "וקשרתם וכתבתם" קשירה וכתובה בימין.

כח. אדם שכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין, אן כותב בימין ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל, **תרומה**: זה הכלל: תמיד יניח את התפילין ביד החלשה שלו (יד-כהה) ולא הולכים אחר הכתיבה. כן פסק **המרדכי**.

אם אדם ימני התרגל לעשות מלאכתו ביד שמאל - דינו כימני, כי רק איך שהוא נוהג לעשות בצורה טבעית משעת הלידה - קובע.

לר"צ הכל תלוי בכוח האדם.

כט. **סמ"ק**:

1. **אדם ששולט בשתי ידיו** - מניח ביד שמאל, כדרך כל אדם

2. **השולט בשמאלו בכל דבר** - מניח ביד ימין

3. **שולט גם בימינו בכתיבה** - הוי כמו שולט בשתי ידיו, ומניח בשמאל

4. **הגהה בשם רבו ה"ר יחיאל, הגמ"י, הב"י בדעת הטור**: איטר שרגיל לכתוב גם בימין - יניח בשמאל, כי העיקר תלוי בכתיבה

ל. **למסקנה**: ביד שמחליטים להלכה להניח את התפילין, הולכים ע"פ:

1. **תרומה**: היד החלשה

2. **הטור ע"פ ר' יחיאל**: הכתיבה

לא. שיעור הרצועה:

1. **תוס' ורא"ש**: האמוראים במסכת מנחות עסקו בשיעור רצועה של ראש

2. **ערוך**: מדובר ברצועה של יד

לב. הרא"ש ע"פ המכילתין:

1. **פשוט** - הרצועה צריכה להגיע עד אצבע צרדא כשידיו פשוטות

2. **כפוף**- הרצועה צריכה להגיע עד אצבע צרדא כשכופף אצבעותיו על פס ידו

לג. **הרמב"ם**: **אורך רצועה של יד**: כדי שתקיף את הזרוע, ויקשור ממנה הקשר, ותמתח רצועה אחת על אצבע אמצעית, ויכרוך ממנה על אצבעו שלש כריכות ויקשור, כן פסקו **סמ"ג בשם הרי"ף ושמושא רבא**.

לד. **המרדכי**:

1. **רבה** קטיר לה, כלומר קושר רצועה באצבע צרדא

2. **רב אחא בר יעקב** קטר גם כן באצבע צרדא, ומתלית פירוש גודל סביב אצבעו שלש פעמים, אי נמי מתלית כמו משלש והעיקר כרב אחא.

לה. לא נזכר בדברי הפוסקים כמה פעמים צריך לכרוך את הרצועה על הזרוע, ו'העולם' נוהגים לכרוך שש או שבע כריכות

לו. **זוהר בפרשת פינחס**: שמע ישראל, יי רומזת לתפילין של יד, ויש לזוהר בדבר

לז. "בין עיניך"- זה הקודקוד, מקום שמוחו של תינוק רופס, בגובה ראשו, כגזירה שוה של "בין עיניכם" ממת.

לח. **מקום הנחת תפילין**:

1. **הרא"ש, מרדכי ותרומה**: מהמקום שמתחיל השיער לצמות, דהיינו מהמקום שמתחיל להקריח, ועד המקום שמוחו של תינוק רופס.

2. **הרמב"ם**: מניחים על הקודקוד שהוא בסוף השיער כנגד הפנים, כלומר במקום עיקרי השיער.

מה שכתב שניתן להניח שתי זוגות תפילין ועדיין יהיה מקום (מדובר במציאות):

1. סמוכים זה אצל זה ברוחב הראש שכנגד בין העינים

2. זה על זה, ומקום הנחת שתי תפילין מוח התינוק רופס- וזה נראה יותר מהפוסקים

לט. **קשר התפילין**: יעשה למעלה בגובה הראש, **רמב"ם**: הקשר יהיה בגובה העורף בסוף הגולגולת

מ. **התפילין של ראש מאחור צריך להיות**:

1. **רש"י, רא"ש**: ממול העורף ולא בצדדים- כן המנהג

2. **אגור ורבינו אליקים**: כנגד העורף אך מצודד לצד אחד

מא. **הרמב"ם**: יכוון את התפילין כך שיהיו בין העיניים, **ב"י**: הטעם הוא:

1. כיון שהקשר מול העורף, הקציצה בין העיניים

2. גזירת הכתוב "והיו לטוטפות בין עיניך"

מב. **נוי התפילין**:

1. **פירוש ראשון**: הצד של **הקשר** שנראית בו הדלי"ת, יהא נראה מבחוץ

2. **פירוש שני**: נוייהם של **הרצועות** שהם חלקות מצד אחד וצבועות שחורות, וזה נוי

מג. **הרא"ש**: יש להחמיר שמדובר בין בקשר, ובין רצועות של יד או של ראש

1. **תשובה ראשונה:** רב הונא התענה 40 תעניות על שהתהפכה לו רצועת הראש, וזו לא הייתה חובה מעיקר הדין להתענות כלל

2. **תשובה שנייה:** מי שמתהפכת לו רצועה של ראש או של יד- חייב להתענות מדינא, כי הוא פושע, אך אין לחייבו 40 תעניות, ורב הונא התענה כ"כ הרבה מרוב חסידות

מה. **הב"י:** נראה שהטור סובר כתשובה הראשונה. אך הרמב"ם כתב שיזהר שלא יתהפכו אף הרצועות של יד.

מהר"י אבוהב: יש לחלק בדעת הרמב"ם:

1. **כשהניח כראוי ואז התהפך מעצמו-** אין קפידא

2. **כשהתהפך בשעת ההנחה-** יש להקפיד בדבר, שלא יפשע בדבר

ב"י: אין לדקדק כן, כי אם הוא היה מניח כתיקונה, זה לא היה מתהפך

מו. מצינו שתי דעות בטור עד היכן יגיעו הרצועות של תפילין:

1. **הרא"ש והמרדכי וסמ"ג והתרומה בשם שימושא רבא ובשם הרי"ף סמ"ק והתוספות:** של ימין- עד הטיבור, ושל שמאל- עד החזה.

2. **יש אומרים:** של צד ימין- עד המילה, ושל שמאל- עד הטיבור.

מז. **רש"י:** שיעור הרצועות בגמרא באצבע צרדה, מדובר על רצועות של ראש:

1. **יש אומרים:** כפוף

2. **יש אומרים:** פשוט

מח. **שיטות האורך:**

אצבע צרדה	פשוט	כפוף	
אצבע	כמה שיכול לפשוט מגודל ועד אצבע (שיעור גדול יותר)	כמה שיכול לפשוט מאצבע עד אמה	רש"י
אמה (האצבע הארוכה)	מגודל ועד אמה	מאצבע עד אמה	התוספות
אצבע	מראש האצבע עד ראש הגודל כשהן פשוטות	מעיקר גודל עד ראש האצבע, כשהן דבוקות זו לזו	ערוך

מט. **אורך שתי הרצועות:** עד שיגיעו לטיבור או מעט למעלה ממנו

נ. **צורת הנחת הרצועות:**

1. **רבה:** היה קושר את התפילין לראשו, ומיישר את הרצועות הנמשכות מהן, ומשליך אותן מאחוריו באופן שהן היו תלויות לו על כתפיו מאחוריו

2. **רב אחא בר יעקב:** היה קושר את התפילין לראשו, והיה משאיר מן הרצועות כ"כ עד שהוצרך לקלוע אותן זו עם זו, כדי שהן לא תתפזרנה אילך ואילך

3. **מר בריה דרבינא:** היה עושה כמנהגנו, כלומר היה מיישר את הרצועות כך שהן היו תלויות מלפניו, **הב"י:** כן פסק הטור.

נא. **שיעור רוחב הרצועות: מרדכי: סמ"ג:** יותר מחיטה ופחות מכשעורה, ואם פחתהותיר- אינו פוסל. אך **מהסמ"ק והרמב"ם** משמע שאם פחת- פסול.

נב. **ב"י:** מה שכתב ה**טור** שאם הפחית או הוסיף על שיעור רוחב הרצועות, מדובר גם על שיעור אורך הרצועות. **מהרא"ש** משמע שאף אם נשאר שיעור כל שהוא- כשר. כן משמע **במרדכי** שכדאי רש"י לסמוך עליו. אולם **הרמב"ם** פוסל כשאין שיעור ראוי, **למעשה** כן היא ההלכה שיש למצוא רצועה אחרת כשהדבר אפשרי, ולא להסתמך על שיעור כל שהוא.

נג. קשירת התפילין:

תוס':	רבינו אליהו	רבינו תם	הלכה
האם צריך לקשור את התפילין מחדש בכל יום	צריך	אין צורך	כדעת רבינו תם
מהי 'שעת קשירה'	קשירת קשר התפילין	הידוק התפילין לראשו	

נד. **רוקח:** צריך לגלח את השיער שעל הצוואר, כדי שהרצועה תגע בבשרו, **אגור:** לא נהגו כן למעשה

נה. **מרדכי: שימושא רבא:** צריך לכסות את התפילין כדי שהם לא ייראו, כי נאמר "לך לאות" שרק לך יהיה האות.

ר"ץ: יש חילוק:

1. **תפילין של ראש:** גלויות, שנאמר "וראו", וכן יש שם את ה"י"י

2. **תפילין של יד:** מכוסות, שנאמר "לך לאות", ה"י"י וה"ד" ששונים מהתפילין, לא הוזכרו בשום מקום. מ"מ למעשה טוב

שגם הם ייראו, שנאמר "וראו", וכן נאמר "וראית" על הקשר

נו. **השימושא רבא** מודה שצריך לראות את הקשר, אך בזמן הזה אנו חוששים שמי שהולך עם התפילין זה נחשב לגאוה, ולכן יש לכסות אותן, אף שזה לא נכון מצד הדין.

מבעל התרומה משמע שהשימושא רבא דיבר רק על תפילין של יד, וכך **באו"ח**.

נז. **רבינו האי:**

1. **מנהג הגאונים והחכמים ואבות בית דין:** מניחים את התפילין בגלוי

2. **מנהג התלמידים בפני רבים:** מכסים את התפילין, כי זה עזות מצח לגלות אותן בפני רבים

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן כז

א. נהגו כמנהג הראשון בהכנסת הרצועה לתוך המעברתא, ויעשה כך שהקשר והיו"ד יהיו מצד ימין של התפילין סמוך ללב

ב. **תה"ד:** חכם אחד הורה שיש להניח את הפרשיות בבית כך שהפתיחה תהיה כנגד הלב, ואין להקפיד ולשנות אם כבר מונח אחרת. **דרכי משה (וב"י):** נהגו כמנהג הראשון, שהמעברתא לצד הכתף והקציצה לצד היד

ג. גידם שנשארה לו זרוע האם חייב בהנחת תפילין:

1. **אור זרוע:** פטור

2. **תוספות:** חייב

ד. מי שמניח תפילין של ראש על חציצה- יניח בלא ברכה, שהרי אף הרשב"א כתב דבריו רק להלכה ולא למעשה.

- ה. **מרדכי** כספר התרומה שמניח תפילין ביד החלשה, **דרכי משה**: למעשה יש לנהוג כטור וסמ"ק שהולכים ע"פ היד שכותב עימה, וכן יש לנהוג למעשה
- ו. **מרדכי**: מדינא אין צורך בכריכות של הרצועה על ידו כלל. **דרכי משה**: המנהג כרמב"ם, לכרוך 3 פעמים ולקשור
- ז. **מהרי"ל**: אין לעשות כמנהג בני אוסטרייך שכורכים את הרצועה על התיתורא שבזרוע כדי להדקה בחוזק על הזרוע
- ח. **אגור**: ע"פ הזוהר: מברך על תפילין של: יד- מיושב, **ראש- מעומד**. **דרכי משה**: המנהג לברך על שתיהן- מעומד, כי ברכת המצוות מברכים בעמידה.
- ט. יש לחלק מתי מניח את התפילין לגבי יוהרא:
1. **כשמניח את התפילין כל היום**- יש יוהרא כשלא מכסה אותן
  2. **כשמניח את התפילין רק לק"ש ותפילה**- אין יוהרא כלל בכך שלא מכסו, שכך דרך העולם וכן כתב ב"י בשם ספר התרומה וארחות חיים
- י. האם ע"פ **המרדכי** יש לכסות את התפילין, אף כשמניחן רק לשעת ק"ש ותפילה:
1. **ב"י**: כן
  2. **דרכי משה**: לא
- יא. **סמ"ג וסמ"ק, ומרדכי**: יכול להניח את התפילין של יד מגולים או מכוסים כרצונו
- יב. כל מה **שרבנו האי** כתב שתלמיד שיניח תפילין מגולות בפני רבו זוהי עזות, זה רק במציאות שהוא מניח את התפילין כל היום, אך אם הוא מניח רק לשעת ק"ש ותפילה- אין חשש בדבר, **ותמוה** שהב"י הביא זאת בסתם, לאסור בכל עניין

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן כח

- א. **משמוש בתפילין**: צריך למשמש בתפילין בכל שעה, וימשמש: **ראשית**- בשל יד **שנית**- בשל ראש
- ב. **הסרת התפילין**: **ראשית**- של ראש ויניח בתיק, **שנית**- של יד, כך שיפגע בשל ראש תחילה

בית יוסף אורח חיים סימן כח

- א. **מסכת מנחות**: חייב אדם למשמש בתפילין (שיש בו אזכרות רבות) בכל שעה, ק"ו מציץ (שבו רק אזכרה אחת)
- ב. **טור**: יש למשמש בתפילין:
1. **כשיאמר יוקשרתם לאות על ידך**- ימשמש בתפילין של יד
  2. **כשיאמר יוהיו לטוטפות בין עיניך**- ימשמש בשל ראש
- ג. יש למשמש בשל יד תחילה, כי 'אין מעבירים על המצוות'. **תוס' בשם הר"ר אליהו, הרא"ש והמרדכי**: מדובר לעניין משמוש, שיש להקדים של יד
- ד. מסיר את של יד ורק אח"כ של ראש, שנאמר "בין עיניך" שכל זמן שתפילין של ראש מונחות, יהיו גם של יד.
- ה. **מערכת האלהות**: צריך לחלוץ תפילין של ראש כשהוא עומד.
- ו. **רש"י**: **רבא**: אם פגע בתפילין של יד- אסור להקדים את התפילין של ראש, שיאין מעבירים על המצוות.

הרא"ש והמרדכי: תמוה שמשמע מרש"י שכל הבעיה היא רק ש'אין מעבירים על המצוות', והרי יש גם בעיה שמשנה מסדר ההנחה האמור בפסוק, שכן כתוב "על ידך" ורק אח"כ "בין עיניך"

ז. **ר"ת בשם ר"ח שאמר בשם רב האי, תוס':** אסור להניח את התפילין בצורה שכזו שיפגע להבא בתפילין של ראש בתחילה, ולכן יניח השל יד על השל ראש

ח. אם פגע בשל ראש בתחילה לפני של יד, יניח קודם תפילין של:

1. **הרא"ש והרמב"ם:** יד

2. **נימוקי יוסף:** ראש (ולא יעביר על המצוות)

ט. **ב"י:** אסור להוציא את התפילין של ראש לפני של יד, אף שאינו מניחה בתחילה (אלא עושה כן רק כדי שיהיה מזומן לפניו)

י. **הרב רבי דוד אבודרהם בשם גאון, וכן בארחות חיים:** מנהג החכמים לנשק את התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן

שור אורח חיים הלכות תפילין סימן כט

בני מערבא	הטור	
כן	לא	האם יש לברך ברכת "לשמור חוקיו" בחליצת התפילין
כן	לא	האם לילה זמן תפילין
לא	לא	האם מניח תפילין בשבת ויו"ט
נאמר בפסוק: "ושמרת את החוקה הזאת למועדה מימים ימימה"- ימים ולא לילות	"והיו לאות על ידך" ושבת וי"ט אינם צריכים אות	הראייה

א. **רב האי גאון:** מי שרוצה לברך "לשמור חוקיו" בעת הסרת התפילין- רשאי. **הטור:** תמוה מאוד כיצד ניתן לברך, אם הוא כלל לא חייב בברכה זו, והרי זו ברכה לבטלה

בית יוסף אורח חיים סימן כט

א. מציינו מחלוקת:

רבי יוסי הגלילי	רבי עקיבא	
תפילין	פסח	לעניין מה נאמר "החוקה הזאת" בתורה
לא	כן	האם לילה זמן תפילין
כן	לא, שנאמר "לאות" ואין הם צריכים אות	האם שבת ויו"ט זמן תפילין

- ב. **הרא"ש: רבינו תם:** כל מה שבני מערבא היו נוהגים לברך "לשמור חוקיו" כשהיו מסלקים את התפילין, מדובר דווקא כשסילקום סמוך לשקיעת החמה, שאז יש מצווה בסילוקן, שהרי נאמר "ושמרת את החוקה" לומר שלילה אינו זמן תפילין לשיטתם. הגמרא אומרת שמי שמניח תפילין אחרי שקיעת החמה עובר על מצוות עשה.
- למעשה:** אין לברך בזמן הזה על סילוק התפילין אף כשמסלק סמוך לשקיעת החמה, כי באמת לילה- זמן תפילין, רק שאין מורים כן
- ג. **אנו מסירים את התפילין לפני כניסת שבת, בגלל שנאמר "לך לאות" וכיון שאין זה חיוב לאו באם לא יסלקו, אין לברך על סילוק התפילין**
- ד. **אין לברך ברכה על סילוק התפילין בנוסח "לך לאות", כי לא נאמר בפסוק לשון שמירה, שיהיה איסור לאו בדבר, אלא רק לשון אי חיוב להניח בשבת. על כן אין לברך שום ברכה. לפי זה מובן שגם אין לברך על סילוק הציצית בלילה, כי אין איסור להניח ציצית בלילה, אלא העניין הוא רק שאין זה זמן ההנחה (וראיתם אותו- רק ביום) כן נראה מהתוס', התרומה והמרדכי.**
- ה. **ממילא מה שכתב הטור שיש להסיר את התפילין בערב שבת:**
1. זה לא בגלל שיש איסור להניח בשבת, אלא שכיון שאין חיוב להניח, יש להסיר, שמא יבוא לטלטלם ברה"ר, ואין זה גזירה לגזירה, שכיון שאין לו צורך בהם, גוזרים אף בדרבנן
  2. אין לברך ברכה שלא נזכרה בתלמוד (לך לאות)
- ו. **משמע מהתוס' שאם אנו פוסקים שאין לברך "לשמור חוקיו", אז אין לברך גם שום ברכה אחרת כלל:**
1. יש קפידא שינקטו לשון של "שמירה"
  2. "חוקה" זה כעין לשון שמירה וזה לשון קפידא
- הגמרא אומרת ש"חוקה" זה לשון עיכוב, וממילא מי שסובר ש"חוקה" מדבר בתפילין- אסור להניח תפילין בלילה
- ז. **אף שהרמב"ם פסק שאין להניח תפילין בלילה, ומי שיניח- עובר בלאו, שנאמר "ושמרת את החוקה", בכל זאת לא כתב לברך על סילוק התפילין. כיון שדווקא בני מערבא בירכו, אך לא בני בבל:**
1. **אם מניח עתה בתחילה בלילה- עובר בלאו**
  2. **אם נשאר בלילה עם התפילין שלבש מבעוד יום- אינו עובר בלאו, וכיון שלא נתחייב לסלקו, גם לא שייך לברך על כך.**
ממילא, כיון שאנו פוסקים כבני בבל- אין לברך
- ח. **ב"י: יישוב דעת רב האי גאון שכתב שיש רשות לברך "לשמור חוקיו" על סילוק תפילין:**
1. רב האי גאון הסתפק כמי ההלכה- האם לילה זמן תפילין או שלא, ולכן לכל שיטה- יש לה על מי לסמוך.
  2. רב האי גאון התכוון לומר שניתן לברך דווקא כשמסלק בערב שבת וי"ט, כיון שיש איסור אז להניח, כי "לך לאות" הינו לאו, האוסר להניח. ממילא, ניתן לברך ברכה של "לך לאות", ואם לא ירצה לא יברך (כי לא מצינו ברכה שכזו בגמרא)
  3. ניתן לומר שרב האי גאון הסתפק האם "לך לאות" הממעט הנחת תפילין בשבת בא לומר שיש איסור בדבר (ועל כן יש לברך), או שרק אין חיוב (ואין לברך), והילכך הרשות בידו לברך אם ירצה
  4. כיון שבני מערבא בירכו על סילוק התפילין- מי שמברך, יש לו על מי לסמוך

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן כט

- א. **מרדכי**: בברכה על התפילין:
1. לשמור חוקינו- אין לברך
  2. לשמור תפילין- יש לברך, כי זה מעין המצווה
- דרכי משה ע"פ האבודרהם והתוס'**: אין לנהוג כן.
- ב. **הגהות מיימוניות בשם העיטור בשם הגאונים**: חולצים את התפילין רק כשאומרים "כימי השמים על הארץ" בתפילת ערבית.
- דרכי משה**: בימינו שלא מניחים תפילין כל היום, ניתן להסיר כבר לאחר קדושת ובא לציון.
1. יש נוהגים לסלקן כשאומר 'יהי רצון מלפניך שנשמור חקיך', כדי לעשות זכר לבני מערבא שהיו מברכין לשמור חקיו וב"י כתב שאין טעם למנהג זה.
  2. **בפתח עינים** כתב שאין להסירן עד שיאמר בהן 3 קדושות, ע"פ הקבלה
  3. **י"א** שצריך להמתין עד שיאמר ג"כ 4 קדישים דהיינו לאחר קדיש יתום, והסימן על זה ב' שינין שבתפילין האחת ג' ראשין נגד ג' קדושות והשנית ד' ראשין נגד ד' קדישין וכן כתב בספר המוסר ע"פ הקבלה, **וכן המנהג**
  4. **ב"י**: ביום שיש ס"ת, חולצים התפילין רק לאחר החזרת הספר למקומו. **דרכי משה**: הב"י התכוון למקום שנהגו להחזיר את הס"ת רק לאחר "קדושה".
  5. **ב"י**: בראש חודש מסלקים התפילין קודם מוסף, כי ע"פ הקבלה אין להניח תפילין כשאומר קדושת "כתר" של ר"ח

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן ל

- א. **זמן ההנחה**: בבוקר, משיכיר את חבירו הרגיל עמו קצת בריחוק 4 אמות
- ב. מדינא לילה- זמן תפילין, ועל כן:
1. אם התפילין היו עליו מבעו"י והחשיך- אינו צריך לחלוץ אותן
  2. לכתחילה להניח בלילה- אסור קודם זמן משיכירי
- ג. היוצא לדרך:
1. **הנחה**- יכול להניח קודם זמן משיכירי בלא ברכה
  2. **ברכה**- כשיגיע זמן משיכירי ימשמש בהן ויברך
- ד. **ה"ר פרץ**: לילה- זמן תפילין. אין מניחים תפילין בלילה, גזירה שמא יישן בהם.
- ה. האם ניתן לברך על התפילין בלילה:
1. **ה"ר פרץ**: רק מי שיוצא לדרך- רשאי
  2. **הרא"ש**: לא, על כן מי שהיה הולך עמהן בבין השמשות, יניח ידו עליהן

בית יוסף אורח חיים סימן ל

- א. **רש"י, רי"ף והרא"ש**: 'אחרים' אמרו במסכת ברכות שהזמן להניח תפילין בבוקר הוא משיכיר את חבירו בריחוק 4 אמות.
- ב. **ה"ר יונה**: הטעם לכך שניתן לברך על התפילין רק משיראה את חברו, כי נאמר בהן לשון ראייה (דברים כח י) 'וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך'.
- ג. **התוס'**: בירושלמי מעמיד משיכיר בחבירו, מדובר דווקא על חבר שרגיל אך אינו רגיל כ"כ, וכן כתבו הרא"ש ור' יונה.
- ד. **רב אשי**: לילה זמן תפילין, וממילא ניתן להניח מעיקר הדיון, אך אין מורים כן ברבים, שמא ירדם עמהן.
- ה. **הרא"ש ותרומה** כתבו שאין להניח תפילין לכתחילה בלילה, אך רשאי שלא לחלוץ כשהיו עליו מבעו"י.
- ו. עד מתי ניתן להניח את התפילין ביום:
1. **תנא קמא**: עד שתשקע החמה
  2. **רבי יעקב**: עד שתכלה רגל מן השוק (לילה זמן תפילין), מודה לת"ק שאין להניחו לכתחילה לאחר שקיעה
  3. **חכמים**: עד זמן שינה, אך אם חלצן לבית המרחץ וכיסיא אינו חוזר ומניחן לאחר השקיעה, אף שלילה זמן תפילין. כן פסק המרדכי
- ז. **הרמב"ם**: לילה אינו זמן תפילין, ומי שמניח בלילה עובר בלאו, ובכל זאת כתב שאם התפילין כבר עליו מבעו"י מותר מדינא להיות עמהן כל הלילה, אך אין מורים כן. **הטעם**: כדי שלא תהיה קושיה מהמקרה של רב אשי שנשאר עם התפילין בלילה.
- ח. **ספר התרומה ומרדכי**: מדרבנן אסור להניח את התפילין מזמן השקיעה, מדובר על סוף השקיעה שכבר סמוך לצאת הכוכבים.
- ט. **ב"י**: רבי אלעזר: מותר להניח את התפילין לכתחילה לאחר שקיעת החמה, כדי לשמור עליהן שלא יאבדו.
- י. רב אשי לא חלץ את התפילין:

רב אשי לא חלץ את התפילין	הרי"ף, הרמב"ם, ב"י: כן דעת כל הפוסקים שלא כר"א	בספרים שלנו, רש"י
הגירסה בגמרא	וחשך ולא סליק תפילי	וחשך והוה מנח תפילי
משמעות הדבר	אין צורך לחלוץ אותן כשלבש מבעו"י, אך אסור להניח לכתחילה משחשיכה	מותר להניח תפילין לכתחילה משחשיכה לצורך שמירה עליהן

ב"י: למסקנה דעת כל הפוסקים היא שלא כשיטת רבי אלעזר, ואסור להניח לכתחילה בלילה בכדי לשמור על התפילין. הפוסקים סוברים שמותר להניח את התפילין קודם זמנן בבוקר כשצריך לילך לדרך, רק כדי לשמור עליהן.

יא. מה מוגדר כ"הלכה ואין מורין כן" לגבי הנחת התפילין בלילה:

1. **ע"פ הרא"ש**: משמע שמותר להניח את התפילין לכתחילה בלילה אף כשזה שלא לצורך שמירתן (זה קשה, כי זה שלא כדברי הפוסקים)

ע"פ הסבר הב"י: הגירסה "מנח תפילי", הכוונה היא שהניח מלסלק אותן, כלומר שלא הסיר אותן משחשיכה, אך ברור שאסור להניחן לכתחילה לאחר שקיעה כשזה שלא לצורך שמירה

2. **ב"י**: **ע"פ ר' יונה**: מ'אחרים' משמע שאף להניח את התפילין בלילה לכתחילה, זה בכלל "אין מורין כן"

יב. **ע"פ הרמב"ם**:

1. **כשרוצה להניח את התפילין שלא לצורך, בלילה** - מותר, אך אין מורין כן

2. **כשרוצה להניח את התפילין לצורך שמירה בלילה** - מותר, ומורין כן

יג. **ב"י ברמב"ם**: במקרה של רבינא ורב אשי, כשהוא אמר שמותר להניח את התפילין בלילה כדי לשמור עליהן, משמע שזו הוראה למעשה

יד. **ב"י**: להלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם מסכימים שאין להניח את התפילין לכתחילה בלילה, כן יש לפסוק

טו. **הברייתא** אומרת: שמי שיוצא לדרך קודם זמן משיכיר, רשאי להניחן, ולמשמש בהן כשיגיע הזמן:

1. **הרי"ף והרא"ש**: כתבו ברייתא זו

2. **הרמב"ם**: לא כתבה. **ב"י ברמב"ם**: ייתכן שהרמב"ם לא כתבה, משום שסובר שהברייתא סוברת שלילה הרי הוא זמן תפילין, ומה שאמרו 'יגיע זמנם' זה מדרבנן, אך כיון שהרמב"ם בעצמו פוסק שלילה אינו זמן תפילין, ממילא אין לפסוק כן

3. **סמ"ק**: **רבינו פרץ**: הברייתא סוברת שלילה אינו זמן תפילין (הפוך מהרמב"ם), אך למ"ד שלילה זמן תפילין - מברך מיד

טז. **סמ"ק**: מי שיוצא לדרך, ומפחד שהתפילין יאבדו, מותר להניחן עליו קודם זמן משיכיר.

יז. **הגהת סמ"ק**: נראה שמותר ללבוש תפילין כשיוצא לדרך קודם הזמן, אף בלא חשש שיאבדו, כיון שאין חשש שירדם כשיוצא לדרך. **ב"י**: ייתכן שכן דעת הרי"ף.

יח. **ב"י**: הלכה כרי"ף והרא"ש שפסקו כאותה ברייתא

יט. מי שעטור בתפילין, התירו לו לכסותן ולהיכנס לעיר:

1. **רש"י**: מדובר **בערב שבת**, והתירו לו לחזור לביתו אף שהשבת עומדת להיכנס, כי זה דרך מלבוש וזה כלאחר יד, והתירו את הדבר משום ביזיון.

2. **תוספות**: מדובר **ביום חול**, והתירו לו ללכת עמהן אף ששקעה החמה, אף שמעיקר הדין יש לו לסלקן שהרי לילה אינו זמן תפילין. אין לשאת אותן בידו, שמא הן יפלו מידו.

3. **ב"י בדעת הטור**: מדובר **ביום חול**, כתוסי, אך הטור סובר שלילה הוא זמן תפילין, ועל כן מה שצריך לסלקן הוא מפני מראית עין שלא יבואו להניחן לכתחילה בלילה, ולכן צריך לכסותן בידו.

כ. ישב בבית המדרש ונכנסה שבת - מכסה התפילין עד שמגיע לביתו:

1. **רש"י**: בית המדרש בשדה, ואינו מקום המשתמר, ועל כן אם יש בית משומר סמוך לבית מדרש - יניחם שם.

2. **ב"י בטור** : סמך על מה שכתב לעיל, אך נראה שהבין שמדובר כאן ביום חול. כן משמע ברמב"ם.

ב"י : תמוה, כי "קידש היום" לא משמע שמדובר ביום חול

כא. **התוס'** מודים שכאן מדובר על ערב שבת, שהרי נאמר "וקידש עליו היום". נראה שהטור והרמב"ם הבינו שמדובר ביום חול, ובכל זאת נקטו לשון "וקידש", ללמד שמהרגע שקידש היום בערב שבת, כבר זה נחשב לילה, לעניין האיסור להניח תפילין. **כמו כן** ניתן לפרש שמדובר ביום שבת, וזה כשיטת הטור שאסור להניח תפילין בשבת. כן ניתן לתרץ את סדר דברי הרמב"ם, שרצה לסמוך דיני הנחת תפילין בלילה, להנחה סמוך לשקיעה.

כב. **תרומת הדשן** : מי שלא הניח תפילין כל היום, וכבר התפלל ערבית מבעוד יום - **אסור** להניח תפילין, שהרי כבר עשה את הזמן הזה ללילה.

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן ל

רבינו יונתן חולק, וסובר שמי שסובר שלילה הוא זמן תפילין, יכול ללכת עם התפילין כדרכו בלילה ואין צורך לכסותן

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לא

זמן הנחת תפילין:

1. **שבת ויו"ט** - אין להניח, כי אין זה זמן

2. **חולו של מועד** -

א. **יש אומרים**: ספק, ועל כן יש להניח בלא ברכה

ב. **הרא"ש**: יש להניח בברכה

בית יוסף אורח חיים סימן לא

א. **תוס'**: שבת ויו"ט נקראים 'אות', לא בגלל שהם אסורים במלאכה, שהרי אף חוה"מ נקרא אות, כי:

1. **חוה"מ פסח** - אסור באכילת חמץ

2. **חוה"מ סוכות** - חיוב סוכה

עם זאת, **במסכת מועד קטן** משמע שחוה"מ חייב בתפילין, אף שהוא אות. **אולם** יש לדחות שאין זו ראייה, כי תנא זה סובר ששבת זה זמן תפילין, ועל כן גם בחוה"מ יתחייב, אך מי שסובר ששבת אינו זמן תפילין, גם יפטור חיוב תפילין בחוה"מ. אח"כ **התוס'** הוכיחו שחוה"מ חייב בתפילין.

ב. **ספר העתים בשם גאון**: אסור להניח תפילין בחוה"מ. **אולם הרא"ש** דחה דבריו, וכתב שהמברך בחוה"מ - לא הפסיד

ג. **מרדכי בשם ר"י**: מהירושלמי משמע שחוה"מ - חייב בהנחת תפילין. **סמ"ק ותרומה**: יש להניח בחוה"מ בלא ברכה. אך **המהר"ם** היה מברך ע"פ הירושלמי.

ד. **הרשב"א, התוס' והראב"ד**: המנהג הוא שאין מניחים תפילין בחוה"מ

ה. **ב"י, וכן כתב דודו ר' יצחק קארו**: מנהג בני ספרד שלא להניח תפילין בחוה"מ. מתחילה היו מניחים כרא"ש, ואח"כ מצאו מאמר בזוהר החדש לשיר השירים (לריח שמניך טובים) בשם רשב"י שאין להניח את התפילין, כי יש לעם ישראל תפילין רוחניות מכוח החוה"מ. ממילא חל איסור ממשי להניח תפילין בחוה"מ, כי זה כעבד שדוחה את חותם רבו ורוצה להניח את חותם עצמו שזה מרידה באדון, וזה חמור ביותר.

ב"י למעשה: כיון שבתלמוד הבבלי לא מפורש שיש להניח בחוה"מ, מי יעיז לעבור בקום ועשה ולהניח תפילין כנגד רשב"י

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן לא

המנהג אצלינו להניח תפילין בחוה"מ כדעת הרא"ש, אך יש לברך בלחש, ולא בקול רם כשאר ימות השנה

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לב

- א. פרשיות התפילין: 1. קדש 2. והיה כי יביאך 3. שמע 4. והיה אם שמוע. כל פרשייה בקלף נפרד.
 ב. עצם הכתיבה: יש לכתוב אותן בכתב מיושר ובדיו. בכתיבה תמה: א. מוקף גויל ב. עם תגים ג. אות שלימה
 ג. דרך הכתיבה: כותב ביד ימין, אף אם שולט בשתי ידיו. איטר- כותב ביד שמאל (זה הימין שלו).
 ד. שרטוט: אין צורך לשרטט בכל שורה, אך רשאי לעשות כן. מי שלא יודע לכתוב בלא שרטוט- עדיף שישרטט כל השורות.
 ה. הקלף:

1. מעובד לשם תפילין.
 2. כותב על צד הבשר (פסול: א. לא על קלף ב. לא מעובד לשמו ג. כתב במקום שיער).
 3. עיבוד ע"י גוי:

הרא"ש		הרמב"ם	
כשעיבד בסתם	כשישראל עומד על גביו ואומר לו לעבד לשם תפילין	פסול	גוי שעבד את הקלף
פסול	כשר		

4. מעור בהמה חיה ועוף טהורים, אפילו מנבילה וטריפה שלהם. אין להכין קלף מדג, אפילו אם הוא טהור
 5. שלם- שלא יהיה בו נקב, שאין הדיו עובר עליו וסותמו

ו. נקב באות:

1. לפני הכתיבה: פסול (חסר מוקף גויל)
 2. לאחר הכתיבה:
 א. בתוך האות: כשר
 ב. ניקב כל תוכו:
 i. י"א: כשר
 ii. ירושלמי: פסול (צריך הקפת גויל גם בתוך האות)
 3. ניקב אות ה':
 i. ברגל השמאלית: כשר, אף אם נשאר כלשהו
 ii. ברגל הימנית:
 (1) כשנשאר מלוא אות קטנה: כשר
 (2) כשלא נשאר מלוא אות קטנה: פסול

ז. **הפסק באחת האותיות**: אם תינוק שאינו חכם ואינו טיפש יודע לקרוא אותה- כשר

ח. **נפלה טיפת דיו**:

1. קודם שנגמרה האות, כך שמעולם היא לא הייתה ניכרת- פסול (לא יעזור לגרד כי זה 'חק תוכות')

2. לאחר שהאות הייתה כבר מתוקנת כראוי-

i. **סמ"ק**: כשר, ע"י תיקון, ואין זה חק תוכות

ii. **הרא"ש וסה"ת**: פסול, שאף זה בכלל חק תוכות

ט. **סמ"ק, וכעין זה ברא"ש**: אות ר' שעשה לה בליטה בצד ימין למעלה, כאות ד' - אסור לגרד את הבליטה בלבד, כי זה חק תוכות.

י. אות ב' פתוחה שנדבקה פתיחתה לסתימתה- לא מועיל לגרד את הדיבוק בעלמא, כי נתבטל ממנה שם אות מ'

יא. שתי אותיות שנדבקו זו לזו, וצורתן עליהן- מותר לגרד הדיבוק

יב. **כוונה**: בתחילת הכתיבה יאמר שהוא כותב: "לשם קדושת תפילין". לא מועיל שיחשוב כך בפה בלבד, אלא יוציא בפיו.

יג. **אזכרות**: צריך לכתוב 'לשם קדושת השם'.

יד. אם חיסר או יתר אות אחת- פסול (האחריות על הסופר סת"ם, ולכן יהיה ירא שמיים).

טו. **הגהה**: כל פרשה, לאחר שכתבה- יבדוק אותה 3 פעמים לפני שיכנסנה לבית התפילין.

טז. **תיקון**:

1. **אות יתירה**- ניתן לגרד.

2. **אות חסרה**- אסור להוסיף, כי זה שלא כסדרן, והפרשה תגנוז.

יז. **לכתוב מהכתב**: 1. לפני שכותב כל מילה, יראה אותה בכתב 2. יקרא כל מילה לפני שיכתוב אותה 3. סופר שזוכר כבר את הפרשיות בע"פ, רשאי לכתוב בע"פ

יח. **שוליים**: צריך להניח חלק למעלה וחלק למטה מהפרשה:

(1) **סמ"ק**: כמלא 'אטבא דספרי' שהוא כחצי צפורן

(2) **הרא"ש**:

1. **למעלה**- בכדי שיעור גגה של: ל

2. **למטה**- כשיעור אורך רגל: ר

3. **בתחילתו וסופו של היריעות**- אין צריך להניח כלל

יט. **שיעור השורות**: שורות שוות, ולא יכתוב 3 אותיות חוץ לשורה

כ. **הפרשיות**: כולן פתוחות, אך האחרונה- סתומה.

פרשה פתוחה: משאירים בתחילתה סוף השורה שיעור 3 מילים, שבכל מילה שיעור 3 אותיות (9 אותיות)

כא. **הבתים**:

1. 4 הבתים מעור אחד. מעור בהמהוהיעוף טהורים, אפילו מנבילהאטריפה.

2. האם **הבתים** צריכים עיבוד לשמה:

(1) **הרמב"ם**: אין צורך

(2) **הרא"ש**, **רב כהן צדק**: צריך

3. **ס"ה**: ניתן לעשות את הבתים מקלף או עור שליל (אף שהוא נחשב כבשר לענין טומאה)

4. מרובעים ושחורים (אולם אם עשה בצבע אחר- כשר, אך עיקר המצווה: שחור)

5. החריץ יהיה ניכר בין הבתים

6. **תפילין של ראש: עשיית הבתים**:

(1) יקח עץ דפוס מרובע לגמרי.

בגמרא, לא מפורש שיעור אורך ורוחב הבתים:

i. **בשימושא רבא** כתב ש4 הבתים יהיו לפחות בשיעור של אצבעיים על אצבעיים.

ii. **הטור** כתב שלא נהגו כן, אלא עושים את אורך, רוחב וגובה הבתים- בלא שיעור

(2) חוקקים בדפוס 3 חריצים שעומקם בשיעור רוחב הפרשיות עד מקום התפר

(3) לוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה ומרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס ומכניסו בחריצים עד שיתייבש ויתקשה

(4) בעודו לח יעשה כמין **ע"י** בולטת מקמטי העור, אחת מימינו ואחת משמאלו (הוא בעצם יהיה צד ימין כשילבש

את התפילין). **לשמאל**- 4 ראשים **לימין**- 3 ראשים

(5) אחר שיתייבש ויתקשה העור יפה על הדפוס, יוציא הדפוס וישארו כמין ארבעה בתים והשיניין ימשוך למטה עד שיגיע חריץ השיין ותחתיתו עד מקום התפר, והעור של הדפוס יניח ארוך מצד אחד ויכפלו על הבתים ויתפרנו עם העור הנשאר משלשה צדי הבתים עובר מכל צד והוא הנקרא **תיתורא**

(6) באותו העור שהניח ארוך מצד אחד יעשה בו גם **המעברתא**

(7) **הכנת המעברתא**: יחתוך המעברתא משני צדדים שלא תהא רחבה כמו התיתורא, כדי שיהא ניכר הריבוע של התיתורא, ובאותה מעברתא עוברת הרצועה ועל שם כך נקראת 'מעברתא', על שם שהרצועה עוברת בה מצד זה לצד זה

8) יש שלוקחים עור עב וחזק וכופלים אותו לשנים ואז מנקבים בכפל העליון נקב מרובע כפי ריבוע הבתים ומכניסים בו הבתים, והנשאר בעור הדק של הבתים מ4 רוחות- פושטים אותו הנה והנה בין שני הכפלים של העור העב, ותופרין אותו עמהם והוא הנקרא **תיתורא**

ומאותו עור העב עושין גם **המעברתא**, וטוב לעשות כן, כי מחמת שהוא עור עב וחזק, מתקיים לאורך זמן בית מושב התפילין, התפירות והריבוע

כב. תפילין של יד- עשיית הבתים:

- 1) יעשה דפוס אחר שעשוי עץ וארכו כרוחב הפרשיות
- 2) לוקח עור דק מבהמה או חיה טהורה שמעובד לשמה
- 3) מרככו ומרטיבו במים ונותנו על הדפוס עד שיתייבש
- 4) אח"כ מוציא הדפוס וישאר הבית עשוי ועושה תיתורא ומעברתא כדרך שעשה בשל ראש

כג. הכנסת הפרשיות:

- 1) גוללים הפרשה מסופה לתחילתה
- 2) כל פרשה כורכים בשיער בהמה טהורה. יש כורכים קודם לכן בקלף קטן, כשימושא רבא.

אם לא כרך:

א. הרמב"ם: פסול

ב. הרא"ש: כשר

כד. **בתפילין של ראש**: כל פרשה מניחים בבית נפרד, כשהיא זקופה, ואם כתב כל 4 הפרשיות בקלף אחד- כשר

כה. בין כל בית צריך להניח רווח של לפחות חוט או משיחה

כו. **בתפילין של יד**: 4 הפרשיות כותב בקלף אחד, וגולל הפרשיות מסופן לתחילתן, וכורך עליהם שיער. אם כתבן על 4 קלפים נפרדים, והניח בבית אחד- יצא ידי חובה. אין צורך לדבקים.

כז. ציפה הבתים בזהב או שעשאם מעור בהמה טמאה- פסולה

כח. תפירת הבתים:

1. תופר התיתורא בגידי בהמה טהורה בתפירה מרובעת ויעשה 3 תפירות בכל צד שיהיו בין הכל 12 תפירות
2. חוט התפירה יהיה סובב משתי רוחות, ויעביר חוט התפירה בין כל בית ובית
3. אם נפסקה התפירה ב3 מקומות- צריך לתפור פעם אחרת
4. אח"כ יכניס הרצועה לתוך המעברתא, ויעשה קשר של תפילין כמין **ד**

5. בתפילין של יד יעשה כנ"ל, ויעשה קשר של יו"ד להשלים אותיות של **שְׁדֵי** עם הַעֲשֵׂה שבבתים של ראש והדָּ שבקשר,

ויש שחותכין בסוף הרצועה אצל הקשר כצורת י

6. נוהגין להעביר עור על הבית של יד לרוחב הזרוע, לפי שתפילין של יד הן גבוהים וקצרים ושמים אותם תחת הבגדים, והם מתנדנדים תחת הבגדים ומתקלקלים, לכך נהגו להעביר רצועה עליהם לחזקם.

בית יוסף אורח חיים סימן לב

א. כתיבת הפרשיות:

1. של ראש: כל פרשייה בנפרד

2. של יד: בקלף אחד

ב. יש לכתוב את התפילין בשורות ישרות ולא עקומות (כן משמע ברא"ש), שנאמר: "זה אלי ואנוהו- התנאה לפניו במצות".
מרדכי: יכתוב כתיבה גסה שלא תמחק במהרה

ג. **גמרא**: כתב שלא בדיו, או שכתב האזכרות בזהב- פסול וייגנו. **רמב"ם ע"פ הירושלמי**: הלכה למשה מסיני לכתוב על עור ובדיו.

ד. **תוס'**: ר"ת: דיו מעפצים- פסול.

ה. האם עפצא הוא דיו:

1. **ר"ת, סמ"ג וסה"ת**: לא, ועל כן הוצרך ר' חייא להוסיף על המשנה שלנו

2. **הרא"ש**:

(1) **מי עפצא בלבד**: אינו דיו

(2) **מי עפצא ביחד עם קומוס (גומא)**: הרי זה דיו, וראוי לכתוב בו אפילו על קלף מעופץ

ו. **הרמב"ם**: מי שאומר שספר תורה הכתוב באלחייב"ר (עפצים ומטילים בתוכו קנקנתום) פסול- טועה. כשר לכתוב סת"ם במי עפצא וקנקנתום, אך אסור לכתוב בשאר מיני צבעוניים כגון האדום והירוק

ז. **הגהות בשם התוס' ורבינו שמחה**: העיקר שדיו יהיה:

1. מתקיים

2. ניכר (על הקלף)

ח. **ב"י**: מנהג העולם לכתוב סת"ם במי עפצא וקנקנתום

ט. ע"פ **הרמב"ם ורי"ן**, בין אם כתב בזהב: אזכרה או סתם אות- פסול.

י. **נמוקי יוסף**: זרק צבע זהב על דיו האזכרות- פסול, כי כתב עליון מבטל את התחתון.

ב"י: רק אם מדובר שלא ניתן להעביר את הזהב- הרי זה פסול, אך באזכרות- אין תקנה, כי אם יעביר זה כמוחק את השם, ולכן חייב גניזה

יא. **וכתבתם**- כתיבה תמה, שלא יכתוב א' במקום ע'. רש"י: שלם כהלכה

יב. **מוקף גוויל**: האם נפסל אף בדיעבד כשאינו מוקף גוויל:

1. **מרדכי**: רק באותיות של השם- נפסל אף בדיעבד (הבין במסכת סופרים שמדובר בשם השם)

2. **דעת שאר הפוסקים**: כן (בכל אות, סה"ת: מדובר בברייתא במסכת סופרים בכל אות)

יג. **תרומה, טור**: יכתוב ביד ימין. **גמרא**: 'וקשרתם וכתבתם' מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, ואפילו בדיעבד פסול אם כתב בשמאל.

יד. שולט בשתי ידיו חייב על כתיבה בשבת ביד שמאל. איטר חייב על כתיבה ביד שמאל (של העולם). ממילא ישמאלי יכתוב סת"ם ביד שמאל שלו, כי כמו שלענין חיוב בשבת זה היד החזקה, כך לענין סת"ם. אך אין זה כשחיטה שכשרה כלאחד יד, אף שבשבת פטור כששחט כלאחר יד.

טו. כן כתב, שסופר סת"ם יכתוב:

1. **איטר**- ביד שמאל (של העולם)

2. **שולט בשתי ידיו**- ביד ימין (של העולם)

טז. **הרא"ש, סמ"ג ואו"ח**: כותבים בימין, אא"כ הוא איטר. לא מפורש בדבריהם מה הדין אם כתב בדיעבד בשמאל. אך **בהגהמ"י** כתב במפורש שימני שכתב בשמאל- פסול אף בדיעבד.

יז. **גמרא**: תפילין אינן צריכות שרטוט. **רמב"ם**: כיון שהן מחופות. **תוס'**: לא הייתה רגילות לשרטט ס"ת ותפילין, כי אין הם חייבים מדינא, ונאמר **בירושלמי** "כל הפטור מן הדבר ועושהו- נקרא הדיוט". כן כתב **הרא"ש**.

יח. **תרומה**: תפילין אינן צריכות שרטוט. **גיטין**: מותר לכתוב שתי מילים מן המקרא ללא שרטוט, אבל אסור לכתוב שלוש מילים מן המקרא ללא שרטוט.

רבינו יעקב, סמ"ג, מרדכי, סמ"ק, הגמ"י: יש לשרטט רק את השורה העליונה, או רק מארבעת צידי הגליון (באמצע- בלא שרטוט).

יט. האם יש בעיה לשרטט בין השורות בתפילין:

1. **אגור בשם אור זרוע**: אין בעיה

2. **ה"ר שמחה**: פסול. **ב"י**: דבריו תמוהים, שהרי אף שאין צורך ואולי הוא הדיוט, אך אין פסול בדיעבד בדבר

3. **מהר"י אבוהב בשם העיטור- ע"פ פירוש אחד**: פסול, כיון ששרטוט הוא דבר יתר כשאינו במקומו ופוסל

4. **ב"י למעשה ע"פ הפוסקים**: אין בעיה בדבר

כ. **טור**: אין בעיה לשרטט את כל שורות התפילין.

ב"י: תמוה שהטור התיר לשרטט את כל התפילין, שהרי בספרים נאמר שנקרא הדיוט. ייתכן שהטור סבר כתרומה שהביא בשם רבו, שאין זה הדיוט כששרטט בכדי שיכתוב שורות ישרות נאות יותר. כל הבעיה ע"פ הירושלמי זה כשהוא עושה זאת כחומרא כי הוא חושב שאם לא יעשה כן יבוא לידי איסור

כא. **רא"ש, טור, מרדכי:** מי שלא יודע לכתוב בלא שרטוט- טוב שישרטט. **מרדכי:** בזמן הזה נהגו לשרטט את כל השורות ואין זה הדיוט, כי קשה לסופרים לכתוב שורות ישרות, וזה בכלל "זה א-לי ואנוהו"

כב. **ארחות חיים, ספר התרומה והגהות מיימוני:** אין לשרטט בשום צבע, אך ב'אבר' מותר

כג. **שבת:** הלכה למשה מסיני: **תפילין-** על קלף. **מזוזה-** על דוכסוסטוס. משמע מהגמרא שזה הוראה הפוסלת אף בדיעבד. כן אומרת הגמרא **במנחות** וכן הסכמת כל הפוסקים.

אולם **המרדכי** כתב שקיי"ל כרב אחאי שמכשיר אף ששינה, כי רב פסק כמותו.

כד. מהו קלף ודוכסוסטוס:

הר"ן בשם הרמב"ם, רמב"ן ורשב"א	התוס', מרדכי בשם רש"י והר"ן בשם הערוך, והרא"ש, והרמב"ם, והתרומה	
החלק הפנימי הדבוק לבשר, וכותבים במקום הבשר ממש (על כן יגררו יפה בצד השיער שיכתוב על הקלף ממש)	החלק החיצוני שהוא לצד השער. כותבים במקום היותר קרוב לבשר	קלף
החלק החיצוני שלצד השיער, וכותבים במקום השיער	החלק הפנימי הדבוק לבשר. כותבים במקום היותר קרוב לשיער	דוכסוסטוס

הערה: ע"פ **התוס'** נמצא שכותבים בקלף ודוכסוסטוס, במקום חיבורם, כשהם דבוקים זה בזה.

כה. **תוס':** דין הקלפים שלנו כדין קלף, ויש לכתוב על צד הבשר, ודלא כאותם האומרים שדינם כדוכסוסטוס (לפי שמגררים האומנים המתקנים אותו קליפתו העליונה ונשאר הדוכסוסטוס). כן כתבו כל הני רבוותא. הטעם שאין בעיה בדבר, הוא מפני שמה שמגררים קליפתו העליונה שבמקום שער, זה רק בכדי מה שצריך לתקנו ולהחליקו, ואפילו אם היו חולקין העור לשנים, היה צריך לגרר ממנו כך, ומצד הבשר הם גוררים הרבה, עד שלא נשאר אלא הקלף לבד.

כו. העור צריך עיבוד לשם תפילין. דיפתרא נפסל כי הוא עור דמליח וקמיה ולא עפיץ, ובעיבוד שלנו אין עפצים.

כז. **תוס' ורא"ש ור"ן וטור:** הסיד שאנו נותנים בקלפים שלנו מועיל כעפצים.

כח. מצינו מחלוקת האם הזמנה בלבד מועילה:

1. **אביי:** הזמנה מילתא

2. **רבא:** הזמנה לאו מילתא

כט. מצינו מחלוקת בברייתא:

1. **תנא קמא:** ציפן זהב או שתלה עליהם עור של בהמה טמאה- פסולות, עור בהמה טהורה- כשרות, אף על פי שלא עבדן לשמן

2. **רשב"ג:** אף עור של בהמה טהורה- פסולות, עד שיעבדו לשמן

רש"י: אף שלא עיבד את העור לשמה- מועיל, כי הלכה כרבא

תוס': קשה לר"ת כיון:

1. **בהזמנה-** הלכה כרבא

2. בעיבוד- הלכה כרשב"ג

ותירץ ר"ת שרבה סובר כרשב"ג שיש צורך בעיבוד לשמה, כי לא מועילה הזמנה.

ל. **אגור: אור זרוע:** תפילין צריכות עיבוד לשמן, ואם לא עיבד:

(1) **רש"י:** כשרות בדיעבד

(2) **ר"ח ור"ת:** פסולות, **וכן הלכה למעשה. ב"י:** כן דעת כל

הפוסקים

לא. **הרא"ש:** ה"ר **ברוך** הסתפק האם צריך להוציא בשפתיו שהוא מעבד לשם סת"ם או שדי במחשבה, **על כן למעשה טוב שיוציא בשפתיו** בתחילת העיבוד, ודי בכך. כן כתבו **סמ"ג, הגהות.**

לב. עיבוד לשם מזוזה- לא מועיל לתפילין, כי קדושת התפילין חמורה יותר. עיבד לשם ס"ת- מועיל לתפילין.

לג. מהכי קדוש לפחות: ס"ת, תפילין, מזוזה

לד. האם מזוזה צריכה עיבוד:

1. **רמב"ם והגה"מ:** אינה צריכה

2. **תרומה:** צריכה

לה. על הגויל- כותב במקום השיער, ועל הקלף- בצד התחתון דהיינו במקום הבשר. אם שינה פסול, וזה שלא **כתוס'** הסוברים שאם שינה- כשר, כי כל הפוסקים חלקו.

לו. כשגוי עיבד את העור:

1. **רמב"ם:** פסול, כי הגוי עושה על דעת עצמו

2. **הרא"ש בשם ה"ר ברוך:** אם הישראל עומד על גביו ומסייעו- מועיל, כי אז הגוי עושה על דעת

הישראל

ב"י: סומכים על ה"ר **ברוך**, כי אין מספיק מעבדי עורות בכל מקום. כן דעת **הב"י** בעצמו וכן **העיטור**.

לז. **הטור** לא ציין שהישראל צריך לעזור בפועל לגוי בעיבוד, משמע שהבין שהסיוע אינו מעכב, והעיקר שעומד על גביו. אמנם נראה יותר לומר **שהטור** סמך על מה שכתב כבר בהלכות ספר תורה שהישראל צריך לסייע. כמו כן הביא בשם **רב נטרונאי** שכשמעבדם לשם ספר תורה- יסייע עם הגוי מעט.

לח. **ב"י:** משמע שהלכה **כה"ר ברוך ורב נטרונאי**, והטור הביא את דברי העיטור רק כדי לחלוק על הרמב"ם שפסל עיבוד גוי, **ולשיטתו** מועיל שהישראל יסייע עימו. כן כתב **בסמ"ג והגמ"י** שצריך שיתן העורות בעיבוד לשמן או יסייע לגוי

לט. **הגמ"י ור"י:** מועיל לנקב במרצע בתור סימן לכך שהגוי לא החליף את העורות, ואין חשש לזיוף כי הגוי מירתת שהישראל יכיר בטביעות עין

מ. **הגמרא** הסתפקה האם ניתן לכתוב על עור של דג טהור, ולא נפשט ועל כן **הטור והרמב"ם** פסקו לחומרא לאסור

מא. העור צריך להיות שלם, כך שלא יהיה בו נקב שהדיו נכנס לתוכו. אם הדיו עובר על הנקב- אין זה בגדר נקב וכשר.

מב. **הר"י אסקנדרני:**

1. **נקב קטן כחודה של מחט עד כשמעביר עליו הקולמוס בדיו הנקב נסתם ואין האות נחלקת בו לשנים-**

אין זה נקב

2. נקב גדול שהאות נראית בו חלוקה לשניים- הרי זה נקב

מג. הר"י אסקנדרני : ראוי לעשות 3 סוגי קלפים :

- (1) **העב ביותר**- שמע (היא פרשה קצרה)
- (2) **יותר דק**- והיה כי יביאך (יותר ארוכה)
- (3) **דק מאוד**- קדש והיה אם שמוע, וזהו נוי לתפילין

מד. אמר אשיאן בר נדבך : ניקב תוכן של ה"א- כשר, ירכו- פסול

1. רש"י :

(1) **לישנא ראשונה : תוכו**- רגל פנימי (שמאל). **ירכו**- רגל ימיני

(2) **לשון אחר (שנייה)** : תוכו- הגויל והחלק שבתוכו

2. **הרמב"ם ותרומה** : כלשון אחרון. כיון שלשון 'תוכו' משמע על החלל, כיון שלפי הלישנא ברש"י ש"תוכו" זה דווקא הרגל

השמאלית, אין זה ברור, כיון שמדוע לא נאמר ש"תוכו" זה דווקא הרגל הימנית

הרא"ש : כלשון ראשון. כיון שמה ההבדל בין חלל ה-ה' לשאר האותיות!

הטור : כלשון שני, כיון שניתן לומר שפשוט נקטו בגמרא אות אחת שיש לה תוך והוא הדין לשאר האותיות

אף שהרא"ש פסק כלשון ראשון, בכל זאת ניתן לומר שהוא מודה שאם ניקב החלל שבתוך האות- כשר, ורק אמר שדבריו של אשיאן בר נדבך מתיישבים יותר ע"פ הלשון ראשון.

מה. האם האות כשרה, כשיש נקב שממלא את כל חללה, כך שאין מוקף גויל בפנים :

1. **תרומה, סמ"ג, מרדכי, הגמ"י : ע"פ**

אשיאן : כשר

2. **ירושלמי : פסול**

מו. **הטור** פסק שאם ניקב כל תוך האות- פסול. ניתן לומר :

1. זו דעת הירושלמי אך אין כן דעת הטור

2. זו דעת הטור בעצמו כיון שהוא פוסק ע"פ הירושלמי, כי

בתלמוד הבבלי לא מבורר ההיתר לדבר

מז. **הרמב"ם** כתב בסתם שאם ניקב תוך האות- כשר, ולא חילק אם ניקב כל תוכו. **מרדכי ע"פ רבותיו** : אין הלכה כירושלמי.

תרומה : ע"פ הבבלי : ניקב כל תוכו- כשר.

מה. ב"י :

1. **ללישנא הראשונה ברש"י** : הטור כתב רק בלשון של "יש אומרים" שאם ניקב כל תוכו- כשר, כיון שע"פ הלישנא הראשונה ברש"י כלל לא עוסקים בניקב תוכו, וממילא נשאר לנו דברי הירושלמי שמצריך היקף גויל מבפנים.

2. **ללישנא השנייה ברש"י** : ע"פ הלישנא השנייה שניקב תוכו- כשר, נקטו לשון של "יש אומרים" להציג את הלישנא השנייה ברש"י.

מט. **הטור** פסק שאם ניקבה הרגל השמאלית של ה-ה' כשר, כלישנא הראשונה ברש"י, **והרא"ש** כתב שזו הלשון העיקרית. כלומר

שאינן שיעור לרגל השמאלית, אלא די בשיעור כל שהוא.

אף שהפוסקים כתבו שהעיקר כלשון השנייה, ה**טור** כתב כדעת הרא"ש לעיקר שהרי הוא רבו.

ב"י למעשה: פוסקים ככל הפוסקים שפסקו כלישנא השנייה.

נ. **מרדכי**:

1. שיעור אות קטנה נאמר רק לעניין אותיות כאות ה', אך באות פשוטה שיש לה רק ירך אחת (וּלְאֵן) לא מועיל שיעור י' שהרי זה בעצם אות י' ולא האות שהוא צריך, אלא צריך **היכר תינוק** לא חכם ולא טיפש.

2. אות פשוטה שלתינוק נראית כאות כשרה, אך לנו היא נראית כחסרה- פסולה².

נא. ניתן לומר ששיעור אות קטנה נאמר אף לעניין האותיות הפשוטות, והכוונה היא שאצלן מדובר על אותה האות רק בקטנה, כך שהיא עדיין ניכרת. כגון אות ו' שנקטעה, אז אם נשאר בה שיעור אות ו' קטנה- כשר.

נב. **תוס' ומרדכי**: אות ד' שספק אם נראית כאות י'- יש להכשיר ע"י קריאת תינוק שאינו חכם ואינו טיפש, אך כמובן שאם אין צורת ד' כלל- פסול. כ"כ מהרי"ק.

נג. ה"ר מנחם המאירי:

1. **אם אות נוקבה מעט ברוחבה, כך שאין זה מפולש- כשר**, כיון שנשאר אורך (אף שהוא דק מאוד) בשיעור אות קטנה

2. **אם אות נוקבה לגמרי לרוחבה- יש להכשיר ע"י שאלת תינוק**, ואם הוא מזהה את האות- ניתן לתקן

נד. **סדר גט אשכנזי: תוס'**: כשמראים בשאלת תינוק, אין צורך לכסות לתינוק את כל שאר השורה.

נה. חסרון היקף גוויל:

1. **כשאות אחת נדבקה לחבירתה: פסול**, כי שייך בדבר דין של חסרון היקף גוויל

2. **כשהאות עצמה נפסקה מחמת נקב: לא שייך בדבר חסרון של היקף גוויל**

נו. ניתן לפרש בשני דרכים את הגמרא האומרת שנפסקה האות ו' של ויהרגי:

1. **בשעת כתיבה- אף שהאות פגעה בנקב בשעת כתיבה- כשרה**, אם תינוק קורא אותה כיאות

2. **לאחר כתיבה- דווקא אם האות נוקבה לאחר שכבר הייתה צורתה עליה- כשרה**, אך אם מתחילה היה שם

נקב, הרי היא פסולה אף שהיה בה שיעור אות, וכן נראה לומר כן **ברמב"ם**

נו. **המהרלב"ח**: אות פשוטה (כ-ך) שהסופר כתב את רגלה כך שהיא מגיעה לסוף הקלף ומעולם לא היה היקף גוויל- פסולה.

אף **שמהרמב"ם** אין הכרח לפסול, כי הוא פסל רק באותיות דבוקות, אך **מהירושלמי** משמע שהדבר פוסל, כי אם פוסל

חסרון היקף גוויל בתוך האות, ק"ו מחוצה לה. כן נראה **במאירי** בדעת הרמב"ם, וכן **בטור וברמ"ה**

נח. **סמ"ק**: נפלה טיפת דיו על האות או לא היה מוקף גוויל:

² כיון שהתינוק הוא רק בבחינת גילוי מילתא, ולא פסיקת דין

1. **קודם שנגמרה האות ומעולם לא הייתה ניכרת** - פסולה, ולא מועיל לגרד כי זה חק תוכות

2. **אות שכבר הייתה צורתה עליה** - פסולה כמות שהיא, אך אם מותר ליטול את הדיו והרי זו כשרה, ע"פ הירושלמי

נט. **הרשב"א ע"פ הירושלמי בברכות, וכן במיוחסות לרמב"ן:**

1. **נדבק מלמעלה:** פסול, כי כבר בתחילת הכתיבה היה פסול, ומעולם לא הייתה צורת אות בכשרות, ואם הוא יגרד זה בכלל חק תוכות

2. **נדבק מלמטה:** כיון שמדובר שמתחילה הייתה צורת אות כשרה, אין בגרידת הדיבוק משום חק תוכות

3. **נדבק באמצע:** יש ספק בדבר:

(1) **צד ראשון:** אין לאות שנדבקה בה אות אחרת 'שם אות' כיון שמעולם לא הייתה לה צורת אות כשרה בלא פסול

(2) **צד שני:** ניתן לומר שהרי זה כשר, כי זה כדין נדבק למטה

ס. **הסמ"ק** פסק שאם הייתה צורת אות ונפלה עליה טיפת דיו, מותר להסיר את הדיו ואין זה חק תוכות. אולם **הרא"ש והתרומה**, **סמ"ג והגמ"י** אסרו אף בזאת משום חק תוכות ('וכתב' ולא 'וחקק').

סא. **בו** שנדבקה למטה - אסור לגרד הדיבוק, משום חק תוכות, כן כתבו **הרא"ש**, **תרומה** ו**סמ"ג ותה"ד**.

צורת התיקון באות בו הנ"ל:

(1) **ב"י למעשה ע"פ הרשב"א ומיוחסות לרמב"ן, מהרלב"ח ובנו, כל חכמי שלוניק"י:** אין צורך לגרד כולה, אלא די לגרד החרטום, כך שתישאר כצורת **ב** כפופה, ויחזור ויתקנה

(2) **מה"ר דוד הכהן (רד"ך):** צריך לגרד את כל האות

סב. ע"פ **הטור** בהלכות ס"ת משמע שכל שהוא עושה מעשה בגוף האות שנשארה, אף על פי שלא מחקה כולה - חק ירכות.

לכאורה ע"פ זה אם כתב ר' כעין אות ד': מועיל לגרד את הירך לבד או הגג לבד, כי התבטלה שם האות ואין זה חק תוכות אולם **יש לדחות:**

1. **אות בו שנדבקה פתיחתה:** ה-**ב** שבה נעשתה בכשרות, ורק החרטום נפסל, ולכן מועיל לגרד החרטום

2. **אות ר' שעשאה כעין ד':** כולה נעשתה בפסול, לאחר שנעשתה בה הזוית, ועל כן נראה שצריך לגרד את כולה

וכן נראה **מהרשב"א ע"פ הירושלמי**.

ב"י: במקום שלא מועיל תיקון, ייתכן שהם סוברים שכל מה שלא נעשה בהכשר - צריך לגרד, **וכן הלכה**

סג. **ה"ר יהודה בן הרא"ש:** אם כתבו **ע** במקום **ו'** השאלה אם מותר למחוק מהאות ע' עד שיישאר וי- זה תלוי בחילוק הרא"ש בין חק תוכות לחק ירכות

סד. **סמ"ק:** אם האות הייתה עשויה כראוי ונפל עליה דיו - מותר ליטול הדיו. אולם אם היא לא הייתה מוקפת גוויל מתחילה - פסול.

סה. הרא"ש: אם האות הייתה עשויה כראוי ונפל עליה דיו- אסור ליטול הדיו (הפוך מהסמ"ק). אם האות נדבקה- מותר לגרד, ולא מצינו שחילק אם נדבקה מתחילה או אח"כ.

סו. הרשב"א ע"פ הירושלמי:

1. כשהאות נדבקה קודם שנגמרה: לא מועיל לגרד הדיבוק בלבד
2. כשהאות נדבקה לאחר שנגמרה: אין צורך לגרד או להפריד

סז. סמ"ג:

1. כל אות צריכה להיות מוקפת גוויל מכל רוחותיה
2. מועיל להפריד דיבוק בין אותיות
3. ע"פ הירושלמי: אותיות שנדבקו בחלק התחתון- כשר
4. ע"פ הירושלמי: אותיות שנדבקו בחלק העליון- פסול
5. ע"פ הירושלמי: אותיות שנדבקו באמצע- ספק

סח. המרדכי:

(1) לירושלמי- שייך כל החילוק הנ"ל

(2) לבבלי- פסול בכל עניין כשאין היקף גוויל מכל הצדדים.

סט. מרדכי בשם רבינו שמשון ורבינו אלחנן: אין לסמוך על הירושלמי, ועל כן יש צורך בהיקף תמיד אף מלמטה. כן פסק בתרומה, הגהות מיימון, אגור בשם מהר"ם, וכן נראה שהיא דעת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש שלא הזכירו הירושלמי הזה כלל, וכתב הב"י שכן הלכה

ע. אם רגלי האותיות ה'א' נגעו בגג:

1. לדעת רוב הפוסקים: פסול
2. הר"ץ בתחילה: פסול, לבסוף: כשר (חזר בו)
3. מהרי"ק בשם האור זרוע: פסול (כדברי הר"ץ הראשונים)
4. האגור בשם מהר"ם: פסול
5. הרשב"א, רמב"ן, תה"ד: פסול, ולכן יגרדו הרגל כולה (ולא כל האות, כי הגג נכתב כראוי) ויכתבו מחדש

יש חילוק:

1. אותיות שנוגעות זו בזו- מועילה גרידה, כי אין הפסול בעצם צורת האות

2. אות ה'א' שנגעו בגג- פסול, ויגרדו הרגל כולה, כי הפסול הוא בעצם צורת האות

עא. אגור: אות א' שנגעה הרגל בגג, או הפנים בגג שתחתיה- פסול, וצריך לגרד כל מה שנעשה בפסול

עב. הגמ"י ואגור: לא מועיל לתקן בתפילין ומזוזות כשצריך לגרד מהאות כך שהיא תתבטל מצורתה, משום שזה שלכ"ס (שלא כסדרן).

עג. **רמ"ד: הר"ם** פסל לרמ"ך את התפילין, כיון שהם היו חסרים מקצת היודיים שעל הא"ש"ע, וכן מקצת רגלי הדת היו נוגעות בגוף האות. **טעם הפסול:** כמו שמצינו שקוצו של י' מעכב, שאין זה בכלל כתיבה תמה. **תיקון:** מועיל לתקן רק אם תינוק מסוגל לקרוא את האות כמות שהיא (כן הוא במהרי"ק ותה"ד).

עד. **הרא"ש, הר"ם והרמב"ם:** מותר לתקן תפילין ומזוזות בתיקון של הפרדת דיבוק בעלמא, ואין זה שלכ"ס.

עה. **ב"י:** בכל מצב שהוא לא מתקן ע"י כתיבה אלא רק ע"י גרידה- אין זה בכלל שלא כסדרן

עו. **הרא"ש:** כשרגל דה"ק' נוגע בגג- לא מועיל לתקן בתפילין ומזוזה, כי זה שלכ"ס.

תה"ד: נראה שהרא"ש לא חולק על הר"ם, כיון שגם הר"ם יודה שבד"ק' שכאלו, שחובה לגרד כל הרגל משום חק תוכות אף בס"ת, הרי זה בכלל שלכ"ס בתפילין ומזוזות.

אולם ב"י שעל הא"ש"ע' ורגלי הדת שלא נוגעים בגוף האות, גם הרא"ש מודה לר"ם שניתן לתקן ואין זה שלכ"ס.

עז. **הר"י אסקנדרני:** אות שחלוקה לשתי אותיות- אסור לתקנה בתפילין ומזוזות, כי זה שלכ"ס (כאות צ"י שמורכבת מאות י' ואות ז"י). אולם אות חלוקה שאינה דומה לאות אחרת כאות א' שאינה מחוברת, יש פוסקים שיכול לחברה, כי אף קודם התיקון שם אותה עליה.

עח. **מרדכי: ר"י, טור והרא"ש:** מותר להפריד דיבוק באותיות של שם השם, ואין צורך להעביר אח"כ קולמוס שנית לקדש השם. **ב"י:** כן יש לסמוך ולהתיר

עט. **תרומת הדשן:** אות שנמחקה מעט, אם תינוק לא חכם ולא טיפש יכול לקרוא אותה- מותר לתקנה ע"י העברת קולמוס.

פ. **הר"י אסקנדרני בשם הרא"ש:** מועיל לתקן בתפילין ומזוזה, רק אם צורת האות עליה עדיין, ולכן מי שכתב ד"י כעין ר'- לא מועיל לתקן.

פא. **ריב"ש:** ע"פ הרמב"ן: אם נכנסה אות אחת בתוך השנייה – פסול. (כגון: ראש ל' בתוך אוויר דה"אז)

פב. **אמירת "לשם קדושת תפילין":** בתחילת הכתיבה יאמר שהוא כותב "לשם קדושת תפילין" ולא די במחשבה בעלמא, וכן כל האזכרות יכתוב "לשם קדושת השם".

פג. **הרא"ש:** ה"ר ברוך הסתפק האם צריך להוציא בשפתיו שמעבד לשם סת"ם או שדי במחשבה, ולכן טוב להוציא בשפתיו. בשעה שכותב אזכרה צריך שיאמר שכותבה "לשם קדושת השם". כן כתב בסמ"ג.

פד. **תרומה:** בתחילת הכתיבה צריך שיאמר בפירוש שהוא כותב הכל "לשם תורת ישראל ואזכרות שלו לשם קדושה", שמא אין די במחשבה. נראה שאף לרא"ש צריך שיאמר "לשם כתיבת קדושת האזכרות", ולא לחשוב בלבד. כן הכוונה בטור שצריך לומר בפה ממש ולא די במחשבה.

פה. **ארחות חיים:** אם כתב אזכרה שלא לשם קדושת השם- אין תקנה. **תרומה:** צריך לומר בפירוש בפיו לשם קדושת האזכרות בתחילה, ואח"כ די במחשבה על כל שם.

פו. **ב"י:**

1. תמוה שהאו"ח כתב שהרמב"ם כתרומה, שהרי דבריו סתומים

2. תמוה שכתב שלתרומה די במחשבה על כל שם אח"כ ואין צורך לומר בפיו (שהרי הוא מסופק)

פז. **הר"י אסקנדרני**: יש מי שאומר שצריך לומר "לשם קדושה" בתחילת כל פרשה. **ב"י**: מהפוסקים נראה שיאמר בתחילת כל הכתיבה ודיו, ואין צורך שיאמר בכל פרשה מחדש.

פח. **הר"י אסקנדרני**: טוב שהסופר סת"ם ינסה את הקולמוס קודם שיתחיל לכתוב, כדי שלא יצא יותר מידי דיו והכתב ייפסד. בתפילין ומזוזה יזהר לקרוא כל מה שכתב לפני שכותב "שם השם", כי הוא לא יוכל לתקן אח"כ (כן כתב במרדכי בשם האור זרוע). אחר שישלים הפרשה, יקראה שנית ויבדוק השמות, ויבדוק שלישית ורביעית, ורק אז ימשיך לכתוב הלאה, כדי שלא ייהרס לו הרצף, שהרי יהיה כאן שלא כסדרן, ונאמר "והיו" - בהויתן יהו.

יש אומרים שראוי להקדים לכתחילה ולכתוב את פרשיות היד, קודם מפני שהם מוקדמים בפסוק (יעל ידך' ואח"כ נאמר 'לטטפת בין עיניך'). כן כתוב **בברוך שאמר**. כמו כן כתב שיעשה הקשר של ראש קודם, כסדר האותיות (ש"ד-ד-י). יש לקרוא הפרשה שנית, בעת שמכניס אותה לבתים, כדי שלא יתבלבל במיקום.

פט. **ארחות חיים בשם הר"ר יונה**: אם הוא בא לתקן בתפילין ומזוזה, צריך לגרד כל מה שכתב לאחר הטעות, משום שלכ"ס ואם יש שם" - אין תקנה.

צ. האם מותר לכתוב את השם על מקום שגירדו ומחקו בו בסת"ם:

1. **הרמב"ם**: מותר

2. **בעל התרומה**: אסור

צא. **תרומה**:

1. **תנא קמא**: מי שטעה ובמקום לכתוב את שם השם, כתב את המילה הבאה, מגרד (במילה יבשה) את המילה, וכותב את "השם" על המקום המגורד.

2. **ר' יוסי**: מותר אף למחוק את מה שהיה רשום (כשהוא עדיין לח) בלי לגרד, ולכתוב עליו את השם

3. **רבי יצחק**: מותר אף לכתוב את השם מעל המילה, בלי להוריד אותה כלל

הירושלמי אומר:

1. **בספר תורה** - מותר לתלות מילים

2. **בתפילין ומזוזות (בתו"מ)** - אסור לתלות

רואים שהירושלמי לא מחלק בין סתם מילה לשם השם, ממילא בתו"מ אסור לכתוב על מחקגורד (כי לא ברור מה עדיף)

צב. **ב"י**: למעשה מותר לכתוב שם על מקום גרד ומחק, כשיטת הרמב"ם, ודלא כתרומה שמסופק.

צג. **הר"י אסקנדרני**: ימחוק רק לאחר שהמילה תתייבש היטב, כדי שלא יישאר רושם. אם כתב אות יתירה בתו"מ, לא תמיד ניתן לתקן, אלא רק במקרה שניתן לגרד את האות היתירה ולהאריך את האות שלפניה, כגון שהיה לפניו **בְּכֹדֶר** שניתן להאריך אות הגג שלהן מעט. יש ספק אם מועיל להאריך את הצד העליון של האות ללא הצד התחתון, ומכל מקום בכל מצב שהמילה נראית כ2 מילים - פסול.

צד. **גמרא**: **ספר תורה** - אסור לכתוב מבלי שקודם לכן ראה את המילה בכתב הכתוב לפניו. **תו"מ** - מותר לכתוב שלא מהכתב, כי הן שגורות בפי כולם.

צה. **ב"י**: **כוונת הטור**:

1. **כשסופר בקי בפרשיות, כותב תו"מ** - אין צורך לכתוב מהכתב

2. **כשהסופר אינו בקי** - אסור לכתוב אפילו אות אחת שלא מהכתב, ואף את החלק שבקי בו - אסור

צו. **טור ע"פ התרומה**: צריך לקרוא כל מילה קודם שיכתוב אותה. ע"פ **הגמרא במנחות** צריך לומר בפיו קודם שיכתוב, כמו חלק מהגירסאות במקרה של משה שהיה אומר בעצמו, לאחר שה' אמר לו מה לכתוב, ורק אז הוא כתב. ה"ה לתו"מ, והמחמיר תע"ב. כן כתב **תוס'**

צז. **סמ"ג**: כשמישהו מקריא לסופר, עליו לחזור ולומר בפיו קודם שיכתוב, כדי שלא יטעה. כן כתבו **המרדכי, הסמ"ק, ובהגהות מיימון**. אולם משמע שרק לכתחילה צריך לומר בפיו, אך בדיעבד- אינו פוסל.

צח. **הר"י אסקנדרני**: מי שכותב מפי אחר או כותב בע"פ, יאמר בפיו את המילה שהוא הולך לכתוב, קודם שיכתוב.

צט. **מרדכי ע"פ מס' סופרים**: מי שאינו יודע לקרוא- אסור לכתוב סת"ם.

ק. במזוזה מניח גיליון חלק בשיעור:

1. **סמ"ק**: כמלא אטבא דספרי

2. **הרא"ש: הגאונים**: כחצי ציפורן

3. **תרומה ורא"ש**: שיעור של כתיבת ל' בשורה הראשונה, וך בשורה האחרונה. ממילא

גם בתפילין יש להניח רווח

ב"י: כיון שהרא"ש לא הזכיר שיעור של 'אטבא דספרי' ולא 'כחצי צפורן' הוא חשב שמדובר בשיעור אחר.

קא. **ארחות חיים**: מניח כמלא אטבא דספרי, ושיערו **הגאונים** שזה כמלוא אחיזת חצי צפורן.

01. **יש אומרים (כר' יונה)**: צריך להניח חצי ציפורן + השלמת אות ל' ויך

02. **יש אומרים**: שיעור מצומצם

קב. **הרא"ש**: בתפילין אין צורך להניח כלל, בתחילת וסוף הגיליון.

קג. **ב"י**:

1. **קושיה**: במזוזה צריך להניח בתחילה בכדי לגול ההיקף, ומדוע בתפילין אין צורך בדבר?

ארחות חיים: **הר"י בר שניאור**: צריך להניח בתפילין בתחילה בכדי לגול כל היקף

2. **תירוץ**: ספר **התרומה** כתב שאין צורך להניח רווח בתחילת המזוזה, כדי שיראו את שם **ש"ד-ד-י**, כך שהקלף לא יכסה

את השם, וממילא הוא הדין לתפילין שאין צורך להשאיר. כן כתב **מרדכי בשם ר"ץ**. ממילא ע"פ **הרא"ש** אף במזוזה אין צורך להניח בה שיעור מדינא, ורק נהגו להניח בכדי לגלול אותה.

קד. טור ע"פ הרא"ש, סמ"ג וסמ"ק, ותרומה: יעשה השורות שוות כך שלא תהיה אחת נכנסת ואחת יוצאת. אף שבמזוזה יש להכשיר כשמקצר השורות, או כעין שירה, אך בתפילין אין להכשיר כן.

קה. טור, סמ"ק, הגמ"י: אין לכתוב 3 אותיות מחוץ לשורה. **הטעם**: מצינו הקפדה כזו בגמרא לגבי ספר תורה, והם הבינו שהוא הדין למזוזה.

קו. כוונת הטור בכתיבת השורות:

1. **לכתחילה:** יעשה השורות שוות לגמרי
2. **בדחק כשמוכרח לשנות:** יזהר עכ"פ שלא לצאת יותר מ3 אותיות חוץ לשורה
3. **בדיעבד:** אף אם יצא יותר מ3 אותיות חוץ לשורה- כשר (ע"פ הטור והרמב"ם)

קז. כתיבת שתי אותיות חוץ לשורה:

1. **כשהם חלק ממילה גדולה:** מותר
2. **כשזו מילה בפני עצמה:** אסור

קח. כל אותיות שם השם' חייבות להיות בתוך השורה, ולא תצא שום אות לחוץ

קט. **הטור ע"פ הרא"ש, המרדכי, או"ח, הרמב"ם:** כל פרשיות התפילין פתוחות חוץ מהאחרונה שהיא סתומה.

קי. **רמב"ם:** אם החליף בין פרשה פתוחה לסתומה- פסול.

קיא. **קושיית הב"י:** אם במזוזה מצינו שבדיעבד כשעשאה פרשיותיה פתוחות- כשרה, כי הפרשיות בתורה אינן סמוכות, אז מדוע בתפילין אם שינה בפרשיות שמע ופרשת והיה אם שמוע, יהיה פסול? והרי הן אינן סמוכות בתורה!?

תירוץ: חל כאן הכלל של "לא פלוג"

קיב. **טור: פרשה פתוחה:** משאיר בסוף השורה 3 מילים שבכל אחת 3 אותיות. את הפרשה שלאחריה מתחיל בראש השורה. ממילא הפרשה הבאה שמתחילה בתחילת השורה מוגדרת כפרשה פתוחה, בין לדברי הרמב"ם ובין לדברי הרא"ש

קיג. אם לא נשאר בסוף השורה 9 אותיות:

1. **לרא"ש:** לא יתחיל את הפרשה הבאה בתחילת השורה, אלא ישאיר בתחילתה שיעור 9 אותיות, ואז יתחיל לכתוב, וזו פרשה פתוחה (ממילא הטור כתב רק לשיטת הרא"ש)

2. **לרמב"ם:** זו פרשה סתומה

קיד. צורת הפרשיות:

1. **קדש-** מתחילה בתחילת השורה, בסופה מניחים רווח של 9 אותיות, כלומר מסתיימת באמצע השורה- פרשה פתוחה בין לרמב"ם ובין לרא"ש
2. **והיה כי יביאך-** מתחילה בתחילת השורה, בסופה מניחים רווח של 9 אותיות, כלומר מסתיימת באמצע השורה - פרשה פתוחה בין לרמב"ם ובין לרא"ש
3. **שמע -** מתחילה בתחילת השורה, אין מניחים רווח כלל בסופה (או לפחות מ9 אותיות) - פרשה פתוחה בין לרמב"ם ובין לרא"ש
4. **והיה אם שמוע-** מתחילים מאמצע השורה העליונה לאחר 9 אותיות- נוהגים כדעת הרמב"ם (שלדעתו זו פרשה סתומה, כי לרא"ש זו פרשה פתוחה)

קטו. ה"ר אברהם אסאן הסופר: **הרב הגדול מורינו כמה"ר יצחק די ליאון בהסכמת חכמי דורו:** פסל את כל התפילין שהיו בספרד שהיו פרשיותיהן על פי דעת הרא"ש, מפני שהספר תורה שלהם היה כדעת הרמב"ם. נמצא שהעולה לקרות בתורה עם תפילין כדעת הרא"ש, מעיד כנגד הס"ת שנכתב כרמב"ם, ונעשית תורה כשתי תורות חס ושלוש.

קטז. **מהר"י אבוהב**: פרשת קדש אינה ניכרת שהיא פתוחה, כי אין דבר לפניו, אך היא פתוחה בעצם זה שהיא תחילת התפילין. וכן כתב מהר"י נ' **חביב מהקרית ספר לה"ר מנחם לבית מאיר** שהפרשיות שבראשי חמשת החומשים שבתורה, אין מקום לכללם לא בפתוחות ולא בסתומות, לפי שהם תחילת ספר. כן יש לדקדק מהרמב"ם.

קיו. זה בלתי אפשרי לעשות שפרשת "והיה אם שמוע" תהיה סתומה לכו"ע:

1. **לרמב"ם**: חייבים להתחיל מאמצע השורה (לרא"ש זה פתוחה)

2. **לרא"ש**: שורה ראשונה ישאיר חלקה, ובשורה השנייה לא יתחיל בראש השורה

3. **מנהג ישראל**: כרמב"ם

עכ"פ בסוף פרשת 'שמע' יש להקפיד שיסיים בסוף השורה, כדי להראות שהפרשה הבאה של "והיה אם שמוע" היא סתומה.

קיא. **סומכים על שיטת בעל העיטור**: אין צורך להחמיר ולעשות 2 זוגות תפילין, כרמב"ם ורא"ש, כי סומכים על העיטור שכתב לעשות את כל 4 הפרשיות בתפילין פתוחות, ועל כן, אף אם נעשה כשיטת הרמב"ם, יצא שלרא"ש כל פרשיותיה פתוחות, וע"פ העיטור, יש להכשיר את הדבר.

קיט. **הגהת סמ"ק בשם רבינו יחיאל**: בתפילין של ראש שהם ארבעה קלפים נפרדים- אין צורך להקפיד על סדר כתיבתם. **למעשה** נהגו להקפיד אף בכך. **אגור, כלבו בשם ה"ר פרץ, ארחות חיים, מהר"י אבוהב**: טעם החילוק בין תפשי" (תפילין של יד) לתפש"ר (תפילין של ראש) הוא בגלל שבתפש"ר יש 4 קלפים נפרדים.

הב"י תמה מה זה משנה, והרי שייך אף בכך דין שלכ"ס, שכן נראה מהפוסקים, וכן **בתוס', הרא"ש, המרדכי, סמ"ג והתרומה, וכן הלכה** ששייך דין שלכ"ס אף בתפש"ר.

קכ. **תרומה**: 4 הבתים יהיו מחוברים מעור אחד, או 4 עורות התפורים זה לזה, אך עדיף מעור אחד ממש.

קכא. נאמר: "למען תהיה תורת ה' בפיך"- מן המותר בפיך", מלמד שצריך עור של בהמה/חיה/עוף טהורים.

קכב. **מסכת שבת**: נבלה/טריפה של חיה טהורה, הוא בכלל 'המותר בפיך'

קכג. העור שממנו מכינים את בית התפילין:

לרמב"ם אין צריך עיבוד לשמה, ורבים נהגו לעשות מעור מצה. אולם **לרא"ש** צריך עיבוד לשמה, כיון שהלכה כרשב"ג שעור שאינו מעובד לשמה- פסול. לכן ממילא הקלף, הרצועות ועור הבתים- כולם צריכים עיבוד לשמה. כן כתבו **סמ"ג וספר התרומה**

ההשלכה למעשה	רישא: ציפן זהב או שטלה עליהם עור בהמה טמאה פסולות	סיפא: עור בהמה טהורה- כשרות ואף על פי שלא עבדו לשמן. רשב"ג אומר אף עור בהמה טהורה פסולות עד שיעבדנו לשמן
הורא"ש	הכל עוסק בכל הסוגים, ובכלל זה עור הבתים	עור הבתים צריך עיבוד לשמה כרשב"ג
הרמב"ם	מדובר בעור הבתים	עור הבתים אינו צריך עיבוד לשמה, ודווקא עדיף עור מצה, שחזק יותר, וברור שאין צריך בו עיבוד לשמה. בדק הבית : ייתכן שהוא פוסק כתנא קמא

בדק הבית: ייתכן לומר שהרמב"ם פוסק כתנא קמא, ועל כן הוא אינו מצריך עיבוד לשמה לעור הבתים

קכד. **ב"י:** הלכה כרא"ש, שעור הבתים צריך עיבוד לשמה, אך בדחק יש לסמוך על הרמב"ם ולקחת עור שלא עובד לשמה

קכה. **תרומה:** יכול לעשות את הבתים מקלף שהינו בכלל עור. כמו כן ניתן לעשות מעור שליל, כמו שמועיל עור עוף כשר, וזה אף שהשליל נחשב כבשר לעניין טומאה.

עוד הוסיף שבכלל יש המעדיפים לכתחילה עור שליל, כי לא נעשתה בו עבירה (תשמיש), וכן כתבו **סמ"ג ומרדכי**

קכו. **מנחות:** התפילין צריכות להיות מרובעות, וזה הלכה למשה מסיני. **רש"י:** הריבוע של הבית יהיה מכוון ארכו כרחבו, כך שיהיה להם אותו אלכסון. **תוס':** יש שמרבעים רק את מקום מושב התפילין. כן נראה שצריך שהבית יהיה מרובע, **ברמב"ם, רא"ש, רש"י, תרומה וסמ"ג.** הנ"ל כתבו שלא מוכח שיש צורך בריבוע, כשארבעתם ביחד.

קכז. **שימושא רבא:** בבית אחד לבדו- אינו צריך ריבוע, וגם בגובה הבתים- אין קפידא בריבוע, וכן תפילין של יד יש להם דין זה, וצריך ריבוע בתפירה, וכן בעור התיתורא, וכן בגוף רוחב הבית בראשו

קכח. **המרדכי:** תפילין מרובעות- הלכה למשה מסיני, מדובר לכאורה על גוף הבתים בין של יד בין של ראש, ולא כאותם שעושים תפילין של יד בדפוס עגול מלמעלה ורק מרבעים התיתורא מלמטה

קכט. אמנם מתוך **הלכות גדולות לרי"ף** משמע שתפילין של יד אינה מרובעת לגמרי כי ארכן חצי אצבע אמה ורחבן כרוחב אצבע, **והמרדכי** כתב שאין להקל בדבר שלא לעשות ריבוע לגמרי בלי ראייה ברורה

קל. **מהר"ם מרוטנבורג:** בציצית, הרי היא כשרה כל עוד שנשאר משיעור הקרון, אך בתפילין הל"מ שיהיו מרובעות בכל רגע

קלא. **תוס':** הלל"מ רק שהרצועות תהיינה שחורות, ולכן יש שעושים את הבית בצבע לבן. כן כתב **אגור בשם הרשב"א, והרא"ש.** מ"מ זה נוי לתפילין שתהיינה שחורות. **תרומה:** שמא בכלל הלל"מ שגם הבתים יהיו שחורים. **מרדכי:** ר"י דקדק שאף הבית צריך להיות שחור

קלב. **אביי:** החריץ צריך להגיע למקום התפר עד בית המושב לתיתורא. **רב דימי** חלק, וכתב שהעיקר שיהיה ניכר, ולא צריך שיגיע בפועל.

קלג. **הרא"ש** כתב שיש מפרשים שחודה של ש"יין למטה יגיע עד איחוי התפר, ולמעשה נהגו להחמיר:

1. להגיע חריץ השי"ן עד התפירה

2. להגיע חריץ הבדלת הבתים עד התפירה

קלד. **הרמב"ם:** אם החריץ לא מגיע למקום התפר- כשר, אם ניכרים כאן לפנינו ארבעה ראשים. ממילא כל מה שאמר אביי זה רק למצווה ולא לעיכובא. **המרדכי** הסתפק האם זה רק למצווה או לעכב, אך **לרמב"ם** היה פשוט שזה רק למצווה

קלה. אמה לאורך ריבוע, זה אמה ושני חומשים באלכסון. **ר"י:** שיעור רוחב התפילין יהיה לפחות יותר מאצבע. כי אם מועיל רק בשיעור אצבע, היה ניתן להניח 3 זוגות, ושנינו שיש מקום בראש רק לשתי זוגות תפילין. בזמן הזה לא עושים את הבתים רחבים שתי אצבעות, לפי שהתיתורא והמעברתא רחבים, ואם היו הבתים רחבים שתי אצבעות מלבד התיתורא והמעברתא, לא היה מקום בראש להניח שתי תפילין.

קלו. **המרדכי בשם רבינו שמשון:** יש להחמיר בשיעור התפילין כיון שאין זה מפורש בגמרא, ויש לחוש לדברי הגאונים. כן כתוב **בסמ"ג והתרומה** שרוחב הבתים לכתחילה: שתי אצבעות, אך לא נהגו כן.

קלז. **עיסור:** דברי השימוש רבא (שיעור תפילין: **ראש:** 2 אצבעות על 2 אצבעות, **יד:** חצי אצבע על אצבע) תמוהים, ומסתבר כרי"ף שלא קבע שיעור, ועל כן יעשה כרצונו.

קלח. **ארחות חיים**: רב האי: אין שיעור לדפוס התפילין:

1. **מנהג הגאונים והחכמים ואבות בית דין** - לעשות אותן גבוהים 3 אצבעות כיון שמניחים אותן בגילוי ויש להם שבח
2. **החכמים והתלמידים ותלמיד בפני רבו** - מניחים תפילין קטנות כשיעור אצבע ומחצה, תחת המצנפת שלהם, מפני דרך ארץ שלא ישוו עצמם לרבותם

קלט. **אביי**: ש" של תפילין- הלכה למשה מסיני. כן כתבו **התוספות** בשם **שימושא רבא** ש" ימין: 3 ראשים, ו ש" שמאל: 4 ראשים, ואם שינה- לא מעכב.

הרא"ש, **המרדכי והמנהיג**, **והרמב"ם**, **והתרומה**: ימין- של המניח. **נימוקי יוסף**: ש" ימין: 4 ראשים, ו ש" של שמאל: 3 ראשים, כנראה התכוון למי שעומד מולו.

קמ. **סמ"ג**: ש" של תפילין הלל"מ:

01. **פירוש 1**: בימין- 3 ראשים, ובשמאל- 4 ראשים

02. **פירוש 2**: יעשה י' בתוכה.

הגהה: תמוה הפירוש השני.

קמא. **ארחות חיים**: מדגישים את ה- ש" לרמז שאדם מניח תפילין ש' (=300) ימים בשנה. אסור לעשות את ה- ש" בדפוס, שלא יהא חק תוכות. כן כתבו ה"ר **יונה והרשב"א**.

ב"י: משמע **מהרמב"ם והרא"ש והטור** שנוהרו באמת בכך. **האשכנזים** נוהרים לעשות ה"ש ע"י כפילת העור, אך **הספרדים** משתמשים בדפוס ולא חוששים, וכן **באו"ח** כתב שיש אומרים שאין לחוש, וכתב שלמעשה לא חוששים.

קמב. **הר"י אשכנזי**: עושים ש" בתפילין, כי שם הויה בא"ת ב"ש עולה מצפ"ץ (=ש' בגימטרייה)³, שנאמר "וראו" שרק ה"ש נראה מבחוץ.

קמג. **מנחות**: התיתורא זה הלל"מ. **הרא"ש**: **תיתורא** הוא העור הנכפל למטה המכסה את פי הבתים, בית מושב התפילין. **ב"י בדת רש"י**: הבתים והתיתורא יעשו מעור אחד. אך העולם לא נהגו כן, כי עור הבתים-דק, והתיתורא- עבה. **מרדכי**: ר"י: קשה על פירוש רש"י, ונראה **כגאונים, וכטור**.

קמד. **מנחות**: המעברתא זה הלל"מ. חלק בתיתורא שבו הרצועות עוברות.

קמה. **הטור, הרמב"ם, הרא"ש, המרדכי, התרומה**: כל פרשה גולל מסופה לתחילתה. **הטעם**: כדין מזוזה

קמו. **שבת**: כריכת שיער בהמהוהחיה טהורה על קלף התפילין- הלל"מ.

קמז. **שימושא רבא**: כורך הקלף בשיער עגל, לזכר מעשה העגל שלא יחטא. **רמב"ם**: כן המנהג. **הר"י אשכנזי**: לא מצא שיער של עגל- יקח של פרה או של שור, וירחוץ השיער עד שיהא נקי.

קמח. **זוהר**: השיער צריך להיראות מחוץ לבתי התפילין.

³ הויה, כאשר אנו מחליפים כל פעם אות ת' באות א' ואות ש' באות ב' וכו', יוצא לנו שאות ה' מכוונת כנגד אות צ', ואות ו' כנגד אות פ', ואות י' כנגד אות מ', יוצא שאותיות הו"ו"ה, הם אותיות מצפ"ץ

קמט. **הרא"ש: שימושא רבא:** כורכים הקלף בקלף אחר. **הרא"ש:** שמא התכוון לתפילין של יד כשכתבו ב4 קלפים, כי יש מאן דאמר שצריך לדבק.

קנ. **הרמב"ם:** יכרוך הפרשיות במטלית, ואם לא עשה כן- פסול. כל זה ע"פ הירושלמי שכתב כן: "טולים במטלית", והבין הרמב"ם שמדובר שכורכים את עצם הפרשיות במטלית, ומאחר שהוא הל"מ בודאי שזה מעכב.

הרא"ש: דברי הרמב"ם שכריכת מטלית תעכב- הינם תמוהים. **בצרפת ואשכנז** נהגו לכרוך רק בשיער בלי מטליתקלף.

קנא. **תרומה:** ע"פ הירושלמי הכוונה שרק כשיש קרע בקלף, יש להניח מטליתקלף על הקלף ולהדביק. כן במס' סופרים.

קנב. **מרדכי:** יש אומרים שאדרבה אם כרך קלף ומטלית על הפרשיות- פסול, כי אין הבית החיצון רואה את האוויר. כיון שאני מסופק, הלכה כשימושא רבא שכורכים בקלף.

קנג. **הרמב"ם:** כורכים הפרשייה במטלית ועליה- שיער. **סמ"ג:** זה הפוך מהירושלמי במגילה שאומר להניח שיער ורק אח"כ מטלית. כן הוא בשימושא רבא.

יישוב הרמב"ם: עדיף לכרוך השיער על המטלית, כיון שכך המטלית מונחת היטב על הפרשה, וזה יושב יותר טוב, מאשר שמניחים את המטלית על השיער. כוונת הירושלמי **והשימושא רבא** שיהיה שיער ומטלית, אך לא משנה הסדר. כן כתבו **בסמ"ק, או"ח, הגמ"י וכלבו** שאין קפידא על הסדר.

קנד. **אגור:** המנהג לכרוך בשיער ואז מטליתקלף

קנה. **סמ"ק, או"ח והגמ"י:** יש מקיפידים לכרוך דווקא בקלף כשר. **ב"י:** בקלף- יש להקפיד שיהיה טהור, אך במטלית- לא שייך דבר טהור או טמא

קנו. **פרשיות התפילין יש להניח:**

1. **הרא"ש:** כל פרשה זקופה בבית.

2. **מרדכי:** מעומד, כדי שיהיו ראויים לקריאה כמות שהם.

3. **התוספות:** מזוזה צריכה להיות מעומד, אך פרשיות התפילין היה אומר **ר"ת** שיניח מושכב

4. **רש"י:** מעומד

5. **ב"י:** מעומד, ככל הראשונים שחלקו על ר"ת

קנו. **הר"י אשכנזרני:** קודם שיכניס הפרשה, יראה שהיא גלולה כך שהפתיחה תהיה מימין, ואז היא תעמוד כראוי.

קנח. **תרומת הדשן:** יש לסדר את הפרשיות כך שמי שעומד מול המניח יכול לפתוח את הפרשיות ולקרוא אותן כהלכתן

קנט. **ארחות חיים:** יעמיד הפרשייה מעומדת. **עיטור:** אין לחוש אם זה לא זקוף, וכן נראה דעת **הרמב"ם**

ב"י: למעשה: לכתחילה יש לחוש לשיטות האומרות שיכניס הפרשיות זקופות

קס. דרך כתיבת 4 הפרשיות:

1. **רבי:** יכול לכתוב את 4 הפרשיות בתפש"ר על קלף אחד ויניחן ב4 בתים נפרדים, אם יעשה רווח ביניהן, כדי שיוכל לחתוך אותן, ולהניח כל פרשייה בבית נפרד. **ר"י ונימוק"י:** צריך לתת רווח גדול בין בית לבית

2. **חכמים:** מועיל בהנ"ל, אף בלא רווח ביניהן, אך מודים לרבי שצריך להניח חוט בין הפרשיות. **ר"י ונימוק"י:** אין צורך לתת רווח גדול בין הבתים, כי די בהנחת חוט (בהנחת הרווח לא מדובר על הכתיבה).

קסא. **שיטת רש"י וקושיה על דבריו**: לעומת רי"ו ונימוק"י שאמרו שהנחת הרווח היא לצורך ההנחה, רש"י פירש שמדובר על עצם הכתיבה שיש להניח רווח. ממילא, ניחא לפי רבי נשאיר רווח, אך לחכמים שאומרים שדי בהנחת חוט, כיצד יהיה ניתן להכניס את הפרשיות ל4 הבתים.

יישוב הב"י: כוונת רש"י מתאימה בין לרבי או לחכמים, ממילא לכו"ע צריך להניח ריוח בין הפרשיות כשיכתבם, כדי שיוכל ליתנם בארבעה בתים, ולא נחלקו אלא בריוח שבין בית לבית:

1. **לרבי** - צריך ריוח גדול

2. **לחכמים** - די בהנחת בחוט או במשיחה, **וכן הלכה**

קסב. **מהר"י אבהב**: יש להניח אותם ב4 בתים כס"ת בהיכל

קסג. **בעל העיטור**: ניתן להניח את פרשיות התפילין שוכבות. **תרומה**: חשש.

קסד. **מהר"י ן' חביב**: מן הנמנע להניחן זקופות, ואם יניח שוכבות יכול להניח את הפרשיות יפה בבית. ממילא ההנחה זקופות זה רק מצוה מן המובחר, וכל פרשה נכתבת בנפרד.

קסה. **בדק הבית**: בדיעבד מועיל אם כתב את כל הפרשיות בקלף אחד

קסו. **עיטור**: משמע מהברייתא של הנחת העורות בבתים, שאין קפידא להניח את העורות דווקא בזקיפה. אולם **התרומה** חושש לדבר, ומצריך זקופות.

ב"י: ראוי לדקדק ולהניח בזקיפה, כי אנו תמיד כותבים על 4 קלפים נפרדים ולא רק על קלף אחד.

קסז. תפשי"י כותב על קלף אחד, שנאמר: "לאות על ידך", 'אות' אחד בבית אחד.

קסח. אם כתב את 4 הפרשיות של תפשי"י ב4 קלפים, האם צריך לדבק:

1. **ר' יוסי**: אין צורך

2. **ר' יהודה**: צריך- אך אח"כ חזר להודות לר' יוסי שאין צריך לדבק

אגור בשם ה"ר יהודה החסיד: **רוקח**: יכול לתפור

מהר"ם: צריך להדביק

ב"י: הצורך להדביק:

1. **לכתחילה** - ידביק

2. **בדיעבד** - כשר כמות שהוא, שהרי חזר בו רבי יהודה והודה לרבי יוסי

קסט. **ברייתא**: מי שיש לו רק 2 זוגות תפילין של ראש- מניח עור על זוג אחד, וכך הוא ישמש לו כתפשי"י. כן פסק **הרמב"ם**.

קע. **ב"י**: משמע **מהטור**, **רש"י והרמב"ם** שמועיל להניח עור אחד על הבית כדי להפוך אותו לתפשי"י, ואין לדייק אחרת. מועיל להפוך תפשי"ר לתפשי"י רק בתפילין חדשות.

קעא. אם ציפה את התפילין:

1. **בזהב** - פסול, הלל"מ

2. **בעור בהמה טמאה** - פסול, שנאמר: "למען תהיה תורת ה' בפיך".

קעב. **מרדכי**: סוגיית הציפוי עוסק בגוף הבתים.

קעג. **ב"י בדיוק במרדכי, וכן סובר בדעת הטור:**

1. עצם גוף הבתים מצופה זהב או מבהמה טמאה- פסול
2. עור הבתים מעור טהור, ועליו ציפה בדבר פסול- כשר.

ב"י: דווקא אם ה"ש שבתפשי"ר נראים לחוץ, וכן נראה **ברמב"ם ובתרומה**, וייתכן שזו גם דעת **הטור**

קעד. הל"מ שצריך לתפור את התפילין עם גידים. אם תפר בפשתים- פסול.

קעה. **אגור בשם מהר"י מולין:** אין לקנות גידים לתפירה מהגויים, כי יש חשש שיביא לו מבהמה טמאה, וספיקא דאורייתא הוא, וכל קבוע- כמחצה על מחצה דמי

קעו. **שימושא רבא:** ניתן לתפור בגידי שור, אולם בגידי בהמה דקה ישנו ספק, ועל כן יש להחמיר בדבר ולא להשתמש, אולם יש מאן דאמר בשם רב יוסף שמותר.

קעז. **נימוקי יוסף:** תופרים רק בגידי שור.

קעת. **ב"י:** מהגמרא משמע שניתן לתפור בכל גידי בהמה וחיה טהורים, וכן נראה שהיא דעת כל הפוסקים שלא חילקו בין בהמה גסה לדקה. כן נראה לומר בדעת סה"ת.

קעט. **העיטור:** מותר לתפור ס"ת עם טליידור"ש שעושים מקלף, כי זה מין במינו.

ב"י: בדחק כשאין גידים מצויים, יש לסמוך על בעל העיטור, ויתפרו בטליידור"ש עד שיזדמנו להם גידים

קפ. הל"מ שהתפילין תהיינה מרובעות. **רב פפא:** צריך לשמור על ריבוע התפילין, כך שלא יימשך חוט התפירה יותר מידי, ולא יתקצר הרחב.

קפא. **הרא"ש:** עיקר הריבוע הוא בבתים ובמושב, ונהגו לרבע גם את התפירה. יש לתפור בסמוך לבתים בכדי שהם יהיו מהודקים. משיירים מהתיתורא סביב התפירה. יש כאלו שתופרים ביחד שתי כפילות של התיתורא בשפתה כך שריבוע התיתורא והתפירה יהיו אחד.

ב"י: ייתכן שגם רש"י סובר כן שיש לזוהר שלא לקלקל, וכן משמע בירושלמי. **למעשה** עדיף לתפור סמוך לבית, ולשייר מהתיתורא חוץ לתפירה כך שהבתים יתהדקו היטב.

קפב. **מרדכי:** יש לזוהר לא לתפור את הכתב עם העור

קפג. **הר"י אסקנדרני** הסביר את דרך ריבוע התפילין בדיוק.

קפד. **טור:** יעשה 12 תפירות לבית. **שימושא רבא:** אם עשה 14\10 תפירות- כשר. **ב"י:** משמע שפחות מ10- פסול. אך משמע **מהמרדכי, הרמב"ם וכל הפוסקים** שאף אם פחת מ10- כשר.

קפה. **הטור ברמב"ם וכרא"ש** כתב שחוט התפירה יהיה סובב משתי רוחות. **ב"י:** נראה שזה ע"פ דברי **השימושא רבא** שכתב שיש למנות את מניין התפירות חוץ מתחיתו הראשונה שתוחב המחט בעור להתחיל התפירה, שהיא אינה מן החשבון, וכן כתבו **סה"ת, והמרדכי בשם רבינו שמשון**

קפו. **הר"י אסקנדרני:** כוונת **השימושא רבא** שכל תפירה תהא מסובבת משני צדין פנים ואחור, ונמצא תופר בשתי מחטין אחת יוצאת לאחור ואחת נכנסת לצד פנים. עוד כתב ששנים עשר תפירות אלו צריך שיהיו כולם בחוט אחד, ולא יפסק החוט, ואם נפסק- הרי זה פסול. **הב"י** תמה מניין לו לומר כן.

קפז. **תוס', רא"ש ומרדכי:** יש לתת חוט אף כשהפרשיות כתובות על 4 עורות. **המרדכי** בשם **רבינו שמשון** כתב שכן עיקר, וכן נראה ברמב"ם.

קפח. **תרומה**: צריך לתת חוטאמשיחה בין בית לבית לתפור את העור העליון בין הבתים עם העור התחתון שהוא התיטורא, כדי להבדיל זה מזה. כן בסמ"ג.

קפט. **סמ"ק**: רק אם כתב את כל 4 הפרשיות על עור אחד יש צורך להעביר חוט.

קצ. **או"ח**: אין צורך להעביר את חוט התפירה בין הבתים, אלא די שיעביר חוט, כי צריך גידים רק בתפירה. **יש אומרים** שאין צריך כלל להעביר חוט, כי הצורך להעביר הוא רק כשהם לחים בכדי שלא יתדבקו ואז חריצן לא יהא ניכר

קצא. **רא"ש**: אם התפירה נפסקה ב3 מקומות- יתפור שנית. **תרומה וסמ"ג**: אם נפסקה התפירה בשני מקומות, זה כבר גנאי לתפילין, **והסמ"ג** פירש שמדובר ברצועה שנתפרה בגידים.

קצב. **בשימושא רבא ובהלכות גדולות של רב אלפס**: אם נפסקה התפירה:

1. **ב2 מקומות- גנאי**

2. **ב3 מקומות- פסול**

קצג. **הרמב"ם**: תפילין שנפסקו להם התפירות:

1. שתי התפירות זו בצד זו או שנפסקו שלש תפירות אפילו זו שלא כנגד זו-

01. **בתפילין ישנות- פסול**

02. **בתפילין חדשות כל זמן שפני טבלן קיימת (כל שאוחזין מקצת העור שנקרע תפרו, ותולין בו התפילין והוא חזק ואינו נכרת)- כשר**

2. **ב"י**: נראה שהרמב"ם סובר שמה שאמר רב חסדא: נפסקו שתיים- כשרה, מדובר בנפסקו התפירות. אולם המפרשים לא פירשו כן. **להלכה** במקום שאין אפשרות, יש לסמוך על דברי המיקל.

3. **ב"י**: **ע"פ רש"י** משמע שהייתה נראית צורת ד' בקשר רק לצד חוץ. **עתה** נהגו לעשות קשר כך שה- ד' תיראה משני הצדדים. אולם נראה שאין קפידא בדבר.

4. **הר"י אסקנדרני**: יעשה הקשר כמין ד' (כן כתוב בשימושא רבא), וזה ע"י שיעשה קשר עניבה. כן כתב **בא"ח**

5. **תוס', רא"ש, מרדכי וסמ"ג**: ה- ד' וה- י של התפילין הן אינן אותיות גמורות, וממילא אינן נחשבות כאותיות משם השם, בכל זאת סתם **הטור כרש"י** שהן נחשבות, וממילא זה משלים ל- **יש** שבבית התפילין

6. **הרא"ש**: בסוף הרצועה, בקשר, יש לחתוך כצורת אות י'.

7. **עיטור לרבנו האי**: עושה צורת ד' מהרצועות בתפש"ר, ולבסוף עושה מעניבה כעין י'.

8. המעברתא זה הלל"מ. **תוס', הרא"ש, המרדכי, הסמ"ג, והתרומה**: יש מפרשים שהמעברתא זה רצועה קטנה שמעבירים על התפש"י, ואין זה בכלל "אינו רואה את האוויר".

9. הפסול של "אינו רואה את האוויר":

01. **בתפילין של ראש**: שייך, כי זה 4 בתים, וזה קורה כששינה את המיקום של אחד מהבתים

02. **בתפילין של יד**: לא שייך, כי זה רק בית אחד

כן כתבו בתשובות הגאונים

10. לגבי הרצועה אם לעשות אותה: **מרדכי**: יש ספק בדבר. **הרא"ש**: עתה נהגו לעשות כן. אך **בסדר תיקון תפילין** כתב שאין נראה לו פירוש זה, והסופרים נהגו כן רק משום שהתפשטיי זזות כל הזמן, אז המעברתא מחזיקות אותן.

ב"י: עתה לא נהגו להעביר רצועה שכזו

דרכי משה הקצר אורה חיים סימן לב

- א. **מרדכי**: מצווה ליפות את החפצא של המצווה בצורה החיצונית, וכל שכן מבפנים, שהרי בביהמ"ק היה בפנים בכלים זהב טהור
- ב. **ברוך שאמר**, **ר"י אסכנדרני**: ינסה הקולמוס קודם שיתחיל לכתוב
- ג. כשהגוי מעבד, הישראל צריך לסייע לו מעט. **בברוך שאמר** מחמיר שלכתחילה את עיקר העיבוד יעשה הישראל לבד בפני עצמו, **דרכי משה**: אין המנהג כן
- ד. **ברוך שאמר**: יש לעשות הבתים בגודל שווה
- ה. **ע"פ המרדכי יש לחלק**:

1. **אותיות פשוטות** - נזכר תיקון של תינוק

2. **באות ה' וכיוצא בה** - יש לדון בדין אם נשתייר כמלא אות קטנה

אולם דברי הטור נראים כשיטת דברי ה"ר מנחם, שהרי הטור מחלק בין ניקב בה"א לנפסקו האותיות.

- ו. **או"ח בשם ר"י**: בכל האותיות כשמתקנים, התיקון נעשה רק מהטעות והלאה, ואין זה פוגע במה שנכתב קודם לכן
- ז. **הב"י** לא פסק כמהרי"ק. **במהרי"ק** פסק שב-ה'אק' שנדבקה הרגל לגנה, די לגרד את מקום הדיבוק בלבד, ואין צורך לגרד את כל הרגל, כיון שיש לסמוך מעיקר הדין על מי שמכשיר את האות כמות שהיא. **הלכה למעשה** יש לגרד את כל הרגל
- ח. **הב"י** פסק (לקמן סי' ל"ו) שאם באות **זז'** נפרדה החטוטרט (כך שזה נראה למעלה: ו' /):

1. כאשר לא ניכר הפירוד, ותינוק חכם אומר שזה 2 אותיות ז', אך סתם תינוק אינו מורגל בח' כזו, אלא בח' רגילה בלא חטוטרט - **הדין**: מותר לתקן.

2. כאשר ניכר לנו הפירוד, **הדין**: אסור לתקן, כי ברור שנשתנתה צורת האות

ט. האם די במחשבה לענין קדושת האזכרות (בלי להוציא בפיו):

1. **הרא"ש והטור**: די במחשבה

2. **הב"י**: לא, אלא צריך להוציא בפיו ממש

י. **אור זרוע**: אם הסופר סת"ם רוצה לנמנס - לא יכתוב, משום שהוא לא יכוון לשמה.

יא. **ברוך שאמר**: יעשה את הקשר של ראש לפני שהוא עושה את הקשר של יד, כמו שמצינו בסדר אותיות השם **ש-ד-ל-י**, שה-ש' נעשית ראשונה.

ברוך שאמר: יש להשאיר בגיליון שיעור חלק:

1. **בשורה העליונה**: שיעור אות **כ** בכדי הקפת גוויל
2. **בשורה התחתונה**: שיעור אות **ך** בכדי הקפת גוויל

יב. ע"פ הרוקח וברוך שאמר, וכן כתב בטור (וזה אף בתפילין):

1. בין כל פסוק ופסוק - יניח מעט רווח
  2. בין כל אות - יניח כחוט השערה
  3. בין מילה למילה - יניח כמלוא אות קטנה
  4. בין שורה לשורה - יניח כמלוא שורה
- יג. **אגור**: הרא"ש כתב שלא נהגו להניח חלק בתחילת וסוף המזוזה והתפילין, אך נהגו כן להשאיר.
- יד. **ברוך שאמר**: אם יש לו קלף פנוי, יניח בתחילת הקלף בכדי שיוכל לגולל כדי ההיקף
- טו. **מהר"ם פדוא"ה בשם ארחות חיים**: אם עשו את הפרשה האחרונה כפתוחה - כשר (כרא"ש), אך כתב שמ"מ יש לעשות לכתחילה כרמב"ם. ייתכן שאף לרמב"ם כשר בדיעבד אם עשה פתוחה בתפילין, ופסל רק כששינה בס"ת.
- טז. **שלטי הגיבורים**: בפרשת "קדש" עצמה, אין להפסיק בין הפסוק של "בחדש האביב" (הפסוק ה4) ל"ויהיה כי יביאך" (הפסוק ה5) כי זה הכלל פרשייה אחת.
- יז. **הגהות מברוך שאמר**: כמו כן אין להפסיק בפרשייה של "ויהיה כי יביאך" בין הפסוק של "ויהי כי הקשה" לשאר הפסוקים, שלא כמו בעל **ברוך שאמר** שעשה מפרשייה זו שתי פרשיות סתומות (1. בחדש האביב 2. ויהי כי הקשה), כיון שנראה שהרמב"ם חלק על דעתו.
- יח. **או"ח הכשיר תפילין שנעשו כרא"ש**
- יט. **מרדכי**: ניתן לעשות את הרצועות מקלף, אך ישחיר אותן. כי השחרת הרצועות - הל"מ.
- כ. **הגמרא** הסתפקה האם ניתן לכתוב סת"ם על עור דג, וכיון שהדבר לא נפשט יש להחמיר ולאסור
- כא. **דרכי משה ברמב"ם**: מצוה מן המובחר שגם גובה הבתים יהיה כאורכם. **דרכי משה**: אין המנהג כן
- כב. **ברוך שאמר בשם הרוקח**: ארבעת הבתים צריכים להיות בגודל אחד
- כג. **התוס'** כתבו שיש עושים את בתי התפילין מעור לבן. אמנם **הדרכי משה** העיר שהוא מעולם לא ראה אלא רק תפילין שחורות.
- כד. גוי שהשחיר את רצועות התפילין - כשר, כי אין השחרות מעכבת, אך עדיף לעשות זאת בישראל
- כה. **אור זרוע**: מותר לעשות את **ש** התפש"ר בדפוס, ואין בזה חשש חק תוכות.
- כו. **הגהות בברוך שאמר בשם ר' שמחה**: **ש** שעל תפש"ר:
1. **לכתחילה**: בקמט של עור הבית
  2. **בדיעבד אין בידינו לפסול**: כשעשאה בדפוס, או שכתבה בדיו על בית לבן
- כז. **האור זרוע** (וכן משמע **ברמב"ם**) כתב שלכתחילה יעשה את חריץ ה- **ש** שיגיע עד למטה בתפירה, אך בדיעבד - כשר. אולם **ברוך שאמר** החמיר לפסול, אך כתב שמ"מ לא ימשוך יותר מידי אלא כך שה- **ש** תהא ניכרת.
- כח. **בב"י** כתב שאם לא מניחים רווח בין הפרשיות, זה בלתי אפשרי להכניס אותם ל4 הבתים. אולם **הדרכי משה** חלק וכתב שאף אם אין רווח כלל, בכל זאת ניתן לכתוב את הפרשיות אחת מתחת לשנייה, ויניחן בדרך השכבה, וזה נחשב כזקוף, כי כך דרך הכתיבה, ויסמוך על מי שאומר שאין צורך להעמיד בזקיפות.
- כט. **ברוך שאמר**: אם כתב את 4 הפרשיות של תפש"י 4 קלפים, המנהג להדביק אותם בדבק כשר אשר עשוי מקלף מבושל מאוד או משלחופית של שור.
- ל. **אור זרוע**: אם כתב תפילין בשני דפין בעור אחד ואפילו בשני עורות ודבקם יחד - כשר
- לא. **הר"י אכסנדרני** כתב שלצורך התפירות יעשה עיגולים, אך **בדרכי משה** תמה, כי ניתן לעשות יותר בפשטות באמצעות מחוגה, אם האלכסונים שווים, וכן המנהג.

- לב. לגבי מה שכתב באו"ח שהעברת הגידים זה רק לצורך תפירה, ויש אומרים שאין צריך כלל להעביר, כתב **בדרכי משה** שמדברי הפוסקים לא משמע כן
- לג. **הרא"ש** כתב שרק בזמן הזה נהגו להניח תפילין עם רצועה שתחזיק את התפשי"י, אך **הדרכי משה** העיר שהוא ראה רק תפילין עם רצועה שכזו, וכתב שייתכן שאין כן מנהג הסופרים שבמדינה שלו.
- לד. **ברוך שאמר**: מכסה את פרשיית תפשי"י ב 2 קלפים קצרים בשתי וערב, והם מעט יותר מרוחב הפרשה, ואח"כ יכרוך מטלית ושיער, ועל הבית יניח מעברתא כשיעור רוחב הבית, ויניח רצועה מימין לשמאל לרוחב הזרוע

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לג

א. אם התקלקל העור בתפילין של ראש:

(1) **בשני בתים כשהבתים צמודים:**

1. **בתפילין חדשות:** פסול (**חדשות**): כל זמן שאם היו מושכים אותו בעור הרצועות, הבית מתפשט ונפתח)

2. **בתפילין ישנות:** (**ישנות**): כל שאין נפתחים כשמושכים בעורן)

01. **כשעור המושב קיים:** כשר

02. **כשעור המושב כבר לא קיים:** פסול

(2) **בשני בתים כשהבתים אינם צמודים:** כשר

(3) **בשלושה בתים:** פסול

ב. **הרמב"ם:** אם נפסקו התפירות:

2 תפירות צמודות או 3 תפירות שאינן צמודות:

1. **בתפילין חדשות:** פסול

2. **בתפילין ישנות:** כשר, כל זמן שפני טבלן קיימת

ג. עור הבתים ועור הרצועות צריך שיהיה:

1. **עשוי:** מעור בהמה חיה ועוף הטהורים

2. **עיבוד:** לשמה

3. **צבע:**

מבחוץ- שחור

מבפנים- כל צבע, חוץ מאדום

ד. **ספר התרומות:** את הרצועות יש להשחיר ע"י ישראל.

ה. **הרמב"ם:** במקרה שלא עשו את הבתים בצבע שחור, יעשה את הרצועות מהצבע של הבתים.

ו. אם נפסקה הרצועה:

1. החלק שמקיף את הראש או הזרוע- אין תקנה

2. החלק שתלוי ומה שקושר סביב הזרוע- מועיל לקשור

בית יוסף אורח חיים סימן לג

א. טבלא הוא עור של בתים

ב. רש"י: בפסול הבתים: "זה כנגד זה":

1. פירוש ראשון: שני בתים סמוכים

2. פירוש שני: בתוך אויר חריץ אחד נפסק דופן בית זה ודופן בית שכנגדו

ג. המדד לתפילין חדשות- אם מושך את הרצועות, והן:

1. פירוש ראשון: כשאוחז בעור- הוא מתפשט, וכשמניחן- הוא חוזר ומתכווץ

2. פירוש שני: כשאוחז אדם ברצועה התלויה בהם והתפילין באות אחריו ולא ניתקות- בחדשות, וניתקות- בישנות. או פירוש: שמתפשט העור אף שאח"כ חוזר ומתכווץ- חדשות

ד. מהו "זה שלא כנגד זה":

1. הרא"ש, המרדכי, והנימוקי יוסף וכן כתב הטור כתבו כפירוש ראשון: שבית אחד- נפסק, השני- שלם, והשלישי- נפסק.

2. הרי"ף והרמב"ם: בתפילין ישנות יש לחוש שהן ייקרעו במהרה מרוב שהן ישנות. אולם אם העור של הבתים המכוסים היה חדש, אע"פ שנקרעו זה כנגד זה- כשרים.

ה. 'פני טבלן':

1. הטור: התיתורא

2. נימוקי יוסף: עור הבתים מלמעלה

3. ה"ב"י: צריך שהם יהיו שלמים מכל שאר הצדדים, כי אין הם כשרים אלא רק כשנקרעו בין בית לבית

ו. מרדכי: לפירוש הראשון ברש"י יש צורך שיהיו שני בתים הסמוכים זה לזה ושלמים. כמו כן, אם הקרע למטה (לצד התיתורא) ולמעלה (לצד הבית)- פסול. כמו כן יש לפסול מה שיש סופרי סת"ם שנהגו לחתוך מעור הבתים בין בית לבית כדי שהוא ייכנס לדפוס, והם מסתירים את מקום החתך מבפנים.

הערה	תפילין ישנות	תפילין חדשות	דעת הרמב"ם
כרא"ש	כשר	פסול	ע"פ הבנת הטור
כרי"ף, וכן מפורש בלשון הרמב"ם	פסול	כשר	ע"פ הבנת ה"ב"י

ז. רב יוסף: את הרצועות המשמשות למלאכת שמיים יש לעשות מעור בהמה טהורה בלבד

ח. טור, רמב"ם: העור צריך להיות מעובד לשמה. ב"י: הטעם לכך הוא משום שצריך דווקא מעור בהמה טהורה, ועל כן צריך עיבוד לשמה. כן כתב בסה"ת. ב"דק הבית: אין זו טענה, שהרי הרמב"ם בעצמו כתב שאת העור שמחפים עימו את התפילין, אף שהוא צריך להיות מעור בהמה טהורה- מועיל שאינו מעובד לשמה

ט. **מרדכי** : מועיל לעשות את הרצועות בין מקלף או מעור.

י. **רבי יצחק** : הרצועות צריכות להיות שחורות- הלל"מ. אך זה רק מבחוץ, אך מבפנים יכול כל צבע חוץ מאדום, כדי שלא יחשבו שזה אדום בגלל: 1. דם מהאף שלו, 2. דם מאישתו נדה

יא. **סה"ת**: ישראל צריך להשחיר את הרצועות ולא גוי

יב. **הטור** הסתפק האם :

1. **גוי יוכל להשחיר את הרצועות**- כמו שאר תיקונים בעור שהוא רשאי לעשות

2. **(או) דווקא ישראל חייב להשחיר**- כיון שחיוב ההשחרה של הרצועות הוא הלל"מ, ועל כן צריך השחרה לשמה, וכטווייה לשמה בציצית או צביעה לשמה

על כן למעשה: המחמיר- תע"ב, ובמפתחות כתב בסתמא שישראל הוא זה שישחיר את הרצועות

יג. **רמב"ם**: יעשה הרצועה מצבע הבתים. ב"י: הכוונה לצד הפנים של הרצועות, כי צד החוץ הרי חייב להיות שחור, הלל"מ.

יד. **הרמב"ם** כתב שזה נוי לתפילין שהכל יהיה שחור, גם הצד הפנימי של הרצועות, ב"י: אך לא נהגו כן

טו. **רב יוסף**: לא ניתן לקשור רצועה שנקרעה, כי כתוב "וקשרתם" המלמד:

1. שתהיה קשירה יפה, ואם יהיה עוד קשר- אין זו קשירה יפה

2. שהרצועה תהיה שלימה ולא קשורה

טז. **רמב"ם ורש"י**: כיון שלא מצינו למעשה שקושרים רצועה שנקרעה- אין לעשות כן.

יז. האם רב יוסף פסק להקל לאביי:

1. **האומרים שפסק להקל**: תוס' ורא"ש בדעת ר"ת, וכן הרא"ש בדעת השימושא רבא, סמ"ג ומרדכי

2. **האומרים שפסק להחמיר**: הגמ"י בדעת השימושא רבא, וסה"ת (אין להקל בלא ראייה)

יח. מה דין רצועה שנפסקה:

1. **ארחות חיים בשם ה"ר שם טוב פלכו**: מותר לתפור אפילו בפתיל

2. **הרשב"א**: יש להחמיר כרש"י (שאין תקנה)

3. **העיטור**: אין תקנה אלא גניזה

יט. **הרא"ש**: הירושלמי לא הזכיר שניתן לתפור רצועה של תפילין. במקרה אחר שם של ר' זעירא:

1. יש גורסים שמדובר ברצועת התפילין- שם מצינו שהתירו לתפור את הרצועה בגידים

2. יש גורסים שמדובר בתפירה מרובעת שבתיתורא- משמע שאין להתיר כר"ת

כ. **הרא"ש בשם תשובת גאון**:

1. **רצועה המקפת את הראש והזרוע**- אסור לתפור את הרצועה, אלא יש לגנוז אותה, כי צריך קשירה תמה.

2. **הרצועות התלויות למטה**- מותר לקשור ולתפור, כי לא נאמר בהן לשון "קשירה", שנאמר: "וקשרתם לאות על ירך והיו לטוטפות בין עיניך" דווקא על רצועות היד הראש שהן עיקר החיוב מדינא

כא. **תרומת הדשן**: דעת הרא"ש מסופקת האם הוא דיבר על הרצועה שמקיפה את הקיבורת (כי נאמר בו לשון קשירה), אך שמא מדובר על כל שיעור הרצועה מהקיבורת ועד האצבע בכדי שיכרוך שלש פעמים. **בספר התרומה** משמע שמדובר בכדי שתגיע הרצועה עד האצבע ויכרוך בה.
אם נפסקה הרצועה אין לה תקנה:

1. **לר"ת**: בקשירה

2. **לרש"י**: אפילו בתפירה

ייתכן שהכוונה שאין תקנה אפילו לרצועות הראש אם הן נפסקו בתוך השיעור של: ימין- עד הטבור, ושל שמאל- עד החזה.

כב. **תרומת הדשן**: אם נפסקה הרצועה של יד:

1. **באורך שיעור הרצועה מן הקיבורת עד האצבע האמצעית וכפי מה שיוכל לכרוך שלש פעמים סביב האצבע בלי לכרוך סביב הזרוע**- אסור לקשור ולתפור

2. **כל יתרון האורך שהוא בשביל שכורך הרצועה כמה פעמים סביב הזרוע כמו שרגילים העולם**- מותר לקשור ולתפור

כג. **רי"ו בשם רבותיו**: רצועות התלויות- מותר לתפור בגידים מבפנים, אך לא לקשור. **ב"י ע"פ הרא"ש, והטור**: מותר אף לקשור

כד. **הרמב"ם**: רצועה שנפסקה- אסור לקשור או לתפור אותה, אלא מניחה בגניזה, ושיירי הרצועה- פסולים, אא"כ יהא בהם כשיעור, או יתר על כן.

ב"י: משמע מהרמב"ם שבתוך השיעור- לא מועילה קשירה או תפירה.

להלכה:

1. **לכתחילה**: יש לחוש לדעת המחמירים

2. **בדחק**: יש לסמוך על דעת המתירים כשאין לו תפילין אחרות

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לג

א. למעשה יש להחמיר בין בתפילין ישנות ובין בתפילין חדשות

ב. ניתן לעשות את הרצועות מקלף

ג. **אור זרוע**: יש להשחיר את הרצועות אף מבפנים. **דרכי משה**: לא נהגו כן

ד. נראה שהטור סובר כדעה הראשונה ברא"ש, שדי ברצועה שמגיעה עד מקום הקיבורת, ואין צורך שתספיק לכריכת האצבע האמצעית.

ה. בב"י הביא שייתכן שלסה"ת, אין תקנה לרצועות הראש אם אין בהן בכדי שיעור שיגיעו לטיבור ולחזה. **בדרכי משה** חלק וכתב שיש לחלק:

1. **בתפילין של יד**- אסור לתפור בכל השיעור, משום שכל הרצועה משמשת גופא לעצם הקשירה, שהרי בלעדי הקשירה זה לא ישב טוב על הזרוע

1) הרצועות שסביב הראש- הינן מצורך הקשירה ואסור לתפור שם

2) הרצועות התלויות- כיון שאין הן משמשות לצורך הקשירה, נראה שאין פסול תפירה שייד בדבר

כן נראה מלשון האשיר"י.

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לד

א. סדר הנחת הפרשיות בבתים :

בית ראשון	בית שני	בית שלישי	בית רביעי
רש"י	קדש	והיה כי יביאך	שמע
ר"ת	קדש	והיה כי יביאך	שמע

- ב. לשיטת ר"ת: ההווית (והיה כי יביאך + והיה אם שמוע) קרובות, ופרשיות קדש ושמע לצד חוץ, אצל ה-ש"ב שבבתים. אף ר"ת מודה שצריך לכתוב את הפרשיות כסדר הכתוב בתורה (כרש"י), ועל כן יניח בתפשי"י את החלק של "והיה אם שמוע" חלק, יכתוב "שמע" בהמשך ואח"כ יחזור ל"והיה אם שמוע".
- ג. יש מחלוקת בין הגאונים כמי ההלכה (רש"י ור"ת). הרא"ש : כיון שיש מחלוקת גאונים בדבר, ירא שמיים יחמיר ויניח שתי זוגות תפילין, ויכוון לצאת יד"ח זה שעשוי אליבא דהלכתא בהם יצא ידי חובה, והאחרים ייחשבו לו כרצועות בעלמא. איסור בל תוסיף זה רק אם עושה 5 בתים, שמוסיף בגוף התפילין עצמם, ולא כשמניח שתי זוגות העשויות כתקן.
- ד. אסור להניח את שתי הזוגות בכיס אחד, כי זוג תפילין אחד הוא חול, ולכן יעשה שני כיסים מסומנים. כן נהגו הרא"ש ורבינו מאיר רבו

בית יוסף אורח חיים סימן לד

- א. תוס', רא"ש, מרדכי: קשה לר"ת מדוע הברייתא חילקה את הפרשיות לשתי זוגות של מימין- שמע והיה אם שמוע, משמאל. על כן פירש ר"ת: קדש והיה כי יביאך- מימין של קורא, ומשמאל של קורא הוי שמע מבחוץ ואחריה והיה אם שמוע מבפנים, וכן פירש רבינו חננאל ורבינו האי.
- ב. הטור, התוס', הרא"ש, המרדכי, הסמ"ג והתרומה כתבו שלר"ת ג"כ צריך לכתוב את הפרשיות כסדר הכתוב בתורה. אולם הסמ"ק כתב שבשל יד הם לא נחלקו. בהגהה פירש שכוונתו שבדיעבד- כשר, אם החליף הפרשיות בשל יד.
- ב"י : אין כן דעת הפוסקים, אלא בין של יד או של ראש שהחליף הפרשיות מסדר הכתוב בתורה- פסול
- ג. הטור, סמ"ג, סמ"ק, תרומה: יש לעשות שתי זוגות תפילין, לצאת מידי ספק.
- ד. סמ"ג ותרומה: כשלא יודע לכוון להניח את שתי הזוגות בבת אחת, יניח זוג אחד ואח"כ יסלק, ויסמוך על הברכה הראשונה ויניח הזוג השני.
- ה. שימושא רבא והרמב"ם כתבו להניח תפילין כרש"י

- ו. **סמ"ג והמרדכי**: מצאו תפילין ישנות שנמצאו בים שעל קבר יחזקאל, כסדר הרמב"ם ורש"י⁴
- ז. **הרשב"א** דחה דברי ר"ת, ופסק כרש"י והרמב"ם הלכה למעשה, וכן הניחו בפועל ה"ר יונה והרמב"ן
- ח. אין להניח תפילין של רש"י ור"ת באותו כיס, כן כתבו: טור, הרא"ש, או"ח בשם הר"י מקורבי"ל
- ט. **מהרי"ל**: חכמינו ז"ל לא נהגו להניח שתי זוגות, אלא סומכים על דעת רש"י:

1. כתפילין שנמצאו ליד קבר יחזקאל
2. ר"ת עשה שאלת חלום על כך, וזה נראה גאווה להניח תפילין של ר"ת הואיל וזה לא מצוי, אא"כ מוחזק בחסידות מי שכבר יניח- יניח את שתי הזוגות בבת אחת. אם מניח אחד אחרי השני, יברך קודם על של רש"י. בשעת ק"ש ותפילה יעשה כרש"י, ולא יפרוש מהציבור, ואחרי התפילה יניח של ר"ת ויקרא ק"ש

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לד'

ברוך שאמר: כותב פרשיות של יד קודם של ראש, כסדר בפסוק. קשר של ראש עושה קודם של יד כסדר **ש-ד-י**.

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לה

א. מניין השורות בפרשיות התפילין: ע"פ הקבלה:

1. תפילין של יד: 7 שורות
2. תפילין של ראש: 4 שורות

אם שינה מניין השורות- אינו פסול.

פרשה רביעית	פרשה שלישית	פרשה שנייה	פרשה ראשונה	המילים הראשונות בשורות בעת הכתיבה:
והיה ובכל נפשכם ואכלת ה' בכס אשר ה' בין עיניכם ביתך ובשעריך	שמע את והיו לבבך ובלכתך ידך מזוזת	והיה רחם בשה לאמר כי הקשה בהמה לאות	וידבר את היום יוצאים לתת חג ההוא תורת	תפילין של יד
והיה עשב לא תתן על בניכם	שמע נפשך לבבך על	והיה וכל פטר חמור ה' ממצרים מבית כל פטר רחם הזכרים	וידבר מזה הזאת יד	תפילין של ראש

⁴ מצד שני, ידוע שכיום מצאו תפילין מזמן מרד בר כוכבא, שהן כתובות כשיטת ר"ת, וממילא לא ברור שיש להביא ראייה לכאן או לכאן

אות ו': לא יקצר רגלה. **אות ז'**: לא יאריך רגלה. **אות ח'**: לא יקצר רגלה. **אות ט'**: ראש ימין כפוף למטה לתוך חללה. **אות**

כ': יזהר לעגלה מאחור. **אות ס'**: יעגלה מ3 רוחותיה

ב. **שאלת תינוק**: בכל אות שיש בה ספק מביאים תינוק שאינו חכם ואינו טיפש

ג. **תינוג**: שנינו ע"פ רבא תגים מסוימים שיש לתייג מלבד התגים של השעטני"ז ג"ץ:

1. **שימושא רבא**: אם חיסר אחד מהם- פסול

2. **רא"ש**: אם חיסר- כשר, שהרי התגים הללו לא הוזכרו בגמרא

3. **הרמב"ם**: הביא את רשימת התינוג המיוחדת בפרשיות, וכתב שאם בכולם לא תייג- לא פסל, אף אין זה מצווה מן המובחר

טור: לכתחילה יתייג את כל התגים, כי אין להפסיד מעניין זה

ד. **הרמב"ם** מנה חסרות ויתרות בפרשיות התפילין.

ה. ה-ע' של שמע תהיה גדולה. ה-ד' של אחד תהא גדולה.

ו. לטטפת השלישי- **ר"ת** חלק ואמר שגם הוא חסר שני ו'

בית יוסף אורח חיים סימן לו

א. **הטור** הביא שיש לדקדק באותיות, ע"פ הרא"ש, וכן כתבו לדקדק או"ח בשם הרשב"א, הרמב"ן, הר"ן, הריב"ש.

ב. **אות ד'** שנתחברה הרגל לגג שמעליה- האם זה פסול?

1. **יש אומרים**: כשר בדיעבד, כיון שרב אשי אמר שהסופרים המדקדקים אינם פוסלים בזאת, משמע שזה רק דין לכתחילה, למצוה מן המובחר, ואינו פוסל בדיעבד.

2. **הריב"ש**: פסול, שהרי כך אמרה הברייתא במפורש שאין לעשות אות ד' כאות ז', משמע שזה מעכב. כן משמע ברמב"ם

ג. כתב שרגל ה- ק' שהתחברה לגגה- פסול, כמו רגל ד' שהתחברה לגגה. אף **שמהמהרי"ק** נראה שאין לפסול כשנגעו רגלי ד' א' ב' בגג, כבר כתב **שרבינו פרץ ואור זרוע והטור** פסלו.

ד. **ב"י למעשה**: ד' א' ב' שנגעו בגג- פסול, שכן פסקו רוב מנין ובנין של הפוסקים.

ה. **ב"י וסמ"ק**: תמוה שיש סופרי סת"ם שאין עושים חטוטרות לז'. אולם נראה שאין זה מעכב בדיעבד, כי הגמרא הביאה שרק המדקדקים כותבים כן, ולמעשה יש לחוש ולעשות לכתחילה צורת חטוטרות.

ו. **ה"ר יצחק ברוך** דקדק בכתיבת האותיות:

אות א': הנקודה שלמטה תהיה רחוקה מראש הגוף כשיעור עובי קולמוס וחצי. עוקץ שמאל של הנקודה העליונה יהיה מכוון כנגד עוקץ ימין של נקודה התחתונה

אות ב': עוקץ חד למעלה לצד ימין, ומקל קטן למעלה בצד שמאל על פניה

אות ג': ראשו וגופו כ-ז'. רגל ימין יורדת למטה מעט יותר מירך שמאל, והירך קצת בשיפוע ושלושה תגין על ראשו

אות ד': רגלה משופעת מעט לימין, ועוקץ קטן לצד שמאל בפניה

אות ה': הנקודה שבה תהיה למעלה- דקה ומתעבה כלפי מטה ומיקומה כנגד סוף הגג בשמאל, ועקומה לימין ומרחקה מגגה- עובי קולמוס. מקל קטן יהיה לה בשמאל פניה. הנקודה לא תהיה קרובה לרחוקה מידי מהגג.

אות ו': עגולה לצד ימין, ראשה קצר כ-י', רגלה ארוך כעובי 2 קולמוסים, עביה מתמעט והולך מעט מעט עד שתהיה חדה למטה

אות ז': ראשה עב ומרובע משני צידיה ושלושה תגין על ראשה

אות ח': כשני ז' רחוקים זה מזה כעובי קולמוס, ומחברים בגג גבוה יחדיו, ראש ה-ז' שבימין ראשו יהיה עגול, ומקל קטן בצד שמאל

אות ט': ראשו הימני יהיה מעוגל וארוך וכנס לחללה, והראש השני כאות ז' והרגל משוכה בשווה, ושלושה תגין על ראש השמאל

אות י': לצד ימין ירך קטן ועקום, ותג בצד שמאל על פניה, וכנגדו עוקץ קטן יורד למטה, אבל העוקץ יהיה קצר מן התג וגם קצר יותר מירך הימני

אות כ': עגולה מכל צד, ופניה שוים

אות ק': בעקמומיתה תהיה עגולה

אות ל': בצד ימין תהיה עגולה, ובשמאל יהיה לה זווית, וראשה כפוף קדימה, ולראשה שני עוקצים קטנים

אות מ': מימין: למעלה- עגולה, למטה- בזווית. גגה- בשווה, וכנגד המושב. הנק' השמאלית באלכסון מועט. החרטום באורך 2 קולמוסים

אות נ': מימין למעלה- עגולה, למטה- זווית משני הצדדים. סתומה לגמרי. גגה יעבור מחוץ לסתימה כעובי קולמוס

אות ס': ראשה כ-ז', מושבה משוך לשמאל יותר מהראש, עקמומיתה עגולה ויהיה קצת עקב

אות ע': כ-ז' ארוכה

אות פ': בצד ימין תהא עגולה, ובשמאל יסתמנה לגמרי, וגגה יעבור חוץ לסתימה לשמאל כעובי קולמוס

אות צ': מימין כעין י' שפניה קצת כלפי מעלה, וגופה משוך תחתיה בעמידה קצת, ונוגעת בירכה למטה מחציה

אות כ': יהיה לה זווית קטנה מימין, ומשוכה קצת לאחריה, ועגולה מצד ימין, ומבפנים- זוויות כ-ב', ופניה משמאל עם עוקץ, והנקו' שיורדת תהא עגולה,

אות ד': יהא לה זווית קטן ומשוך קצת לאחריה

אות ז': מימין הראש כ-י' שפניה קצת למעלה, וידביק הראש באמצע צוואר ה-צ', ומושבה משוך לשמאל לאחר הראשים, ושלושה תגים על ראשה

אות ח': גופה יורד מדיבוק הראשים בשיעור עובי שני קולמוסים וחצי

אות ק: רגלה קצת עבה ומתמעטת, וכמו אות ה' לא יקרב הרגל אל הגג עד שאדם בינוני ברחוק ארבע אמות לא יוכל להכיר החלק, ולא ירחיקנו מן הגג יותר מעובי קולמוס, ומקל קטן יהא לצד שמאל

אות ר: עגולה מאחור, גגה ארוך וירכה קצר

אות ש: ראשה הראשון כ-י' שפניה כלפי מעלה וימשוך גופה בשיפוע עד כנגד ראש השלישי, וכן הראש השני ועוקץ קטן עליה, וימשוך ירכה למטה בשיפוע לשמאל עד מקום חיבור הראש השלישי למטה אל גופה, ולמטה יהיה חד, ושלשה תגין על ראשה השמאלי

אות ת: כ-ד' וירכה כ-ד' הפוכה, וסוף ירכה כנגד סוף גגה

ז. הקונדריס שהב"י מצא על צורת האותיות:

אות א:

יעשה ה-י' העליונה כלפי מעלה, שצופה להקב"ה ומעיד שהוא אחד. התג הקטן שעל ה-י' רומז לסוד. הירך דבוק לאמצע הגג (רבי יהודה החסיד). סוף גגה יהיה עקום (רא"ם) שזה כעין ע'. בנק' התחתונה יהיה עוקץ קטן לימין, ועוקץ תחתון מכונן לעליון (סוד)

אות ב:

מרובעת ע"פ הסוד, ומקל בפניה לשמאל, ועוקץ קטן לימין. כי הבי' מראה בעוקציה: 1. מעלה- ה' ברא 2. מטה (נוטה לימין)- ייחוד שם ה' 3. בפניה- כמקל לנוי.

אות ג:

גופה כ-ז'. כל ראש שמאלי בשעטנו ג"ץ עם תגין הנקראין "זיונין". רגלה הימנית יורדת יותר מירך שמאל בשיפוע מועט, ורגל שמאל מוגבהת מעט. לא יעשה ג' כאות-ץ', ולכן רגל ימנית: 1. דקה 2. נמוכה מרגל שמאל. בלי צורך אין לעקם שום אות, כי קבלה היא שכל סתם אות תהא עומדת, ולא מוטה (לימין ולשמאל)

אות ד:

גגה יהיה ארוך, שלא תדמה ל-ך'. יעשה עקב טוב לצד ימין. עוקץ לפניה. רגלה בשיפוע לימין (לצד האות ג').

אות ה:

לא תהא עגולה כ-ר'. ה' רומזת לתשובה, שמי שרוצה- יצא, ומי שרוצה- יכול לחזור בתשובה ולחזור לשורשו. התג רומז שמי שחוזר בתשובה, הקב"ה יקשור לו כתר.

מהו אותו תג:

1. ר"ת: העוקץ שמאחור

2. הגמ"י: משמע כרש"י: כתר שעל פניה לצד שמאל

ב"י: צריך לקיים גם דברי ר"ת, שהרי ע"פ הרוקח, יש ל-ה' זוית מאחוריה, ותמונתה כה'+י'. הנק' שבה עקומה לימין, שלא תדמה לת'. כן תהיה כנגד סוף הגג שתדמה לח' אם תדבק, ע"פ הברייתא.

אות ו:

עגולה בימין, שלא תדמה לתינוק לאות ז'. פניה שווים, כי אם יהיה באלכסון, אין זה כתיבה תמה. רגל העובי מתמעט (סוד).

אות ז':

ראשה עובר משני צידי הרגל (סוד).

אות ז':

שני רגליה כאות ז' (ולא ד'ז'). החטורת רומזת להקב"ה השולט בעולם. ר"ת: גג גבוה באמצע. רש"י: מקל מצד שמאל. ב"י: אנו עושים כדברי שניהם. באלפא ביתא דרבי עקיבא משמע כרש"י, אך בהגמ"י תירץ שהמקל שעושים בצד שמאל- אינו מחויב. הגהה: בימין למעלה יהיה מעוגל בלא זוית, ועובי קולמוס בין שני ה-ז', כך שה-ח' תהא ארכה כרחבה

אות ט':

תמונה מ: כ'+א', ובימין יעשה עגול, כך שלא יוכל להניח שם כתרי תגים, כי אם הראש הראשון היה ישר, היו מתייגים אותו ולא את השמאלי, כי אין מעבירין על המצות. זה הטעם שה-י' בכל האותיות פונים למעלה (ע'צ'ש'). עוקץ פני הראש הימני משוך מעט לתוכו, כן הכריח ר"ת מכך שהברייתא השוותה בין ט' לפ', וכן משמע באלפא ביתא דרבי עקיבא

אות י':

פניה שווים כך שתראה ככתיבה ולא משיטה. רגלה עקומה. תג על פניה ועוקץ קטן יורד למטה.

קוצו של י' מעכב:

1. רש"י: רגל ימין (קושיות על דבריו: א. זה גוף האות ולא בכלל קוץ ב. נקרא רגל ולא קוץ)

2. ר"ת: התג השמאלי למטה

הצד השווה: לרש"י ור"ת יש צורך ברגל ימין. ברור שרש"י מודה שיש צורך בתג של ר"ת שכן מוכח בפסיקתא

אות כ':

קבלת החסיד: תהיה עגולה מכל צד, ופניה שוים שיהיה ניכר שהיא כתיבה ולא משיטה

אות ק':

לא ימשוך גגה שלא תדמה ל-ר'. הגמ"י: אין למשוך שום אות. ב"י: הכוונה שלכתחילה אין למשוך, אך בדיעבד כשמשך וצורתה עליה- כשר. ק' שהאריך גגה יותר מהרגל- פסול. האריך ה'ז' עד שנשתנתה צורת הז'- פסול. רא"ם: אות ד' פשוטה צריכה להיות ארוכה בשיעור שיוכל לכפוף אותה לאות כ' כפופה, ולכן לא יעשה לד' זוית בימין למעלה.

אות ל':

צוארה מלבד הראש- שיעור עובי 2 קולמוסים. ראשה: מימין- עגול, משמאל- בזוית. רוקח: צוואר- כדמות ו', הגוף- ככ'. יש שלא הסכימו שהזנב יהיה עב, מחשש שהכתיבה תהיה שבורה. אך הב"י דחה כמו שמצינו שאות כ' הינה דקה באמצעיתה. החסיד: אין זוית ל-ל'. ראשה כפוף. שני עוקצים על ראשה (סוד).

אות ב':

הגמ"י: עגולה בימין למעלה. למטה- זוית, לא עקב, כי דומה ל-כ' (כיון שיש סופרים שעושים ל-כ' כמין זוית). אין לעשותה בימין למטה עגולה, שמא תדמה לאות ס' לתינוק, כי האותיות צריכות להיות מאוד ניכרות. גגה למעלה- שווה. גופה- מרובע: א. ע"פ הסוד ב. מורכבת: כ'+ו' ג. כך תדמה ל-ס'. חרטום ה-ו' שלה מוטה קצת. החסיד: החרטום עובר, וארכו שני קולמוסים, וראוי לסתום את ה-מ'.

אות ב':

הגמ"י: עגולה בימין למעלה. ב"י: כן עיקר, אף שיש עושים מרובעת לגמרי. זה ע"פ רבינו שמחה בשם החסיד בצורת האותיות:

1. עיכ"ל סק"ר- אין להם זויות

2. בדה"ם פף"ת- יש להם זויות.

לכן ל-ב' יש זויות כדי שלא תדמה כלל ל-ס'. ממילא אף ב' פתוחה אמורה להיות בזוית בימין למעלה שתדמה ל-ס', וכן משמע מהרא"ם (ספר יראים). ב"י: יש לסמוך על כך, אך נראה שאף רבינו שמחה מודה להגמ"י ש-ב' תהיה עגולה בימין למעלה, שהרי החסיד לא הזכיר שיש לה זויות.

ממילא ב' שעגולה בימין למעלה נפלה בין הכסאות' שלא שנו אותה בין הזויות ובין אלו שאין להן זויות. אולם ס' שתומה, אף שבצד אחד- עגולה, כיון שבשני צדדים יש לה זויות, היא בכלל הזויות. כן כתב בספר התמונות שב' פתוחה וס' שתומה למעלה עגולות (כתמונת כ"ז). ה"ה בס', וכ"כ הרוקח.

אות ז':

מושבה משוך לשמאל. צוארה קצת ארוך להסמיק אות אצלה. יש לה עקב מעט מעוגל. הרא"ם: כל הכפופות צריכות להיות עגולות, כך שהן יכולות להיות פשוטות כשיפשוטו את גופן. ר"ח: ט' מורכבת מ: ז'+ד'.

אות י':

כ-ז' ארוכה, בשיעור נ' כפופה שפושטים אותה

אות ס':

עגולה מכל צד. ב"י: יש סופרים שעושים הסתימה בסוף גגה, אך זו טעות, כי ס' דומה ל-ס', ובשתיהן הגג עובר את הגוף בעובי קולמוס, וכן בספר התמונה (ס' מורכבת מ: כ'+ו')

אות ע':

גופה יהיה בעמידה, כך שנוכל להסמיק אות אצלה

אות פ':

יהיו זויות למעלה מבפנים ומבחוץ.

1. יש סופרים ששגגו: עושים זווית

2. הב"י ע"פ הרוקח משם החסיד, הגמ"י, ספר התמונות: אין לעשות, כי דוקא הפנים הוא כמו ב' עם זווית, אך אין לעשות כן מבחוץ

כן כתב הרא"ם שכל אות כפופה תהיה עגולה למטה. על כן, יעשה חלל הפנים בשיעור של עובי קולמוס וחצי, כך שתכנס הנקודה לפנים, והעוקץ כ-ו' הפוכה (עגול בצד הראש כלפי חוץ).

אות פ':

זוית קטנה למעלה בימין, וארוכה בכדי שיכול לעשותה כפופה

אות צ':

ידביק הראש הימני באמצע צוארה, כדי שלא תראה כ-ע'. צוארה ארוך בכדי שיסמיך אות אצלה.

אות ק':

ירכה ירד מדיבוק הראשים בכדי שיעשנה כפופה

אות ק':

החסיד: מוכח מהגמרא (ב"ב) שנהגו להצמיד את רגל שמאל באלכסון לרגל ימין. ספר התמונה: יעקם הרבה את רגל ימין לצד שמאל.

שיעור האות:

1. רגל שמאל- תהיה תלויה, עבה למעלה ודקה למטה, כ-ף, כך שאורכה כעובי שלשה קולמוסים וחצי, שתהא ראויה לעשותה נ' כפופה. אף שסתם אות פשוטה שיעורה 4 קולמוסים, כאן לא יאריך כך, כדי שלא תדמה ל-ס'. למעשה יעביר רגל ימין לפני שמאל כעובי 2 קולמוסים לצאת ידי כולם.

2. צוארה- שני קולמוסים

3. מושבה- קולמוס וחצי

יעשה תג בשמאל בפניה, שהוא מקל ואינו מגוף האות, שהוא ככתר לחוזר בתשובה.

אות ר':

עגולה מאחוריה שלא תדמה ל-ד'. פניה שווים שלא תהיה כתיבה משיטה

אות ש':

א. הראש הראשון:

כצורת אות ו'

ב. הראש השני:

1. יש אומרים: כצורת ו'

2. רבינו שמחה והרוקח ור"ם : כצורת י'

עוקץ קטן עליו למעלה

ג. הראש השלישי : כצורת אות א'

ממילא הרי יש כאן צירוף זי"ו⁵ (סוד).

רוקח: הראשים יהיו דבוקים למטה, ועומדים על רגל אחת חדה, כמו מושג ה"שקר" שאין לו בסיס איתן ורגליים, וכמו שעומדים על רגל אחת בק' ור'.
אות ת':

רוקח: ד' הפוכה בתוך ד' גדולה. **ספר התמונות**: ו' הפוכה בתוך ד' גדולה. ב"י: המנהג כרוקח, ואמרו: "אם הלכה רופפת בידך, הלך אחר המנהג". רגל ימין תהא קצרה, שלא תדמה לתינוק לאות ק'.
עכ"ל הקונדריס.

ח. הערות הב"י על סדר האותיות:

אות א':

סה"ת: העוקץ יהיה כעין י' באות א', וזוקף למעלה. **אגור וחסיד**: פניה באמצע הגג כלפי מעלה. **אגור**: ירך הא' דבוק לאמצע הגג. **אגור והר"י אסכנדרני**: אם העוקצים של ה-א' נוגעים בקצוות גוף הא'-פסול, ואם עשה כן, בכדי לתקן, צריך למחוק את כל מה שנעשה בפסול, ולא די במחיקת הדיבוק בעלמא.
יש לזוהר בכל אות שלא יגע עוקץ ה-י' באות גופא. ואם נגעו- נפסלו, וצריך לגרוד את כל חלק ה-י'
סמ"ג, הגמ"י, מנהיג, אגור, הר"ן: סוף גג הא' יהיה עקום.

אות ב':

טור, ירושלמי, הרא"ש והגהת מיימון והאגור: יהיה לב' מקל לצד שמאל בפניה, ועוקץ קטן מאחור. **אגור**: עקב למטה

אות ג':

ספר התרומה ובהגהת מיימון ובאגור: רגל ימין יורד יותר משמאל. **אגור**: הירך נמוך שיסמיכו אות אצלו

אות ד':

מנהיג: רגלה קצת בשיפוע לימין.

אות ה':

נחלקו מהו אותו התג של אות ה', רש"י ור"ת, וכן כתבו הרא"ש וספר התרומה והגהות והאגור, וכתב הטור שטוב לעשות כדברי שניהם

⁵ כלומר: **הראש השלישי**- הוא מייצג את הז' בזי"ו, **הראש השני**- מייצג את אות י' בזי"ו **והראש הראשון**- מייצג את אות ו' בזי"ו

אות ו':

הרוקח: ל-ה' יהיה זויות מאחוריה כ-ד'. **הר"י אסכנדרני** הביא ראיה לדבריו ממסכת סופרים. **המנהיג**: ו' היא כאונקלי.

אות ז':

ספר התרומה והגהות והאגור, מרדכי, ע"פ ר"ת: נהגו לעשות באות ח' כרש"י וכו"ת (מקל + חטוטרט).

הר"י אסכנדרני: אין להאריך בצורת אות ח' את עצם החלק העליון, אף כשזה בסוף השורה, מחשש פסול, כדי שלא יתקלקלו צורת שני האות ז' המרכיבים אותה. אין לעשותה מצורת אותיות: ד'+ז'. **יראים**: יעשה כרש"י וכו"ת.

אות ט':

הרא"ש, סה"ת, המנהיג, הגהות, אגור, טור, הר"ן: עוקץ הטי' יכנס לחלל גופה

אות י':

מהרי"ק: יש לחוש לקוץ י' של ר"ת. **האגור**: י' הרגל הימני קצר ועקום לשמאל.

הר"י אסכנדרני: הגהות מיימון: קוץ ה-י' לר"ת אינו מעכב בתו"מ, אך רגל ימין מעכבת

אות י':

אגור: לא ימשוך את גגה בסוף שורה, שלא תאבד צורתה. **החסיד**: הרגל תהיה כפליים מגגה. **ספר התרומה והגהות והאגור והמרדכי**: כל אות פשוטה תהיה ארוכה, בכדי שנוכל לכפוף אותה. **המנהיג**: לא יעשה פשוטה יותר מכדי כפיפת כפופה. **תרומה והגהות והאגור**: יעשה ה-ד' עגולה מאחור. **הר"י אסכנדרני**: יש אומרים ש-ד' עם זוית מאחור- פסולה, ולא יועיל תיקון בתו"מ

אות כ':

מנהיג: צוואר ה-ל' צריך לפרוח באוויר ולבלוט העוקץ. **הר"י אסכנדרני**: בשמאל ה-ל' בחיבור צואר לגוף תהיה זוית. שני התגים שעל ראשה הם רמז ל: 1. חסד 2. דין, ועל כן הימני גדול יותר

אות ס':

בימין למעלה: א. יש עושים אותה עגולה, ב. **האגור וסה"ת** כתבו שתהיה בזוית, והוכיחו מכך ש-ס' עמדה בנס, **והב"י** דחה, שאין משם ראייה לעצם הזוית, אלא רק שהיתה סתומה לגמרי

החסיד: לאגור נוסח אחר: אלו האותיות שיש להם זויות ב"הזז"ם פ"ת ואלו שאין להם זויות ט"ו"כ ל"ס"ק"ר

אות צ':

אגור: הגרון שלה עב. **ב"י**: כלומר שהגרון לא יהיה דק ביותר

אות ק':

ו' תהיה בצורתה כ-ק' ארוכה, ולא כ-ו' ארוכה, שכן מוכח מהברייתא שלא יעשה ז'-ני'.

אות ס':

הר"י אסכנדרני: דמותה כאותיות כ'+ו'. ולכן גגה עובר חוץ לסתימה כגג-ו', ושאר מידותיה כאות ב'.

אות פ':

אגור בשם הרא"ם: תהיה עגולה מימין למטה, ע"פ הקבלה. אך לדעת הרוקח בשם החסיד תהיה מרובעת כאות ב', וכן פ' תהיה מרובעת וכתב שכן המנהג. אמנם בעל הקונדריס דווקא דייק בדעת הרוקח שמבחוץ תהיה עגולה

אות פ':

כיצד יעשה את צד ימין למעלה:

א. אגור, הגמ"י: עגולה

ב. ע"פ קבלת החסיד: מרובעת

הר"י אסכנדרני: הנקוי שבתוכה תהיה לפניו, שלא תדמה לה' אם תצא לחוץ

אות צ':

הר"י אסכנדרני: ימשוך מושבה קצת לימין, ובכפיפתה תהא עגולה

אות ק':

אגור: הרגל הימנית תהא עקומה היטב. **הר"י אסכנדרני:** רגל שמאל יש למשוך לצד ימין באלכסון. **תרומה ואגור:** יעשה לה תג לצד שמאל.

אות ר':

אגור: גגה ארוך שלא תדמה לצורת ו'

אות ת':

המנהיג: ה-ת' שתומה ככתיבה ספרדית, כי אם היא צריכה להיות פתוחה ככתיבה צרפתית היה צריך להזכיר זאת בגמרא

מרדכי: כל אות כפופה שעשאה עגולה מימין בלא עוקץ- כשרה. **ב"י:** משמע שרק כשרה בדיעבד, וזה תמוה שהרי יש אותיות כמו כ' שצריך לכתחילה לעשותן עגולות בלא עוקץ

המהרי"ק:

א. כשהאות פסולה בוודאי כגון שחלק ממנה נפרד- פסול ולא מועיל שתינוק יקרא כהוגן

ב. כשהאות נפסקה ויש ספק אם נשאר בה כשיעור- מועילה קריאת תינוק, כי זה גילוי מילתא בעלמא

ג. כשהאות נפסקה וברור לנו שלא נשאר כשיעור- פסול ולא תועיל קריאת תינוק

הר"ם, ה"ר יצחק בר ששת: אות שחלק ממנה נפרד מהמקום, בתו"מ, האם יש חשש מצד שלא כסדרן כשתינוק קורא כהוגן:

א. להשאיר את האות כמות שהיא בגלל שהתינוק קרא כהוגן- פסול

ב. לתקן את האות- תועיל קריאת תינוק

ט. אם נפסקה החטוטרות ושני הצדדים אינם נוגעים :

1. כשלא ניכר הפירוד להדיא ותינוק חכם קרא כ2 ז', כי סתם תינוק לא רגיל בח' שכזו- מותר לתקן

2. כשניכר הפירוד וזה נראה כ2 אותיות ז' וממילא השתנתה צורת האות- פסול

י. **ספר התרומה**: שעטנז ג"ץ בכל התורה: ע"ז- 3 תגים בראש השמאלי, ע"ז, כ"ז, ז'- 2 תגים בראש השני. ע"פ השימושא רבא באותיות ע"ז, ע"ז של שמע צריך תגים גדולים. **הגהות בשם הרא"ם והמרדכי** הסבירו שהתגים של שעטנז ג"ץ זה רק שלא יעשה את הראש עגול.

יא. **הרא"ש**: בגמרא לא הוזכרו כל התגים המיוחדים, וממילא ברור שאין חסרונם פוסל. **תרומה**: אין לסמוך על השימושא רבא במקום שהגמרא חולקת עליו. אין לכתוב תפילין על גויל. כן כתב **בהגהות ובטור** בהלכות ס"ת.

משמע שאם לא עשה את תגי השעטנז ג"ץ המוזכרים בגמרא- פסול, וכן כתבו **סה"ת, הגהות, אגור** בשם ר"ת שפסול, כחסרון קוץ י'

אולם יש חולקים וסוברים שאין פסול בחסרון התגים, **כרא"ם** (שסובר שהתינוק הוא עצם זה שהאות לא תהיה עגולה) **והרמב"ם, וכן הלכה** במקום שאין מי שידוע לתייג

יב. **קושיית הב"י**: מדוע הרא"ש מעדיף לעשות את כל התגים (כי אין חסרון בהוספתם), ניתן גם לומר לצד ההפוך שלא נעשה שום תג, כי אין חסרון בחסרונם

תירוץ הב"י: כיון שיש אומרים שחובה לעשות, עדיף לעשות מאשר לא לעשות, כי אין פסול בדבר

יג. **סמ"ק**: יעשה בשעטנז גץ 3 תגים בכל ראש שמאלי, ויש שסומכים על עצם קרנות האות ומוסיפים אחד באמצע. **המנהג** כאותם שאומרים לעשותם זקופים למעלה [פ"י 1- מרש"י, פ"י 2- מתוס', ונימוקי יוסף הוסיף שיש לעשות 3 תגים על כל ראש שיש בשעטנז גץ]

יד. **אגור** בעצמו מתייג עם שלשה זיינין ולא די בתגין, וכתב שכן נוהגים בספרד, וכן נראה מדברי הרמב"ם

טו. **הר"י אסקנדרני**: אותיות שיש להם גג, צריך לתייגן רק בסוף הגג בשמאל, והן אותיות: **בְּרִיקָה**. **יש אומרים** שיש לתייג רק בתג אחד את אותיות **הַבְּקָל**, בלי ד'וח'. **אמנם יש אומרים** שכיון שמצינו שיש לתייג את אות ה', וכל ה' בתחילה נראית כ-ד', כבר יש לתייג כל ד'.

טז. נחלקו הפוסקים בהרבה מילים שבפרשיות האם לכתוב אותן חסרות או יתירות, כגון לאבתיך או לטטפת וכו'.

יז. **המנהיג**: כשיש ספק, כגון לטוטפות או מזוזות, עדיף לעשות עם כל היתרות, כי אין פסול ביתרות, אלא רק בחסרות. **הב"י** דחה זאת ואמר שזו טעות, שהרי במפורש כתבו התוס' שיש לחלק:

1. **יתרות שגירד**- כשר ואין זה מנומר

2. **יתרות כמות שהן**- פסול

ב"י: כן פירש רש"י, וכן דעת כל הפוסקים

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לו

א. **הגמ"י ועוד**: העוקץ העליון (הי') שבאות ה-א' תהיה מעט עקומה למעלה.

ב. **שיעורי אות ב'**: אורך ורוחב: כשלשה קולמוסין רוחב חללה: כעובי קולמוס

- ג. הגהות מיימוני: ירך שמאל באות ג' יהיה משוך לפניו ולא למטה
- ד. הגהות מיימוני: רגל ה-ד' יהיה משוך מעט לאחור. ב"י הביא בשם ר"י אסכנדרני: עושים תג בראש ד' בשמאל
- ה. אורך רגל א' לא יהא יותר מ2 קולמוסים
- ו. חלל ה-כ' כעובי קולמוס
- ז. ירך ה-ך' תהא שיעור 3 קולמוסים (של אורך גגה)
- ח. ברוך שאמר: שיעור א': 4 קולמוסים עם הגג
- ט. שיעור ב': לא פחות מ5 וחצי קולמוסים עם הגג
- י. הגמ"י ונימוק"י: צריך לתייג את כל 3 ראשי ה-ש"י, וכן בכל שאר ראשי האותיות
- יא. ברוך שאמר: יש סופרים טיפשים שמאריכים את גג ה-ת' כפליים מעבר לרגל השמאלית, וכן עושים באות ד', וזו טעות
- יב. ע"פ הרא"ש אם שינה קצת מצורת האותיות בעקבות התיוג- לא פסל
- יג. הגמ"י: כל אות כפופה:
1. עגולה למטה
  2. בשיעור להיות פשוטה
- אם לא האריך אות פשוטה כשיעור הכפיפה- כשר בדיעבד אם צורתה עליה. עשה כפופה מרובעת למטה- כשר, אך נראה שעכ"פ ב-כ' ברור שיש לעגל למטה שלא תדמה ל-ב'
- יד. ברוך שאמר: יזהר מאוד בתגים שעל ה-ו' שבמילה 'היבוס' לא לקלקל הצורה, וכן בכל תג שעל אות י'
- טו. ברוך שאמר: נחלקו כמה תגים יהיו על ה-ש"י של המילה "אשר":
1. 5
  2. 2
  3. ברוך שאמר: 6 (ראש ימני- 1, ראש אמצעי- 2, ראש שמאלי- 3)
- טז. ברוך שאמר הביא עוד סוגי תגים למילים נוספות והסביר את הדרך כיצד יש לתייגן. יעשה ע' של שמ"י גדולה. יש לעשות תגים גדולים ל-ש"י, ע' של שמע

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לז

- א. גדולה מצות תפילין, שכל המניחן- מאריך ימים, וזוכה לעוה"ב, ואין אש גיהנום שולטת בו, וכל עוונתיו נמחלים.
- ב. מי שאינו מניחן הוא בכלל "פושעי ישראל בגופו"
- ג. מצותן להיותן עליו כל היום, אבל מפני שצריכין גוף נקי ושלא יסיח דעתו מהן, מניחן למעשה רק בשעת ק"ש ותפלה
- ד. קטן היודע לשמור תפילין- אביו חייב לקנות לו תפילין כדי לחנכו

בית יוסף אורח חיים סימן לז

א. רש"י: מי שנושא עליו תפילין- שם ה' שורה עליו

ב. תוס', רא"ש, ר"ן, מרדכי בשם ר"ת: מי שנמנע מלהניח תפילין:

1. כי המצוה בזויה עליו- פושע

2. כיון שגופו אינו נקי- רשאי, וכך צריך לעשות

- ג. לפי הרא"ש משמע שאף אם גופו אינו נקי, בכל זאת יש לו עבירה, כי הוא יכל להתאמץ שלפחות יקרא ק"ש ועמידה עם תפילין. הכוונה היא שבגלל שהוא לא יכל להתכוון כראוי עם התפילין, אזי הוא לא פושע ממש.
- אולם ע"פ הטור נראה שכל מי שנמנע באונס מאיזו סיבה שתהיה- אין הוא פושע, כי לר"ת, העיקר שלא נמנע מחמת תחושת ביזיון לתפילין, ואז אף אם הוא נמנע מטעם אחר- אין עבירה בידו
- ד. השאלה היא האם זה דין מיוחד בתפילין, שמי שלא מניחן מוגדר כ'פושע ישראל', או שבכל מצווה שהוא נמנע מלעשותה הוא בכלל פושע ישראל:

1. **צד ראשון:** בכל מצווה שנמנע הוא בכלל פושע ישראל

2. **צד שני:** דווקא במצוות תפילין הוא נקרא פושע, כי את התפילין מניחים סמוך לגופו, ויש בכך פשע, אך מצווה שאינו בגופו, אין הוא ממש נקרא כפושע

ה. נראה מהטור שאינו סובר כר"ת, וממילא בכל מצב שהוא נמנע מלהניח- בכלל פושע. כן נראה ברי"ו, וייתכן גם הרא"ש

ו. הרא"ש: מי שמניח תפילין יזכה לעתיד לבוא ביום הדין בזכות זה, שאין לך גדולה בכל מצות עשה שבתורה יותר ממצות תפילין, שכן הוקשה כל התורה כולה לתפילין.

ז. קיום מצות תפילין רפויה היא ביד ישראל, בגלל שישראל לא מסרו עליה את הנפש בשעת שמד. הדבר קרה מפני הרמאים, שבגללם לא הניחו תפילין כל היום, כי הם רימו את העולם. אולם בשעת תפילה חובה על כל אחד להניח, ומי שלא מניח בכלל פושעי ישראל, כן כתב רי"ו.

נראה שהרא"ש כתוס' ותרומה סוברים, שהרמאים הם מי שהניחו תפילין, בכדי לרמות בני אדם

ח. הרא"ש: צריך גוף נקי כמו שהיה לאלישע, כך שלא ירדם או יפיח בהן. תוס' ור"ן: מכך שקרה נס לאלישע, מוכח שהוא שמר עליהן בטהרה. הרא"ש: בזמן הזה קל לשמור על עצמו, עם התפילין, רק לזמן מועט של התפילה.

ט. קטן שיודע לשמור תפילין- מהי השמירה?

1. רש"י: לא להיכנס עמהן לבית הכיסא

2. תרומה וסמ"ק: לא לישון או להפיח בהן

י. עיטור: מדובר על קטן בן 13 שנה ויום אחד שעוד לא הביא שתי שערות. אולם בב"י כתב: משמע שמדובר בקטן ממש, ולא שכבר הגיע לגיל 13

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן לז

א. מרדכי: צריך להדר שיהיו לו תפילין נאות, מדין 'זה אלי ואנוהו', כלומר שיהיו: כתב, דיו, קולמוס וקלפים נאים

ב. הר"ן: כל מי שלא עושה מצווה ששייכת בגופו כקריאת שמע- פושע ישראל

ג. המנהג כעיטור שלא נותנים לקטן להניח תפילין לפני גיל 13 ויום אחד

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לח

א. חולה מעייס ונשים\עבדים- פטורים מהנחת תפילין

ב. אבל על מת:

1. ביום הראשון- פטור מהנחת תפילין

2. מכאן ואילך- חייב, אפילו אם באו פנים חדשות.

ג. בתשעה באב- חייבים בהנחת תפילין

ד. חתן ושושביניו וכל בני החופה- פטורים מתפילה ותפילין, וחייבין בקריאת שמע

ה. סופרי סת"ם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקין במלאכת שמים- פטורין מק"ש ומתפלה ומתפילין ומכל המצות

ו. הרמב"ם: מי שמצטער ואין דעתו מיושבת עליו- פטור, כי הוא יסיח דעתו בוודאי

ז. הברייתא אומרת שמי שקורא בתורה- פטור מתפילין. האם זה נפסק להלכה?

1. רב שמואל בר חפני: לא, שהרי רבנן קשישי שתורתן אומנתן מניחין תפילין ומברכין עליהן, ואי לאו דחובה הוא, לא הווי מברכין עליהן

2. העיטור:

א. הקורא בתורה- פטור מתפילין

ב. הלומד תלמוד- חייב בתפילין

הב"י: תמוה לחלק כבעל העיטור, שהרי ברכות התורה מועילות אף לתלמוד

ח. תלמיד היושב לפני רבו: הרב יחלוץ את התפילין שלו ראשון, ורק אח"כ התלמידים.

ט. רבא: כשר להניח תפילין מי שקרא לפחות פסוק אחד מהתנ"ך

י. תפילין קודמים למזוזה

בית יוסף אורח חיים סימן לח

א. **הרא"ש**: מי שלא מסוגל להתפלל תפילת עמידה בוודאות, מבלי להפריח באמצע- ימנע מלהניח את התפילין, אף שיעבור זמן התפילה עד שהוא יוכל להניחן כראוי. אולם, אם הוא יכול, יניח בברכה לפחות בק"ש ותפילה.

ב. **מרדכי**: חולה- פטור מן התפילין.

תמיהת הב"י: תמוה מדוע נקטו בדוגמא את רב יהודה שהיה חולה מעיים, כי משמע לפי הדוגמה שלו, שדווקא חולה מעיים פטור מהתפילין, ולא כל חולה בכלליות.

תירוץ ע"פ הרמב"ם: כל חולה המצטער- פטור מתפילין, וסתם נקטו כדוג' את רב יהודה שהצטער מחמת חולי במעיים, שהעיקר הוא בצער ולא בחולי המעיים.

ג. **נשים ועבדים** פטורים מהנחת תפילין, כי זו מצוות עשה שהזמן גרמא (מעשהז"ג). **הרא"ש**: כיון ששבת ויו"ט אינם זמן תפילין, זה בגדר מעשהז"ג (אף שהלכה כר"ע, שלילה- זמן תפילין).

כל בו בשם הר"ם: אין לתת לנשים להניח תפילין, כי הן לא יודעות לשמור על עצמן בנקיות.

קושיית הארחות חיים: מצינו שמיכל הניחה תפילין, ולא מיחו בה. **ב"י תירץ** שטעם הר"ם הוא ע"פ הפסיקתא, שהתפילין צריכות גוף נקי, וזה לא מצוי בנשים, ולכן הר"ם רצה להחמיר.

ד. **כלבו בשם הר"ם**: מי שלא מצליח להפסיק להרהר בנשים- לא יניח תפילין בשום זמן.

קושיית הב"י: תמוה, שהרי מפורש במסכת סוכה שאסרו להניח רק בחשש קרי, אך לא מפני חשש הרהור.

תירוץ הב"י: יש לחלק:

1. כשהתפילין עדיין לא עליו- אסור לבעל קרי להניח (וזה עיקר החשש)

2. כשהתפילין כבר עליו- אסור אפילו להרהר בהן

ה. **ארחות חיים** כתב על דברי הר"ם שהוא מפרש ש"גוף נקי" זה ממחשבה רעה

השגת הב"י: אין לתת לגיטמציה להרהורי נשים, ולכן יש לתת לאנשים שכאלו שיחות מוסר עד שיחזרו בתשובה ויניחו תפילין כהלכה

ו. **ספר העתים**: עיוור – פטור מתפילין וציצית. **הרא"ש**: עיוור חייב- בתפילין, ופטור- מציצית, כי דין 'וראיתם אותו' נאמר רק בציצית, ולא בתפילין.

ז. **מתי אבל אינו מניח תפילין**:

1. **רבי יהושע**: בשני הימים הראשונים, אך די ביום השני להמתין 'מקצת היום ככולו' ויכול להניח כבר ביום השני. אולם, אם מגיע אדם ('פנים חדשות') שלא היה בלוויה, יש לחלוץ את התפילין, שמא הוא יחשוב שהאבל מניח תפילין ביום הראשון

2. **רבא- וכן הלכה**: אם כבר הוא הניח תפילין ביום השני, אף אם הגיעו פנים חדשות לכאן, אין לו לחוש ולחלוץ

ח. אבל פטור ביום הראשון למיתה מהנחת תפילין:

1. **רי"ף**: כי עיקר המרירות ביום הראשון, והלכה כרבא.

2. **הרא"ש**: ביום השני יש להמתין רק 'מקצת היום ככולו' ואז מותר להניח בו. ממילא מיד בהנץ החמה כבר יכול להניח ביום השני, ודי במה שהמתין מעלות השחר עד הנץ החמה, אף שלילה זמן תפילין, בכל זאת כיון שהוא לא יכול היה להניחן קודם לכן, אין הלילה עולה לו, ולכן ימתין מדין 'מקצת היום ככולו' עד הנץ החמה
3. **הר"ן**: ביום הראשון נאסר לגמרי, אך במקצת יום שני הוא כבר חייב

4. **ב"י**: נראה מהר"ף והרמב"ם שביום השני האבל אינו אסור כלל (ויכול להניח כבר מעלות השחר)

ט. **הרמב"ן**: הטעם שפטור מלהניח תפילין רק ביום הראשון, כיון שלילה הוא לא זמן תפילין, ובכל זאת היום השני עולה לו למקצת היום, וממילא ביום השני כבר חייב בתפילין

י. **הר"ן**: אין זה ברור לומר כן, שהרי אמרו שהאבל אסור בהנחת תפילין בשני הימים הראשונים, וממילא מוכח מכאן שאף ביום שני הוא אסור לפחות במקצתו, ורק לאחר 'מקצת היום ככולו' הוא מותר בהנחה

הב"י בהסבר הר"ן: לכאורה מכך שלילה הוא אינו זמן תפילין, אף אם יאסר בלילה שני בהנחה, אין זה בכלל היום, ועל כן נראה לחלק ולומר שלילה אינו זמן תפילין:

1. **מטעם שמא יישן בהן**- אין להניח אותן

2. **מטעם אבלות**- נחשב כזמן, וממילא נאסר בהן, וזה עולה לו להיחשב כ'מקצת היום ככולו', ומיד בבוקר כבר הוא מותר בהנחה

יא. **תשעה באב**:

1. **הרא"ש**: חייב בהנחה, כמו שאר ימי אבלות, החייבים בהנחה.

2. **ר"מ**: אין להניח תפילין בתשעה באב, כיום ראשון של אבלות.

3. **ב"י**: אף שמצא מקור למנהג אשכנז, אולם נראה שהמנהג להניח, וכן כתב הטור

יב. **פטור תפילין בחתונה**: חתן והשושבינים וכל בני החופה, פטורים מן התפילה ומן התפילין, וחייבים בק"ש. אולם **רבי שילא** חלק ואמר שאמנם החתן פטור, אך השושבינים וכל בני החופה- חייבים

רש"י: הפטור מהנחת תפילין בחתונה, הוא משום שמצוי בחתונה שכרות וקלות ראש.

הרמב"ם לא כתב שחתן פטור מן התפילין, ואפשר שהוא בכלל 'מצטער' ומי שאין דעתו מיושבת עליו ונכונה, שפטור מן התפילין.

יג. **הרא"ש** הסביר בדעת רבי שילא, שהשושבינים ובני החופה:

1. **בקריאת שמע**: חייבים

2. **בתפילה ובתפילין**: פטורים

הרא"ש פסק: כרבי שילא

יד. **ב"י**: ייתכן לומר:

1. **דעת הטור**: בחיוב קריאת שמע:

(1) השושבינים ובני החופה: חייבים

(2) החתן: פטור

2. **דעת הב"י בעצמו:** לדעת רבי שילא, אף החתן- חייב בקריאת שמע, כי אמנם בעבר היו מכוונים כראוי, אך בזמן הזה שכולם אינם מכוונים, אין לפטור את החתן מטעם שעתה בחתונה אין דעתו מיושבת עליו

טו. **פטור העוסק במצווה:** הגמרא מביאה שסופרי סת"ם וכל העוסקים במכירתן, פטורים מק"ש מהתפילה ומתפילין, ומכל מצות האמורות בתורה, מדין "כל העוסק במצוה- פטור מן המצוה", בכדי שלא יפסיקו, אך כשהפסיקו כבר, הרי הם חייבים לעשות את המצווה האחרת. כן כתבו **תוס' והרא"ש** לגבי שלוחי מצווה, הפטורים מהסוכה. כן כתב **רי"ז**.

1. **אם יש מקרה שבאם הם יעשו את המצווה, אדם אחר יתבטל לגמרי מהמצווה-** אזי הם פטורים מהמצווה שהם עוסקים בה כעת, כדי שהאחר יוכל לקיים את המצווה

2. **אולם אם מדובר במצווה עוברת והלקוח יכול להמתין-** יעשה הסופר את המצווה המוטלת עליו מיד, ואח"כ יחזור לסת"ם

אולם **הר"ן** חולק וסובר שמי שעוסק במצווה פטור מכל מצווה אחרת, אע"פ שהוא יכול לקיים את שתי המצוות שלפניו, לפי שכל שהוא עוסק במלאכתו של מקום, לא חייבתו תורה לטרוח ולקיים מצות אחרות, אף על פי שאפשר לו הדבר. אולם ברור שאם הוא יכול לקיים את שתיהן בלי טירחה כלל- יעשה כן, "מהיות טוב אל יקרא רע"

הגהות אשר"י ואור זרוע: כר"ן

טז. **ב"י ע"פ ר' יונה:** הפטור של העוסקים במצווה:

1. **הנחת תפילין בכל משך היום כולו-** פטורים

2. **בזמן קריאת שמע ותפילה-** חייבים, בכדי לקבל עליהם עול מלכות שמים

יז. **רי"ז:** אף הקונים מהסוחרים בכדי למכור מעט- פטורים.

יח. **הרי"ף** כתב ברייתא זו, אבל **הרמב"ם** השמיטה. **הב"י יישב דעת הרמב"ם:** הירושלמי סובר שכל מה שפטרו עוסקים במצווה זה רק ממצוות דרבנן כתפילה, אבל ממצוות דאורייתא כגון הנחת תפילין – אין לפטור. ממילא הרמב"ם לא רוצה לפסוק כמו הברייתא בבבלי שפוטרת את העוסקים במצווה אף ממצוות דאורייתא, כי חכמים חלקו על ריה"ג שפטר לגמרי.

יט. **הרמב"ם:** מי שאין דעתו מיושבת עליו- אסור להסיח דעתו מהתפילין. **ה"ר מנוח:** פטור ממצוה עקב היסח הדעת:

1. **סתם מצווה-** אין פטור, אלא יתיישב בדעתו

2. **תפילין-** פטור, כיון שיש כאן היסח הדעת

כ. **מכילתא:** המניח תפילין- כקורא בתורה.

הר"ן:

א. כי העוסק במצוה- פטור מן המצוה

ב. העוסק בתורה אינו צריך "אות", כיון שדברי תורה, הם עליו לאות.

המרדכי: פטור מתפילין דווקא כשעוסק בתורה.

ה"ר יונה:

1. **מי שעוסק בתורה** - פטור מלהניח תפילין כל היום, אך ברור שאף למכילתא חייב להניח תפילין בזמן ק"ש ותפילה, כדי לקבל עליו עול מלכות שמיים [ב"י: ממילא אף רב שמואל בר חפני יודה שמי שתורתו אומנותו חייב להניח]

2. **מי שאינו עוסק בתורה** - חייב להניח תפילין כל היום

כא. כמו כן ניתן לחלק ולומר:

1. **רבנן קשישי** - היו פוסקים מלימודם בכדי להניח תפילין

2. **המכילתא** - מדובר במי שתורתו אומנותו, ועל כן פטורים מתפילין

כמו כן, יש לומר שאפילו רשב"י וחביריו היו מברכים על התפילין כשהיו רוצים להניח

הרוקח: אין כוונת המכילתא לומר שמי שעוסק בתורה פטור ממש מהנחת תפילין, אלא רק שמעלין עליו 'כאילו' הוא פטור מחיוב ההנחה

כב. **העיטור** כתב שיש פטור מהנחת תפילין רק כשעוסק בתורה בכתב.

כג. **הב"י**: חילק בדעת העיטור:

1. **כשעוסק בתורה שבכתב** - פטור, כיון שזוכר בה יציאת מצרים כמה פעמים, וממילא הרי הוא זוכר על ידה יציאת מצרים ואינו צריך זכרון אחר

2. **כשעוסק בתלמוד** - חייב בהנחת תפילין, כיון שאין לו זכרון

ב"י: לא נראה לומר כדעת העיטור

איסור חליצת תפילין בפני רבו:

שימושא רבא: ירבעם העיז פניו וחלץ את התפילין בפני שלמה. כן פסקו לאסור לעשות כן, ברמב"ם ובטור.

מהר"י אבוהב:

1. **אם זה מצד שזו חוצפה לגלות ראשו בפני רבו (רש"י)** - מה זה מועיל שהרב יחלוץ לפני התלמיד

2. **אם זה מצד שהתלמיד מראה שפורק עול מלכות שמיים** - אין זה נראה כפריקת עול לאחר שגם הרב בעצמו כבר הסיר את התפילין. כמו כן זה נראה כ"מורה הלכה בפני רבו" שכבר הגיע הזמן להסיר את התפילין בשקיעת החמה, אם התלמיד יסיר את התפילין לפני רבו.

ב"י: לפי הטעם השני, האיסור הוא רק בשעת שקיעת החמה, שיש לדקדק עד מתי עוד ניתן להניח, ולטעם הראשון, יש לאסור בכל עת. אך **למעשה** יש לחוש לרש"י שבכל זמן יש איסור, מצד שזה נראה כחוצפה.

כד. **הטור** כתב **כשימושא רבא וסה"ת**, וכן כתב **באו"ח** שקטן יכול להניח תפילין רק אם הוא יודע לקרוא קצת תנ"ך. אולם **הב"י** העיר שלא משמע כן מהגמרא שלנו, ואין לסמוך על הלכות שסותרות את הגמרא.

כה. **הרא"ש בשם ה"ר יהודה ברצלוני**: מה שהביאו בשם רבא שיכול להניח תפילין, רק מי שידע לקרוא בתנ"ך - אינו מצוי בתלמוד כלל, שהרי עיקר המדד להנחת תפילין הוא שידע לשמור על התפילין.

ב"י בטור:

תירוץ ראשון:

ייתכן שהטור סובר שיש לחלק:

1. קטן שיודע לשמור על התפילין ויודע ללמוד - חייב בהנחה
2. קטן שיודע לשמור על התפילין אך אינו יודע ללמוד - אינו חייב בהנחה קודם הגיעו לגיל מצוות

תירוץ שני:

1. **שימושא רבא:** קטן אינו חייב להניח תפילין כל היום, כל עוד שאינו יודע לקרוא קצת תנ"ך
2. **מסכת סוכה:** קטן חייב להניח תפילין בשעת ק"ש ותפילה, כבר משעה שיודע לשמור עליהן
- כו. ישנה מחלוקת מה עדיף ומה יותר קדוש (נפק"מ לדין 'מעלין בקודש ואין מורידין'):

  1. **שמואל:** מזוזה (יש ברייתא כמותו)
  2. **רב הונא:** תפילין. כתב הרא"ש: כן הלכה, כי מצווה שנעשית בגופו - עדיפה (ב"י: כמו כן יש ברייתא שסוברת כך)

- כז. יש ספק האם מנודה ומצורע חייבים בהנחת תפילין, ולא נפשט הספק, וכתב בעיטור שהם אסורים בהנחה

דרכי משה הקצר אורה חיים סימן לה

- א. **הב"י** כתב שמצא בשם **האו"ח** שמצטער - פטור מהנחת תפילין, ותמה עליו, שהרי אלו דברי הרמב"ם. מצינו תנאים שהניחו תפילין רק לעיתים רחוקות מפני החולי.
- ב. העניין הוא, שכיון שהתורה היא בעצמה אות זכרון, ממילא יש סברא לומר שהקורא בתורה - ייפטר מתפילין
- ג. ע"פ **המהרי"א** יש איסור לחלוץ תפילין בפני רבו, רק כשחולץ את התפילין לפני שרבו חלץ, אבל לאחר שרבו חלץ - מותר. אולם לא משמע בלשון כן, כי משמע שבכל מקרה שזה לפניו - יש איסור⁶.
- ד. **דרכי משה:** נראה שאסור לחלוץ תפילין לפני רבו, משום שצריכים לישב בכבוד ראש ובמורא בתפילין וכן בפני רבו, וכשחולץ תפילין כדי להקל ראשו מעתה או לעשות צרכיו, מראה שאינו חושש לכבוד רבו ויוכל לעשות לפניו מה שלא היה רשאי לעשות בעוד שהתפילין בראשו, וזה מזלזל בכבוד רבו, ויתכן שזו כוונת רש"י

⁶ עיין לעיל, בשני הטעמים, האם איסור חליצת תפילין בפני רבו, הוא משום שהדבר נראה כחוצפה, או משום שזה נראה כפורק מעליו עול מלכות שמיים

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן לט

- א. אם מי שכתב את התפילין הוא עבד או אשה וקטן וגוי וישראל מומר - פסול.
- ב. כל הפסול לכתבן - פסול בכל תיקון עשייתן
- ג. כתבן אפיקורס - יישרפו
- ד. נמצאו ביד אפיקורס ואין ידוע אם כתבן או לאו - יגנזו
- ה. נמצאו ביד גוי - כשרים, אך אין לקנות תפילין, או שאר ספרים מן הגוי, ביותר מכדי דמיהם
- ו. תפילין יש לקחת רק מסופר שמומחה ובקי בחסירות ויתירות
- ז. אם לקח תפילין ממי שאינו מומחה, עושה בדיקה מדגמית של זוג אחד מכל 3 זוגות, ואם מצאן כשרים - כולם הוחזקו
- ח. תפילין שהוחזקו בכשרות אינן צריכות בדיקה לעולם, אך **בשאלות** מצריך להן בדיקה פעמיים בשבע שנים, אך לא נהגו כן
- ט. **רב עמרם:**

1. **כשמניח אותן בתמידיות** - אין צריך בדיקה אפילו לאחר 5 שנים, כי האוויר שולט בהן
2. **כשמניח לפרקים** - צריכות בדיקה

בית יוסף אורח חיים סימן לט

- א. 'וקשרתם וכתבתם' כל שישנו בקשירה - ישנו בכתיבה, וכל שאינו בקשירה - אינו בכתיבה
  - ב. **מרדכי:** קטן אפילו אם הגיע לחינוך מדרבנן, אם כתב תפילין - פסולים, כי אינו ב'קשירה' מדאורייתא.
  - ג. **הרמב"ם:** רק מי שמוזהר על הקשירה ומאמין בה - מותר לו לכתוב. ממילא משומד ומסור - פסולים לכתוב. כן כתב רש"י
  - ד. **נמוקי יוסף:** '**מסור**' - ישראל המוסר ממון חבירו למלכות, שנחשב כגוי.
ממילא, '**משומד**':
1. משומד לכל התורה (או)
  2. משומד למצוה אחת להכעיס
- אבל משומד למצוה אחת לתיאבון - אינו בכלל פורק עול.
- ה. **ב"י:** 'מסור לתיאבון' הוא גם נכלל בגדר של פורק עול, מכיוון שזה חטא חמור למסור ממון, או שניתן לומר שמסור זה דווקא כשהוא מוסר להכעיס. דין מסור יוצא ממה שנאמר: לא תעמוד על דם רעך", כיון שמסור הוא בכלל העבירות החמורות ובכלל ישראל משומד לעבודה זרה הוא
  - ו. **ה"ן** כתב שנראה מדברי **רש"י** ו**מהרמב"ם** שמסור וישראל משומד - פסולים מדאורייתא
- אולם **אחרים** פירשו שמצד הדין הם רשאים לכתוב מדין 'כל שישנו בקשירה', אך רק מדרבנן אסרו, כיון שפרקו מעליהם עול אפילו רק של מצוה אחת, אז עשאו כאינם בכלל קשירה

ז. **הרמב"ם**: אין לגוי לעשות את התפילין מפני שאת ה-ש"ש שבהן צריך ישראל לעשות. כל מי שפסול לכתוב- פסול לעשות או לתקן את התפילין.

ב"י: לכאורה היה ניתן לומר שאת כל התפילין ניתן להכין ע"י גוי, ורק את ה-ש"ש נעשה ע"י ישראל, **אולם** נראה שיש לומר כאן 'לא פלוג', וכיון שחלק מהעשייה של התפילין פסולה ע"י גוי (ב-ש"ש), ממילא אין לגוי כלל להכין את התפילין.

ח. ס"ת בידי פסול:

מין	גוי			ספר תורה
	יישרף	דעה ג'	דעה ב'	דעה א'
קוראים בו		ייגנו	יישרף (סתם מחשבת נכרי לעבודה זרה)	
ייגנו	דעה ב'		דעה א'	נמצא בידי
	קוראים בו		ייגנו	

רש"י: **מין**: אדוק לעבודה זרה, כגון כומר ישראל **שכתב** ס"ת- ישרף, כי בוודאי הוא כתב אותו לשם עבודה זרה. **אולם** אם **נמצא** ביד מין- ייגנו, כי יש ספק אם כתבו

נמצא ביד **גוי**: יש אומרים שיגנו, מספק שמא כתבו, ויש אומרים שקוראים בו, כי יש כאן ספק ספיקא

(1. שמא ישראל כתב. 2. שמא כתבו למכור לישראל ולא לע"ז)

התוספות: חלקו על רש"י, כיון שנראה שלדעת רב נחמן, אם הגוי כתבו- ייגנו, אף אם כתבו למכור לישראל, ולא לשם ע"ז. אלא הטעם שקוראים בו, כי יש יותר צד לתלות שישראל כתבו, כי גוי לא רגיל לכתוב סת"ם.

ט. **הטור** כתב [וכן רי"ן] לגבי דין של ס"ת שכתבו מין:

1. **בהלכות תפילין**: ייגנו

2. **בהלכות ס"ת**: יישרף

ב"י: נראה שדעתם לפסוק שאם מין כתב:

1. **ס"ת**- יישרף, כרב נחמן. כיון שדרך המינים לכתוב אותו לצורך לימודם, אז יש לחוש

2. **תו"מ**- ייגנו, כרב המנונא בריה דרבא מפשרוניה, כי בוודאי לצורך ישראל כתבו. ממילא אף רב נחמן יודה בדבר.

י. ייתכן שזו דעת **הרי"ף והרא"ש** שכתבו לגבי מין שכתב ס"ת- יישרף, ותו"מ- ייגנו, ומשמע שכיון שזו מחלוקת תנאים ולא הכריעו כדברי אחד מהם, ממילא הלכה כמאן דאמר שיגנו, אע"פ שבס"ת דינו לישרף.

יא. **אולם הרמב"ם** כתב שסת"ם שכתבו מין- יישרפו, משמע שסובר שלדעת רב נחמן, לא רק ס"ת יישרף, אלא כל סת"ם.

1. תמוה שע"פ הרי"ף והרא"ש, רב חיננא כתב שמין שכתב סת"ם- ישרפו, ובשאר הפסולים כתבו שהם פסולים בסתם, כי רב חיננא לא חילק, ובכל מקרה שכתבן מישהו פסול (מין וגו' מסורעבד וכו'), כתב שיישרפו
  2. לא מצאנו מישהו שאמר במפורש שמין שכתב תו"מ- ישרפו, כי נראה שהם סוברים לשיטתם שרב נחמן נקט שספר תורה יישרף בדווקא. לא סביר לומר שהייתה להם גירסא אחרת בדברי רב חיננא.
- יישוב הב"י:** הרא"ש והרי"ף סוברים, שמה שרב נחמן אמר שס"ת שכתבו מין- ישרף, ה"ה לתו"מ. ממילא הם סמכו על דבריהם, שכמו שס"ת שכתבו מין ישרף, ה"ה לתו"מ, וכן דעת הרמב"ם.
- יג. בר"ן נראה כגירסא שאם נמצא ס"ת ביד גוי- קוראים בו (ולא ייגנו) כי זה הלישנא בתרא, וכן פסק הרמב"ם. הטעם הוא משום שיותר מצוי הדבר שישראל כתבו ולא גוי.
- אולם הרי"ף כתב את הגירסא הפוך, כך שהלישנא בתרא אומרת שייגנו. עם זאת יש לומר שאם ידוע בבירור שגויים גנבו ס"ת, תולים לומר שמדובר בס"ת כשר.
- הרא"ש** גרס כרי"ף, ופסק שס"ת שנמצא ביד גוי- ייגנו. כמו כן כתב רי"ו, כי פוסקים לחומרא לחוש שכתבו גוי. כן כתב גם **הטור**.
- יד. **ב"י:** תמוה כיצד הטור פסק שתפילין שנמצאו בידי גוי- כשרים, ולא פסק שייגנו.

ויישב שיש לחלק:

1. **ס"ת שנמצא בידי גוי- ייגנו**, כי הגויים עשויים לכתוב לעצמן
  2. **תפילין שנמצאו בידי גוי- כשרים**, כי אין הם צריכים להם והם לא עשויים לכתוב אותן, ואף אם יימצא גוי שידע לכתוב, אין זה נצרך לגויים, ולכן אין חשש בדבר שהוא לא נכתב בכשרות
  3. **תפילין שנמצאו בידי מין- ייגנו**, כיון שדרך המין לכתוב אותן, וממילא יש לחוש שכתבן בעצמו
- טו. **הטור:** גר שחזר לסורו מחמת יראה- כשר לכתוב ס"ת [כמו כן תו"מ].
- טז. כשנמצא סת"ם בידי גוי:

1. **בכמות מרובה-** אין לוקחים סת"ם מגוי ביותר מהמחיר הרגיל, בכדי שלא לגרום שהגוי ירצה לגנוב סת"ם נוספים כדי למכור
2. **בכמות מועטת-** לוקחים מהגוי, ואין חשש שהגוי יגנוב עוד

יז. דין מומחה:

1. **גמרא, רש"י:** אף שאדם רגיל יכול לבדוק את התפילין בחסריותן, בכל זאת אין לקחת אותן אלא רק ממומחה בדבר שידע שצריך לעבדן לשמה.
- מומחה:** לעיבוד לשמה
2. **התוספות והרא"ש** הקשו: אין לחוש לכך שהתפילין לא תהיינה מעובדות לשמה, שצריך לקחת אותן רק ממומחה, כי כולם בקיאים בדבר, וממילא הצורך במומחה הוא רק בעבור הבקיאיות בחסריותן, שמא יתעצל בפתירתן וסגירתן בתי התפילין.

קושיה נסתרת: הרי מצינו (תוספתא) שמי שלוקח תפילין בודק בעצמו את החסריתר, ולא מצינו שיש לאסור לקחת מהשוק כיון שלא לקח מהמומחה

יישוב: בדיעבד התיירו כשלא לקח מהמומחה, אך לכתחילה בוודאי שאין לקחת אלא רק ממומחה בדבר (ב"י ע"פ ר"י וטור)

יח. **הרמב"ם:** בדיקה של זוג מועילה לכל הצבת שמצא. **ב"י:** תמוה מדוע הפוסקים השמיטו כן

יט. **הרא"ש:** המוכר תפילין, נאמן לומר שהם היו של אדם גדול, כי עד אחד נאמן באיסורים במקום שלא הוחזק איסור, ומן הסתם אדם גדול לא מחזיק אצלו תפילין פסולות.⁷

בדיקת תפילין:

1. תוס' בשם המכילתא, הירושלמי:

01. **בית הלל, רבי:** למדנו מדין גאולת בתים, שדי לבדוק תפילין פעם ב12 חודש (כי מדובר ב"ימימה" בחוקת התפילין)

02. **בית שמאי, רשב"ג:** אין צריך בדיקה

2. **שימושא רבא:** פעמיים ב7 שנים. **הרא"ש:** יש ראייה לדבריו מהגמרא גבי בדיקת מזוזה הנבדקת כן, ואח"כ כתב שיש לחלק בין מזוזה לתפילין

3. **הרמב"ם:** אין צורך לבדוק, אפילו לאחר כמה שנים כל זמן שהחיפוי שלם, כי הן בחזקת כשרות

4. **ר"י, פסקי הרא"ש והב"י למעשה:** כשיטת הרמב"ם

5. **רב עמרם ע"פ הגהת הב"י, או"ח ע"פ הגאונים:** אין צורך לבדוק אפילו לאחר 50\40 שנה

6. **או"ח:**

01. **כשמניח אותן בצורה קבועה:** אין צורך בבדיקה כלל

02. **כשמניח לפרקים:** צריך לבדוק פעמיים ב7 שנים

כ. **אופי הבדיקה:** שמא התפילין התקלקלו עם הזמן (כגון מחמת בלאי), אך אין צורך לבדוק חסריתר

כא. **ארחות חיים בשם רב יוסף גאון:** אם במקומו אין מי שיודע לתפור תפילין, עדיף שיניח תפילין ישנות בלא בדיקה, ואף שאין זו מצוה כתקנה, עכ"פ יש לו שכר תפילין בדבר

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן לט

גר תושב וממזר לגבי כתיבת:

א. **ס"ת- פסולים**

ב. **תפילין ומזוזות- כשרים**

⁷ משום שנאמר "אל תשכן באוהליך עוולה"

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מ

- א. תליית תפילין :
1. ברצועה\בבית- אסור
  2. בכיס- מותר
- ב. תשמיש המיטה אסור בחדר שיש בו תפילין. על כן יוציא אותן מהחדר, או שיניחן בכלי תוך כלי שאינו מיוחד להם
- ג. אם הניח התפילין בכלי תוך כלי :
1. להניח תחת רגליו : אסור
  2. להניח תחת ראשו בין הכר לכסת : מותר, אף כשאשתו עימו
- ד. אם שכח ושימש עם תפילין, יטול ידיו ורק אז יסירן
- ה. אם ראה קרי כשעטור בתפילין- אוחז ברצועה (ולא בבית) ומסירן
- ו. העטור בתפילין ונכנס לסעודת קבע- חולצן, ומניחן על השולחן עד זמן הברכה, ואחרי הסעודה חוזר ומניחן

בית יוסף אורח חיים סימן מ

- א. רבי תלה את התפילין דווקא בכיס, אך לא ברצועה או בבית עצמו. כן פסקו הרי"ף, הרא"ש והרמב"ם כתירוץ השני בגמ' לתשמיש המטה יש להניח את הסת"ם בכלי תוך כלי, ועדיף ששני הכלים לא יהיו כלי האחסון הרגילים לאותו סת"ם. כן נראה מהפוסקים. אולם לדעת ה"ר יונה אף אם זה אינו אותו כלי, אף עשרה כלים הרי הם כדין כלי אחד לענין חציצה.
- ב"י: נראה שאין זה משנה אם הכלי העליון או התחתון הוא אינו הכלי הרגיל, בכל מקרה זה נחשב כחציצה.
- ג. אסור להניח התפילין מתחת מרגלותיו, כי זה דרך ביזיון
- ד. הגמרא הסתפקה והעלתה למעשה שמותר להניח את התפילין בין הכר לכסת, אף אם אשתו עימו.
- ה. הגמרא העלתה :
1. בין כר לכסת שלא כנגד ראשו- מותר
  2. בין כר לכסת כנגד ראשו- אסור, כי זה ביזיון
- ממילא ה"י תמה מדוע הטור לא חילק בדבר, והתיר בסתמא להניח התפילין כנגד ראשו

ו. ה"ר יונה פסק שלהניח :

1. כנגד ראשון- אסור בכל ענין, אף אם זה כלי בתוך כלי, ואפילו אין אשתו עמו

2. שלא כנגד ראשון-

01. אם אשתו עמו- צריך כלי בתוך כלי (די בכלי אחד, כי הכר הוא ככלי שני)

02. אם אין אשתו עמו- די אפילו בכלי אחד (בין כר או הכסת)

ז. **רבינו משה** (מובא בה"ר יונה) פסק :

1. כנגד ראשון- אסור

2. שלא כנגדו ראשון- צריך כלי בתוך כלי (אף אם אין אשתו עימו, כי הוא החמיר)

ח. **הב"י**: ייתכן לומר בדעת הרמב"ם :

1. כשאשתו עימו- מניח כלי בתוך כלי, אך כשאין אשתו עימו- די בכלי אחד

2. אינו סובר כה"ר יונה, וממילא כר אינו נחשב ככלי אחד, וצריך כלי בתוך כלי
בנפרד

ט. "אשתו עימו":

1. רוצה לשמש- מוגדר כאשתו עימו

2. אינו רוצה לשמש- מוגדר כאין אשתו עימו

י. ה"ר יונה: הנחה בצד המיטה, דינו כתחת מרגלותיו

יא. אם שימש עם התפילין, קודם ירחץ ידיו כי הן בחזקת מטונפות, ואז יסיר את התפילין

יב. הנחת תפילין לבעל קרי:

1. **כשהקרי עליו**- אסור ויסיר אותן ברצועה, והטעם שהתירו ברצועה ולא החמירו, כי:

01. אין לחוש שנגעו במקום הטינופת (ובכל זאת עדיף להסיר עם הרצועה ולא עם הבית)

02. עדיף להסיר מיד עם הרצועה ולא להשהות על גופו, מלנקות ידיו ורק אז להסיר

2. **כשהקרי מקונח כבר**- מותר להניח, אף שהוא טמא

יג. הנכנס לסעודת קבע:

1. **רבי יצחק**: חולץ ואז נכנס. צריך לחלוץ את התפילין בשעת הסעודה, שמא ישתכר ויתגנה איתן

2. **ר' חייא**: נכנס, ומסירן ומניח על השולחן, וכך ראוי, שלאחר הסעודה מיד יניחן שנית

ב"י: הרי"ף והרא"ש פסקו כר' חייא וכדרב נחמן בר יצחק וכן פסק הרמב"ם

יד. מתי צריך לחלוץ את התפילין (ע"פ הירושלמי, מרדכי, רמב"ם):

1. **אכילת קבע**- צריך

2. **אכילת עראי**- אין צורך

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מא

א. הנושא משא ששוקל 4 קבים ותפילין של ראש עליו:

1. **כשהתפילין נדחקות מפני המשא**- אסור

2. **כשהתפילין יושבות בטוב**- מותר

ב. אסור להוציא זבל על הראש, כשתפש"ר עליו

ג. הוציא זבל כשתפש"ר עליו, יקשור אותן בזרוע במקום התפילין

ד. כאשר התפש"ר עליו:

1. **להניח מטפחת של תפילין**- אסור להניח בראשו

2. **דבר שדרכו ליתן בראשו**- מותר (כגון מצנפת או כובע)

בית יוסף אורח חיים סימן מא

א. כל עוד שאין על ראשו משא רבע ליטרא- מותר ללבוש את התפילין, כי אין זה מתמעך תחת המשא

ב. **דבי רבי ינאי**: לתפילין- ארבעה קבין. מאי היא? דתניא: היה נושא משאוי על ראשו, אם תפיליו רוצות- אסור, ואם לאו- מותר. באיזה משאוי אמרו? במשאוי של ארבעה קבין

ג. **תני רבי חייא**: המוציא זבל על ראשו, ותפילין בראשו, הרי זה לא יסלקם לצדדין, ולא יקשרם בידו, שהוא נוהג בהם מנהג בזיון, אבל קושרן על זרועו במקום תפילין

ד. **רבי שילא** אמרו, אפילו מטפחת שלהם אסור להניח על הראש שיש בו תפילין.

ה. **ב"י**: ההלכה למעשה כדעת רבי שילא, שכן אביי סובר כמותו והלכה כבתרא, וכן דעת ה"ר יונה, והרמב"ם, והרי"ף והרא"ש ונראה שאין רבי שילא חולק על האחרים.

ו. **מה"ר יצחק אבוהב**:

1. **כשאין טעם בדבר**- אסור להניח משא על ראשו כשתפש"ר על ראשו

2. **כשיש שום טעם**- מותר (כגון לפרנסה, שנושא משא על ראשו)

הב"י:

1. החידוש לרי' ינאי שאסור לשאת משא של 4 קבין כשתפילין על ראשו

2. אם מדובר שהוא מניח על ראשו משאוי של זבל- אסור להניח את התפילין, אף בכמות מועטת של זבל, מחשש ביזיון

3. ר' שילא דיבר במציאות שכבר יש לו תפש"ר על ראשו, ולכן אסור אפילו להניח מטפחת, מדין ביזיון

ז. כאשר מניח משאוי על ראשו, עד 4 קבין- מותר, אף אם נרדם עמהן. מעל 4 קבים- יש לאסור, כי זה מעל המשא הרגיל שמניחים על הראש ומסתמא התפילין נמעכות.

ח. רבי חייא:

1. כשיש רק משאוי 4 קבים על ראשו- מותר

2. כשיש בנוסף להני"ל גם זבל (אף מועט)- אסור

ט. רבי שילא:

1. כשיש משאוי של פחות מ-4 קבים שאינו על התפילין- מותר

2. כשהמשאוי הני"ל על התפילין (אף במטפחת)- אסור

י. ה"ר יוסף אל אסקנדרני:

כשהמשא על ראשו- אסור בכל מקרה, אף כשהוא לא מונח על התפילין

1. **כשהמשא קשור בחבל על ראשו, והמשא מופשל לו מאחוריו על גבו-**

2.א. **אם המשא בשיעור של מעל 4 קבים, והתפילין נדחקות- אסור**

2.ב. **אם המשא בשיעור 4 קבים ופחות, ואין התפילין נדחקות- מותר**

2. **כשהמשא הקשור לראשו הינו של זבל- אסור (אף: בלי שנדחקות ופחות מ-4 קבים), מצד ביזיון.** אם הוא נזכר פתאום

שהתפילין של ראש עליו, בכל זאת צריך להסירן משום ביזיון הזבל, ויסירן, ויקשרם בזרועו במקום הנחת תפילין של יד, בשמאל, ולא ישתמש שם בפריקת המשא.

יא. **רמב"ם, ה"ר יונה, הרא"ש:** כאשר יש על ראשו תפש"ר, מותר לו להניח על ראשו דבר שדרכו לתת על הראש, אך דבר שלא רגילים כממו מטפחת- יש לאסור

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מא

משא:

1. שהדרך לתת אותו על הראש, כשפחות מ-4 קבים- מותר

2. שהדרך לתת אותו על הראש, בשיעור 4 קבים- אסור

3. שאין הדרך לתת אותו על הראש, אף בשיעור כל שהוא- אסור

כן מדויק בלשון הטור

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מב

א. תפש"ר-

1. **משומשות**- אסור לעשות מהן תפילין של יד, ואף אסור לקחת רצועה מהן, ולתת בשל יד

2. **חדשות**- מותר לעשות מהן תפילין של יד

ב. **תפש"י**- מותר לעשות מהן של ראש

ג. סודר:

1. **הזמין אותו להניח בו תפילין + הניח בו תפילין בפועל**- אסור להניח בו דבר חולין כמעות כסף

2. **הזמין אותו להניח בו תפילין + לא הניח בו תפילין בפועל**- מותר להניח בו דבר חולין כמעות כסף (הזמנה לאו מילתא)

3. **לא הזמין אותו להניח בו תפילין + הניח בו תפילין בפועל**- מותר להניח בו דבר חולין כמעות כסף

בית יוסף אורח חיים סימן מב

א. **רש"י**: תפילין של ראש, חמורה קדושתן מתפש"י, שרובו של שם "שדי" נעשה בשל ראש (שי"ן דלי"ת, ובשל זרוע, יש רק אות יו"ד)

ב. **רבינו ירוחם**: אף בתפילין ישנות, אם מדובר שהתנה מראש- יכול לעשותן של יד, וכן כתב מהר"י אבוהב ז"ל **בשם ארחות חיים**

ג. **מרדכי**: 'להזמין' משהו, הכוונה לעולם ועד, ולא רק לפי שעה. אם צר בו את התפילין פעם אחת, על דעת להניחן לעולם- זה כדין הזמין וצר. כן נראה ברמב"ן

ד. **מה"ר יצחק אבוהב ז"ל בשם ארחות חיים**: תפש"ר שהתנה עליהן- מותר לעשותן של יד, אף כשהם ישנים. כמו כן מועיל תנאי לסודר שמניח בו את התפילין.

ה. **או"ח, רי"ף**:

1. **תפש"ר שלבשן אדם**- אין עושין אותן לשל יד

2. **תפש"ר שלא לבשן אדם**- מותר לעשותן לשל יד

אבל **התרומה והר"י מקורביל** לא חילקו בדבר, אלא כתבו בסתם שמי שיש לו שני תפש"ר, עושה מהם אחד לשל יד. **מהר"י אבוהב** נאלץ להסביר בדעתם, שמדובר שהתנה עליהם מראש, בכדי שלא יסתרו את הגמרא.

אך קשה, כי לפי זה משמע:

1. הרמב"ם אוסר אף כשהתנה

2. **בדק הבית**: אף בגמרא משמע שלמ"ד שהזמנה- נחשבת, מועיל תנאי

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן מב

- א. **נימוקי יוסף**: כשהניח את התפילין בסודר, על דעת להניח שם תמיד בסתם- זו היא הזמנתו
- ב. **נימוקי יוסף**: קלף ועור המעובד לשם בית התפילין- אסור להשתמש בו בדברי חול, כי הזמנה לעצם דבר שהוא בעצמו גוף הקדושה- מועילה
- ממילא**:

1. **הזמנה לתשמישי קדושה**- אינה מועילה מצד עצמה
2. **הזמנה לגוף הקדושה**- מועילה (כדוגמת בית התפילין עצמו)

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מג

- א. **להיכנס עם התפילין שבראשו לבית הכסא כדי להשתין**:

1. **בית הכסא הקבוע**- אסור, גזירה שמא יעשה בהן צרכיו הגדולים
2. **בית הכסא עראי**-

01. **כשהתפילין בראשו**- מותר

02. **כשאוחז התפילין בידו**-

(1) **כשמשתיין בישיבה**- מותר

(2) **כשמשתיין בעמידה**- אסור, כי צריך לשפשף ניצוצות שברגליו. על כן :

- i. **חליצת תפילין בבית הכסא שבשדה**: יחלוץ את התפילין בריחוק 4 אמות ויאחוז בימינו כנגד לבו, ויזהר שהרצועה לא תצא טפח מתחת ידו, וכשיוצא- מרחיק 4 אמות ומניחן, ובלילה או סמוך לחשכה שאין שהות להניחן עוד אחר שיצא, עושה להם כיס בשיעור טפח ומניחן בתוכו, ואם אין הכלי מיוחד להם די בפחות מטפח
- ii. **חליצת תפילין בבית הכסא שבבית**: לא יכניסן כלל, ואם שכחם בראשו ועשה בהן צרכיו, מניח ידו עליהן, עד שיגמור עמוד הראשון, ויוצא, וחולצן, וחוזר ונכנס

בית יוסף אורה חיים סימן מג

א. הגמרא הסתפקה האם מותר להיכנס לבית הכסא הקבוע שיש בו צואה, והוא בלא חפירה, עם התפילין שעליו, ומסקנת הגמרא שאסור, שמא יתפנה עמהן או יפיח בהן.

ב. **הרא"ש**: מותר להיכנס עם התפילין לבית הכיסא עראי, וכל הספק הוא בבית הכיסא הקבוע. עצם הכניסה לבית הכסא הקבוע- לא מצריכה לחלוץ את התפילין, אלא רק עשיית צרכיו

ג. הנכנס לבית כסא קבוע:

1. **בית שמאי**: חולץ את התפילין בריחוק ארבע אמות, ומניחן בחלון הסמוך לרשות הרבים ונכנס, וכשהוא יוצא- מרחיק ארבע אמות ומניחן

2. **בית הלל**: אוחזן בידו ונכנס

3. **רבי עקיבא**: אוחזן בבגדו ובידו ונכנס, ולא יניחם בחורים הסמוכים לרשות הרבים, שמא יטלו אותם עוברי דרכים ויבוא לידי חשד

ד. **הרא"ש**: עצם הכניסה לבית הכיסא אינה מצריכה להסיר את התפילין, אלא רק עשיית צרכים גדולים, כי מותר להשתין בבית כסא עראי כשתפילין בראשו.

ה. **ה"ר יונה והרא"ש**: האיסור להשתין הוא רק כשהתפילין בידו, אך כשהן בראשו- מותר להשתין בבית כסא עראי, וכן כתבו **התוספות, הסמ"ג, והתרומה**. אמנם **מהרמב"ם** נראה שאסור להשתין בעודן בראשו, בין בבית הכסא קבוע בין בבית הכסא שאינו קבוע, וכבר השיגו הראב"ד

ב"י: למעשה נכון ליזהר כדברי הרמב"ם

ו. **תרומה**: מתי אסרו להשתין עם התפילין:

1. **כשהן בידו- אסור**, משום ניצוצות

2. **כשהן בחיקו- מותר**, ואין חשש ניצוצות

ז. **הרא"ש**: אפשרי הוא הדבר שבבית הכסא קבוע לא יהיו ניצוצות, כי רגילים לשבת בו ואין זה בעמידה. כשמשתין בעמידה יש מצוה לשפשף הניצוצות שלא ייראה ככרות שפכה. כן כתב **ה"ר יונה**

ח. **הרמב"ם**: מי רגלים כלים בבית כסא קבוע רק בישיבה, או בעפר תיחוח בעמידה. כן מדויק **בטור** שמותר להשתין בבית כסא קבוע ואין חשש ניצוצות כי הוא מיושב.

כאשר הוא מתפנה, אמרו שיש להחזיק את התפילין ביד ימין, שהרי מקנחים ביד שמאל. אולם שפשוף הניצוצות מותר אף ביד ימין. כן כתב **נמוקי יוסף ובעל מגדל עוז**

ט. **הטור כרמב"ם** כתב בסתמא שיש לחלוץ את התפילין בריחוק 4 אמות מבית הכיסא, ולא חילק אם הוא קבוע או עראי. נראה שהם לא סוברים כסוגיית הגמרא המחלקת בכך, וכן דעת **הרי"ף והרא"ש**, והב"י תמה מדוע השמיטו זאת

י. אם הוא צריך לגלול את התפילין כדי להיכנס לבית הכיסא:

1. **רש"י**: גולל ברצועות שלהן

2. **רמב"ם**: גוללן בבגדו, **ב"י**: כי הוא פוסק כרבי עקיבא. כן פסקו התרומה והטור

3. **המרדכי**, **והסמ"ג**: משמע מהגמרא שניתן להחזיק את התפילין בידו בלא שום הפסק

יא. **מרדכי ע"פ בה"ג**: כשאדם הולך לבית הכיסא, אין לו לתת את התפילין לאדם אחר. כן כתבו **הגהות מיימון בשם השאלתות** וכן כתב **סמ"ג**. **ב"י**: כיון שסברו שיש מצווה לשמור אותן בעצמו, או שהפירוש הוא שהתפילין ישמרו עליו, ולכן אין לחלצם. אין לפרש שאין לתת את התפילין לאחר כי זה מטריח את האחר. אולם למסקנה הב"י כתב שניתן לפרש כן, ואין להטריח אדם אחר שלא לצורך, כשהוא יכול לשמור עליהן בעצמו

יב. **הרי"ף והרא"ש** גרסו בדעת אביי, שאם מניח את התפילין בכלי שאינו נחשב ככלי המפורש שלהם, די בכיס שהוא פחות מטפת, וזו הגי' העיקרית

יג. **ה"ר יונה: רבינו האי**: כשנכנס לבית הכיסא **ביום**- גולל את התפילין כמו ס"ת, ואין מטריחים אותו לתת אותן בכיס, כי אח"כ הוא חוזר ומניח אותן שנית, אך כשנכנס **בלילה**- עושה להם כיס טפת, ומניח בתוך הכלי, כיון שאין כבר שהות ללבוש אותן שנית. כן דעת **הרמב"ם**. כן דעת הטור. אם יש חלל טפת בכיס, זה נחשב כהפסק בינו לקרקע

יד. **תרומה**: כל ההיתר להכניס תפילין לבית הכיסא זה רק בשדה, אך בבית- אין להיתר כלל. כמו כן כתב **רי"ו**.

טו. להכניס את התפילין לבית הכיסא, מבלי לעשות צרכיו:

1. **הטור**: אסור

2. **תוס'**: מותר, אפילו בבית הכיסא קבוע

3. **הרא"ש**: מותר

4. **ב"י למעשה**: יש לאסור כדעת רב האי

טז. **הרשב"א**: מותר לרופא לקחת עביט של מי רגלים בידו כשהתפילין בראשו, אך בעל נפש יחמיר

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן מג

להלכה מותר להשתין, כאשר תפילין בראשו, אך בשלטי גיבורים בשם הרמב"ם כתב שאסור, שמא יפיח בהן

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מד

- א. כשהתפילין בידו, אסור לישון אפילו שינת עראי (כרא"ש), אך הרמב"ם פסק שמותר לישון אפילו שינת קבע.
- ב. כשהתפילין בראשו, מותר לפרוס עליהן סודר, ולישון עמהן שינת עראי.
- ג. כשהתפילין בראשו והוא נוהג בקלות ראש- יש להסיר את התפילין, כי זה היסח הדעת.

בית יוסף אורח חיים סימן מד

- א. ה"ר יונה והרא"ש: יש לחלק היכן התפילין:
  1. כשהם בידו- אסור לישון עמהן, שמא יפלו.
  2. כשהם בראשו- מותר לישון עמהן שינת עראי.
- ב. היסח הדעת בתפילין:
  1. מוגדר כהיסח הדעת- כשעומד בקלות ראש ובשחוק.
  2. לא מוגדר כהיסח הדעת- כשהוא מתנמנם, כי הוא שוכח הבלי העולם, ואין כאן קלות ראש.
- ג. שנינו 3 בריתות בעניין שינה עם תפילין:

האם מותר לישון עם תפילין	שינת קבע	שינת עראי	במה מדובר- ע"פ שיטת רש"י
ברייתא 1	אסור	מותר	כשהתפילין מונחות על ראשו, אסור רק קבע שמא יפיח בהן
ברייתא 2	מותר	מותר	כשפרס סודר עליהן והן מונחות לידו, והתירו כיון שלא ניתנה תורה למלאכי השרת
ברייתא 3	אסור	אסור	כשמחזיק אותם בידיו, שמא הן יפלו מידי

- ד. הר"ן בשם הרז"ה כתב שהלכה כאותן 3 ברייתות, אף שהרי"ף לא פסק כמותן. אך הב"י הביא שאחד מחכמי הדור כתב שאין לסמוך על הברייתות הללו, כי הלכה כר' ינאי שתפילין צריכין גוף נקי כאלישע בעל כנפים, שלא יפיח או יישן בהן.
  - הראב"ד כתב על הרז"ה שכיון שאין ביכולתנו לשער מהו שיעור הילוך מאה אמה, לעניין מהו שינת עראי- על כן, אין לישון בהן כלל כשהן מונחות בראשו או ידו, אך כשהן בסודר ובציודו- כל שינה מותרת.
  - ה. נראה שלדעת הרי"ף והרא"ש אין הלכה כאותה הברייתא שמותר לישון עם התפילין שינת עראי, כיון שהם סוברים שבלילה חולץ אפילו לשינת עראי, ועל כן לא כתבו שיעור שינת עראי מהו.
  - בסתמא כל שינת יום- עראי, ושינת לילה- קבע.
  - ו. ב"י כתב בדעת הרמב"ם שנראה שסובר שכל ההיתר לישון עם תפילין זה כשהוא אוחז בידו, ואין חשש שיפלו מידי.
- עיטור: אין להפיח בתפילין דווקא כשהן בראשו, אבל כשהן בנרתיקן- מותר

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן מד

הגהות אלפסי: נשוי צריך לחלוץ את התפילין אף ביום כשנכנסים לשינת עראי, שמא יבואו לידי הרגל דבר

טור אורח חיים הלכות תפילין סימן מה

א. אסור להיכנס עם התפילין לבית הקברות או לתוך ד' אמות של מת, כשהתפילין בראשו

ב. במרחץ:

1. בבית החיצון: יכול להניח את התפילין לכתחילה

2. בית האמצעי:

01. לכתחילה: לא יניח

02. כשהתפילין כבר בראשו: אין צורך לחלוץ אותן

3. בית פנימי: חולץ

בית יוסף אורח חיים סימן מה

א. כניסה לשטח שיש בו מת עם התפילין:

1. תפילין של ראש:

כשהן מגולות: אסור, כי הן גלויות וזה בכלל לועג לרש

כשהן מכוסות: מותר, שאין זה בכלל לועג לרש

2. תפילין של יד: מותר, כיון שהן מכוסות ואין זה בכלל לועג לרש

ב. המרחץ:

1. בית החיצון: מקום שבני אדם עומדים שם לבושים

2. בית האמצעי: מקום שמקצת בני אדם עומדים שם לבושים ומקצתם עומדים שם ערומים

3. בית הפנימי: מקום שבני אדם עומדים שם ערומים

הלכות קריאת התורה

טור אורח חיים סימן קלה

א. **בשני, בחמישי ובמנחה בשבת:** 1. קוראים שלושה עולים בתורה 2. אין מוסיפים או פוחתים עליהם 3. אין הפטרה 4. קוראים את הפרשה של אותו השבוע 5. קוראים בתורה מהמקום שהפסיקו בשבת שעברה 6. קוראים לכהן, לוי, ישראל (כסדר זה) מפני דרכי שלום

ב. **הרא"ש:** כהן שרוצה לכבד את רבו או מי שגדול ממנו, שיקרא 'ראשון' במקומו:

1. **בשני וחמישי:** מותר

2. **בשבת ויו"ט:** אסור, כיון שרבים מצויים בבית הכנסת, ויש חשש מריבה על העלייה

מי שמופלג בחכמה, רשאי לעלות לתורה ב'ראשון' אף בשבת ויו"ט, כרב כהנא שכולם היו כפופים לו

ג. **דיוק הטור ברא"ש:** אדם גדול ומופלג בחכמה רשאי לקרוא 'ראשון' אף כשיש כהן במקום

ג.1. **רב עמרם:** כהן לעולם עולה 'ראשון' אף אם יש במקום את נשיא ישראל

ג.2. **רב נטרונאי:** כהן לעולם עולה 'ראשון', אף אם הכהן- עם הארץ, והישראל- תלמיד חכם

ד. **אביי:** כשאין כהן במקום- נתפרדה החבילה:

1. **פירוש ראשון ברש"י, ר"ח ורב עמרם:** לא מעלים כלל לוי, אלא עולים רק ישראלים

2. **פירוש שני ברש"י:** ניתן להעלות ישראל או לוי- כרצונו

ה. **הרא"ש:**

1. ישראל קודם ללוי, רק אם הוא גדול

2. אם הלוי גדול או שווה לישראל- הלוי קודם לישראל

3. **אביי:** כשאין לוי- הכהן שעלה ראשון קורא שנית במקומו, אך לא יעלה כהן אחר, שלא יאמרו שהכהן הראשון פגום.

4. אין להעלות שני לויים אחד אחרי השני, בכדי שלא יאמרו שהלוי הראשון פגום

5. יש מקומות שנהגו להעלות הרבה כוהנים, כשיש ישראל שמפסיק ביניהם, ולא חוששים שיאמרו שהכהן ראשון- פגום.

כן כתב רב עמרם

6. **העלאת ישראל במקום כהן:** יאמר "יעמוד ישראל במקום כהן" שלא יחשבו שאותו ישראל הוא בעצם כהן, ושמה יתנו לו חלות של תרומה

7. **העלאת ישראל במקום לוי:** אין צריך לומר "יעמוד ישראל במקום לוי", כי אף אם יטעו בו ויתנו לו מעשר ראשון אין חשש בדבר, שהרי מעשר ראשון מותר לזרים, וגם זה לא מצוי

בית יוסף אורח חיים סימן קלה

- א. **המרדכי בשם ריב"א**: כשיש שלושה חתנים בבית הכנסת בשניחמישי, אחד: כהן, ושניים: ישראל, הכהן יעלה פעמיים, ואח"כ יעלו שני הישראלים, כיון שלכל אחד זה כיום מועד, וקוראים ארבעה במועד
- ב. **הגהות מיימון בשם ריצב"א**: מותר להוסיף על שלושה ביום חמישי שיש חתונה, כשיש את החתנים במקום, שהרי חופה זה כמועד
- ג. **המרדכי**: אם יש במקום רק חתן אחד- אין להוסיף על השלושה, אלא הוא יקבל את העלייה הראויה לו
- ד. **בדק הבית**: למעשה לא נהגו להוסיף עליות בעבור חתנים, ולא שמענו מי שיעשה כן
- ה. ישנה **מחלוקת תנאים**, והלכה כמאן דאמר שלעולם מתחילים לקרוא במנחה של שבת ושני חמישי, בתחילת הפרשה הבאה
- ו. **רש"י ע"פ הגמרא**- חלוקת כבוד לרבו:

1. **בסעודה**- מותר

2. בבית הכנסת (כהן ללוי, או לוי לישראל)-

2.א. **בשבת ויו"ט**- אסור, מחשש מריבה, כיון שרבים מצויים

2.ב. **בשני וחמישי**- מותר, כי אין רבים במקום

ז. **הב"י דייק מהתוספות**:

1. לכאורה ישנה סתירה בגמרא, אך יש ישוב לדברים:

א. **במקום אחד**-

- 1.א. **בחכם שכולם כפופים לו**- כהן יכול לוותר על זכותו לקרוא בתורה
- 2.א. **בסתם חכם, אף אם הוא חכם משאר בני עירו**- אסור לכהן לוותר על זכותו

2. **במקום שני**-

לומדים מהמקרה של רבי פרידא, שאם מדובר שהכהן הינו תלמיד חכם, אף אם הוא אינו תלמיד חכם כחכם האחר שנמצא עימו- אסור לכהן לוותר על זכותו, ומדובר:

- 2.א. אף שמדובר ברבי פרידא שכולם היו כפופים לו, בכל זאת הוא לא רצה לברך לפני כהן
- 2.ב. יש לחלק ביום בו קוראים:

2.ב.1 **בשבת ויו"ט**- יש צורך שכולם יהיו כפופים לישראל, בכדי שהוא יוכל לעלות

לתורה במקום הכהן

2.ב.2 **בשני וחמישי**- אין צורך בכך שכולם יהיו כפופים לישראל, ובכל זאת רבי

פרידא לא רצה לקרוא בפני הכהן

ח. **הרא"ש**: אסור לכהן לחלוק כבוד לרבו או לגדול ממנו בחכמה, שיעלה לתורה לראשון במקומו, בבית הכנסת בשבת ויו"ט

ט. **דיוק הב"י בטור במה שדייק ברא"ש**: הטור הבין שדי שאותו אדם גדול, יהיו כפופים אליו מצד חכמתו, ולא מצד שהוא נשיא או ראש הגולה, שכן יש לדייק מ'רב' שהיו כפופים לו רק בחכמה, וקרא ראשון לפני כהן.

י. **מהר"י אבוהב**: בכדי להקדים קריאתו לכהן, די שהוא גדול ומופלג באותו מקום, ואין זה גורע שיש כמותו במקום אחר

יא. **אגור** כתב **שהרשב"א** כתב: תלמיד חכם חייב לקרוא לפני כהן עם הארץ (אם לא- חייב מיתה)

יב. **רבינו ישעיה (רי"ד)**: רק גדול הדור שאין כמותו במקום אחר, רשאי לקרוא במקום כהן

יג. **הב"י ראה ברשב"א**:

1. תלמיד חכם- קודם לכהן עם הארץ

2. כהן חכם- קודם לישראל החכם מהכהן הזה
3. תלמיד חכם השווה לכהן בחכמה, רשאי להקדים ולקרוא במקום הכהן, ועל כן יש שבח לרבי פרידא שבכל זאת הוא לא רצה לקרוא לפני הכהן, אף שהייתה הרשות בידו לקרוא
4. ישראל- קודם לכהן עם הארץ שאינו יודע לקרוא בתורה

יד. מה שרב עמרם ורב נטורנאי כתבו, שכהן תמיד קודם, אף לנשיא ישראל, תמוהים לכאורה, שהרי רב כהנא עלה בעליית הכהן כיון שכולם היו כפופים לו.

כמו כן יש לתמוה על המהרי"ק שכתב שלדעת כל הפוסקים, גדול הדור עולה בעליית הכהן, שהרי הבאנו שלדעת רב עמרם ורב נטורנאי אוסרים את הדבר, וכיצד כתב שכן דעת כל הפוסקים, מה גם שהמנהג למעשה כדבריהם.

יישוב דברי המהרי"ק- יש לחלק בדעת רב עמרם ורב נטורנאי:

- א. כשהכהן מקפיד בדבר- הכהן יעלה ואסור לו לכבד אדם אחר, כי יש בדבר משום דרכי שלום
- ב. כשהכהן מוחל על כבודו-

1. עבור אדם אחר שכולם כפופים לו- מותר, כגון רב הונא שכל הכהנים בישראל מחלו לו על כבודם, ואין אחד שהתקנא בו בשביל שהיה גדול ומופלג בחכמה
2. עבור אדם שאין כל הכהנים כפופים לו-

- א. בשבת ויו"ט- אסור, אף אם מדובר ברבו של הכהן
- ב. בשני וחמישי- מותר

הדברים מדויקים בלשון רב עמרם, שמשמע שהוא התייחס למקרה שבו מותר לישראל לעלות לעליית הכהן שלא מדעת הכהן, ועל כן יש לומר שמדובר במקרה שהכהן אינו מקפיד

טו. כלבו: כהן קורא ראשון, אף במקום תלמידי חכמים גדולים. מצד שני כתב באשכול: אף בשבת ויו"ט מותר לכהן לוותר על העלייה בעבור רב מובהק או ראש ישיבה, שכולם כפופים אליו.

זיוק הב"י: אם הכהן לא מרשה במפורש לאותו גדול בתורה לעלות במקומו- אסור לאחר לעלות לפני הכהן, וכדעת רב עמרם ורב נטורנאי.

טז. רב נטורנאי כתב שתמיד כהן קודם, ולא חילק אם מדובר שיש כאן תלמיד חכם פשוט או מופלג, ומדובר שלא מדעת הכהן. פשוט שמותר לכהן לחלוק כבוד לת"ח מופלג, כשה נעשה מדעת הכהן.

יז. הרמב"ם: נהגו שתמיד הכהן עולה ראשון לתורה, ואין לדבר זה שורש בתורה כלל, ואין זה נזכר בתלמוד. יש לכבד את הכהן שנאמר: "וקדשתו" אך זה רק כשהוא בדרגה אחת עם הלוי והישראל, אך אם הלוי או הישראל חכם יותר- הם קודמים, כמו שנתנו ל'רב' את העלייה הראשונה.

אף שמעיקר הדין היה מותר לכהן לכבד ישראל ברמה שלו או פחות ממנו לעלות לפניו, בכל זאת אנו אוסרים זאת לכהן, והכהן יעלה בעצמו, מפני דרכי שלום. בהלכות תפילה הוא כתב שהמנהג הוא שתמיד כהן קודם לכולם אף שהוא עם הארץ, אף שאין זה מעיקר הדין.

יח. תמיהת הב"י: הב"י כתב שאף שהרמב"ם תמה על מנהג זה, מ"מ צריך למצוא טעם מדוע באמת כך השתרש, שתמיד הכהן קודם לכולם, כי לא סביר לומר שטעות השתרשה בקרב כולם

יישוב הב"י:

1. הגמרא התכוונה לומר שמפני דרכי שלום, הכהן קודם לכל, אף כשיש עימו חכמים גדולים
  2. כיון שכך תיקנו שהכהן קורא ראשון, ממילא שוב אין שום זילותא לחכם כלל שהכהן קורא לפניו
  3. כל מה שרבי פרידא אמר שהוא לא בירך לפני כהן, זה בברכת המזון, אך בעלייה לתורה בוודאי שהוא עלה ראשון מפני שהיה חכם
  4. כל מה שהגמרא במסכת הוריות אומרת שממזר תלמיד חכם- קודם לכהן גדול עם הארץ, זה בכל דבר חוץ מבקריאת התורה, שלעולם הכהן קודם כדי שלא תהא מריבה. אולם, אם הכהן רוצה לתת רשות לרבו או לגדול ממנו בשני וחמישי- רשאי.
- יט. כל מה שהרמב"ם כתב שיש לאסור בבית כנסת שהכהן יוותר על העלייה שלו משום דרכי שלום, זה נכון רק בתקופה שלו, שבכל השבוע היו טרודים במלאכה ולא היו מגיעים הרבה לבית הכנסת, ועל כן התוס' בשם ר"ת כתבו לחלק:

1. **ביום חול-** אסור לכהן לוותר על העלייה, כי לא מצויים רבים בבית הכנסת

2. **בשבת ויו"ט-**

- א. **לסתם אדם-** אסור לכהן לוותר על העלייה, מפני דרכי שלום שרבים מצויים
- ב. **לחכם שהכל כפופים לו-** מותר לכהן לוותר על העלייה (כרב כהנא)

גדולי הדור נהגו בזמן הזה לעלות לתורה בסוף סדרת העליות, וכך הכהן לא צריך למחול.

כ. **מהרי"ק:**

1. מותר לכוף כהן לצאת מבית הכנסת בשבת פרשת 'בראשית', כדי שישראל אחר יתנדב צדקה בעבור זכות העלייה שיעלה בצמו לתורה

2. בתענית בה"ב⁸, כשהכהן לא מתענה, מעלים ישראל במקומו שמתענה, ואומרים לכהן לצאת לחוץ ואין חוששים לכבודו

תמיהת הב"י: לא ברור מדוע הכהן צריך לצאת לחוץ אם הוא לא מתענה, והרי הוא מוחל על כבודו בכדי שהציבור ישמרו על מנהגם, שהרי כשרב ורב הונא היו עולים לעליית הכהן, לא משמע שהכהנים יצאו לחוץ. המקרה היחיד שבו הכהן צריך לצאת לחוץ, זה במקרה שהוא לא נושא את כפיו, ואמרו לו לעלות לדוכן, או שהשי"ץ קרא "כוהנים", שאז הוא עובר על מצות עשה אם הוא לא עולה. כהן שאמרו לו לעלות לתורה והוא לא מסכים- אינו עובר על 'עשה', שהרי מצות 'וקדשתו' מוטלת על הישראל לקדש את הכהן ולא על הכהן לקדש את עצמו, מה גם, שברור שהכהן לא עובר על 'עשה' כשהוא לא עולה מטעם שהוא רוצה לכבד את כבוד הציבור או כבוד התורה, כל שכן שהישראל שנמנע מלקרוא לכהן מפני הטעמים הנ"ל אינו עובר על עשה.

כא. הכהן לא צריך לצאת לחוץ מחשש לפגמו שלו, כשהוא לא צריך לעלות, מחשש שיאמרו עליו שהוא חלל, שהרי מצינו שרבי שמעון בן פזי כשהיה תשוש לא יצא מחוץ לבית כנסת, אלא רק עמד מאחורי העמודים

כב. אף כשהכהן לא מתענה, והדבר לא ניכר שהוא לא מתענה, אין אנו חוששים שמא יאמרו עליו שהוא חלל כשיראו שמעלים ישראל במקומו, כי הרואים יתלו לומר שהוא לא מתענה, ק"ו במקרה שהכהן לא רוצה לעלות, כי הוא אומר במפורש שהוא לא מתענה, שאין חשש כלל

כג. **מהרי"ק הביא מהרשב"א:** כשספר התורה פתוח, לא מחכים לכהן שמתפלל ולא יכול להפסיק, כי יש לחוש לטירחא דציבורא ולכבוד ספר התורה

כד. **מהר"י אבוהב ז"ל בשם הרשב"א:** כהן שקראו לו לעלות לתורה והוא באמצע קריאת שמע- לא יפסיק

⁸ תענית שנערכת בימים ב (שני) ה (חמישי) ב (ושוב יום שני) לאחר הרגל, שצמים ואומרים סליחות שמא העם חטא ברגל מפני קלות ראש שהייתה מצויה לעיתים

כה. ישראל שקורא שמע וקראו לו לעלות לתורה:

1. הרשב"א: לא יפסיק, וכתב הב"י שכן הלכה

2. הטור בשם המנהיג: יפסיק

כו. **בדק הבית: ה"ר שלמה בן ה"ר שמעון בן צמח:** אם מעידים על אנוס שהוא כהן- מועיל, והרי הוא מוחזק להיות כהן ע"פ זה, ואין לחוש שאימו גויה כי זה מיעוט שאינו מצוי

כז. **מהר"י אבוהב בשם אורחות חיים ע"פ הרי"ף:** ישראל שעלה ראשון לתורה ואמר כבר "ברכו את ה' המבורך", ואז נכנס כהן לבית הכנסת, יעלה הכהן במקומו, ויעמוד הישראל ליד התיבה, ויעלה שלישי⁹

כן כתב האבודרהם שאמירת "ברכו" בלבד אינה התחלת עלייה.

כח. כהן שעלה ראשון, וסברו שאין לוי, והתחיל הכהן לברך שנית על העלייה השנייה- אין מפסיקים, כי אין דוחים מצוות "לא תשא שם ה' " מפני פגם הלוי.

הרשב"א: אין בזה פגם ללוי, כי יתלו לומר שהלוי לא היה שם כשהכהן התחיל לברך או שלא ראו אותו

כט. **כשאין כהן במקום, "נתפרדה החבילה":**

1. **לשון ראשון: מורו הזקן של רש"י ומורו ר"י בר יהודה ורב עמרם:** הלוי לא עולה כלל

2. **לשון שני: ר"י הלוי:** ניתן להקדים מי שרוצים, ישראל או לוי

הרא"ש: רש"י פירש שהישראל יכול לקרוא במקום הלוי, וכן הסכים הריצב"א

ל. **ישראל ולוי שנמצאים בבית הכנסת בלא כהן:**

1. **אם הישראל חשוב יותר-** הישראל קודם

2. **כשהישראל שווה ללוי-** הלוי קודם, ואף לקרוא במקום כהן

כן כתב המרדכי בשם ר"ת והגמ"י שכן היה נראה לרש"י כר"י הלוי

לא. **הרמב"ם** כתב שאם אין כהן- עולה ישראל, ולא לוי, וכפירוש ראשון ברש"י. כן כתב בתשובות הרמב"ן והרשב"א, וכתב ה"ר דוד אבודרהם שכן נהגו

לב. **הרשב"א:** הנכון לומר שנתפרדה החבילה לגמרי¹⁰

לג. **רבנו האי והרי"ף:** כשיש המון כהנים ולויים יעלו: 1. כהן- 2. לוי- 3. ישראל וחוזר חלילה בסדר זה כמה פעמים

לד. אם רוצים לעלות לוי לתורה כשאין כהן, יקראו לו כבר לעלייה הראשונה

לה. **שבלי הלקט בשם גאון:** כשאין כהן ניתן להעלות את הלוי רק לעלייה הראשונה, אך לא יעלו אותו לעלייה השנייה לאחר שכבר העלו ישראל לעלייה הראשונה, אך ניתן להעלות לוי לעלייה השלישית והלאה.

לו. **רב יהודאי גאון:** מותר להעלות לוי שהוא חתן, לעליה השלישית, כיון שניכר הדבר שיש שינוי רק בגלל שהוא חתן

⁹ זה רשות עבורו שיעלה שלישי וזה כדי לכבד אותו, אך אם הוא לא רוצה, אין הוא חייב לעלות לשלישי

¹⁰ וממילא, אף אם יש כאן ישראל ולוי, אין צורך להעלות את הלוי, אלא ישראל יעלה

1. **יש אומרים** : אסור להעלות לוי אחר ישראל לעלייה השנייה, שמא יחשבו שהישראל הינו כהן

2. **יש אומרים** : מותר ללוי לעלות אחר ישראל, וביאור "נתפרדה חבילה" הוא שיכול הישראל לעלות במקום הלוי, כשהלוי לא גדול ממנו

לח. **מהר"י אבוהב בשם הרשב"א, וכן כתב הרמב"ן** : אם כבר העלו כהן-לוי-ישראל, אין להעלות לוי נוסף, אף אם יאמרו : "אף על פי שהוא לוי", כי זה פגם ללוי הראשון

לט. **שבלי הלקט בשם בעל הדברות (עיטור)** : ניתן שהחזן יאמר "יעמוד הלוי במקום ישראל", וכן "יעמוד כהן במקום לוי" אם אין שם לוי

מ. **ה"ר דוד אבודרהם בשם רב עמרם ורבינו סעדיה** : ניתן לקרוא לכהנים רבים ע"י רצף של כהן-לוי-ישראל, שכך אין חשש לפגמו של הכהן הראשון. אולם תמוה הדבר שאין חוששים לפגמו של הכהן האחרון שיאמרו שהוא חלל, שהרי קראו לו אחרי ישראל, משמע שהוא לא כהן אמיתי (חלל), כמו כן יש לחוש לפגם הכהן הראשון שיאמרו שהוא פגום. למעשה אין חשש לפגם האחרון, כי ראינו שהעלו גם לוי, ולא אמרו עליו שהוא פסול.

מא. **כלבו בשם האשכול** : שני חתנים שהינם כהנים, יעלו כהן-לוי-ישראל + כהן-לוי-ישראל. ראוי להקדים מי שהוא זקן או חשוב יותר.

כן כתב מהר"י אבוהב בשם הרשב"א. **הב"י תמה** כיצד כתב שכן השיב הרשב"א, והרי הרשב"א כתב שיש בעיה להעלות לוי אחר לוי משום פגמו של ראשון. הב"י כתב שניתן לחלק ולומר שיש הבדל בין "דהרשב"א" ל"הרשב"א".

מב. יש שנהגו להעלות כהן אחר כהן, כשיש ישראל באמצע, והחזן יאמר בהעלאת הכהן השני : "אע"פ שהוא כהן"

הב"י כתב שיש לחלק בין התקופות :

1. **בזמן התלמוד** - חוששים לפגם הכהן, כיון שהנכנסים כל הזמן לבית הכנסת, רבים הם

2. **בזמן הבית יוסף** - אין חשש לפגם הכהן, כיון שהקהילות קטנות, וברור לכל ששניהם כוהנים כשרים

למעשה לא נהגו להעלות כהן אחר כהן אף כשיש ישראל באמצע, בכדי שלא לחלוק על דין התלמוד

נראה שמי שסובר שניתן להעלות כהן אחר כהן כשיש ישראל באמצע, זה משום שהוא סובר שכל האיסור הוא רק כשאין הפסק ואז יש פגם בדבר, אך כשיש הפסק - אין שום בעיה בדבר, ולרווחא דמילתא אומרים "אע"פ שהוא כהן"

מג. **הגהות מיימון בשם הר"מ** : קראו לפלוני לעלות והעולה לא נמצא - יעלו אדם אחר בלא לקרוא בשמו, שלא לפגום בראשון

מד. **מרדכי : רבינו אפרים** היה מוחה בחזן כהן שהיה קורא לחבירו הכהן לעלות לתורה, וה"ה בלוי, מפני פגמו.

אולם **רבנו יואל** דחה דבריו והתיר את הדבר, כי ברור לכל שכהן יכול להיות חזן.

אגור : אין הלכה כרבינו אפרים, ונהגו העולם כרבנו יואל

מה. **כלבו בשם גאון** : בית הכנסת שרובו כוהנים, יעלה כהן-לוי-ישראל, ואח"כ יעמידו עוד כהן ויאמרו : "אע"פ שהוא כהן".

מו. עיר שכולה כהנים - ע"פ **רבינו ירוחם** :

1. **ובה ישראלים מועטים** - יעלו את הישראלים להשלים מנין שבעה.

2. **ואין בה כלל ישראלים אך יש נשים** - כהן יעלה פעמים, ושלימו ע"י נשים

3. **ואין בה כלל ישראלים ולא נשים או קטנים** - לא יקראו בתורה בכלל

מז. הגהות מיימוניות בשם הר"ם וכן כתב המרדכי בשם הר"ם כתבו כן. **כוונת הדברים** שאף בעיר שכולה כוהנים ויש בה רק ישראל אחד, יעלה הכהן פעמיים, ובכל שאר העליות יעלה רק הישראל עד תשלום שבע עליות.

1. עיר שכולה כוהנים - יעלו כהנים אחד אחרי השני

2. עיר שרובה כוהנים -

א. יש אומרים: יעלה כהן, ואחריו ישראל יקרא עד תשלום שבעת העליות

ב. ר"י בעל המנהיג: יעלו הישראל ראשון מפני דרכי שלום בין הכוהנים. כן כתוב בירושלמי

ט. התוספות והמרדכי כתבו שאם יש רק כוהנים בבית הכנסת, אותו הכהן יחזור ויעלה שוב ושוב.

הרשב"א והרמב"ן כתבו שניתן להעלות כהן אחר כהן, ואין פגם בדבר, כי ידוע לכל שיש רק כהנים במקום. כן כתב במנהיג, וכך היא ההלכה למעשה, וכן כתב הטור.

נ. המהרי"ק כתב לחלק:

1. אם כהן קורא מדרבנן - יכול לקרוא שנית לכהן אחר

2. אם כהן קורא מדאורייתא - לא ניתן

התוספות, והמרדכי פסקו שזה מדרבנן

נא. מרדכי ורבינו ירוחם: בשמחת תורה אין בעיה להעלות כהן או ישראל לחתן תורה או בראשית, כיון שכבר יצאו ידי חובת הקריאה 5 עולים של הדין הגמור, ועל כן אין ה"חתן" עולה למניין החיוב, ואין לחוש לנכנסים. כמו כן, בגלל שאומרים לחתנים פיוטים, ויש להם "שם של חתן", ניכר הדבר מאוד, ואין חשש פגם בדבר.

נב. ע"פ המנהג שלנו להעלות כהן נוסף ואומר החזן "אע"פ שהוא כהן" אין בעיה להעלות חתן תורה כשהוא כהן או לוי

נג. כלבו: מותר להעלות כהן קטן לעלייה שמינית להפטיר בנביא

נד. רוקח: קטן מצטרף לשבעה של תורה כסניף. אולם הוא אינו מצטרף לשלושה.

נה. הרמב"ם: כתב אחד מהגאונים האחרונים שקטן קורא בתורה אחר העולה השלישי.

נו. הב"י דקדק ברוקח שמה שהתירו בקטן לעלות לתורה:

1. היתר לעלות לתורה - מותר

2. עלייה למניין הקוראים - אינו עולה

על כן הרוקח לא התיר להעלות קטן ביום שקוראים בו רק שלושה

נז. כאמור לעיל, ר"י סובר שכהן יקרא פעמיים ואז ישלימו עליהם נשים, ודלא כרוקח.

נח. הגהות מיימוניות בשם הר"מ: עבדים כנענים יכולים לעלות רק לעלייה השביעית בספר תורה, אם אמו מישראל.

נט. אם אין בעיר אלא רק כהן עיוור - אסור להעלותו לספר תורה

ס. מרדכי: בני אדם החבושים בבית האסורים - אין מביאים אצלם ס"ת, אפילו בראש השנה ויום הכיפורים

דרכי משה הקצצר אורה חיים סימן קלה

א. כלבו: אחרי שמעלים כהן, או ישראל במקום כהן, אומרים: "ברוך שנתן תורה וכו' עד מגן הוא לכל החוסים בו" כי יש בו 40 תיבות כנגד 40 יום שעמד משה בהר סיני

ב. אור זרוע: אם לא קראו את הפרשה - שבוע הבאה ישלימו אותה עם הפרשה החדשה

ג. תוספות ומרדכי בשם ר"ת, והאור זרוע: בזמן הזה אסור לכהן למחול על העלייה שלו, כיון שאף בשני וחמישי מצוים רבים בביהכ"ס

ד. **מרדכי בשם מהר"ם** : מחילת הכהן על כבודו :

1. **בבית הכנסת** - לא ימחול

2. **בסעודה** - יכול למחול

ה. **מרדכי** : חכם רשאי לברך לפני כהן תלמיד חכם בסעודה, אך החכם רשאי לכבד את הכהן. לא ראוי שכהן עם הארץ יברך לפני חכם. חכם רשאי מעצמו לכבד אף כהן עם הארץ.

ו. **אבודרהם בשם רבינו סעדיה** : מותר להעלות כהן ולוי עם הארץ, כשאינן אחר במקומו, רק אם ניתן להקריא לו מילה במילה והוא יבין.

ז. **מהרי"ל** : נהגו לקרוא לעם הארץ לספר תורה, אף שאינו יודע לקרוא כלל עם החזן. יש צורך שכל הכהנים יהיו כפופים לחכם.

ח. **אגור** : לא נהגו כלל להעלות לוי באשכנז. **משמע מהרמב"ם, מהרי"ל, ב"י, תא"ו** : אף שנתפרדה החבילה, הלוי יכול לקרוא ראשון. **תולדות אדם וחיה** : כשאינן כהן, לוי יכול לעלות לשלישי והלאה, ודוקא לשני- לא יכול. אמנם **מהגהות מרדכי** משמע שאף ללשון ראשון, לא יקרא לשלישי והלאה.

ט. ייתכן שיש להתיר לחתן לוי לעלות ראשון, כשאינן כהן, על בסיס דברי רב יהודאי גאון.

י. **כלבו ובנימין זאב בשם התניא** : כשעומד לוי במקום ישראל- "יעמוד פלוני הלוי". **אגור בשם מהר"י ווייל, מרדכי, רבינו ירוחם** : ניתן להעלות כהן ולוי לאחר מניין שבעה, כעניין חתן תורה.

יא. **מרדכי ואור זרוע** : כשמעלים כהן, אין חובה להזכיר בתוארושם, אלא ניתן לרמוז לו לעלות.

יב. **הגהות מרדכי** : אסור להשתמש בכהן אף בזמן הזה, אא"כ הכהן מחל על כבודו.

יג. **מרדכי** : אין צריך לכבד כהן שהבת שלו נשתמדה או זינתה, אך יש רשות בדבר.

יד. **הגהות אשרי בשם אור זרוע (כן משמע במרדכי)** : מביאים ספר תורה לבית של :

1. חולה, [שהוא בנוסף]

2. אדם חשוב

טו. **באור זרוע עצמו** : מותר להביא ספר תורה אף למי שיש בו רק קריטריון אחד :

1. חולה, [או]

2. אדם חשוב

טז. **מהר"ם פדווא"א** : אסור להביא ספר תורה לבית החולה רק לזמן הקריאה עצמה, אך אם הוא נמצא שם לתקופה של יום־יומיים בארון- מותר

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלו

נהגו להעלות: (לפי הסדר הזה): כהן, ישראל, לוי, תלמידי חכמים הממונים על הציבור, תלמידי חכמים שראויים למנות אותם פרנסים על הציבור, בנים של תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים על הציבור, ראשי כנסיות, שאר העם

בית יוסף אורח חיים סימן קלו

אחר לוי, מעלים תלמיד חכם שראוי למנותו פרנס על הציבור, והגדר להיות חכם שכזה, הוא כל ששואלים אותו דבר הלכה בכל מקום והוא יודע את ההלכה ואומרה.

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן קלו

א. אב ובנו בעניין עלייה לספר תורה אחד אחרי השני:

1. מרדכי בשם מוהר"ם:

א. מדינא- מותר

ב. למעשה- נהגו להימנע, מפני חשש עין הרע

2. ב"י בשם אורחות חיים: נהגו להימנע, כי הם פסולים לעדות ביחד

3. מהרי"ל: יש להימנע, אף כשאחד עולה לשביעי והשני למפטיר

ב. מהר"א מפראג: ממזר- מותר לעלות לספר תורה

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלז

כשעולים לתורה רק שלושה, חייבים לקרוא לפחות 10 פסוקים. פסוק "וידבר" עולה למניין. בפרשה שנגמר העניין לאחר כמה פסוקים, מועיל אף בפחות מ-10 פסוקים (כפרשת עמלק). כל עלייה הינה של לפחות 3 פסוקים, נהגו 3,3, (משובח=) 4 פסוקים.

בית יוסף אורח חיים סימן קלז

- א. הגמרא במסכת מגילה (כא עמוד ב) אומרת שקוראים שלושה פסוקים:
א.1. **רב אסי**: כנגד תורה נביאים וכתובים.
א.2. **רבא אמר**: כנגד כהנים לויים וישראלים.
ב. **אורחות חיים**: פרשת עמלק חסרה ובה רק 9 פסוקים: 1. כשם שכסאו של הקב"ה חסר 2. מעשהו וכן פרשתו קטועה
ג. **תוספות**: מינימום הקריאה לכלל העליות:

1. שבת - 21 פסוקים, ל7 בני אדם (3 פסוקים לכל אחד)
2. מנחה ושני וחמישי - 10 פסוקים

אם שכח- חוזר וקורא

ד. **הגהת מיימון**: אם דילגו על פסוק ולא קראוהו:

1. במנחה ושני וחמישי ופרשיות המועדים - אם קראו עכ"פ 10 פסוקים, בדיעבד די בכך, ולא חוזרים להשלים.
2. בשבת - חוזרים (אף לאחר מוסף, אך יקראו שני פסוקים עימו)

ה. **מהרי"ק**:

אם לא קראו 10 פסוקים (כגון שקראו 4-4, 2 או 3-3):

1. **יש אומרים**: כיון שזה רק תקנה, אין להחזיר, ויצאו ידי חובה בדיעבד
2. **יש אומרים, וכן כתב המהרי"ק**: יש לחזור, כי עיקר החיוב הוא לקרוא לפחות 10 פסוקים, ויחזרו עם ברכה

ו. **שבלי הלקט**:

1. אם קראו רק שני פסוקים - יש לחזור ולקרוא

2. קראו כולם רק 9 פסוקים - אין צורך לחזור ולקרוא (בפחות מ-9 חוזר וקורא)

- ז. **כלבו בשם רבו**: אם לא קראו את כל פרשת פרה האדומה - יחזרו לקרוא מראש הפרשה, עם ברכה לפני ואחרי.
- ח. **ה"ר דוד אבודרהם בשם תשובות הגאונים**: אם העולה השני הוסיף שני (כשאי אפשר), או שלושה (כשאפשר) פסוקים על מה שקרא הראשון - עולה למניין, אך בפרי החג (סוכות) מועיל, אף כשלא מוסיף, כיון שלא ניתן אחרת

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלח

יש לסיים את הקריאה כך שלא ישתיירו 2 פסוקים עד הפרשה הבאה, וכן לא יתחיל פחות מ3 פסוקים בקירוב לפרשה

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן קלח

תרומת הדשן: אין בעיה לסיים בפרשה אף שאין בה 3 פסוקים, כשזה סיום הפרשה. **אור זרוע:** רק בעלייה של הכהן מותר להתחיל בפרשה פחות מ3 פסוקים (כ'ויחל'). כל הקורא בתורה- יפתח ויסיים בדבר טוב.

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קלט

- א. הקורא בתורה: צריך להכין את הפרשה ולחזור עליה 2-3 פעמים לפני שקורא אותה בציבור
- ב. אינו רשאי לקרוא עד שיתנו לו רשות תחילה
- ג. יש לפתוח את ספר התורה קודם שיברך
- ד. כיצד יש לנהוג בשעת הברכה על התורה:

1. **רבי מאיר:** פותח ורואה, גולל, מברך וחוזר ופותח, וקורא, ומברך

ברכה שנייה

2. **רבי יהודה - וכן הלכה:** פותח ורואה, ומברך וקורא, גולל, ומברך

ברכה שנייה

- ה. המברך אומר "ברכו" ואין הוא מוציא עצמו מהכלל, שהרי הוא אומר "המבורך"
- ו. **"ר יהודה ברצלוני בשם רב סעדיה גאון:** העולה צריך לחזור ולומר "ברוך ה' המבורך" כמו בברכת הזימון, שחוזר וכולל עצמו עם שאר הציבור. חוזר ומברך על התורה, אף שכבר בירך ברכות התורה בבוקר, כי משום כבוד התורה תיקנו לברך שנית כשקורא בציבור.
- ז. אם בירך ברכת "אשר בחר בנו" וקראו לו לעלות לתורה- האם יברך ברכת "אשר בחר בנו" שנית:

1. **הרב יחיאל ז"ל:** לא יברך שנית

2. **הרא"ש:** יברך שנית דלא פלוג (אם לא בירך עדיין, יוצא ידי חובה בברכה על התורה)

- ח. **ברכה שנייה:** "אשר נתן לנו תורת אמת (תורה שבכתב) וחי עולם נטע בתוכנו (תורה שבע"פ)". אין לומר: "ולחיי עולם נטעה בתוכנו". בשתי הברכות על התורה, יש 40 תיבות, כנגד 40 ימים שעמד משה בהר.
- ט. **בעל המאור:** מי שעולה לתורה יחזיק בה בשעת הברכה (ע"פ הנאמר על אנשי י-ם).

בית יוסף אורח חיים סימן קלט

- א. רק מי שקורא בתורה בפועל בקול רם לפני הציבור, צריך להכין את הפרשה כראוי לפני השבת
- ב. **"ר דוד אבודרהם:** יש למחות במי שעולה לתורה, ואינו יודע לקרוא.
- ג. **רבינו סעדיה:** אם אין כהן או לוי אחר, והם לא יודעים לקרוא, ניתן להעלות אותם רק אם הם מסוגלים לקרוא ע"י שהחזן יקריא להם מילה במילה.
- ד. חובה שיעמוד משהו ליד הקורא בתורה.
- ה. השליח ציבור רשאי לעלות לתורה מבלי ליטול רשות, שהרי הוא כבר קיבל רשות להיות הש"ץ שקורא בתורה
- ו. בימינו כל עולה- מברך לפני ולאחרי הקריאה בתורה, גזירה משום "הנכנסים והיוצאים"

ז. **רבי מאיר**: סוגר הספר לפני שמברך, כדי שלא יאמרו הבריות שהברכות כתובות בתורה

רבי יהודה, וכן פסק הרמב"ם, וכן הלכה: אין צורך לסגור הספר, כי ידוע לכל שאין הברכות כתובות בתורה

ח. **הר"ן** תמה מדוע לרבי יהודה יש צורך לגלול הספר לאחר שסיים לקרוא לפני שמברך ברכה שניה, אם הכל יודעים שאין ברכות בתורה.

הב"י תירץ: ר' יהודה חולק רק בתחילה, כי יש טירחא לסגור ולפתוח, אך כאן שכבר סיים את הקריאה, מודה שיסגור.

ט. **מרדכי**: נהגו לכסות הכתב של ספר התורה בסודר, בין גברא לגברא

י. **כלבו**: האם סוגר הספר לפני שמברך ברכה ראשונה:

1. **יש אומרים**: סוגר

2. **יש אומרים, כדעת הר"מ**: אינו סוגר

3. **יש אומרים**: צריך להסיט פניו לצד, כדי שזה לא יראה כאילו הברכות כתובות בתורה

יא. **ה"ר דוד אבודרהם בשם רבינו סעדיה**:

1. יברך רק לאחר שראה את הפסוק הראשון, שיתחילו בו את הקריאה

2. יש לברך כשספר התורה פתוח

יב. **רמב"ם והגהות**: יש לברך הברכות בקול רם

יג. **סמ"ג**: הברכה על הקריאה בתורה, הינה ברכה שתיקנו לכבוד הציבור, בלי קשר לברכות התורה הפרטיות.

יד. **ב"י בדקדוק ע"פ הסמ"ג**: מוכח שבספק שנסתפק רבנו יחיאל אם יש לברך שנית "אשר בחר בנו" לאחר שהוא כבר בירך ברכה זו לעצמו לפני העלייה לתורה, יש להורות שיש לברך, אף אם זה עתה בירך ברכת התורה הפרטית לו.

טו. כמו כן **התוספות בשם ר"ת** כתבו ש"ברכת התורה" לפני ואחרי העלייה לתורה, הינה **תקנה בפני עצמה**, אף אם כבר יצא ידי חובה בברכת "הערב" אהבה רבה. שהרי מצינו שכהן שעולה פעמיים (במקום לוי), יברך פעמיים.

טז. **תוספות**: ברכה שנייה על התורה פותחת ב"ברוך", אף שהיא "ברכה הסמוכה לחברתה", כיון שמתחילה תיקנו ברכה לעולה הראשון והאחרון והיה הפסק גדול בינתיים, ואח"כ תיקנו ברכה לכל עלייה, משום היוצאים והנכנסים, ותקנה שוב לא זזה ממקומה.

יז. **אגור בשם ראבי"ה**: אין לומר "נטעה בתוכנו", ויש אומרים: "לחיי עולם נטע בתוכנו". ולא נהגו כן

יח. **כל בו**: ישנה מחלוקת האם עונה אמן אחר ברכת התורה של עצמו, ונהגו שלא לענות אמן

יט. **מהר"י אבוהב ז"ל**: מוכח מרבנו יחיאל שאם בירך את הברכה על התורה בלחש- מועיל בדיעבד. **מה"ר יונה** משמע (וכן באו"ח וכלבו) שצריך לברך הברכות בקול רם:

1. להוציא מי שלא שמע

2. הברכות נתקנו להיאמר בעשרה

3. אם שמעו את המברך אומר רק "לעולם ועד", יענו הקהל: אמן

כ. **מנהיג, מרדכי, ראבי"ה, ארחות חיים וכן בירושלמי**: הקורא בתורה אוהז בעמודי התורה בשעת ברכה, כאילו קיבלה עכשיו מהר סיני, וכן עשה יהושע, וכשמסיים נהגו לומר לעולה: "חזק ואמץ".

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קל"ט

- א. הסגן מחליט מי יעלה לתורה, והוא אומר לש"ץ, והש"ץ מעלה לתורה. אף הש"ץ צריך לקבל רשות
ב. מהרי"ל: בעלייה לתוכחה:

1. **בספר דברים**: יש להימנע מלקרוא, כיון שהיא בלשון יחיד
2. **בפרשת "בחקתי"**: אין להימנע, והמנהג גם שם לקרוא מי שירצה
ג. מדינא די להעלות את העולה ברמז, אך נהגו לקרוא: "יעמוד פלוני בן פלוני"
ד. **תרומת הדשן וספר חסידים**: בן של משומד שלא שב בתשובה יקראוהו בשם אבי אביו
ה. **מהרי"ם פדו"א**: יש לחלק:

1. כשהילדים היו קטנים כשאביהם השתמד: יקראו על שם הסבא
2. כשהילדים כבר גדולים, וכבר נקראו על שם אביהם:

- א. **מדינא**: ימשיכו להיקרא על שם האב, כדי שלא יתביישו
ב. **מידת חסידות**: ייקראו על שם הסבא

3. אם יש מקום לחוש מהאיבה מהאב המשומד- יקראו על שמו (ולא על שם הסבא)

- ו. כשמעלים שתוקי ואסופי לתורה:

1. **כשידוע שם אימו**: קוראים על שם אבי אימו
2. **כשלא ידוע שם אימו**: קוראים על שם האבות (כמו גר)

- ז. **מהרא"י**: העולה יעלה בדרך קצרה וירד בדרך הארוכה, כמו בעזרה. **ב"י**: כששתי הדרכים שוות- עולה בפתח מימין, וירד בפתח שכנגדו
ח. **מרדכי**: אין לכתוב את הברכות על גליון ספר התורה עצמו
ט. בשעת העלייה לתורה, יש להפוך פניו לצד שמאל
י. **מהרי"ל בשם מה"ר אברהם קלויזנר**: הש"ץ יטול את הס"ת השני, לפני שיגללו את הראשון
יא. **מרדכי ואור זרוע**: לא ירד העולה הקודם, עד שיעמוד שם מי שיעלה אחריו

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמ

ירושלמי: מי שהיה קורא בתורה ונשתתק, זה שעומד תחתיו, יתחיל מהמקום שהתחיל הראשון

בית יוסף אורח חיים סימן קמ

- א. ה"ר יונה: אף בזמן הזה שהש"ץ הוא הקורא, אם העולה שתק, צריך זה שעולה תחתיו להתחיל מהמקום שהתחיל הראשון, כיון שדנים אותו כקורא, כי הש"ץ הוא שליחו לקריאה
- ב. הרא"ש: צריך להתחיל ממקום שפסק הראשון, כי אם הוא היה מתחיל ממקום שפסק הראשון, לא היה לו לשני לברך ברכה ראשונה
- ג. לדעת כל הפוסקים יש לעולה השני לברך ברכה ראשונה ושנייה (כן המרדכי). אולם משמע מהרמב"ם (כך למד הב"י בדעתו) שמברך רק ברכה שנייה, כיון שהוא סומך על הברכה הראשונה של הראשון, כיון שאם היה מתחיל ממקום שפסק הראשון, נמצא שהפסוקים הראשונים נתברכו רק לפנייהם ולא לאחריהם. ממילא ברכת העולה הראשון וברכת העולה השני תעלה לכל הפסוקים
- ד. מרדכי: רבנו יואל: ע"פ הירושלמי העולה השני יתחיל ממקום הראשון, שכיון שהראשון נשתתק, הרי זה כהיסח הדעת (כמי שדיבר לאחר הברכה הראשונה על תפילין), והשני יברך מתחילה, ואילולי היסח הדעת היה יוצא בברכת הראשון

משמע שמי שבירך ברכה ראשונה והתחיל לקרוא, ועוד לא קרא שלושה פסוקים, ופסק לדבר דברי תורה או חול, **צריך לחזור ולברך** ברכה ראשונה בכדי להמשיך לקרוא

רבינו אפרים: חלק על רבינו יואל, וכתב שאין צורך לחזור ולברך, שכן מצינו בקריאת שמע, שהאומר "שלום" אינו נחשב כהפסק, ודחה הראיה מתפילין, וכמו כן מכך שאחד מברך ושני יוצא. מי שמברך בכדי לקרוא בתורה- אינו מוציא את הרבים ידי חובה, ולכן כשעולה אחר במקום מי שנשתתק- צריך לברך בתחילה, אך כשהסיח דעתו בעצמו- אין צריך לברך שנית

רבנו יואל: המברך על התורה- מוציא את הרבים,

ה. מהר"י אבוהב בדקדוק בדברי רבנו יואל:

1. אם קרא 3 פסוקים ואח"כ דיבר חולין- חוזר ומברך
  2. כשעדיין לא קרא 3 פסוקים, ואז דיבר חולין- אינו חוזר ומברך, כיון שעדיין לא עשה גמר מצווה
1. **בדק הבית**: נראה לומר כרבינו אפרים, שכיון שהתחיל לקרוא- אינו חוזר ומברך, כברכת הסעודה, שאין זה הפסק כיון שכבר התחיל
  2. ה"ר דוד אבודרהם: ה"ר גרשום ב"ר שלמה: אם בראש חודש טבת שמוציאים 2 ס"ת, טעה הש"ץ ופתח בשל חנוכה בראשונה (במקום של ר"ח), ובירך הקורא, והפסיק וגלל ס"ת עד שהגיע לפרשת ר"ח:
1. **יש מאנשי הדור**: **צריך לחזור ולברך שנית** על פרשת ראש חודש, כיון שהפסיק בשתיקה בעת שגלל הס"ת, כמו שמצינו בברכה על ירק שאף אם הפסיק בשתיקה- חוזר ומברך. כמו כן למדנו מדין ירק שנפל מידי, שאם לא כיון דעתו מתחילה על כך- מברך מתחילה, ועל כן גם כאן, כיון שלא כיון על פרשת ראש החודש- יברך מתחילה.
  2. ה"ר גרשום ב"ר שלמה: **אין צורך לחזור ולברך שנית**, שהרי הלכה כרבא שאפילו שתיקה ארוכה לא מהווה הפסק, כמו כן הלכה כראב"ד שכל דבר שמונח לפניו- חלה הברכה עליו, ועל כן גם בשני הס"ת המונחים לפניו, דעתו על כל הפרשיות, ועל כן אין צורך לחזור ולברך שנית
- ח. ב"י: הפוסקים פסקו כשיטה האומרת שאם הפסיק בשתיקה- חוזר ומברך. **על כן גם בס"ת- צריך לחזור ולברך**, ודלא כה"ר גרשום

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמא

- א. יש לקרוא בתורה בעמידה, ולא להיסמך על שום דבר (לרבנן: סמיכה- אינו כעמידה)
- ב. אסור לקרוא בשניים. **הרא"ש**: נהגו שהש"ץ קורא, כיון שהעולה בדר"כ רק חושב שהוא יודע לקרוא, אך באמת הוא אינו יודע, כי הוא לא הכין את הקריאה בתורה, והציבור לא יוצא בקריאתו, ומפני חשש מריבה תיקנו כן. עם זאת, גם העולה- יקרא בנחת עם הש"ץ, שלא תהא ברכתו לבטלה.
- ג. אין לשניים לקרוא ביחד כי "שני קולות לא נשמעים ביחד". לא ראוי לקרוא למי שאינו יודע לקרוא. אך אם הוא יודע לקרוא כשקוראים אותו- מותר. אם הש"ץ רוצה לעלות בעצמו, צריך שאחר יעמוד לצידו, כשם שהתורה ניתנה ע"י סרסור (רב שמואל בר רב יצחק)
- ד. אין הקורא רשאי לקרות, עד שיכלה אמון מפי הציבור

בית יוסף אורח חיים סימן קמא

- א. הקורא צריך לעמוד, אך שאר הציבור רשאי לשבת, וכן המנהג (כן כתב הטור בשם רב שר שלום).
- ב. אמנם יש שנהגו שאף הציבור עומד- הר"מ, וכן מקצת האשכנזים והצרפתיים,
- ובהלכות קטנות** כתב שמקור המנהג לעמוד הוא ממה שנאמר: (נחמיה ח ה) 'וכפתחו עמזו כל העם', אך כתב שאין ראייה משם, כי במסכת סוטה משמע שעמידה זה לשון שתיקה, וממילא רק החזן צריך לעמוד.
- ג. **תוספות ע"פ הירושלמי**: כשקוראים בתורה, אין להיסמך על משהו
- ד. **הקורא בתורה צריך לעמוד**: א"ר אבהו דאמר קרא (דברים ה כח) ואתה פה עמוד עמדי. אולם אם הוא אדם שמן שקשה לו לעמוד מבלי להישען- מותר (מרדכי ע"פ הירושלמי)
- ה. **הרא"ש**: רק העולה לתורה קורא, ואין הש"ץ קורא עימו. אולם עתה נהגו שהש"ץ קורא, שלא לבייש מי שאינו יודע, כמו שמצינו בהבאת הביכורים.
- אולם הרא"ש דחה טעם זה:

1. **בביכורים**- נמנעו מלהביא מפני הבושה, ועברו על מצוות התורה, ועל כן תיקנו שיקראו לכולם
  2. **בקריאה בספר תורה- הבקיאים**- יקראו, **והאחרים**- יימנעו מלקרוא, ומחמת הבושה יתנו לב ללמוד הפרשה, וממילא אין לומר שמפני כך יקראו לכולם.
- ו. **הר"ן**: הנהיגו שש"ץ קורא לכולם, כדי שלא לבייש מי שאינו בקי לקרות בדקדוק הקריאה
- ז. **הרא"ש**: העולה יכול לברך, רק אם הוא גם יקרא בעצמו, ולא ייתכן שיברך על קריאת הש"ץ בלבד
- ח. העולה צריך לדעת לקרוא בעצמו, כי אסור לקרוא שלא מן הכתב, שכן כתבו: **ר"י בשם הרשב"א, שיבולי הלקט, הרמב"ם, הרא"ש, הריב"ש, מהר"י ו' חביב**
- אך זה שלא** כמו שכתב בנימוקי יוסף בשם **האשכול** שעיוור יכול לעלות לתורה, כשאחר קורא לו (כתב שכן יעשה חתן עיוור), וכן כתב באגודה.
- ב"י**: אין להתיר לעיוור לעלות לתורה, שהרי רוב הפוסקים אסרו
- ט. ניתן לעשות כך שהש"ץ יקריא לעולה מילה במילה, אם חייבים להעלות את אותו יהודי, כגון שהוא כהן או לוי, ומדובר שחייבים אותו:

1. כגון שהוא אדם גדול ומופלג בחכמה
2. (או שמדובר) הכהן לא רוצה למחול על כבודו

י. כמו כן יש לומר :

1. קריאת לוי במקומו, עדיפה על קריאת כהן פעמיים
2. קריאת כהן במקומו, עדיפה על פני זה שיעלה גדול בחכמה, ע"י מחילה מהכהן
3. בשבת ויו"ט, הכהן אינו יכול למחול על כבודו (או שני וחמישי בזמן הזה)

יא. **מהר"י אבוהב: בזהר** כתוב שבשום אופן אין לקרוא ליותר מאדם אחד, אך הוא לא ראה זאת בפנים
יב. **הב"י**: מצא את הזוהר במקור בפנים אשר כתב שכשקוראים בתורה, אסור לקרוא יותר מאדם אחד, שכך זה כאילו שמקבלים את התורה עתה מחדש מהר סיני, ומי שעומד עם הקורא- ישתוק, כדי שלא יפגום בסוד האמונה ויפגום בכבוד התורה.

ממילא ע"פ **הזוהר**, כיון שעתה הש"ץ הוא הקורא, אין לעולה לקרוא עימו כלל. אף שלדעת הפוסקים, אם העולה לא יקרא- הרי זו ברכה לבטלה, אין לחוש, כי לא נזכר בתלמוד במפורש שהעולה חייב לקרוא, ועל כן אין להזניח את דברי הזוהר.

כמו כן, י"ל שכיון שהעולה מכיון לדברי הש"ץ, הש"ץ מוציא את העולה ידי חובה, דשומע כעונה

עם זאת, **ייתכן** שאף לזוהר מותר לעולה לקרוא עם הש"ץ אם הוא לא ישמיע לאוזניו, וכדין תפילה, שהזוהר מזכיר שאין להשמיע לאוזניו בתפילת העמידה, שכל שלא משמיע לאוזניו, אינו בכלל "דיבור".

למסקנת הב"י: ראוי שהעולה יקרא עם הש"ץ, אך לא ישמיע לאוזניו

יג. **מנהג בני רומניא**: העולה קורא בקול רם כדין הגמרא, ויש מקריא שעומד ומקריא לכולם שלא לבייש מי שלא בקי, כך שהוא אומר מילה והעולה חוזר אחריו, כדין המסדר פרשיותיו. אין זה בכלל הדין של שניים הקוראים יחד, כי כל אחד אומר את המילה בתור שלו בנפרד, ואף הזוהר יתיר את הדבר.

יד. **הטור** הזכיר רק שהקורא לא רשאי לקרוא עד שהציבור יענה אמן, ולא הזכיר שגם לציבור אסור לענות אמן עד שהמברך יסיים לברך :

1. **עניית הציבור**- מדין ברכות הכללי, שאינו עניין לכאן
2. **קריאת הקורא**- הינו דין בהלכות קריאת התורה, הנוגע לעניינינו

טו. האם ניתן לקרוא לתורה שני אחים או אב ובן בזה אחר זה :

1. **ארחות חיים** : לא, מפני שהם פסולים לעדות זה לזה
2. **כל בו, והמרדכי בהלכות קטנות בשם הר"מ**:

(1) **מדינא** : כן

(2) **למעשה** : לא, משום עין הרע

טז. **תרומת הדשן**: יעלה לתורה בדרך הקצרה, וירד בדרך הארוכה, וכששתי הדרכים שוות- יעלה מימין
יז. **הרשב"א (וכן ברי"ו)**: כל שינוי הכתיב וקרי בתורה הם הלכה למשה מסיני, ועל כן אין חשש שהש"ץ קורא בציבור, בשונה ממה שכתוב לפניו

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמא

- א. יש לעמוד בקריאת התורה, שנאמר: (מלכים ב כג ג) ויעמדו כל העם בברית וכו'
ב. **מהרי"ל**: נהגו להעלות עיוור לספר תורה. **דרכי משה**: נראה שאין להעלות, וכדברי הב"י

- ג. **דרכי משה**: אין הכרח להסביר בזוהר כב"י, אלא כוונת הזוהר כגמרא שאין לקרוא בשניים בקול רם, ושם הש"ץ עולה- משהו אחר יעמוד לידו בשתיקה. אין לזוז מדברי הפוסקים אף אם הזוהר היה עומד בניגוד אליהם, ודלא כב"י שכתב שיש להעדיף את הזוהר. **בתוספות** כתבו, שבזמן הזה המנהג הוא ששניים קוראים.
- ד. **מהרי"ל**: במקרה של שני קרובים שעולים לתורה, יש לחוש משום עין הרע, אף כשהראשון עולה בשביעי, והשני במפטר. **מהר"א מפראג**: ממזר מותר לעלות לספר תורה.

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמב

א. אם טעו בקריאה- הקורא או החזן המקריא אותו- האם יש להחזיר אותם כדי לתקן:

1. **המנהיג**: לא, בכדי שלא להלבין פניו ברבים, שהרי אף על פי שטעה בקריאה- יצא ידי חובה
2. **הרמב"ם**: כן, שהרי אפילו אם טעה בדקדוק אות אחת- מחזירין אותו

בית יוסף אורח חיים סימן קמב

א. **תוספות**: אם טעה ולא קרא במילה אות א'- יצא (כהרן במקום אהרן)

ב. **מהרי"ן חביב**: יישוב דעת הרא"ש:

1. **לכתחילה**: יש לקרוא בתורה בשלימות
2. **בדיעבד**: יוצאים ידי חובת הקריאה, אם לא השתנתה המשמעות

עוד יש לחלק:

1. **אין להחזיר את הקורא**- כמנהיג, בטעות שאין בו שינוי עניין
2. **לכתחילה אין לטעות, ובדיעבד יוצאים ידי חובה** כשטעו בטעמי הקריאה

ג. **ראיות הפוסקים לשיטת הרמב"ם** שיש להקפיד על כל חלקי הקריאה וממילא יש להחזיר את הקורא:

1. **ראיית הגהות מיימון**: מצינו בירושלמי שישנה חשיבות להקפיד כראוי על כל חלקי הקריאה, וממילא מובן מדוע הרמב"ם פסק שיש להחזיר את הקורא על כל דקדוק: 1. "ויקראו בספר"- זה מקרא 2. "מפורש"- זה תרגום 3. "ושום שכל"- הם הטעמים 4. "ויבינו"- זה המסורת. אף שהתרגום והדקדוק- אינו מעכב דיעבד, אך לכתחילה מתקנים אותו.
2. **ראיית ה"ר מנוח**: מצינו ש"כל האומר כל התורה מן השמים, חוץ מדקדוק אחד- הרי זה בכלל דבר ה' בזה", ועל כן הרמב"ם פסק שיש להחזיר את הקורא.
3. **ראיית הב"י**: משמע שרק במגילה לא דקדקו בטעויות, אך בספר תורה- יש להחמיר בדבר

ד. **כל בו**: יש להחזיר אף על טעות בדקדוק, אך רק את העולה, ולא את החזן. **הב"י תמה** על דבריו, שהרי הקריאה בציבור אינה תלויה בברכה, שהרי בתחילה היו מברכים ברכה לעליה הראשונה והאחרונה. **יישוב הב"י**: מדובר בטעות שלא משנה את המשמעות, והחידוש הוא שבכל זאת מחזירים את הקורא

ה. **תרה"ד**:

1. רבותיו אמנם גערו בקורא שטעה בדקדוק הטעמים ובניקוד, אך לא החזירו אף אחד מהם
2. יש לקרוא בתורה בברכה עם הפטרה, אף בישוב שאין בו מי שידוע לקרוא בתורה

ו. **ארחות חיים**: מנהג ספרד הוא, שאחר קריאת התורה בשבת אומרים: "והוא רחום יכפר עון" לכפר על שגגת הטעויות בקריאה, אמנם **ב"י העיר**: היום אין זכר למנהג הזה

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן קמב

תה"ד: בדחק יש לסמוך על המרדכי בשם הראב"ה שאין להחזיר את הקורא כאשר טעה. אמנם אין להקל במקום שיש מי שיכול להתכונן כראוי לקריאה

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמג

- א. קריאה בתורה מתבצעת רק אם יש לפחות עשרה גדולים בני חורין במקום
  - ב. התחילו את הקריאה ויצאו מקצתם- גומרים הקריאה
  - ג. אסור לקרוא בחומש (כך שחמשת החומשים לא תפורים ביחד), מפני כבוד הציבור
  - ד. בחילוק מנהגי הקריאה- **הרא"ש**:
1. **לפי המנהג הראשון:** הראשון היה מברך לפניו ואחרון לאחריה, ועל כן הקורא היה יושב אחר כל עלייה, להיכר בין העליות
  2. **ע"פ המנהג בזמן הזה:** כיון שכל אחד מברך בעלייה שלו, אין צורך לשבת
- ה. כהן שקורא במקום לוי- אינו צריך לשבת
- ו. עיר שכולה כהנים או לויים- כולם קוראים בתורה, פעמים זה ראשון, ופעמים חבירו ראשון

בית יוסף אורח חיים סימן קמג

- א. אין לקרוא בחומש מפני כבוד הציבור
  - ב. במקום שאין להם ס"ת כשר, האם מותר לקרוא מתוך חומש:
1. **מגדל עוז בשם רבינו משולם, כלבו בשם י"א, מרדכי** (כשיש את חמשת החומשים לפנינו): מותר, כי במצב שכזה לא שייך לחוש לכבוד הציבור
  2. **ר"ת, ראב"ה, רמב"ן:** אסור (ראב"ה: מתוך שנפשנו עגומה עלינו, יקנו ס"ת)
- ג. **ב"י בדיוק דעת רבינו ירוחם, וכן כתב המרדכי:** בחומש שעשוי כתיקון ס"ת- מותר לקרוא בו, אם הציבור מוחלים על כבודם, אמנם לא משמע כן מהירושלמי שהביא הראב"ה
  - ד. **ר"ן:** אם נמצאה טעות בחומש אחד- מותר לקרוא בשאר החומשים, כי אין חומש מעכב חבירו אלא רק מפני כבוד הציבור
  - ה. **האם מותר לקרוא בספר תורה פסול:**
1. **רשב"א, כלבו:** אסור, כל מה שמצינו שהרמב"ם התיר זה רק בילדותו, אך למעשה אף הרמב"ם בוודאי אוסר
  2. **רמב"ם, גדולי נרבונה:** מותר, כשאין ס"ת אחר
- ו. **מגדל עוז:** נהגו בספרד וקטלונא שאם נמצאה טעות בספר תורה, אפילו בסוף הפרשה- מחליפים בספר אחר ומברכים כבתחילה, וכן הסכימו הרמ"ה, הראב"ד, הרמב"ן והרשב"א
  - ז. **רשב"א ורא"ש:** כיון שהספר הקודם- פסול, נמצא שיש לברך מחדש, כי הברכה הראשונה- אינה כלום, כי נתקנה ברכה לקריאה זו שמוציאין בה הרבים, **ב"י:** כן כתב הטור, וכן המנהג.
  - ח. **האגור:** **הרא"ש** סובר שאף אם נמצאה טעות בס"ת- אין להחליף בס"ת אחר, כי אין לנו חזקה שהס"ת האחר שנחליף בפסול, הינו כשר באמת (שמא גם בו יש חשש חסריות), וכן כתבו **הר"י אור זרוע והמרדכי, וכן המנהג**
  - ט. **ב"י:** כנראה שנפלה טעות סופר באגור, ובמקום 'הר"ש' כתב 'הרא"ש', וגם מה שכתב שכן המנהג זה רק לבני אשכנז, אך הספרדים נהגו כרא"ש שיש להוציא ספר אחר, וכן המנהג תמיד

- י. הנהגת מורו של הב"י: מה"ר יעקב בירב זלה"ה הנהיג שכשיש טעות, מוציאים ס"ת אחר ומתחילים מהמקום שבו הייתה הטעות, ומוסיפים על הקרואים כמניין שקראו בראשון, ומברך לאחר גמר הקריאה בפסול, ולא חוזר לברך לפני הקריאה בחדש, כי עלתה לו הברכה הקודמת.
- יא. תמוה מדוע הטור כתב את הדין של עיר שכולה כהנים או לויים כאן, ולא במקומו הנכון

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמג

- א. אגור בשם שבלי לקט, ומהרי"ק: אין לברך על חומש. אמנם אם אין בעל קורא, ניתן שהש"ץ יקרא מהחומש והעולה יחזור ויקרא מתוך ספר התורה.
- ב. הגהות מרדכי, רשב"א משאנ"ץ: אסור לקרוא בס"ת שנקרעה בו אפילו יריעה אחת, באותה היריעה, אך בשאר היריעות-מותר.
- ג. אם אין במקום אלא רק כהנים- האם ניתן להעלות אותם לתורה:
1. רשב"א, מרדכי ע"פ הראב"ה ור' יעב"ץ, ב"י, מנהיג, אגור: יכולים להעלות אחד אחרי השני, ואין חשש פגם
  2. מהר"ם מרוטנבורג, הגמ"י: לא, ולכן לא יקראו כלל
  3. ר' שמחה, ב"י (סי' קלה) משם רי"ו: כהן יקרא פעמיים, ואח"כ יקראו נשים וקטנים
- ד. ב"י: ע"פ התוס' והמרדכי, בעיר שכולה כהנים, הכהן הראשון יעלה לכל שבעת העליות.
- ה. עיר שכולה כהנים שיש בה ישראל אחד או שניים:

1. ב"י בשם המנהיג, ירושלמי, מהרי"ק: הישראל קורא ראשון, מפני דרכי שלום
2. ר' ירוחם: כהן עולה ראשון, ואז ישראל קורא עד מניין שבעה
3. כלבו בשם גאון: כהן-לוי-ישראל, ושוב מעלים: כהן (אומרים אע"פ שהוא כהן)-לוי-ישראל

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמד

- א. בנביא- מדלגים אף בשני עניינים כל עוד שלא יפסיק התורגמן (בכדי שישלים התורגמן פסוק שתירגם, שאין כבוד לציבור לעמוד בשתיקה), בתורה- 1. בעניין אחד: מדלגים, 2. בשני עניינים: אין מדלגים (שמה תתבלבל דעת השומעים)
- ב. אין גוללים ס"ת בציבור, מפני כבוד ציבור
- ג. אין קורין לאדם אחד לעלות בשני ס"ת, משום פגמו של ראשון
- ד. מותר להעלות 3 גברים ב3 ספרים, כגון ר"ח טבת שחל להיות בשבת כי זה לא נחשב כפגם

בית יוסף אורח חיים סימן קמד

- א. רמב"ם, רי"ף, ורא"ש: מותר לדלג בנביא מעניין לעניין, ובלבד שלא ידלג מתחילת הספר לסופו
- ב. שבת חתן: נהגו להוסיף בהפטרה פסוקים מהפטרת "שוש אשיש"
- ג. ראש חודש בשבת וביום ראשון: מוסיפים פסוק ראשון ואחרון מהפטרת "מחר חדש". הדבר תמוה, שהרי הם מדלגים מנביא לנביא וכיצד פשט המנהג הזה

תרומת הדשן: כל הטעם שאין מדלגים הוא רק משום כבוד הציבור, ממילא:

1. **בזמן התלמוד:** יש חשש בדילוג, כיון שיעמדו בשתיקה עד שימצאו את ההפטרה הבאה, כי הכל היה כתוב בגיליון כספר תורה
2. **בזמן הזה:** אין חשש, כיון שההפטרות שלנו כתובות על קונטרסים, ומראש הוא מסמן לו את המקום ואין עיכוב

ד. עוד כתב בתרומת הדשן - **בדעת רש"י:**

1. **נביא אחד-** מדלגים, כי אין הוראה היוצאת כ"כ, ואין חשש לטירוף מועט, אך גם זה בכדי שלא יפסיק התורגמן
2. **בין נביאים-** אין מדלגים, כיון שיש טירוף רב בדבר

יש להעיר, **שלפי המנהג שלנו** שאין אנו כלל מתרגמים בציבור, אין חשש לטירוף הדעת. כל מה שהש"ס אמר "אין מדלגין" זה רק במקום שנהגו לתרגם. אף בגמרא משמע שהיו מקומות שלא תירגמו.

ה. **ה"ר מנוח, מהר"י בן חביב ז"ל בשם נמוקי יוסף:** כיון שמוסיפים את פסוקי ה"ש"ש אשיש" בע"פ, אין זה בכלל דילוג (כזמר בעלמא).

- ו. **רש"י:** אין גוללים ס"ת בציבור, כי אין זה מכובד שהציבור ישב בשתיקה ויחכה.
- ז. **מרדכי:** ביום שיש שתי קריאות (כיו"ט או ר"ח) מותר לגלול את הס"ת ברבים (עדיפה תקנת חכמים על פני כבוד הציבור)
- ח. **הרשב"א:** בר"ח שחל בשבת, כשיש להם רק ס"ת אחד, ניתן לקרוא את המאורע מחומש.
- ט. **ב"י:** העולם נהגו כסברא ראשונה שיש לגלול את ספר התורה, אף שזה בציבור, ואין לחוש לכבוד הציבור
- י. **רבינו ירוחם:** כל האיסור לגלול ס"ת הוא רק בזמן התלמוד שהס"ת היה מחוץ לביהכניס, אך בזמן הזה אין איסור. **ב"י:** תמוה, שהרי אף בזמן הזה יש חשש כבוד הציבור שמחכים זמן רב, וכן דעת כל הפוסקים שיש לחוש אף בזמן הזה
- יא. **בדק הבית: הרמב"ם:** אין להעלות אדם אחד לשני ספרי תורה, כדי שלא יאמרו שהס"ת הראשון פגום.

יש שדקדקו: בשני עניינים מותר לקרוא לאדם אחד בשני ס"ת

דעת הבדק בית: זו טעות, שכן מדויק בלשון הגמרא שאין לקרוא לאדם אחד בשני ס"ת בכל אופן

דרכי משה הקצור אורח חיים סימן קמד

- א. המנהג הוא שגוללים את הספר תורה בשעה שאומרים פסוקי דזמרה, וכשצריכים לגלול בשעת הקריאה, גוללים אף שזה בציבור (מרדכי)
- ב. אין פגם לקרוא לשני אנשים בשני ספרי תורה

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמה

- א. בזמן הגמרא היו רגילים לתרגם כי העם הבינו ארמית.
- ב. הקורא - קורא פסוק אחד, והמתרגם - מתרגם, וכל אחד מחכה עד שחבירו יסיים, ולא יגביה אחד קולו יותר מחבירו. הקורא אינו רשאי לסייע למתרגם, שלא יאמרו הבריות: "תרגום כתוב בתורה".
- ג. קטן מתרגם ע"י גדול שעולה לתורה, אבל אינו כבוד לגדול שיתרגם ע"י קטן שעלה לתורה

1. אותם שלא מתרגמים כי הם טוענים שהם צריכים תרגום בלשון שלהם- אינם יוצאים יד"ח.
2. אותם שדווקא לא מתרגמים להכעיס- בני עבירה
3. אותם שלא מתרגמים, כי אינם יודעים- ילמדו לתרגם
4. אם רוצים להוסיף תוספת על התרגום- רשאים לעשות כן

ה. **תוספות :** גם בזמן הגמרא היו מקומות שלא היו נוהגים לתרגם, ועל כן יש סמך למנהג שלנו, שלא לתרגם. יש עניין בעצם התרגום של אונקלוס שניתקן ברוח הקודש, ואין זה כסתם פירוש לשון.

בית יוסף אורח חיים סימן קמה

כלבו ושבלי לקט : צריך לעמוד אחר אצל המתרגם, כשם שהתורה ניתנה ע"י סרסור (רב שמואל בר יצחק)

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמה

הגהות מיימוניות : אסור למתרגם לסמוך עצמו על שום דבר (כמו שלקורא אסור)

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמו

א. אסור לצאת מבית הכנסת בשעה שספר התורה פתוח, אך בין העליות- מותר. אסור לדבר אפילו בדברי תורה כשס"ת פתוח.

ב. **היתר ללמוד תורה בשעת קריאת התורה :**

הדרך האסורה	טעם ההיתר	
ללמוד בקול רם שמונעת מהאחרים לשמוע	למד בלחש ולא הפריע לאחרים לשמוע	רש"י
אם היה מדובר שלא היו עשרה אנשים ששומעים את הקריאה	היו עשרה אנשים ששמעו את הקריאה בלעדיו	בה"ג
סתם אדם- אסור	רב ששת היה בגדר 'תורתו אומנותו'	רי"ף

ג. **רב שר שלום :** צריך לעמוד מפני ס"ת רק כשהוא עובר לפניו, ומיד כשעבר- מותר לשבת מיד

בית יוסף אורח חיים סימן קמו

א. "ועוזבי ה' יכלו" - זה המניח ס"ת כשהוא פתוח, ויוצא

ב. ההיתר ללמוד בשעת קריאת התורה:

הדרך האסורה	טעם ההיתר	
ללמוד בקול רם שמונעת מהאחרים לשמוע את הקריאה	למד בלחש ולא הפריע לאחרים לשמוע (הגהות): הגאונים אוסרים אף בלחש)	רש"י (כתבוהו התוס', הרא"ש והמרדכי)
אם היה מדובר שלא היו עשרה אנשים ששומעים את הקריאה	היו עשרה אנשים ששמעו את הקריאה בלעדיו (מהר"י אבוהב: אף בה"ג אוסר לדבר דברי חול, והתיר רק ד"ת)	בה"ג (המרדכי והגהות אשרי)
סתם אדם - אסור	רב ששת היה בגדר 'תורתו אומנותו'	רי"ף, הרמב"ם
מי שאינו עיוור - אסור, אף שתורתו אומנותו	רב ששת היה עיוור הפטור מקריאת התורה (דברים שבכתב אי אתה רשאי לאמרם בפה)	תלמידי ה"ר יונה
אם לא התחיל ללמוד קודם תחילת הקריאה - אסור, אף שתורתו אומנותו	קודם שנפתח ס"ת הוא (כל אדם) מחזיר פניו ומראה עצמו שהוא רוצה ללמוד ולא לשמוע קריאה	ה"ר יונה
לפי המנהג שהיו מברכים רק בתחילה וסוף, ואם יספר באמצע, נמצא הפסק בדבר	כל עולה מברך, ועל כן אין הפסק כשיספר באמצע (למעשה: יש לאסור)	כלבו
	לדעת כל הפוסקים יש לאסור לדבר משעה שפתחו את ספר התורה	ב"י

ג. **הרשב"א:** אסור להשלים שנים מקרא ואחד תרגום, מרגע שספר התורה נפתח

ד. **שבלי הלקט בשם רבינו שמחה:** מותר לעיין בספר בלחש בשעת קריאת התורה, אך **מו"ר** כתב שכיון שכולם מצוויים על קריאת התורה - יש לאסור לעיין בספר, כדי שיוכל להתרכז בקריאה.

ה. כל מה שהקלו בקריאת התורה, זה לא שייך בקריאת פרשות "זכור" ו"פרה" שחיובם מדאורייתא בעשרה

ו. **ה"ר יונה:** אמנם מותר לצאת בשעה שס"ת פתוח בין העליות, אולם אסור לדבר, אף שסגרו הספר בין העליות, עד שיסיימו הפרשה.

ב"י: טעם האיסור: שמא ימשך בדיבור אף כשיחזרו להמשך קריאה"ת. אמנם נראה שהאיסור ממש מדינא, הוא דווקא ממש בשעת הקריאה (רמב"ם).

ז. **מרדכי והגהות אשרי בשם אור זרוע, סמ"ק, כלבו, הגמ"י, וכן נהגו ה"ר יהודה החסיד:** מותר לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום (שמו"ת) בשעת קריאה"ת

הר"ם היה קורא שמו"ת בין העליות, אך שותק בשעת הקריאה, וכן אמר שאסור ללמוד או אפילו לקרוא הפרשה בשעת קריאה"ת, כי אין לנו מי שהוא 'תורתו אומנותו' בזמן הזה

ב"י: להלכה יש לסמוך על מי שמתיר

בדק הבית: ראוי שכל אדם יכוון דעתו לקריאת החזן את הפרשיות

ח. **המנהיג** גם כתב את דבריו של **רב שר שלום**, וכן כתב **המרדכי** שצריך לעמוד מפני ס"ת רק כשעובר, והעיקר לא לדבר בשעת הקריאה.

ט. **רבינו ירוחם ע"פ הר"ם**: אסור לדבר בשעת קריאת ההפטרה, כי מצוות הציבור שייכות לכל הנמצא במקום, ולא רק לקורא בלבד

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמו

תולדות אדם וחווה: מותר להורות דבר הלכה או בכדי להפריש מדבר איסור לפי שעה, בשעת קריאה"ת

טור אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמז

א. אסור להחזיק בס"ת בלא מטפחת לחציצה

ב. הגדול שבכולם זוכה במצות הגלילה. באשכנז רגילים לקנות את מצות הגלילה בכסף רב

ג. **עיטור**: בעניין הזוכה במצות הגלילה:

1. הגדול שבבית הכנסת (מה שנקטו 'עשרה' זה לאו בדווקא)

2. עשרה בדווקא: 7 קוראים, המתרגם, המפטיר וש"ץ

ד. כשגוללים ס"ת צריך להעמיד אותו באמצע על מקום התפר, כדי שאם הוא יקרע, תקרע התפירה ולא היריעה עצמה

ה. בגלילה יגולל כך שיהדק המטפחת בפנים, ולא יצטרך להפוך הספר לצד ההידוק

ו. מתחילים את ההפטרה רק לאחר סיום הגלילה, כדי שגם הגולל ישמענה

בית יוסף אורח חיים סימן קמו

א. הגמרא אומרת שמי שמחזיק ס"ת ערום- אין לו אותה מצוה, באיזו מצווה מדובר:

1. **יש מפרשים בתוס'**: מצות אחיזת

התורה

2. **ריב"א**: מצות הקריאה בתורה

הרא"ש: הוא הדין למי שגולל ס"ת או מגיהו, שאין לו להחזיק את הספר ערום

ב. **מרדכי**: יש לחלק בצורת האחיזה בס"ת ערום:

1. **כשמחזיק סתם בידיים**- אסור

2. **כשמחזיק ולא מסיח דעתו**- אין קפידא

על זה סמכו **האשכנזים** להגביה ס"ת בלא מטפחת. **אגודה**: אף בשאר כתבי הקודש- אסור לגעת בלא מטפחת

ג. **ר"ן**: יש מדקדקים מר' יוחנן, שהגדול שבעשרת המתפללים גולל, אע"פ שלא קרא בתורה, כי חולקים לו כבוד

ד. **ב"י**: ע"פ הפירוש השני בעיטור, כשאמרו שהגולל הוא הגדול שבקוראים, זה בדווקא

ה. בגלילה יש להעמיד את הס"ת על התפר:

1. רש"י: כך הוא מתהדק יפה

2. רי"ף: שאם יקרע- יקרע התפר ולא היריעה

- ו. **מרדכי: ר"י מוינא**: יש תוקף למה שנהגו, שהקהל מוכר את זכות הוצאת ס"ת מהארון והחזרתו, והושטת המעיל לגולל
- ז. יש לגלול ס"ת מצד חוץ לצד פנים. כשהוא מהדקו לאחר הגלילה, יאחז בפנימי ויהדק על החיצון, כך שהכתב יראה לעם.
- ח. **תוספות בשם ר"ח**: מדובר על קשר המטפחת, שיקשור כך שהקשר יהא מבפנים כלפי הכתב, שלא יצטרך להפוך הכתב כשפותח הספר, שאין זה מכובד
- ט. הר"ן:

1. **בעת הגלילה**: הכתב צריך להיות מופנה כלפי הגולל

2. **בעת ההידוק**: הכתב צריך להיות כלפי המהדק

כלל הדבר: הכתב צריך להיות מכוון כנגד העוסק בו, מפני כבוד התורה

אחרים:

1. **גלילה**- מדובר שהס"ת בתיק, והכוונה שיש להוציאו מהתיק בכדי שהוא לא יקרע בעת הגלילה, כי כשהוא בתיק- יש חשש שיקרע
2. **הידוק**- מהדק לאחר שנותן הספר בתיק, שכן כבודו

י. **מהר"י ו' חביב**:

1. **הידוק**- בהידוק יקפיד שיהיה מבפנים, כך שכשיבוא לקרוא לא יצטרך להפוך הספר
2. **גלילה**- אין זה משנה אם גולל מבחוץ או מבפנים

יא. **שינוי הגלילה**:

1. **בעבר**- הגלילה הייתה קצרה, ולכן היו חייבים להתחיל לגלול מבחוץ ולהדק מלמעלה (=מבפנים)
2. **כיום**- הגלילה ארוכה, ועל כן זה לא משנה היכן יתחיל לגלול. אולם בהידוק יזהר לסיים למעלה לצד פנים כך שכשיבוא לקרוא ימצא ההידוק מבפנים

יב. **מהר"ק מהעיטור**: כפירוש ראשון בר"ן

ממילא- החילוק הוא:

1. **הר"ן**: כבוד התורה
2. **העיטור**: כבוד הגולל

1. יש אומרים : אל מול פני הגולל

2. מהרי"ק:

1) בזמן התלמוד: אחורי הכתב היה נגד פני הש"ץ והגולל- היה הכתב מול פניו והוא לא היה צריך להפוך הס"ת ולזלול בכבוד הס"ת. לכן הזכיר הפיכה גבי הידוק ולא גבי גלילה

2) בזמן שלנו: הש"ץ הופך הספר אל מול פניו, וזה לא ראוי לעשות כן מכבוד בשר ודם

המנהג שפשט למעשה: לא להפוך הס"ת כלל, ותמיד פני הספר כלפי שליח ציבור

יד. כיצד הס"ת עומד:

1. רש"י: הספר עומד על ברכי החזן, ומדובר לענין גלילת הספר מענין לענין

2. מהרי"ק: מדובר שהספר עומד לפניו, והוא בא לגלול אותו במטפחת

3. מהרי"ק בטור: מדובר כשהחזן גולל את הס"ת בינו לבין עצמו, ולכן יהפוך הכתב אליו (אך בציבור לא יהפוך, משום זילותא דס"ת)

טו. ב"י: המנהג הוא בעת אחיזת ס"ת שפני הכתב אל פניו, ואחורי הס"ת לצד חוץ אל מול פני הגולל, ומתחיל לגלול מצד חוץ כלומר מאחורי הספר שהם מול פניו

טז. ע"פ הטור, אם ירצה יתחיל לגלול מצד חוץ (שאינו בדווקא) אבל ההידוק צריך שיהיה מבפנים (בדווקא). יש צד לומר שצריך לגלול מבחוץ בדווקא, כדי שלא יהא "כמעביר על המצוה"

יז. ריב"ש: יש לגלול מבחוץ כדי שלא יקרע, ומי שגולל מבפנים- טועה

יח. ארחות חיים: המפטיר יתחיל בהפטרה:

1. יש אומרים: משיתחיל לגלול הגולל

2. יש אומרים: רק משיסיים לגלול הגולל, וישבו עימו במקומו

יט. מרדכי: הלכות קטנות: כשיש שני ספרי תורה, ה"ם היה פותח את הספר השני לפני שהיו מסיימים לגלול את הס"ת הראשון

דרכי משה הקצר אורח חיים סימן קמז

א. תוספות: מי שאחז בס"ת ערום, כדי:

1. ללמוד בן- אין לו שכר של אותו לימוד

2. לגלול- אינו מקבל שכר על הגלילה

ב. תמוה מה שכתב הב"י על האשכנזים שלא נזהרים מלגעת בס"ת ערום, אולם באמת בשאר כתבי קודש אין נזהרים כלל

ג. אור זרוע: כבוד לתורה הוא מי שקונה את ההוצאה לתת את הס"ת לחזן

ד. מרדכי: מוהר"ם היה נוהג להגביה את הס"ת להראותו לעם

ה. כלבו: נהגו הגברים והנשים לראות את הכתב בספר התורה בעת ההגבהה.

ו. מתי מגביהים:

א. ע"פ מסכת סופרים: משמע שמיד בשעת ההוצאה מארון הקודש

ב. הרמ"א: בשעה שסיימו לקרוא וגוללים הספר

- ז. **מהרי"ל** היה נוהג בשעת הגבחת התורה להשתחוות נגד הכתב, ולומר: "וזאת התורה" וכו', וכשמכניסים את הספר, הלך ממקומו שהיה בדרום המנורה, ללוותה עד לפני ארון הקודש
- ח. **ביום שיש שני ספרי תורה, כיצד יוציאו אותם:**
1. **אור זרוע בשם הירושלמי:** קוראים בראשון, ומחזירים אותו למקומו, ואז מוציאים את השני
  2. **המנהג ע"פ האור זרוע:** מוציאים את שניהם בבת אחת, ומחזיקים את השני עד שיסיימו עם הראשון, ומחזיקים בינתיים הראשון
- ט. **מרדכי בשם הר"ר אליעזר מגרמייזא** דמפה שמצד אחד עשויה- משי, ומצד שני- פשתן, צריך לשים את צד המשי לצד ספר התורה, אך ב"י כתב שלא נהגו כן
- י. **מהרי"ל:** אסור לגלול ס"ת במפה קרועה
- יא. **חידושי אגודה, מהרי"ל, ב"י בשם ר"ש בר צמח:** אסור לעשות מפה לס"ת מחפץ ישן (כגון מעילים שנלבשו זה מכבר, אסור לעשותן עתה מפות לספר תורה)
- יב. **אור זרוע:** המנהג שכל התינוקות באים ונושקים לספר התורה, הינו מנהג יפה, כדי לזרזם במצות

הלכות ספר תורה

טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רע

- א. מצות עשה על כל ישראלי לכתוב לו ס"ת. יש לחזור אחר מצוה זו.
- ב. אין לקחת ס"ת מהשוק, אך אם כתבהגיה בו אות אחת- כאילו קבלה מהר סיני
- ג. אין למכור ס"ת, אף אם יש לו הרבה ספרי תורה, ואסור אף למכור ישן לצורך חדש, וזה אף אם אין לו מה לאכול
- ד. מותר למכור ס"ת לצורך לימוד תורה או נשיאת אישה, כשאין לו דבר אחר למכור
- ה. הרא"ש :

1. **בדורות הראשונים**: מצוות הכתיבה הייתה בכתיבת ספר תורה
2. **בזמן הזה**: מצוות הכתיבה מתקיימת בכתיבת חומשי התורה, ומשנה וגמרא ופירושיהם, להגות בהן הוא ובניו

בית יוסף יורה דעה סימן רע

- א. **רבא**: אע"פ שאבותיו השאירו לו ס"ת, בכל זאת מצוה עליו לכתוב ס"ת משלו, שנאמר: 'ועתה כתבו לכם', ומשמע שיכתוב את כל התורה, ולא רק את שירת 'האזינו', וכך פסק הרמב"ם
  - ב. **נימוקי יוסף**: מי שקונה ס"ת, אין לו שכר כ"כ גדול כמי שטרך וכתב בעצמו, או שטרך להשיג סופר סת"ם, וזה יהיה לו זכות בשמיים. כמו כן יש זכות למי שתיקן אות אחת, ודנים שאם היה מוצא עוד טעויות- היה מתקן
  - ג. הגמרא הסתפקה האם ניתן למכור ס"ת ישן על מנת לקנות חדש, והגמ' לא פשטה את הספק.
- הר"ן בשם רבותיו, הרי"ף, הרמב"ם**: יש להחמיר ולאסור.
- ד. **ה"ר מנוח**: אין למכור ס"ת ישן כדי לקנות חדש, משום חשש פשיעה, שמא ימכרו ולא יהיה אחר. **על כן**, אם הס"ת החדש כבר כתוב והוא בבית הסופר, וחסר רק העברת כסף בעלמא- מותר למכור
  - ה. **רשב"ג**: אף אם אין לו מה לאכול, ומכר ס"ת- אינו רואה סימן ברכה לעולם. **ב"י**: משמע מזה שאמרו שאין סימן ברכה בדבר, שיש גם איסור בדבר. כן כתבו הרמב"ם.
- ההגמ"י** תמהו עליו: אם התירו למכור ס"ת לצורך לימוד תורה ונשיאת אישה, כל שכן שמותר יהיה למכור על מנת לקנות ס"ת חדש. כמו כן דקדקו שמהגמרא משמע שיש להתיר
- ו. מותר למכור ס"ת, על מנת:

1. **ללמוד תורה**- מפני שמביא למעשה

2. **לשאת אישה**- 'לא תוהו בראה'

- ז. **רמב"ם וסמ"ג**: מתירים לו למכור ס"ת לצורך ידוע, רק כשאין לו דבר אחר למכור
- ח. **הגמ"י**: לא הזכירו שניתן למכור ס"ת לצורך פדיון שבויים, כיון שזה פשוט ע"פ **התוס'**

1. **יכולת הציבור**- הרבים רשאים למכור ס"ת לצורך לימוד תורה עבור יתום, או להשיאו אישה, אך זה רק כשהם עניים מדולדלים שאין להם דבר אחר למכור.
2. **ספר של רבים**- כל מה שאמרו שאינו רואה סימן ברכה באם הוא מוכר ס"ת, זה דווקא בספר שעשוי לקרוא בו לצורך הרבים.
3. **ספרים של יחידים**- ניתן למכור אותם וניתן להשתמש בכסף למה שירצו, וקדושתם לא נפקעת בכך בזה שהם עברו ללוקח.

י. ה"ר בהוה אמינא:

1. **סופרים וסוחרים שמתעסקים בכדי למכור**- רשאי למכור ס"ת
  2. **יחיד שכתב או שקנה ס"ת**- אסור לו למכור את הס"ת (אף שאינו עשוי לקרוא בו לצורך הרבים)
- יא. **הבנת ה"ר ע"פ הטור באו"ח**: הטור פסק שכל יחיד בשלו, יכול למכור את ספר התורה שלו, ולעשות בכסף מה שהוא רוצה, ולא כמו ההבנה בתחילה בהו"א. ע"פ ה"ר נראה שאף בזמן הזה יש מצווה לכתוב ס"ת אף לדעת הרא"ש, הלכך נראה שמדובר אף על הדורות הראשונים. כן כתב המרדכי בשם הראב"ה, שמותר למכור ס"ת של יחיד מדינא, רק שאין בדבר סימן ברכה, וכן נראה ברא"ש שסובר שיחיד מוכר בשלו, כדין 7 טובי העיר במעמד אנשי העיר. ייתכן שאף ה"ר מנוח סובר כן.
- יב. **ב"י**: תמוה מדוע הרא"ש פטר מלכתוב בזמן הזה ספר תורה של ממש, והסתפק בכתובת חומש ומשנה וכד', שהרי סבר שעיקר החילוק בין דורות ראשונים לזמן הזה, הוא רק בכך שבדורות הללו לא לומדים בס"ת אלא רק מניחים אותו בבית הכנסת, ממילא היה לרא"ש לומר שאף בזמן הזה חייבים לכתוב ס"ת.
- חידושו של הרא"ש**: ה"ר חידש לומר שנראה לומר, שהחידוש של הרא"ש הוא בזה, שבזמן הזה יש חיוב גם לכתוב חומש משנה וכדו' ואיסור מכירתו, שגם הם בכלל מצות כתיבת ס"ת, וגם יש יותר מצווה לתרום אותם מלתרום ס"ת לביהכ"ס, וברור שיש מצות עשה גם בזמן הזה בכתובת ס"ת. כן כתב ר"י

דרכי משה הקצור יורה דעה סימן רע

- א. **מרדכי בשם ר"י**: אדם שקנה ס"ת שאינו מוגה ותיקנו זכה במצווה שהציל חבריו מהעבירה (חוטף מצוה מהשוק מדובר על הלוקח)
- ב. **אור זרוע**: מותר למכור ס"ת לצורך תלמוד תורה, ואפילו בכדי ללמוד אגדות

טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעא

- א. מותר לכתוב סת"ם רק על עור בהמה וחיה ועוף הטהורים, אפילו על עור נבלות וטרפות שלהם.
- ב. העורות צריכים להיות מעובדים לשם ס"ת
- ג. תיקון הקלף ושירטוטו- אינו צריך להיות לשמה
- ד. ה"ר ברוך הסתפק האם צריך שיוציא בשפתיו שמעבד את העור לשמה או שדי במחשבה לשמה.

הרא"ש כתב שלכן טוב שבתחילת העיבוד יוציא בשפתיו בפירוש שהוא מעבד את העור לשם קדושת ס"ת, כשהוא מכניס את העורות לסיד

ה. עיבוד ע"י גוי:

1. **הרמב"ם:** פסול, אף אם ישראל עומד על גביו

2. **ה"ר ברוך, עיטור, הרא"ש, ה"ר נטרונאי:**

01. **בסתמא:** פסול

02. **כשישראל עומד על גביו ומסייעו:** כשר

ו. ס"ת שהקלף לא עובד לשמה:

1. **שתי ישיבות גאונים:** פסול לקרוא בו בציבור

2. **הרב משה גאון:** כשר (אף שמצוה מהמובחר לעבד לשמה, אך זה לא יצא מכלל "שם ספר")

3. **הגאון:** לכתחילה אין להשתמש בספר שכזה, אך בדיעבד עדיף לקרוא בספר שכזה מאשר שלא לקרוא כלל. אולם אם ניתן, עדיף להחזיר את היריעות למיתוח וסיד שנית לשמה.

ז. עיבוד בעפצים:

1. **הגאון:** אם לא מעובד בעפצים- פסול, כי זה בכלל דיפתרא

2. **ר"ת:** עיבוד סיד שלנו חשוב כעיבוד עפצים

ח. **כתיבת ספר תורה:** ס"ת נכתב בין על גויל, קלף או דוכסוסטוס, אך **הרמב"ם** פסל בדוכסוסטוס, **והרא"ש** לא כתב כן

ט. **גויל:** עור שנגרר ונתקן במקום השער, ובמקום הבשר- לא נתקן

י. **קלף:** עור הנחלק לשנים, והוא בחלק החיצון שלצד השער, וכותבין בצד הפנימי שכלפי הבשר

יא. **דוכסוסטוס:** חלק הפנימי שבצד הבשר, וכותבין בו בצד החיצון שכלפי השער

יב. **אם שינה** וכתב בצד השני:

1. **בקלף-** כתב בצד החיצון

2. **בדוכסוסטוס-** כתב בצד הפנימי

בדיעבד כשר בס"ת, וקלפים שלנו יש להם דין קלף, ונכתבין בצד הפנימי שכלפי הבשר

יג. ירושלמי:

1. **כתב חציה ע"ג גויל וחציה ע"ג קלף-** פסול

2. **עשה חציה גויל וחציה צבאים-** כשר, אף על פי שאינה מצוה מן המובחר

יד. ס"ת צריכה שרטוט

טו. הלכה למשה מסיני שמסרגלין את ספר התורה בקנה

טז. **פ"י:** אסור לשרטט בדבר צובע כמו עופרת

יז. **פרי"ת**: אין חובה לשרטט, אלא רק טוב לשרטט, כדי ליפות הכתב שיהא נאה

יח. **הרמב"ם והרא"ש**: פסל ס"ת שנכתב בלא שרטוט

יט. **הרא"ש**: ס"ת נכתב רק בדיו

כ. **פרי"ת**: דיו כשר רק כשעשוי ממיני עצים ידועים שמבשלים אותם, ועושין אותם ממימיהן, אך אין להכין מעפצים, כי אז הוא פסול לס"ת. **הרא"ש**: כשר, כיון שהוא עשוי עם קומוס

בית יוסף יורה דעה סימן רעא

א. אין כותבים על עור של דג טהור, כיון שלא ברור אם פסקה ממנו הזוהמה. כ"כ **רי"ו והרמב"ם**

ב. אף שנאמר רק על תפילין, שכותבים על עור העוף, ה"ה לס"ת ומזוזה, וכן פסק **הרמב"ם והרא"ש**. "מן המותר בפיך" – רק דברים טהורים.

ג. **האם ס"ת שאינו מעובד לשמה כשר בדיעבד**:

1. **ב"י ע"פ הפוסקים**: פסול, וזה ע"פ פסיקת ר' אבא

2. **רש"י**: הדבר תלוי במחלוקת אב"י ורבא, וע"פ רבא יש להכשיר, כי הוא לא מצריך עיבוד לשמה

ד. **הרא"ש בשם ר"ת ור"ח, תוס'**: תיקון הקלף ושירטוטו – אינו צריך להיות לשמה. זאת ע"פ רבא, שהזמנה לאו מילתא, וממילא חיתוך הקלף ותיקונו – אינו צריך להיות לשמה, כי זה לא נחשב כדבר חשוב.

ה. **הב"י** הסביר שה"ר **ברוך** הסתפק האם די לחשוב שהוא מעבד לשמה מבלי להוציא בפיו, שהרי מצינו צדדים לכאן ולכאן:

1. **פיגול** – צריך דיבור ממש

2. **תרומה** – די במחשבה

3. **שליחות יד בפקדון** – די במחשבה

ו. **רא"ש, הגמ"י, סמ"ג**: צריך להוציא בשפתיו שהוא מעבד לשמה

ז. הצורך להוציא בפה שהוא מעבד לשמה, זה רק בתחילת העיבוד

ח. **מרדכי ואור זרוע**: אם הגוי מעבד את התפילין בעצמו – פסול, כי הגוי עושה על דעת עצמו, ולא לשמה כדעת הישראל

ט. **הרא"ש**: נהגו לעשות כה"ר **ברוך**, שמועיל שהגוי יעבד, אם ישראל עומד על גביו, כיון שלא מצויים הרבה עבדנים ישראלים בכל מקום.

ממילא (כן הסכים העיטור):

1. **כתיבת גט** – לא ניתן לעשות ע"י גוי, כיון שכל התורף צריך להיות לשמה

2. **עיבוד יריעה לסת"ם** – ניתן לעשות ע"י גוי, כי רק תחילת העיבוד צריך להיות לשמה

י. **הב"י** הסביר שנראה שהגויים העבדנים לא היו מרשים לישראל להניח את העור בתחילה בסיד, ולכן היו מוכרחים לסמוך על כך שישראל יעמוד על גביו והדבר יועיל לעיבוד לשמה, כי אם היה ניתן שהישראל יניח בתחילה בסיד, לא היה צורך שיעמוד על גביו

יא. **הב"י** העיר שמרבינו ברוך ורב נטרונאי משמע שמועיל שהגוי יעבד בעצמו, דווקא אם הישראל יסייע לו מעט, אך לא מועיל רק עצם זה שהישראל יעמוד על גביו. ממילא תמוה הדבר, שלא משמע כן מהטור.

הב"י יישב בדעת הטור שנראה שבאמת גם הטור מודה בכך, רק שסמך על מה שכתב כאן ה"ר ברוך שצריך שהישראל יסייע ממש

יב. **בדק הבית: הרא"ש בתשובות:** יש להקל בדור שלנו לסמוך לעבד ע"י גוי כשהישראל עומד על גביו, ומקילים מפני עוונות הדור, אף שמעיקר הדין היה לאסור בזאת

יג. **הגהות מיימון ור"י:** מועיל לסמן את העורות בניקוב ע"י מרצע כעין אותיות, אף שהגוי יכול לזייף, כי סומכים שהגוי מירתת ולא יבוא לזייף, מחשש שהישראל יזהה בטביעות עין שהחליף

יד. **ר"ת** פסק שהעיבוד שלנו בסיד מועיל כעיבוד עפצים. כן כתבו **תוס', רא"ש, ר"ן, וכן נראה ברמב"ם**

טו. האם ס"ת שנכתב על גבי דיפתרא כשר בדיעבד:

1. **מרדכי** בשם **ר"ת:** אפשר שכשר

2. **ר"ץ:** פסול

טז. **הרמב"ם:** אף שנאמר שהלכה למשה מסיני, לכתוב ס"ת דווקא על גויל, אין זה אומר שאם כתב על קלף- פסול, אלא רק למעט דוכסוסטוס שאם כתב עליו- פסול

יז. **הר"ן:** מצוה מן המובחר לכתוב ס"ת על גויל, אך אם כתב על קלף ודוכסוסטוס- כשר בדיעבד. אמנם **הרמב"ם** פסל כשכתב ס"ת על דוכסוסטוס, אך **הר"ן** חלק עליו. נראה **שהסמ"ג** הכשיר כר"ן וכן **הרא"ש והתרומה**. הרמב"ם סובר כנראה שההלל"מ באה למעט במפורש שלא לכתוב ס"ת על דוכסוסטוס.

יח. נחלקו מה מוגדר כקלף ומה דוכסוסטוס:

דוכסוסטוס	קלף	
החלק הדבוק לבשר	החלק של צד השיער	טור, תוס', מרדכי, ר"ן בשם ערוך, הרא"ש, התרומה סמ"ג, הגה"מ, וב"י בדעת הרמב"ם (כן עיקר בגי' ברמב"ם)
החלק של צד השיער	החלק הדבוק לבשר	הר"ן בשם הרמב"ן והרמב"ם (כתשובה לחכמי לונג"ל) והרשב"א

יט. היכן כותבים:

1. **קלף-** בצד הפנימי שכלפי בשר

2. **דוכסוסטוס-** בצד החיצון שכלפי השיער

הברייתא אומרת שאם שינה- כשר בדיעבד. **הטור:** אם שינה בצד הכתיבה- כשר בס"ת.

כ. **הרא"ש:** מזוזה שכתב על גויל- כשרה, כיון שכשרה גם על קלף. דווקא תפילין שכתב על גויל- פסולות.

כא. שינה במקום הכתיבה :

1. קלף- כשכתב במקום השיער- פסול
  2. מזוזה- אם כתב על דוכסוסטוס במקום שיער- כשרה
  3. גויל- כתב במקום שיער- כשר
- כב. ממילא לדעת המכשירים אף בדוכסוסטוס לא שייך בו לשון שינוי.
- כג. תרומה: בס"ת ומזוזה כותב על הגויל ודוכסוסטוס לצד השחור או בקלף לצד הלבן, ואם שינה- כשר
- כד. תמיהת הב"י :

1. משמע שגם בס"ת אם שינה במקום הכתיבה פסול, שהרי כתבו שאין לקרוא בו
2. לא שייך לומר שרק בתפילין אם שינה מקום הכתיבה יהיה פסול
3. כמו כן נראה ברמב"ם וסמ"ג שבס"ת ומזוזה אם שינה- פסול

כה. המרדכי פסק שאם שינה –כשר (כרב אחאי), ולא כמי שפסק שפסול

כו. דין הקלפים שלנו :

1. הטור : כקלף
2. תוס': כדוכסוסטוס, בגלל שהאומנים מגררים יותר מידי
3. ב"י כטור, הרא"ש, תרומה, סמ"ג והגמ"י : כקלף, כי האומנים מגררים רק מה שצריך לצורך התיקון וההחלקה, ועל כן נהגו לכתוב תפילין עליהם

כז. ירושלמי : אין לכתוב ס"ת חצי על עור (גויל, נקרא כך כי הוא שלם) וחצי על קלף. הטור : משמע לטור שאם כתב כן- פסול, וכן פסק הרמב"ם

כח. תוס': הספרים נכתבים על נייר שאינו מחוק, כי רק על נייר מחוק- פסול

כט. האם ס"ת צריך שרטוט :

למעשה	האם ס"ת צריך שרטוט	'אמיתה של תורה'	
כן	כן	ספר תורה	רש"י, הרא"ש בדעת הירושלמי
טוב לשרטט, כדי שיהיה כתב מיושר ונאה ('יזה אלי ואנוהו')	לא	מזוזה	ר"ת

הרא"ש : ס"ת צריך שרטוט, כי לומדים 'כתיבה' בגזירה שוה ממזוזה. גם הסמ"ג כתב שר"י מפרש כרש"י, וכן מוכח בירושלמי, וכן הר"ן והרמב"ם פסקו שס"ת שכתבו בלא שרטוט- פסול

ל. **מרדכי בשם אור זרוע: רבינו שמחה** הסתפק האם השרטוט צריך להיות ניכר וקיים לעד (וממילא יש לשרטט בברזל), או שמא די בשרטוט שייראה לסופר רק בעת הכתיבה, ואם ניתן לשרטט בשאר צבע **למעשה** נראה שנטה לומר שכיון שלשון שירטוט הוא עשיית חריץ, כן יש לעשות, ולא להסתפק בצביעה לא. **ברייתא**: אם כתב שלא עם דיו, או שזרק זהב על האזכרות- ייגנז

לב. **ירושלמי**: הל"מ לכתוב על עור עם דיו

לג. **רבינו ירוחם**: ס"ת או שאר ספר מהתנ"ך שכתבו בו בזהב- פסול. כן כתב **אבן הירחי**.

לד. **בדק הבית: הרמב"ם**: אם כתב אות אחת בשאר מיני צבעונים או בזהב- פסול

לה. **ר"ת** פסק שדיו כשר הוא רק כשעשוי ממיני עצים ידועים שמבשלים אותם ועושין אותם ממימיהן, אך אין להכין דיו מעפצים, כי אז הוא פסול לס"ת. כן כתבו **התוס'**, ודייקו כן מהגמרא, וכן כתבו **התרומה, וסמ"ג**.

לו. **הרא"ש**:

1. **מי עפצא (בלבד)**- אינו דיו

2. **מי עפצא + קומוס (גומ"א)**- דיו (וראוי לכתוב עליו, אפילו על קלף מעופץ)

לז. **הרמב"ם**:

1. ס"ת שכתבו באלחומר (עפצים ומטילים בתוכו קנקנתום)- כשר.

2. **הדיו המובחר לסת"ם**: עשוי מעשן השמנים, מגובל בשרף האילן, מעט דבש, ושרוי במי עפצים וכיוצא בו, ובר מחיקה. אולם אם כתב במי עפצא וקנקנתום שאינן נמחקים- כשר.

3. ההלכה למשה מסיני באה למעט ולומר ששאר מיני צבעונים פסולים לכתובה, כגון האדום והירוק וכיוצא בהם או בזהב- הרי אלו פסולים

ב"י: נהגו העולם כדברי **הרמב"ם והרא"ש**, וכן נראה שהוא דעת **התוספות ורבינו שמחה**

לח. **הגמ"י** בשם **סה"ק**: דין ספר תורה ומזוזה שוה לדין תפילין, לענין שצריך לכתבם ביד ימין

דרכי משה הקצור יורה דעה סימן רעא

א. **הבית יוסף** פסק שאם עיבדו את העור לשם מזוזה- פסול לתפילין. משמע שקדושת תפילין חמורה ממזוזה. ממילא, גם אם מעובד לשם תפילין- פסול לס"ת, כי קדושת ס"ת חמורה מתפילין.

ב. **אור זרוע** החמיר שהישראל בעצמו יסייע מעט לעבדן הגוי בעצמו

ג. הקלפים שלנו מספיקים לכל סוגי הסת"ם. **ר"י מינץ**: אנו נוהגים לכתוב דווקא על קלף ולא על גויל, משום 'זה אלי ואנוהו', כי על קלף הכתב יוצא יותר נאה, כי מהגויל לא הוסר ממנו אלא רק השיער, וגם הוא כבד יותר מידי

ד. **אור זרוע**: אם שינה במקום הכתיבה, וכתב על מקום השיער- פסול

ה. **מצוה מן המובחר** לכתוב בדיו העשוי מעשן, שכן מפורש **ברמב"ם ובמהרי"ל** שיש להחמיר ולא לכתוב אלא רק בדיו כשר.

- ו. ע"פ הזוהר: יש לעשות את הדיו, רק מדברים שמקורם מהעץ
- ז. הגהות מרדכי: יש סוברים שיש לכתוב ס"ת דווקא בקולמוס של קנה, ולא בשל נוצה

טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעב

- א. מידת הספר תורה: ארכו כהיקפו. יש לכוון שהיקף כל הס"ת כשהוא מוכן וסגור, יהא כאורך היריעה ממטה למעלה, וזה 6 טפחים בכתובה בינונית בגויל. הרא"ש: 'עצי החיים' הם בכלל השיעור.
- ב. רוחב כל דף: שיעור שיוכל לכתוב 3 פעמים "למשפחותיכם". ר"ת בשם ר"ח: זה רק בכתובה דקה, אבל בכתובה גסה- הכל לפי הנוי
- ג. שיעור אורך היריעה: שתכיל 3 מדפים אלו, אך לא עשה של 2 או 9 דפים, ועיקר הנוי ב514 דפים. אולם ביריעה האחרונה ניתן לעשות אף דף אחד.
- ד. סיום: יש לסיים בסוף הדף, ובאמצע השורה, ואם נשאר לו דף אחד, יעשה אותיות ארוכות מאוד כך שיסיים בסוף הדף

בית יוסף יורה דעה סימן רעב

- א. רבי: שיעור ס"ת: גויל- 6 טפחים קלף- לא יודע
- ב. הב"י הסביר שנראה שהטור ורי"ו הבינו ברא"ש שפשוט הדבר הוא שהעמוד של הספר, הוא בכלל שיעור 6 הטפחים. כך דברי התוס'. הב"י העיר שנראה שהתוס' הסתפקו בדבר שיעור העמודים, כי תמוה שלרב כהנא יצא מתוך 70 ספרים, רק ספר אחד בשיעור הראוי. מדברי הרמב"ם משמע במפורש שהיקף 6 הטפחים בספר, הוא בלא העמודים
- ג. הגמ"י: השיעור של כתיבת 3 פעמים "למשפחותיכם", היינו ע"פ ר"ח זה שיעור טפח, וממילא זה רק בכתובה דקה כי ביותר מכך זה יוצא יותר מטפח. אולם לדעת המחבר, בכל מקרה כותב 3 פעמים "למשפחותיכם" מאותה הכתיבה. סמ"ג ורי"ו כתבו כר"ח ור"ת
- ד. תוס', רא"ש ורמב"ם: אם נשאר רק דף אחד, יעשה אותיות ארוכות כדי לסיים בסוף הדף.

טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעג

א. שיעור:

1. הגליון למטה: 4 אצבעות בגודל
2. הגליון למעלה: 3 אצבעות
3. בין דפים: 2 אצבעות
4. תחילת וסוף כל יריעה: בכדי רוחב אצבע וכדי תפירה
5. בין השורות: כרוחב שורה
6. בין כל ספר וספר: 4 שורות

7. **בתחילת עמודה**: בכדי לגול (מתחיל בשורה 5)

ב. אין למעט הכתב בשורה התחתונה והעליונה, בכדי שישאר שיעור גליון כראוי, או בכדי שישאר רווח ראוי בין פרשיות

ג. **אם צריך לכתוב מחוץ לדף**:

1. **מילה בת 5 אותיות**- כותב 3 בתוך הדף 21 מחוצה לה. אם אין מקום לכתוב 3 בתוך הדף- ישאיר חלק
  2. **הרא"ש**: רק במילה בת 5 אותיות יש להתיר לכתוב מחוץ לדף, כי רוב האותיות בתוך הדף, אך במילה בת 917 אותיות אף שיש רוב בדף- אין לכתוב לכתחילה 3 אותיות ומעלה מחוץ לדף
  - אולם **הרמב"ם** חלק וסובר שניתן לכתוב אפילו 5 אותיות חוץ לדף במילה של 10 אותיות, והרא"ש חלק כאמור
  3. **מילה בת 3 אותיות**- מותר לכתוב 2 אותיות חוץ לדף (אף שהמיעוט בפנים)
  4. **מילה בת 2 אותיות**- אסור לכתוב את כולה לכתחילה חוץ לדף
- ד. כל הנ"ל הוא למצוה מהמובחר, אך אם שינה- בדיעבד כשר

בית יוסף יורה דעה סימן רעג

- א. אף שהגמרא הזכירה את שיעורי המידות בספר תורה באצבעות, הטור הזכיר בגודלים.
- ב. **בדק הבית**: **רבינו ירוחם**: כל המידות זה רק בעבר שהיו עושים חומשים כס"ת, אך בזמן הזה שהכל בספרים- עושה כרצונו
- ג. **סמ"ק**: שבין כל חומש וחומש צריך להשאיר רווח של 4 שורות, וזה אפילו אם סיימו את החומש הקודם בסוף העמוד
- ד. **ברייתא**: צריך להשאיר גליון בתחילת וסוף הס"ת בכדי שיוכל לגול אותו ועושה לו עמודים
- ה. **הגמ"י** התיר לכתוב מחוץ לשורה במקרה הצורך, אך **ר"ת** אסר לכתוב אפילו שורה אחת.
- ו. אין לכתוב שם השם בסוף הדף, כך שלא יישאר שום דבר לאחריו. כן כתב **בהגמ"י**
- ז. **מרדכי בשם הסמ"ק**: אסור לכתוב כל 2 אותיות שנראות כמו מילה בפני עצמה, מחוץ לשורה.
- ח. **סמ"ק**: יש לאסור לכתוב 2 אותיות ממילה גדולה מחוץ לשורה, כשהן נראות כמילה בפני עצמה
- ט. אסור למשוך את האותיות עד סוף השורה, כי אין לשנות את האותיות מצורתן הרגילה, חוץ מהאותיות שקיבלנו במסורת שיש לשנות את דרך כתיבתן
- י. **הרא"ש**: אסור לכתוב יותר מ2 אותיות חוץ לשורה, כי זה מגונה
- יא. **הרא"ש** הסתפק, ולבסוף העלה שאם יש מילה עם 3 אותיות, מותר לכתוב 2 אותיות חוץ לשורה, כי עכ"פ חלק בתוך השורה
- יב. **בדק הבית**:

1. **המהרי"ק**: כתב 3 אותיות מחוץ לשורה במילה בת 5 אותיות- כשר בדיעבד
2. **תרומת הדשן**: ס"ת שנמצא בו שהרבה פעמים כתבו 3 אותיות חוץ לשורה- כשר (כדיעבד)
3. **הר"ן**: אין לקרוא בס"ת שכתבו סימונים במקום אותיות, אא"כ אנשים גדולים יכשירו זאת

יג. תוס', רא"ש, טור: שם השם צריך להיות כולו בתוך הדף

יד. רמב"ם: אם שכח לכתוב את שם השם כולו:

1. לכתוב כולו בין השורות - מותר

2. לכתוב מקצתו תלוי - אסור

אולם, בשאר המילים, מותר לכתוב תלוי במקצתו. ב"י: זה ע"פ רבי שמעון שזורי

טו. סמ"ק: יש לכתוב את האותיות ב"ה ע"ב"ו בראש הדף, אך אין קפידא בדבר בדיעבד

אולם בהגהות מיימוני כתב שזה לא הגיוני לכתוב ספר שיהיה ב"ה ע"ב"ו בראשי העמודים, ואין זכר לדבר בגאונים. כמו כן נראה שיש איסור גמור להתחיל כל עמוד באות ו', כי הם משנים צורת האותיות, כדי שזה יצא לפועל.

טז. מרדכי בשם הר"ם: יש לבטל את המנהג להתחיל כל עמוד באות ו' במגילה וס"ת, ורק המנהג להתחיל באותיות

ב"ה ע"ב"ו וכן ו' של ואע"ה בם יש לקיים, כדי לא לקלקל צורת האותיות

הב"י העיר שכל המנהגים הללו אין להם סמך, ולכן הם לא נזכרו בפוסקים

יז. בדק הבית: כ"כ הרשב"ץ שרק רבינו פרץ הזכיר שיש להתחיל ב"ה ע"ב"ו, שכן כתב בהגהות על התשב"ץ, וכתב שס"ת שלא

נכתב כן, פסול אף בדיעבד. אולם כתב שנראה שיש לחלוק עליו

ב"י בעצמו כתב שהמנהג הוא שלכתחילה אין לכתוב כן ס"ת

דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רעג

תרומת הדשן: אם כתב 2 אותיות חוץ לדף - אסור לכתחילה, אך בדיעבד - הס"ת כשר, ומותר לקרוא ממנו אף אם יש ס"ת

אחר. כן כתב במהרי"ק וכן משמע בטור

טור יורה דעה הלכות ספר תורה סימן רעד

א. בתחילת כתיבת ס"ת יאמר שכותב: "לשם קדושת ס"ת", ומספיק לכל הספר, ואם לא אמר כן - פסול

ב. חובה לכתוב מתוך הכתב

ג. יכתוב כתיבה נאה ומיושרת ותמה, ואם שינה שריחק בין האותיות עד שהמילה נראית כשתים או שקירב 2 מילים עד שנראית

כאחת - פסול

ד. כל אות צריכה להיות שלימה ובגולם אחד

ה. א'ש'ע'צ' - יזהר ב"י שעליה, ה'ק' - אין לרגל לגעת בגג, ב' - יזהר בתג שאחוריה לרבעה ותג קטן בפניה, ד' - יזהר

בתג שאחוריה, ה' - תג קטן בפניה, אך יש מחלוקת מהו אותו תג: רש"י: בפניה ר"ת: עוקץ שבאחוריה, וטוב ליזהר ולעשות

כדברי שניהם. ח' - יעשה חטוטר: רש"י: חוטר בצד שמאל כמקל ר"ת: חטוטר באמצע גגה. י' - לא יאריך ויקצר רגלה,

ר"ת: עוקץ בשמאל למטה. ע"פ המדרש משמע שיש ל"י עוקץ למטה ולמעלה בפניה ז' - לא יאריך הרגל. ן' - לא יקצר רגלה.

ט' - ר"ת: ראשה הימני כפוף לתוכה. כ' - יעגל מאחוריה. ס' - מעוגל 3 רוחותיה.

ו. **ספק**: בכל אות מסופקת האם היא שלמה בצורתה, צריך להביא תינוק שאינו חכם ואינו טיפש, ולראות אם הוא מסוגל לקרוא אותה

ז. **הרא"ש**: כל מדינה כותבת האותיות קצת בשינוי, ואין פסול בדבר, כל עוד שלא שינה צורת אות אחת לצורת אות אחרת

ח. **אות שתומה שנוקבה**:

1. **יש אומרים**: כשר

2. **יש אומרים**: אף אם כל האות נוקבה- כשר

3. **ירושלמי**: פסול אם נוקב כל התוך, כיון שגם הפנים של האות צריך להיות מוקף גויל

ט. **אות ה'**:

1. **ניקב רגל שמאל**: כשר, אף אם נשאר ממנה רק כלשהוא

2. **ניקב רגל ימין**: אם נשאר כמלוא אות קטנה- כשר

י. **אות שנפסקה**: מביא תינוק שאינו חכם ואינו טיפש, ומסתכלים אם יוכל לקרותה

יא. **חק תוכות**:

נפלה טיפת דיו על אות, או שהיא לא הייתה מוקפת גויל	קודם שנגמרה צורת האות	לאחר שנגמרה צורת האות
סמ"ק	פסול	כשר
רא"ש וסה"ת	פסול	פסול

יב. **סה"ת**: לא ניתן לתקן אות ר' לעשות אותה כעין ד' ע"י שיגרד העוקף. כן כתב הרא"ש

יג. **ב'** שנדבקה פתיחתה ונסתמה- לא מועיל לגרד הדיבוק בלבד, כי זה חק תוכות

יד. **אות שנדבקה לחבירתה**- מועיל לגרד הדיבוק בלבד

טו. **תגים**: באותיות **שׁעֵטָנָזׁ אׁ גׁיָן**:

1. **יש אומרים**: השנים שבצדדים פונים לחוץ

2. **יש אומרים**: כל התגים זקופים מעלה- כן המנהג

טז. אם התגים של **שׁעֵטָנָזׁ אׁ גׁיָן** חסרים:

1. **הרמב"ם**: כשר

2. **הטור, הרא"ש** [,**ר"ת**]: פסול, כי רבא אמר שזה מעכב, וכן הרא"ש סובר שתגים אלו שהוזכרו בתלמוד- מעכבים

- יז. **בדק הבית: רבינו ירוחם בשם רבינו האי, ובשם המפרשים - כרמב"ם:** התגים - רק מצווה מהמובחר
- יח. **הגמ"י בשם מסכת סופרים:** אין לקרוא בשם שהפסיקו באמצע. ס"ת מנוקד ומפוסק - פסול
- יט. **מיוחס לרמב"ן:** ס"ת מנוקד - פסול, כי צריך להיות כמסורת נתינתו מסיני
- כ. **רי"ו, רבינו האי והרשב"א:** אפילו ס"ת מנוקד שהסירו ממנו הניקוד - פסול, כי ביטל את ה"אם למסורת" ע"י הניקוד
- כא. **ריב"ש:** אם יש הפסק בין פסוק לפסוק:

1. **מסכת סופרים:** פסול

2. **הרמב"ם:** לא הביא פסול זה

- כב. **הרשב"א:** פיסוק הפסוקים והניקוד - פוסלים בס"ת. אולם הרשב"א כתב שהיה אפשר לומר, שדוקא בפיסוק שעשה ע"י ניקוד בדיו - הרי זה פוסל, אבל בהנחת אויר בעלמא - אין פסול גמור
- כג. **בדק הבית:** כתב הר"ש: מותר ליטול דיו ממילה שכתב זה עתה, ואין בזה חשש "הכחשת המצווה"

דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רעד

- א. **הגהות מיימונית, הר"ש:** ניתן ליטול דיו מהאות שלפני, ואין זה 'הכחשת מצוה', כי המילה כבר נכתבה כתיקונה.
- ב. **תרומת הדשן, מהרי"ו:** אם נדבק רגל ה-ה' ל'ק' לגג - לא מועיל לגרד הדיבוק בלבד (חק תוכות), אלא ימחוק כל הרגל ויכתוב שנית
- ג. אות ב' שנדבקה הפתיחה שלה למושב התחתון: **מהר"ש** משמע שצריך למחוק את כל הב', אך ר"ד כהן כתב שדי לגרר רק את החרטום הרמ"א פסק ע"פ כל האחרונים שדי לגרד רק את החרטום
- ד. למאן דאמר שב-ב' שנדבקה הפתיחה צריך לגרד כולה, מה הדין ב'ה' ל'ק' שנדבקה הרגל לגג:
1. **מהרי"ק:** כיון שיש מכשירים ה' ל'ק' אפילו כמות שהם, כשהם מחוברים ברגל לגג, ממילא מועיל לגרד מקום הדיבוק בלבד
  2. **תרומת הדשן ובפסקי מהר"א:** אין חילוק, ויש לגרד הרגל כולה
  3. **מהרד"ך:** גורר הכל
- ה. **מרדכי:** ה' שנגע הרגל בגג - כשרה, ומועיל לגרד הדיבוק בלבד
- ו. **מהרד"ך:** מועיל לגרד דיבוק בין אותיות, רק אם לא נשתנה צורת האותיות מחמת הדיבוק
  - ז. **מהרי"ו:** אם כתבו פ' כפולה והנקודה נדבקה - אין לגרר, שמא הפ' הפנימית היא העיקר
  - ח. **ריב"ש:** אין לערב אותיות בס"ת לכתחילה (משיכת אות משורה לשורה), ובדיעבד - כשר

הלכות מזוזה

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפה

- א. מצות עשה לכתוב פרשיות: 1. שמע 2. והיה אם שמוע, ולקבוע במזוזות הפתח
- ב. יזהר בתיקון המזוזה, שיש בה יחוד שמו, ותמיד בפגעו בה יזכרנו לבלתי לחטוא, ויזכה לאריכות ימים, והבית נשמר על ידה
- ג. מי שאינו זהיר במזוזה: 1. יתקצרו ימיו 2. ילדיו ימותו כשהם קטנים
- ד. מיקומה: בטפח החיצון
- ה. כוונת המקיימה: לקיים מצות הבורא יתעלה שצונו עליה

בית יוסף יורה דעה סימן רפה

- א. שתי פרשיות המזוזה מעכבות זו את זו
  - ב. מי שיש לו מזוזה בפתחו- מוחזק שלא לחטוא, כפי שכתוב במדרש
  - ג. סגולת שמירת הבית בזכות המצווה גדולה מברכת אריכות ימים:
1. אריכות ימים: נס נסתר
- שמירת הבית: נס גלוי (שאין נזק בבית עם מזוזה)
2. שמירת הבית: הוא הפך הרגילות, כי כאן "המלך מבחוץ ועבדיו מבפנים"
- ד. רבא: מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים
1. רבנן: כדי שיפגע במזוזה מיד בכניסתו
  2. רב חנינא מסורא: כדי שתשמור על הבית מן המזיקים

דרכי משה הקצור יורה דעה סימן רפה

- א. בנימין זאב: ירושלמי: אם אין לו מספיק כסף: תפילין (חובת הגוף) קודם למזוזה (חובת הבית)
- ב. מהרי"ל: היוצא לדרך, יניח ידו על המזוזה ויאמר: "בשמך טל אטלה" כי 'טלי בגימטריא 'כוזו' (האותיות שבאות אחר שם הוי"ה).
- ג. בכל עת שיצא מן הפתח, יניח ידו על המזוזה ויאמר: "ה' שומרי ה' צילי על יד ימיני", ובמדרש נאמר שיאמר: "ה' ישמור צאתי ובואי מעתה ועד עולם".

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפו

- א. המקומות החייבים במזוזה: שער של: ביתו חצר ומדינה ועיירה ורפת ובקר ולול ומתבן ואוצרות יין ושמן ובית האשה ובית השותפין
 ב. חיוב במזוזה:

הרמב"ם		הרא"ש		בית התבן והעצים והבקר
אם הנשים מתקשטות שם	בסתם	אם הנשים רוחצות שם	בסתם	
חייב	פטור	פטור	חייב	

- ג. חיוב מזוזה בבית כנסת:

בכרך		בכפר	ביכני"ס
אם אין בית דירה לחזן	אם יש בית דירה לחזן	חייב (כי בסתמא גרים בו)	בסתם
פטור	חייב		

- ד. בית הכסא ובית המרחץ ובית הבורסקי ובית הטבילה וביכני"ס שאין בה בית דירה לחזן- פטורים, כיון שאין בהם בית דירה
 ה. מקום שמשמש לדירה- חייב במזוזה, אף על פי שהוא במקום הטינופת, וכסה המזוזה כדי שלא תהא נראית
 ו. אכסדרה:

1. אם יש לה 3 מחיצות ופרוצה בצד ה-4- פטורה ממזוזה (אף על פי שיש לה פצימין בצד ה-4 כצורת הפתח)

2. אם יש לה מחיצות גם בצד ה-4- חייבת במזוזה, אע"פ שהיא נמוכה או שעשויה חלונות חלונות

- ז. מרפסת שמשמשת לעלות דרכה לעליות, בית שער וגינה:

1. בסתם: פטורים ממזוזה

2. אם בית פתוח להם: חייב במזוזה (אף במקום שנכנסין לו מרה"ר, חוץ מהמקום שנכנסים לו מהבית).

3. ר"י: חייב מדרבנן, אפי' אם אין בית פתוח לו

ח. בית שער שפתוח לבית ולחצר- חייב ב2 מזוזות:

1. במקום שפתוח לבית

2. במקום שפתוח לחצר (חוץ מהמקום שנכנסים לו מרה"ר)

ט. בית שער העומד בין הגינה לבית- חייב ב2 מזוזות:

1. במקום שפתוח לבית

2. במקום שפתוח לגינה

י. בית המדרש:

1. בסתם: פטור מהמזוזה

2. אם יש בו פתח שרגיל לצאת בו לביתו: חייב

3. עיקר הפתח העשוי לכל, לכניסה ויציאה: פטור

יא. סוכת החג בחג, והבית שבספינה, והחנויות שבשווקים- פטורים ממזוזה

יב. 2 סוכות של יוצרים זו לפנים מזו:

1. הפנימית: חייבת

2. החיצונה: פטור

יג. בית שאינו מקורה או שאין בו שטח ארבע אמות על ארבע אמות- פטור

יד. בית שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות- אך יש בו שטח שכזה, אף שהוא עגול או בעל 5 זוויות:

1. רמב"ם: חייב

2. רא"ש: פטור

טו. בית:

1. אינו מקורה- פטור

2. מקצתו מקורה ומקצתו אינו מקורה- רמב"ם:

01. אם הקירוי אצל הפתח: חייב

02. אם הקירוי אינו אצל הפתח: פטור

טז. האם בית חייב בדלתות בכדי שיהיה חייב במזוזה:

1. רמב"ם: חייב בדלתות (לכן יעמיד הדלתות קודם קביעת המזוזה)

2. רא"ש: אינו תלוי בחיוב הדלתות

יז. אף אם יש בבית חדרים רבים זה לפנים מזה- כולם חייבים במזוזה

יח. בית שיש בו פתחים רבים לחצר או לרה"ר שנעשו לשם כניסה ויציאה מהבית- חייבים כולם (אף אם אח"כ התרגלו להשתמש רק באחד)

יט. פתח קטן שמשמש רק בעבורו כדי לצאת לבימ"ד וכד'- פטור

כ. ארובה בין בית לעלייה, שיש סולם המחבר עם צורת הפתח:

1. במקום שיש צוה"פ: חייב

2. אם עשו למעלה ולמטה: חייב בשתי מזוזות

כא. אם יש לבית מקצוע כך שיש שני פתחים מחותכים (עובי פצים) בעובי טפח ויוצא שהפתח מאחורי הדלת- חייב במזוזה

כב. כשיש בעובי הפצים, עובי דלת טפח בין פתח לפתח- צריך מזוזה נוספת לכיון השני, כי צריך שכל מזוזה תהיה בחלל הפתח

נג. כשיש בעובי העמוד טפח:

1. כשיש שני פתחים (מחמת מקצוע) בשתי רוחות - חייב ב2 מזוזות

2. כששני הפתחים ברוח אחת - חייב במזוזה אחת (אף כשיש בעובי הפצים טפח)

כד. הסבר ע"פ פירוש שני ברש"י:

1. בפתח קטן אצל שער גדול - אם יש פצים ברוחב טפח - יש צורך בשתי מזוזות (כי כל שער נבדל לגמרי מחבירו)

2. פתח החלוק - כיון ששניהם נפתחים יחדו, והעמוד נועד רק לנוי - די במזוזה אחת

כה. השוכר בית בחו"ל או גר בפונדק בארץ ישראל - פטור ממזוזה ב30 יום הראשונים

כו. השוכר בית בא"י - חייב מיד, משום ישוב ארץ ישראל

בית יוסף יורה דעה סימן רפו

א. בכלל "ביתך": 1. בית האישה 2. בית השותפים

ב. שנינו **ברייתא**: בית התבן ובית הבקר ובית העצים ובית האוצרות - פטורים מן המזוזה, כיון שהנשים נאותות שם. ע"פ **רב כהנא** אם רק מתקשטות - חייב במזוזה, אך ע"פ החולקים, אף אם רק מתקשטות - פטורה.

הרי"ף והרא"ש: כרב כהנא, שרק אם רוחצות שם - פטור ממזוזה

הרמב"ם: דווקא אם הנשים מתקשטות, פטור

ג. **בדק הבית**:

כשהוא שותף עם גוי בבית:

1. **רשב"א וכן פסק בדק הבית**: חייב במזוזה, כי המזוזה נועדה לשמירה.

2. **מרדכי**: פטור ממזוזה

ד. **סמ"ג**: ישנה מחלוקת האם בית האוצרות חייב במזוזה:

1. **רב שמואל בר יהודה**: פטור

2. **ברייתא**: חייב

ה. **בית כנסת**:

1. כשיש בו בית דירה לחזן הכנסת: חייב

2. כשאין בו בית דירה לחזן הכנסת:

(1) רבי מאיר: חייב

(2) חכמים: פטור

ו. **רמב"ם, רי"ף ורא"ש**: ביכנ"ס של כפר - חייב

ז. **רבינו ירוחם**: ביכנ"ס\בימ"ד שיש שם פתחים זה לפניו מזה :

1. אחד פתוח לרשות הרבים או למבוי

2. אחד בפנים פתוח לעזרה שיש בה בית לשלית צבור או לשמש

הדין :

1. הפתח הראשון : חייב

2. הפתח שלפנים : פטור

ח. **עיר שיש בה חזירים**:

1. **י"א ע"פ הירושלמי**: פטורה

ט. **ריב"א**: א. אין כזה ירושלמי ב. רק פתח שבו החזירים מצויים ממש- פטור, אך בשאר עליה וחדר או בפתח הבית עצמו מעל גובה עשרה כשהמזוזה בשליש העליון- חייב, והעיקר שיכסה המזוזה. כן כתבו הגמ"י, **מרדכי**, **סמ"ק וכלבו**

י. **כלבו**:

1. **מזוזה במקום טינוף**- יכסה

2. **מזוזה במקום טהרה**- ישאיר גלויה

יא. **רי"ו**: **הרשב"א** כתב שלא מצא כן כלל בש"ס, שיש פטור ממזוזה, בעיר שיש בה חזירים

יב. **מרדכי**, **סמ"ק וכלבו**: חדר משכב הנשים- פטור, לפי שעושות שם דבר גנאי, שמכבסות ורוחצות בהם, ומקשטות עצמן שם

יג. **הר"מ**: חדר/עליה שאיש ואשתו ישנים בה- פטור

ב"י: חלק על הר"מ וחייב למעשה במזוזה בהנ"ל, כיון :

1. פטרו ממזוזה רק במקום שהנשים רוחצות בבית תבן וכדו', ולא בבית דירה ממש

2. כל מה שפטרו במקום שנשים רוחצות, זה רק כי רוחצות ערומות, אך בבית דירה שלא הולכים עירומים- חייב

יד. **אכסדרה שיש לה 3 מחיצות, וברוח ה 4 היא פרוצה**- פטורה ממזוזה, וזאת אף אם יש פצימים, כי הם לחיזוק התקרה

טו. **אכסדרה שעומדת על עמודים בלבד**- פטורה, כי כל העמודים עשויים רק להעמיד התקרה עליהן

טז. **אספלידי**:

1. המזוזות שלהן עשויות רק לחיזוק לתקרה

2. **רש"י**: תקרה שאין לה כתלים, אלא עומדת על עמודים מכאן ומכאן

יז. **בית שער, אכסדרה, ומרפסת- חייבים במזוזה**:

1. **רי"ף ורמב"ם**: כשבתים פתוחים לתוכם

2. **הרא"ש**, **רש"י ותוס'**: חייבים בכלליות מדרבנן

לדינא: כרי"ף והרמב"ם

למעשה: נכון לחוש לדברי ר"י ורש"י

יט. בית שער הפתוח לחצר, ובתים פתוחים לבית שער- חייב בשתי מזוזות:

1. בפתח שמן בית שער לבתים

2. בפתח שמן החצר לבית שער

כ. מרדכי: ר"י: אף שלא רגילים כ"כ להשתמש באחד מהפתחים, אין הוא מתבטל בגלל הפתח הרגיל

לפירוש השני ברש"י: הפתח הרגיל מבטל את שאינו רגיל, אך כאן במקרה שלנו, הרגיל נותן חשיבות אף לשאינו רגיל

טור: כשיש פתח שלישי לרה"ר- חייב במזוזה אף בו

כא. בית שער שפתוח לגינה ולקיטון:

1. **רבי יוסי:** כקיטונית

2. **חכמים:** כבית שער

כב. רב ושמואל: בית שער שפתוח מהבית לגינה:

1. **רבי יוסי:** עיקר הבית- כקיטונית, אף על גב שהציר סובב לכיון הגינה, כי

הולכים אחר עיקר הבית (אחר היכר ציר הולכים רק כשיש שני בתים שווים בחשיבות)

2. **חכמים:** היכר ציר- כגינה, שלשם ההיכר ציר פונה, וזה העיקר

ב"י: הלכה כרב ושמואל לחומרא, וממילא צריך מזוזה בשני המקרים (כשפתוח לבית או כשפתוח לגינה), כן פסק

הרא"ש והרמב"ם

כג. הפתח שעיימו נכנס רביורב הונא לבית המדרש:

1. **של רבי:** לא הייתה בו מזוזה- כי הוא לא היה רגיל להיכנס בו

2. **של רב הונא:** הייתה בו מזוזה- כי הוא היה רגיל להיכנס בו

כד. הרא"ש: מדובר בפתח שחיבר בין הבית לביהמ"ד, אך פתח בית המדרש עצמו- פטור.

כה. האם בית המדרש חייב במזוזה:

1. **ע"פ הבבלי, הרא"ש, התוס', הרי"ף והרמב"ם:** פטור

2. **ע"פ הירושלמי וכן עשה בביהמ"ד של המהר"ם, וכן משמע מרש"י:** חייב

כו. ב"י: דין ביהמ"ד כבית כנסת

1. ביהמ"ד: חייב במזוזה

2. ביכנ"ס:

(1) בסתם: פטור

(2) אם יש בו דירה לחזן: חייב

כח. מסקנות ב"י לסיכום:

1. לדינא: כרמב"ם והתוספות והרא"ש - בית המדרש פטור ממזוזה

2. למעשה: נכון לקבוע לבית המדרש מזוזה בלא ברכה, כדברי הירושלמי ומהר"מ כי:

(1) ירא אלקים יצא את כולם

(2) דבר שאין בו חסרון כיס הרבה

כט. הלכה כחכמים שסוכת החג - פטורה, דלא כרבי יהודה. "ביתך" - ולא דירת עראי

ל. שתי סוכות של יוצרים המחוברות זו לזו:

1. פנימית: חייבת, כי עשויה לדירת האומן

2. חיצונה: פטורה, משמשת רק למעבר ועשיית הסחורה (אין לחייבה כבית שער לפנימית, כי אין היא קבועה)

לא. מוכח מהגמרא שבית שאין לו תקרה - פטור ממזוזה

לב. הרא"ש:

1. חצר - נחשבת כחצר אף כשאינה מקורה, כי כך דרך שימושה

2. בית - אינו נחשב כבית כשהוא אינו מקורה, שאין כן דרך שימוש

כן כתב הרמב"ם.

לג. ה"ר מנוח: שערי חצרות - חייבים במזוזה, רק כשבתים מקורים פתוחים לחצרות.

לד. ב"י לסיכום: הלכה כרמב"ם וכרא"ש, שכן לשון אחת ברש"י

לה. בית שאין בו שיעור ד' אמות אורך על ד' אמות רוחב - אך יש בו שיעור שכזה¹¹:

1. הרא"ש ע"פ הרי"ף: פטור, כי אינו ראוי

לדירה

2. הרמב"ם: חייב

¹¹ כגון שהוא 8 אמות אורך על 2 אמות רוחב

ב"י: הלכה כרמב"ם, כיון שדיוקו של הרא"ש שצריך להיות ארבע על ארבע בדווקא- אינו מוכרח, והעיקר שיש בו שטח הראוי לדירה

לו. **ה"ר מנוח:** הרמב"ם פסק שבית שחציו מקורה- חייב במזוזה, רק אם יש בקירו שיעור של ארבע על ארבע

לו. **האם בית חייב בדלתות בכדי שיהיה חייב במזוזה:**

1. **רמב"ם:** חייב בדלתות (לכן יעמיד הדלתות קודם קביעת המזוזה)

2. **רא"ש:** אינו תלוי בחיוב הדלתות

לח. חובה לקבוע את מזוזות הבית ואז לתלות את המזוזה, כי אם יקבעו את המזוזה קודם הרי זה "עשוי", וצריך שיהיה "תעשה ולא מן העשוי"

לט. **בדק הבית: ארחות חיים: ר"י מלוניל:** קודם בונים את כל מזוזות השער (לא די שבנו כבר שני שליש תחתוניים) ואחר כך יקבע את המזוזה עצמה.

מ. **תוס' ורא"ש:** יש חשיבות לבנות את מזוזות השער בתחילה, בכדי שיהיה היכר ציר, וידעו באיזה צד לקבוע את המזוזה.

מא. **הרא"ש והראב"ד** השיגו על הרמב"ם שמשמע ממנו שהעיקר הוא בהעמדת הדלתות למזוזה, והם פירשו שהעיקר בהיכר הציר.

מב. **הרמב"ם** כתב **לחכמי לוני"ל:** יש צורך בדלתות לחיוב במזוזה, כיון שנאמר "על מזוזות ביתך ובשעריך", וממילא העיקר הוא בכך שיש שער.

מג. **ב"י:** אף שנראה כרמב"ם, יש **לפסוק** כרש"י, תוספות, רא"ש והראב"ד שחלקו והצריכו מזוזה אף כשאין דלתות

מד. אכסדרה בעלת:

1. **2 מחיצות ורגיל באחת:** חייב רק במחיצה שרגיל בה

2. **3 מחיצות ורגיל באחת:** שאר המחיצות לא מתבטלות

מה. **גאונים והרא"ש:**

1. קביעת המזוזה תלויה בפתח שבו רגילים לצאת ולהיכנס רוב בני האדם.

2. חדר שמשמש בכל הפתחים שלו- כולם חייבים במזוזה, אף שלאחר זמן התרגלו להשתמש רק באחד.

מו. **רמב"ם:**

1. קובע מזוזה בכל פתח שמשמש בו

2. פתח בין בית לביכני"ס שרגיל להשתמש בו- חייב במזוזה

מז. **ב"י:** "במזוזה- הלך אחר הרגיל" **ע"פ הרמב"ם:** פתח שרגיל להשתמש בו תמיד לצאת ולהיכנס דרכו

מח. **תשובות אשכנזיות:** ישנו מקרה בו יש:

1. פתח מהרחוב למרתף

2. פתח מהמרתף לבית, שאין בו גובה עשרה ואינו רחב ארבעה

לפעמים נכנסים מהרחוב למרתף ומשם מהפתח הקטן לבית

הדין: הפתח הקטן מהמרתף לבית- כדין חור, וממילא עיקר הפתח הוא מהרחוב למרתף, והוסיף שיש דין "חוקקים להשלים", אך הב"י חלק.

1. **אם יש היכר ציר בכל צד:** חייב ב2 מזוזות
2. **כשיש היכר ציר אחד:** חייב במזוזה אחת
- נ. **רא"ש:** אם יש פתח בפינת הבית, לדוג' בדרום- מערב, אם יש בין הפינות עובי טפח- שני הפתחים חייבים במזוזה.
- נא. **מרדכי:** אם אין שיעור טפח בהנ"ל- די במזוזה אחת
- נב. **השוכר בית בארץ ישראל-** חייב לקבוע בה מזוזה מיד, ואף אם הוא יצא מהדירה, כך מיד אחר יבוא לגור בה, וכיון שכבר יש בה מזוזה, הוא יבוא במהירות לגור בה, וממילא נמצאת ארץ ישראל מיושבת תמיד
- נג. **ה"ר מנוח:** שוכר בית בחוצה לארץ- פטור ממזוזה עד שלשים יום, כיון שמזוזה חובת הדר היא, ממילא פחות משלשים יום הרי זה כדירת ארעי, ואין הוא חייב במזוזה
- נד. **הגהות מימון:** בדין בתים ששוכרים ישראל מגוי: **פסק ר"י:** פטורים, אפילו לאחר שלשים יום, אך דעת **המחבר** לחייב, כן כתב **סמ"ג ע"פ הירושלמי** שחייבים במזוזה.
- נה. **אגודה:** שער הפתוח לרחוב- פטור.
- נו. **בדק הבית: אורחות חיים:** אם יש סכנה מפני הגויים שפוחדים מכשפים, אין לקבוע מזוזה בפתחי רה"ר, או בתקרה על פתחי מבואות
- נז. **רבינו ירוחם:** השוכר בית בחו"ל או גר בפונדק בארץ ישראל- פטור ממזוזה 30 יום הראשונים. מדובר שיש לו חדר בפני עצמו או עם שותפים ישראלים.
- כח. **ה"ר פרץ:** מי שלא נוהר במזוזה, זה בגלל שסמכו על מה שאמרו שכל עיר שיש בה חזירים- פטורה מן המזוזה. **ב"י:** אך כבר כתב **הרשב"א** שלא מצא כן בבבלי וירושלמי, ובאמת שעונשה ושכרה- גדול מאוד

דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רפו

- א. **מרדכי והגהות:** בית של ישראל וגוי בשותפות- פטור ממזוזה
- ב. **חידושי אגודה: קהילות וירמ"ש"א:** אין מניחים מזוזה בשערי העיר, מפני פחד הגויים
- ג. **מהרי"ל:** במקום טינופת, יש לכסות המזוזה, אף על פי שהדלת מפסיקה בין המזוזה לחדר
- ד. אף אם מדובר בחדר שזוג ישן שם, אך אם יש דלת שמפסיקה בין המזוזה ובין החדר- חייב במזוזה
- ה. **מרדכי בשם מהר"ם:** בית שיש בו מזוזה- ניצול מהמזיקים
- ו. **מהרי"ל:** אין יוהרא בקביעת כל המזוזות שיש צורך בהן (לאפוקי שלא יסתפקו במזוזה אחת לפתח הבית) **הסיבות שגרמו לכך שאנשים חושבים שאין צורך בריבוי מזוזות- והרי זו טעות:**
  1. קישוט הנשים
  2. טינוף הילדים
  3. ע"פ המהר"ם חדר שבו ישן זוג- פטור
  4. ע"פ הרמב"ם- אוצרות פטורים, ועל כן גם מרתפים
  5. החצירות שלנו כדין "מוקצה" כי לא הוקפו לדירה

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפז

א. קריטריונים לחיוב מזוזה:

1. עומד במקום החיוב
2. עשוי כתיקונו (א. שתי מזוזות ב. משקוף על גביהם)

ב. יש לפטור:

1. משקוף שאינו ישר (אבן נכנסת ואבן יוצאת)
2. אין המזוזה ישרה (אבן נכנסת ואבן יוצאת)
- ג. פתח שיש בו רק מזוזה אחת, כגון שמהצד השני עובר קיר- כשהמזוזה מהצד:

1. הימני: חייב

2. השמאלי: פטור

3. אם הפתח ממלא כל הריח: חייב (כי אז כותלי הבית שמהצדדים חשובים כמזוזות)

ד. משקוף בצורת קשת: פתח עם 2 מזוזות והאסקופה שעליהן עשויה כקשת, והיא מתקצרת, עד שאין בה שיעור 4 טפחים ברוחב, חייב במזוזה רק אם יש בגובה המזוזה 10 טפחים קודם שנתקצרה, עד שאין בה 4 טפחים

בית יוסף יורה דעה סימן רפז

א. פיתחי שמאי (פתחים פגומים):

1. שאין להם תקרה

2. שאין להם משקוף

ב. מה פירוש 'פתח שאין לו תקרה':

1. תוספות והרא"ש - וכן פסק הטור: יש אבנים בולטות ונכנסות

2. רש"י והרמב"ם: אסקופה עליונה (שיקפי = מזוזות)

3. לשון אחר: אין הבית מקורה (שקפי = אסקופה עליונה)

הרמב"ם כפירוש אחרון

ג. מרדכי: רש"י פירש שמדובר שהבית אינו מקורה.

ד. פתח שיש לו רק מזוזה אחת:

1. בית שיש לו רק פצים (מזוזות שער) אחד:

1.1 חכמים: פטור

1.2 רבי מאיר : חייב

2. הרא"ש: מדובר שהפתח ממלא את כל הרוח (כגון במזרח, כך שהוא מצפון עד דרום), והלכה כרבי מאיר שחייב במזוזה, כי רבי ישמעאל ורבי עקיבא פסקו כמותו, וכן משמע ממהלך הגמרא.

3. הרי"ף: לא פסק הלכה (כחכמים או כרבי מאיר)

4. הרמב"ם: הלכה כחכמים, שהבית חייב במזוזה רק אם יש לו 2 מזוזות. ראשי הכתלים חשובים כמזוזות.

ה. דין משקוף מעוגל ככיפה :

1. רבי מאיר : חייב במזוזה

2. חכמים : פטור

3. לנו"ע: אם יש ברגליה שיעור עשרה טפחים : חייבת במזוזה

ו. כמי ההלכה :

1. הרא"ש בפסקים : כרבי מאיר

2. הטור בארבעה טורים וברמזים, וכן פסקו הרי"ף והרמב"ם : כחכמים. כיון שהרא"ש פסק כרבי מאיר רק בגלל שהיה נראה לומר כן, אך למעשה ברור שהלכה כחכמים שהם רבים כנגד רבי מאיר היחיד

ז. רש"י: ע"פ חכמים, אם אין במשקוף שיעור רוחב 4 טפחים ישרים, אין זה בכלל פתח. אך אם יש שיעור 10 טפחים גובה במזוזות ברוחב 4 טפחים קודם שיתעגל- חייב (אף שכל העגול סתום), כי ניתן להכניס לשם שיעור פתח.

ח. רמב"ם: בית שיש לו משקוף כקשת- אין זה מוגדר שיש לו משקוף.

ט. רשב"א: אם יש ברגלי המזוזות עשרה טפחים קודם העיגול של הכיפה- חייב

י. האם חובה שיהיו שתי מזוזות כשיש אסקופה כקשת, בכדי לחייב במזוזה :

1. רש"י: לא (העיקר שבשיעור 10 טפחים יש קו מאונך ברוחב 4 טפחים)

2. רמב"ם: כן

יא. ב"י: הטור בעיקר כרש"י, אך נמשך לכתוב כרמב"ם שיש צורך בשתי מזוזות

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפח

א. מצות המזוזה : כותב על עור שיש בו שיעור מספיק לכתוב פרשת : א. שמע ב. והיה אם שמוע

ב. אם הקדים פרשת 'והיה אם שמוע' לפרשת 'שמע'- פסול

ג. כתב את המזוזה על 2 עורות- פסול, אף אם ידביקם אח"כ

ד. כתב את המזוזה על עור אחד ב2 דפים:

ד.1 רש"י: פסול

ד.2 טור:

4.2.1 מדינא: כשר

4.2.2 למעשה: יכתוב על דף אחד

ה. כל הדינים הכללים של ס"ת (כעיבוד העור וצורת הכתיבה) שווים למזוזה, חוץ מזה:

1. מותר לכתוב מזוזה בע"פ שלא מהכתב

2. ע"פ הרמב"ם: מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה, אך הרא"ש חולק וסובר שצריכה

3. ע"פ הרא"ש דין המזוזה חמור מס"ת בכך שיש לכתוב אותה דווקא על דוכסוסטוס, אך אם כתבה על הקלף- כשירה, אך ע"פ ר"י הרי זה פסול אם כתבה על הגויל, והרא"ש הכשיר כמו על הקלף, לכן טוב לכותבה בכל דבר שמשתמר בו יותר.

ממילא, מזוזה:

1. על דוכסוסטוס: רא"ש: יש לכתוב לכתחילה

2. על קלף: כשרה

3. על גויל:

3.א. לר"י: פסול

3.ב. לרא"ש: כשרה

4. מזוזה חמורה מס"ת שלכו"ע צריכה שרטוט אף בדיעבד.

ו. אין לתלות אותה כמו שמותר לתלות בס"ת

ז. שיעור הגליון:

א. יש להניח ריוח למעלה ולמטה, כחצי רוחב צפורן

ב. בתחילתה- כדי לגול אותה אחר שתכרוך

בסופה- אין צריך להניח כלל

ח. יש לכתוב כל השורות ישרות ושוות

ט. אם האריך בשורה אחת יותר משלפניה, ובשורה שתחתיה קיצר יותר מזו שלפניה ולפני פניה- כשרה

----- (שורה שלפני פניה)

----- (שורה אחת)

----- (שורה שתחתיה)

י. אסור לעשות מזוזה כ'קובה':

א. כאהל- צר למעלה ורחב למטה

ב. כזנב- רחב למעלה וצר למטה

יא. **הרמב"ם**: לא יעשנה כעגול

יב. את המילים "ועל הארץ" יכתוב בראש השורה האחרונה, ולא יכתוב יותר

יג. נהגו לעשות את המזוזה 22 שורות

יד. **לטטפת: הראשון**: בלי ו' **השני**: עם ו' (טוטפת)

טו. ידך. תירשך. הטבה. לאבתיכם.

טז. **מזוזה: ראשון**: בלי ו' **שני**: עם ו' (מזוזות)

יז. נהגו לסתום בין פרשת 'שמע' ל'והיה אם שמוע', ואם עשאה פתוחה- כשרה

יח. כורכה מסופה לראשה

יט. **רא"ש**: נהגו לכתוב **ש-ד-י** בצד האחורי של עור המזוזה, בריוח שבין פרשה לפרשה

כ. נוהגים **באשכנז ובצרפת** לכתוב בצד האחורי של עור המזוזה כנגד ה' **אֱלֹהֵינוּ** ה' שם בן י"ד אותיות הסמוכות לאותיות (כוזו

במוכסז כוזו)

כא. בתוך עור המזוזה מבפנים, אין להוסיף מאומה ולא לעשות חותמות, שמא ייראה כקמיע לשמירה, **רמב"ם**: העושה כן- אין לו חלק לעוה"ב

כב. יעשה המצוה כתיקונה לקיים מאמר הבורא יתברך

בית יוסף יורה דעה סימן רפה

א. אם כתבו את המזוזה על 2 דפים כך שניתן להניחה בשני סיפין (שתי מזוזות הפתח)- פסולה. **רש"י**: ראויה לשני סיפין, זה שהניח גויל חלק בין הדפים, כך שניתן לחלקה לשניים.

התוספות והרא"ש: מדובר בשני דפים בשתי חתיכות, כן נראה ברמב"ם. **המרדכי**: ה"ר **אלחנן**: הביא ראיה לפירוש רש"י מהירושלמי

ב. **רמב"ם**: אם כתב את המזוזה ב2 עורות ותפרה- פסול. אך **התוס'** חלקו, שהרי שנינו שס"ת ותפילין- לא ניתן לעשות מהם מזוזה

ג. **אביי** התיר לכתוב תפילין ומזוזות שלא מהכתב, כי כולם בקיאים בהן

ד. **רמב"ם**: מזוזה- אינה צריכה עיבוד לשמה. **תוס'**: כיון שמזוזה נלקחת מכל אדם.

ה. **הרמב"ם** כתב **לחכמי לוני"ל**:

1. **ספר תורה ותפילין צריכים עיבוד לשמה**: כי הם עצמם גוף הקדושה, וחובת הגוף תדיר

2. **מזוזה אינה צריכה עיבוד לשמה**: אינה גוף המצווה, והמצווה באה רק מחמת הבית

ו. **רא"ש, סמ"ג**: נהגו להצריך עיבוד לשמה במזוזה. ע"פ **הנימוק"י** כן משמע **ברי"ף**.

ז. ב"י :

ז.1. **לכתחילה** : יעבד עור המזוזה לשמה

ז.2. **בדחק** : יכתוב על עור שאינו מעובד

ח. **הלכה למשה מסיני** :

1. **תפילין** : על הקלף

2. **מזוזה** : על הדוכסוסטוס

ט. משמע ע"פ **רבי מאיר** שהלכה היא, שמוותר לכתוב מזוזה על קלף

י. **הר"ן** : ניתן לכתחילה לכתוב מזוזה על הקלף, כי כך משמע שרבי מאיר היה כותב לכתחילה. כן כתב ר"ח. אולם **הר"ף** כתב שכותבים מזוזה על הדוכסוסטוס למצוה בלבד, אבל אם כתבה על הקלף- כשרה.

הב"י העיר שלא מוכח לדייק כן, וניתן לומר :

1. **לא מצוי** : התיר לכתוב על קלף, רק כשלא היה לו דוכסוסטוס

2. **עמידות** : התיר לכתוב על קלף, כיון שהוא משתמר יותר מדוכסוסטוס

הרמב"ם כרי"ף.

יא. **הרא"ש** : תפילין ומזוזה שכתבן על גויל- פסול. כי תפילין כותבים רק על קלף, ומזוזה רק על דוכסוסטוס. רק ספר תורה כשר על גויל.

יב. **ר"י** : יש שנהגו עתה לכתוב המזוזה על גויל, וזה כשר. דווקא תפילין פסולות על גויל.

אם שינה :

1. **בקלף**- כתב במקום שיער- פסול

2. **בדוכסוסטוס**- במזוזה לא שייך בה שינוי, על כן היא גם כשרה בגויל במקום שיער, כמו בדוכסוסטוס במקום שער

3. **גויל**- מה שנהגו לכתוב מזוזה על גויל, זה רק כדי שתעמוד היריעה לאורך זמן

יג. **הר"ן** : ממהלך הגמרא משמע שלכו"ע ניתן לכתוב מזוזה על גויל, כי לא מציינו שאמרו שאסור במפורש לעשות כן

יד. **ב"י** : מכך שלא הזכירו שבכלל ההלל"מ שיש לכתוב מזוזה רק על דוכסוסטוס ועל קלף (שמשמע שאין לכתוב על גויל)- משמע שמזוזה שנכתבה על גויל- כשרה. כן משמע קצת מלשון הרמב"ם.

טו. **הרא"ש, תרומה** : מזוזה כשרה על דוכסוסטוס במקום שיער, ועל קלף במקום בשר, אך **הרמב"ם וסמ"ג** כתבו שגם במזוזה פסול אם שינה

טז. **אם כתב בלי שרטוט** :

1. **ספר תורה** :

1.א. **רבינו תם** : כשר

1.ב. **הרמב"ם** : פסול

2. **מזוזה** : פסול לכו"ע

יז. **טור, רמב"ם** : אסור לתלות במזוזה. **סמ"ג ותרומה** : לא מועילה כתיבה שלא כסדרן, ועל כן לא מועיל לתלות במזוזה

יח. **הרא"ש ע"פ הגאונים, והרמב"ם:** יש לעשות רווח בגיליון המזוזה למטה ולמעלה בכדי רוחב חצי הציפורן (כמלא אטבא דספרי)

יט. **רא"ש, תוס':** יש להשאיר במזוזה:

1. **בתחילתה:** בכדי לגול את הקלף (מ'אחד'-'לישמע')

2. **בסופה:** אין צריך רווח

כ. **התרומה:** בתחילתה: אין צורך להשאיר בכדי לגול, כי כבר נהגו ששם **ש"ד-ד-י** יוצא כנגד ריווח הפרשיות

הגמ"י: על כן עדיף כן להשאיר בכדי לגול, ולנקב בגיליון כנגד שם ה**ש"ד-ד-י** כך שיראו אותו מבחוץ

כא. **הגמ"י בשם סמ"ק:** יש לעשות את השורות שוות, ואין לכתוב שלוש אותיות מחוץ לשורה

כב. כותב **"על הארץ"**:

1. **יש אומרים:** בסוף השורה

2. **יש אומרים:** בתחילת השורה

רי"ף, רא"ש ורמב"ם: נהגו לכתוב **"על הארץ"** בשורה האחרונה

כג. **מרדכי:** ע"פ רבא בדין כריכת המזוזה, משמע שיש לסיים את השורה הראשונה במילה "אחד". תמוה שסופרי הסת"ם מסיימים ב"ואהבת", על כן למעשה ניתן לומר שרבא לא התכוון בדווקא למילה, אלא עיקר דבריו הוא בכך שהמזוזה נגללת לתחילתה

כד. **ישנה מחלוקת האם פרשיות המזוזה צריכות להיות סתומות:**

1. **רב הונא:** סתומות

2. **רבי מאיר:** פתוחות, כי הפרשיות לא סמוכות בתורה

3. **הרי"ף והרמב"ם:** יש לעשות סתום, אך אם עשה פתוח-כשר

כה. **הרא"ש:** משאירים מעט בתחילת השורה, ואז מתחיל "והיה אם שמוע" כך שהפרשה תהיה פתוחה.

עושים את הפרשה במזוזה:

1. **ירושלמי, וכן סומכים למעשה:** פתוחה

2. **בבלי:** סתומה

כו. **רי"י:** רב פסק כמאן דאמר לעשות פתוחה. המנהג לעשות סתום, לכן לא ישאיר 3 אותיות בתחילת או סוף שורה

פרשת 'והיה אם שמוע' נחשבת פתוחה:

1. שיעור של 3 אותיות בסוף פרשת שמע

2. שיעור של 3 אותיות בתחילת פרשת והיה אם שמוע

3. שיעור של 3 אותיות בתחילת וסוף השורה

על כן: לא יניח רווח של שיעור 3 אותיות

כז. **הב"י הקשה עליו:** אם הוא לא משאיר רווח של שיעור 3 אותיות- אין כאן "שם פרשה" כלל, שהרי הכל כגוש אחד.

כח. **רמב"ם:** צריך להניח שיעור 9 אותיות בתחילת פרשת 'ויהי אם שמוע' כדי שתהיה סתומה

כט. **סמ"ג:** לרב, המצווה לכתחילה לעשות- סתומה, אך אם עשאה פתוחה- כשר. על כן יניח פחות מ3 אותיות בסוף 'ויהי אם שמוע' ובתחילתה, שתהיה סתומה לגמרי.

ל. **רבינו שמשון:** יש לכתוב "עַל הָאֲרִיִּץ" בסוף השורה (לכן כתב שכל פרשיותיה סתומות)

יש אומרים, מרדכי: כותב "עַל הָאֲרִיִּץ" בתחילת השורה

לא. **הרא"ש והרמב"ם:** כותב הַשֵּׁ-דָ-י כנגד הריווח שבין הפרשיות

ב"י ע"פ הזוהר, וכן למעשה: כותב את הַשֵּׁ-דָ-י (מבחוץ) כנגד תיבת 'וְהִיָּה' (מבפנים), וזה מציל מהמזיקים

לב. **הגמ"י:** כותב 'כוֹזוֹ' וכו' אות כנגד אות בשם הוי"ה, אך עכשיו לא נהגו לכתוב את זה

לג. **הרא"ש והרמב"ם, הגמ"י בשם סמ"ג:** אסור להוסיף בגוף המזוזה שום תוספת כחותמת, והעושה כן- אין לו חלק לעוה"ב.

לד. **האם יש להוסיף תוספות מאחורי המזוזה:**

1. **ה"ר אביגדור, רבינו שמחה:** כן

2. **רא"מ:** לא, אין בזה מצוה או עיכוב, אלא רק תוספת שמירה

לה. **הגהות מימון** בשם **סה"ק:** ספר תורה ומזוזה כתפילין- כותב בימין

לו. **רמב"ם:** לכתחילה יעשה את התגים המיוחדים למזוזה, אך אם שינה- כשר

דרכי משה הקצור יורה דעה סימן רפח

א. **מרדכי: הלכות קטנות:** בזמן שלנו אין נפק"מ על מה לכתוב (גויל או קלף וכו'), כי הקלפים שלנו מספיקים לכל צורך, ועמידים לאורך זמן

ב. **מרדכי:** אם לא עשה 22 שורות במזוזה- כשר

ג. **כלבו:** נהגו לכתוב דווקא "שֵׁ-דָ-י" כי זה ר"ת: שְׁוֹמֵר דִּירַת יִשְׂרָאֵל

ד. **מרדכי:** כותב "שֵׁ-דָ-י" בין הפרשיות, ועושה חלון בקנה כך שייראה לחוץ, אך אין זה מעכב

ה. לא נהגו לכתוב את הַשֵּׁ-דָ-י כנגד 'וְהִיָּה' אלא כמו הטור, בין הפרשיות

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפט

- א. **קביעת המזוזה:**
1. בשפופרת קנה וכדו'
  2. קובע במקומה במזוזות הפתח הימני (ימין ביאת האדם), בטפח החיצון שסמוך לרה"ר, בשליש העליון ולמעלה עד המשקוף
  3. מברך: 'לקבוע מזוזה'
- ב. **רמב"ם:** קובע המזוזה בשליש העליון, ואם קבעה למעלה מזה - כשרה, ובתנאי שתהיה רחוקה מהמשקוף - טפח.
- הרא"ש:** קובע המזוזה בשליש העליון עד המשקוף
- ג. אין להניחה מאחורי הדלת
  - ד. הקביעה בצד ימין - מעכבת, אך בשאר הדברים - אינו מעכב
  - ה. אם לא ניכר מהו הימין לביאת האדם, יש ללכת לפי היכר הציור (במקום שעושה החור שבסף, שציר הדלת סובב בו, ומעמיד שם הדלתות בבית, ובדרך ימין שנכנסין בו קובע אותה, ולא דרך ימין כשיוצאין ממנו)
- ו. **צורת הקביעה:** קובע במסמרים או מניח בחפירה שבמזוזה שפחותה מעומק טפח (כי טפח ומעלה - פסול, שאין זה ניכר)
- ז. תלאה במקל במקומה או עשאה כמין נגר - פסול
  - ח. **רש"י:** תהיה **זקופה** ואת מילת 'ש'ביל' (סוף הגלילה) יכוון כנגד אוויר הפתח
  - ט. **ר"ת:** אם היא זקופה - פסולה כי זה כמין נגר, ועל כן יש **להשכיב** את אורכה לרוחב מזוזות הפתח, כך שהשורה האחרונה כנגד רה"ר
  - י. **המדקדקים** יוצאין ידי שניהם וקובעין חציה בזקיפה וחציה בשכיבה (כ-ג')
- יא. **הרא"ש:** המנהג כרש"י להניחה זקופה
- יב. קבע את המזוזה למזוזות הבית בעוד מזוזות הבית תלושה, ואחר כך חברוה לבניין הבית - פסולה ("תעשה ולא מן העשוי")

בית יוסף יורה דעה סימן רפט

- א. **רמב"ם:** קביעת המזוזה היא המצווה. מברך רק בקביעה ולא בכתובה, כי עיקר המצווה בגמר.
- ב. **רשב"א:** אם קובע כמה מזוזות - מברך ברכה אחת לכולם
- ג. **סמ"ג:** אין להניח מזוזה גם בימין וגם בשמאל, "מזוזות" - בנין אב: מזוזה אחת.
- ד. **מרדכי:** מניח מזוזה בימין, "על מזוזות ביתך". גם אדם שמאלי מניח המזוזה בימין, כי המזוזה שומרת את כל בני הבית, ואין זה כתפילין שהם רק לצורך עצמו ומתחשבים בימין שלו, אלא מסתכלים על ימין רוב בני אדם.
- ה. מצוה להניח את המזוזה בטפח הסמוך לפתח, שנאמר 'בשעריך'.
- ו. **הרא"ש:** אין להרחיק את המזוזה יותר משליש הגובה מהמשקוף. "וקשרתם וכתבתם" שניהם בגובה.

- ז. **ע"פ הרמב"ם** מצוה להניחה בתחילת השליש העליון (ע"פ ר' זירא). אמנם ע"פ ר' יוסי המזוזה כשרה אף שהניחה למעלה מזה. בהו"א סברנו שע"פ ר' זירא יש מצווה להניחה דווקא בשליש העליון בתחילתו ולא למטה או למעלה, וממילא הוא לא היה מסתדר עם ר' יוסי, על כן החידוש הוא שמצווה בשליש זה לכתחילה אך כשר גם למעלה, העיקר שלא יקבע בפחות מכך.
- ח. **ה"ר מנוח (כן נראה בטור)**: קבעה למטה מהשליש העליון- כשרה, ובלבד שתהא רחוקה ממפתן הכניסה 3 טפחים. אך **הרמב"ם (וברייתא)** פסק כאמור שאם קבעה למטה מהשליש העליון- פסולה.
- ט. מחלוקת רבי יוסי ורבי יהודה היא רק בקבעה למטה מהשליש העליון, אך למעלה- לכו"ע מרחיק מהקורה טפח. כמו שקשירה בתפילין אינו בסוף הגובה, כך במזוזה (דהיינו טפח).
- י. **הרי"ף והרא"ש** כתבו רק כשמואל.
- יא. **למעשה יש לחוש לרמב"ם**.
- יב. **תוס': ירושלמי**: כשהפתח גבוה מאוד, מניח את המזוזה בגובה כתפיו, ובכך חולק על **הבבלי** שסובר שבכל מקרה מניח בשליש העליון
- יג. **מרדכי**: ר"י הסתפק האם הירושלמי חולק על הבבלי. עם זאת, נראה שבכל מקרה אין להניחה מעל גובה כתפיו, כשהפתח גבוה, כי צריך לשלוט בעין במקום המזוזה.
- יד. **נימוק"י**: אם הניח את המזוזה מאחורי הדלת, מחוץ למזוזות השער- פסולה, כי אין זה דרך ביאת האדם לביתו
- טו. **מצינו מספר לשונות 'מצווה', והחידוש הוא שאין זה מעכב בדיעבד**:
1. מצוה להניחה בתוך חללו של פתח
  2. מצוה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים
  3. מצוה להניחה בתחלת שליש העליון
- טז. הוא הדין בהניחה מאחורי הדלת- המזוזה כשרה מעיקר הדין, רק שלא קיים מצוה מן המובחר, אך לא פסול. אך **נימוק"י ורמב"ם** כתבו שפסולה לגמרי
- יז. העושה תפילין עגולות- אין בזה מצווה כלל
- יח. **בדק הבית**: ר' **ירוחם**: פתח שחילקו לשניים- הולך אחר היכר הציר, בכדי לקבוע את מיקום המזוזה.
- יט. **מרדכי**: דווקא בשני פתחים עיקריים שפתוחים לרה"ר- הולכים אחר היכר הציר. אולם מבית לחדר או עליה, הולך אחר החדר שהוא יותר משתמש בו.
- כ. **שו"ת מהרי"ל**: במקרה שיש לחצר:
1. פתח מבית החורף
  2. פתח מחדר גדול
- קובע מזוזה בכל פתח בימין הנכנס לבית החורף + החדר הגדול, על כן יש ללכת אחר היכר הציר.
- כא. **התוספות והרא"ש** כתבו **שרבינו תם** הקשה על פירוש רש"י שכתב שיש להעמיד את המזוזה, כי זה כקבורת חמור. על כן פירש **רבינו תם** שיש להניח את המזוזה לרוחב.

כב. כיצד יש לפרש שפרשת 'שבוע' רואה את פני הפתח:

1. רש"י: כשגולל מ'אחד' ל'שמע', מכוין ה'שמע' לצד האוויר החיצון
2. ר"ת: הופך את השורה האחרונה לצד רה"ר, כאות ג' (כך כתב הרא"ש)

כג. הרא"ש והמרדכי למעשה: כרש"י

כד. תוס' והרא"ש: מדובר בבית רבי שיש לעשות המזוזה:

1. באלכסון
2. כמין ג' - מחצה שוכב ומחצה זקוף

כה. הרא"ש: מזוזות של הר"מ היו כמין ג' כפופה

כו. מרדכי: אסתורא:

1. בה"ג: חציו זקוף וחציו שוכב
2. ר"י: משופע

כז. רבינו ירוחם:

1. יש מפרשים ורבותיו: באלכסון

2. העולם: כרש"י

3. יש מפרשים, והר"מ: כמין ג' כפופה

כח. הרמב"ם כרש"י.

כט. סמ"ק גם כתב לעשות המזוזה כ-ג'. ב"י: יעשו כר"ת, כך שרגלי האותיות תהיינה כלפי הרחוב באלכסון. כ"כ בתרומת הדשן

ל. ב"י: הלכה: כרמב"ם ורש"י שנהגו לקבוע המזוזה מעומד

לא. את בית המזוזה יש לעשות, ואסור שיהיה מן העשוי כבר. ר"י: יש לקבוע הספין ואח"כ את המזוזה, שכן כתב רש"י, אך התוס' חלקו והכשירו. הב"י חלק וכתב שזו טעות, כי לא עלה על דעת התוס' להכשיר. כל מחלוקת התוס' על רש"י זה בפירוש ולא בדין.

דרכי משה הקצר יורה דעה סימן רפט

הגמ"י ומהרי"ל ותה"ד וב"י: יש לקבוע המזוזה באלכסון, כך שרגליה לרחוב כר"ת. אך מזוזות מהר"ש קבעו להיפך, כך שראש המזוזה לצד הפנים, ורגלי המזוזה לצד רה"ר, וכן כתב בתרומת הדשן (נ"ב).

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רצ

דרגת הקדושה: הכי חמור לפחות: ספר תורה, תפילין, מזוזות. אין לשנות קדושה חמורה לקלה

בית יוסף יורה דעה סימן רצ

א. **ברייתא במנחות:** אין מורידים קדושה.

ב. **הרמב"ם:** אין לכתוב תפילין או מזוזה על גליון ס"ת

דרכי משה הקצור יורה דעה סימן רצ

א. **מוהר"ם פאדו"ה:** ס"ת שאין לו תקנה אלא לחתוך הגליונות בכדי לתקנו- מותר לחתוך גליונות מספר התורה עצמו, וידבק בו את הספר תורה עצמו, ושאר הגליון ייגנו. אסור סתם כך לחתוך גליונות הס"ת בכדי להוריד ממשקל הספר.

בתשובת בר ששת: אסור לקחת גליונות מס"ת שבלה שצריך גניזה לצורך עשיית מזוזה, ואף אסור לצורך הס"ת עצמו, ודלא כמהר"ם פאדו"ה.

ב. **דרכי משה:** נראה שהריב"ש יודה להתיר במצב כמו של המהר"ם, שאין תקנה אחרת לס"ת שעומד להגיע לגניזה

טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רצא

א. בדיקת מזוזה:

1. **יחיד:** פעמיים בתוך 7 שנים

2. **רבים:** פעמיים ביוכל (50 שנה)

ב. חובת המזוזה היא על השוכר

ג. **מי שהשכיר דירה ויוצא מהבית:**

1. **כשהבעלים שישכירו עתה הוא ישראל:** חייב להשאיר את המזוזה

2. **כשהבעלים שישכירו עתה הוא גוי:** נוטלה כשיוצא

ד. כולם (אף נשים ועבדים) חייבים במזוזה, ויש מצות חינוך בקטן שיקבע מזוזה בביתו

בית יוסף יורה דעה סימן רצא

א. מזוזה של רבים נבדקת רק פעמיים ביוכל, כי בכל דבר של רבים לא נהגו להטריח, בכדי שלא יפילו את האחריות אחד על השני

ב. **ה"ר מנוח:** השכיר דירה ונמצא שאין בה מזוזה- אין זה מקח טעות, כי יכול המשכיר לומר שחזקה היא שכל אדם רוצה לעשות את המצווה בעצמו

ג. **תוס':** האם מותר להעביר מצווה:

1. **ציצית מבגד לבגד:** מותר

2. **מזוזה מבית לבית:** אסור, כי המזיקים מגיעים לבית שאין בו מזוזה, וממילא כשהוא נוטלה הרי זה כמזיק בידיים

1. אם השוכר הראשון מקפיד על כך שהוא הוציא הרבה כסף על המזוזה- השוכר החדש ישלם לראשון, אך בכל מקרה אין ליטול המזוזה מהמקום.

2. נוטלה כשיוצא:

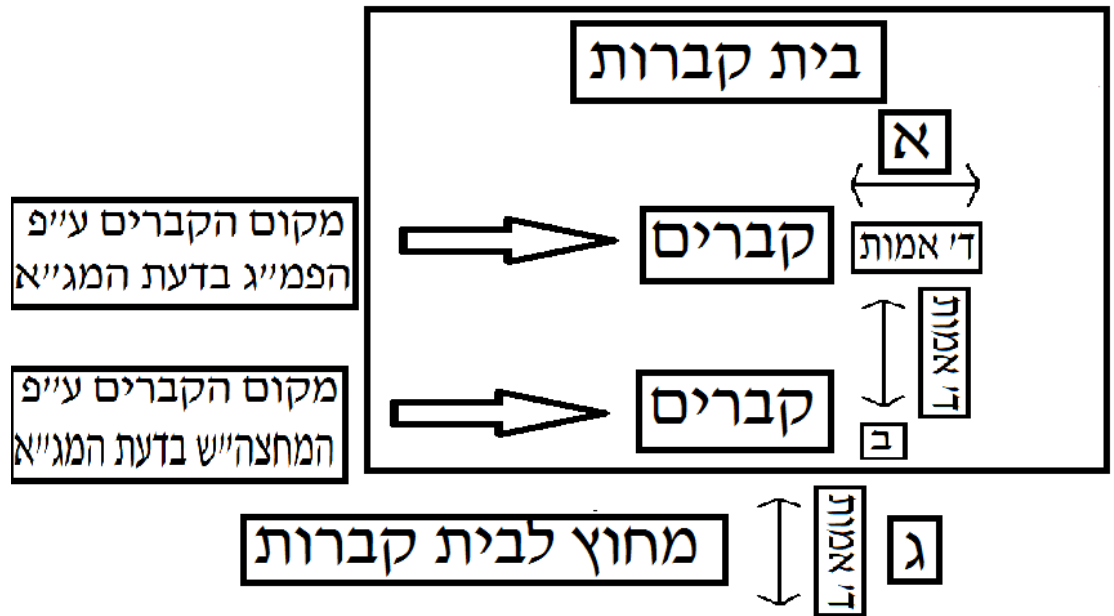
01. כשהשכיר מגוי

02. כשהשכיר מישראל שהשכיר לגוי

דרכי משה הקצור יורה דעה סימן רצא

א. הג"ה אשיר"י: אין נוטלים מזוזה מבית לבית אחר

ב. מהרי"ל: אסור לתת מזוזה לגוי, אף אם הוא הבטיח שייטיב ליהודים או יעשה חורבה כשלא יתנו לו ב"י: הכל לפי העניין, כי אם יש לחוש לאיבה מהגוי- יש להתיר, שהרי מצינו שהתירו כמה דברים משום איבה

ביה"ל ד"ה אסור: סיכום 3 השיטות למסקנה:

(בתרשים: אות ג')		(בתרשים: אות ב')		(בתרשים: אות א')	להיכנס עם תפילין-
מחוץ למתחם בית הקברות, אך בתוך ד' אמות לבית הקברות		מחוץ לד' אמות לקברים, אך בתחום מתחם בית הקברות		בתוך ד' אמות לקברים	
✓		✓		✗	ב"ח
✓		✗ ע"פ חומרת הטור-		✗	ט"ז
ע"פ מחצה"ש	ע"פ הפמ"ג	✗		✗	מג"א
✓	✗	מחצה"ש	פמ"ג		
		מדינא	חומרא		
✓ כל עוד שרחוק ד' אמות מקבר-		✗ - ע"פ הנהר שלום: יש מקום להחמיר		✗	הכרעת הביאור הלכה למעשה

-תושלבי"ע-